

Mahdollisuuksien ikkunoita

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja
tietopalvelun koulutusohjelma 10 vuotta

Turun ammattikorkeakoulun
oppimateriaaleja
40

AULIKKI HOLMA JA NIINA PUNELPURO (TOIM.)

Mahdollisuuksien ikkunoita

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja
tietopalvelun koulutusohjelma 10 vuotta

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
ÅBO YRKESHÖGSKOLA

Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 40

Turun ammattikorkeakoulu
Turku 2008 (painettu) / 2010 (pdf)

Kannen suunnittelu: Erkki Tuomi

ISBN 978-952-216-061-4 (painettu) / 978-952-216-130-7 (pdf)
ISSN 1457-7933 (painettu) / 1796-9972 (pdf)

Painopaikka: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere

Myynti: loki.turkuamk.fi / Jakelu: julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522161307.pdf

SISÄLTÖ

LUKIJALLE 7

FOREWORD 9

AMMATTILAISEN ARKEA

KATSAUS SUUNNITTELIJAN ARKIPÄIVÄÄN
TURUN AMMATTIKORKEAKOULUN KIRJASTOSSA 12
Liisa Tiittanen ja Johanna Viljanen

KIRJASTOALALLA JO VUODESTA 2001 23
Kokemuksia ja poimintoja kentältä
Elina Mustonen ja Eija Mähönen

ALGEBRAA G-DUURISSA 35
Monimuotoisuutta Turun ammattikorkeakoulun kirjastossa
Mikael Salo ja Sami Salonen

TERVEHDYS MUUTTUVASTA MUSIIKKIKIRJASTOSTA 43
Tuomas Peltari

KOULUTUKSEN NÄKÖALOJA

LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE
CURRICULUM FOR NATIONAL DEVELOPMENT 50
A case study of the Department of Information and
Communication Studies, University of Namibia
Cathrine T. Nengomasha

KIRJASTA KIINNI! 62
Kirjahistorian näkökulma Oulun seudun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa
Jorma Niemitalo

KAUPAN ALAN SUUNTAUTUMISVAIHTOEHDOSTA
KULTTUURIALAN KOULUTUSOHJELMAKSI 73
Kirjastoalan koulutus Seinäjoen ammattikorkeakoulussa
Pirkko Vuorela

KAUNO-IMPYT JA INNOKKAAT NUORET MIEHET Katsaus kirjastoammatillisuuden varhaishistoriaan <i>Pirjo Tuomi</i>	79
---	----

KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN KOULUTUSOHJELMA 10 VUOTTA

MAHDOLLISUUKSIEN IKKUNOITA Miten pieni erikoisalan koulutusohjelma voi menestyä <i>Aulikki Holma</i>	92
--	----

DEVELOPING THE DEGREE PROGRAMME WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CDIO INTIATIVE <i>Patric Granholm</i>	121
---	-----

KASVU EETTISEKSI KIRJASTOAMMATTILAISEKSI <i>Ritva Hyttinen</i>	127
---	-----

CIP-HANKE KANSAINVÄLISEN PROJEKTITOIMINNAN PILOTTINA Kirjasto- ja tietopalveluammattilaisten osaamisyhteistyö 2006–2007 <i>Aulikki Holma ja Leena Sallas</i>	138
--	-----

3 1/2 KASVUN VUOTTA KIRJASTOALAN AMMATTILAISEKSI <i>Kaarina Sainio</i>	147
--	-----

INFORMAATIOTUTKIMUKSEN POLKUJA

INFORMAATIOTUTKIMUSTA OULUN YLIOPISTOSSA 20 VUOTTA <i>Maija-Leena Huotari, Terttu Kortelainen ja Mirja Iivonen</i>	154
--	-----

DET FÖRÄNDRADE INFORMATIONSBETEENDET I NÄTVERKSSAMHÄLLET Nya krav på medborgarnas informationskompetens <i>Gunilla Widén-Wulff</i>	168
---	-----

”TARKISTAN MITÄ PÄÄSKYNEN SANOO” Kirjailijat tiedonhankkijoina <i>Mari Tammi</i>	176
--	-----

INFORMATION BEHAVIOUR AND THE
UNDERGRADUATE STUDENT
A South African perspective 188
Gavin R. Davis

KIRJASTOA UUDISTAMASSA

KAUNOKIRJALLISUUDEN VERKKOPALVELU JA
KAUNOKIRJALLISUUTEEN LIITTYVÄ
OSAAMINEN YLEISISSÄ KIRJASTOISSA 212
Kaisa Hypén ja Alex Spåre

MARKKINOINNIN KILPAILUKEINOT LAADUN
KEHITTÄMISEN VÄLINEINÄ KORKEAKOULU-
KIRJASTON ASIAKASPALVELUSSA 225
Case TSE
Ulla Nygrén

KIRJASTOT VIRTUAALIMAAILMASSA 236
Isto Huwila ja Kim Holmberg

KIRJOITTAJAT

LUKIJALLE

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma on kouluttanut ammattilaisia kymmenen vuotta. Ensimmäiset opiskelijat aloittivat opintonsa syksyllä 1998. On aika kutsua ystäviä ja yhteistyökumppaneita koolle ja iloita yhteisistä saavutuksista! Ilman motivoituneita opiskelijoita, ilman laajan yhteistyöverkoston tuomaa asiantuntemusta, ilman neuvonantajia ja sparraajia ja ilman yhdessä kehiteltyjä ja kokeiltuja ratkaisuja ei pieni erikoisalan koulutusohjelma olisi voinut menestyä.

Artikkelikokoelma *Mahdollisuuksien ikkunoita* jakaantuu viiteen teemaan. Juhlakirjan avaavat koulutusohjelmasta valmistuneiden kirjastoammattilaisten artikkelit, joissa he kertovat työnsä arkipäivästä ja arvioivat ammattikorkeakoulun tarjoamaa osaamista. Toisessa osassa korkeakoulujen edustajat kirjoittavat kirjastoalan koulutukseen liittyvistä kysymyksistä kahdessa suomalaisessa ammattikorkeakoulussa ja Nambian yliopistossa. Kolmannessa osassa Turun ammattikorkeakoulun asiantuntijat tarkastelevat koulutusohjelman syntyä ammattikorkeakoulun rakenteissa, opetuksen sisältöä ja pedagogista kehittämistä sekä projektitoimintaa. Neljännessä osiossa informaatiotutkimuksen tutkijat Åbo Akademista, Oulun yliopistosta ja Etelä-Afrikassa toimivasta yhteistyökorkeakoulusta University of Western Capesta tarkastelevat tutkimuksen suuntaa ja esittelevät tutkimushankkeita. Lopuksi nostetaan esiin kirjastojen toiminnan uusia tuulia: pohditaan kirjaston palvelujen markkinointia laadun näkökulmasta, kaunokirjallisuuden osaamistarpeita ja uusia verkkotyökaluja sekä sosiaalisen median mahdollisuuksia ja ratkaisuja.

Toivomme, että *Mahdollisuuksien ikkunoita* edistää vuoropuhelua ammattikäytännön, tutkimuksen ja koulutuksen kesken. Toivomme lisäksi, että teos kannustaa nuoria tutustumaan kirjastoalan monipuolisiin mahdollisuuksiin ja hakeutumaan alalle. Kolmanneksi toivomme, että teos rohkaisee kirjastoja hyödyntämään kehittämisessään ammattikor-

keakoulun soveltavaa, käytännönläheistä osaamista. Kirjasto- ja tietopalvelualan asiantuntijoiden koulutuksessa tarvitaan eri tahojen yhteistyötä.

Pientä ja hidasta, kaikki maailman työ.
Ja kuitenkin se on tehtävä, ymmärrettävä kaikki
kahteen kertaan, ensin väärin, sitten oikein.
Me viljelemme; se on teon sana, tärkein kaikista.
Se meistä jää maailmaan, se näkymätön, unohtuva,
ohimenevä,
itse työ.

Se on meidän kotiutumistamme
maailmaan. Sitä
kulttuuri on.¹

Näillä Pentti Saaritsan riveillä esitämme parhaimmat kiitokset kirjoittajille.

Turussa 11.9.2008

Aulikki Holma ja Niina Punelpuro

¹ Pentti Saaritsa: ”Pientä ja hidasta”, ote, teoksessa Tritonus (Kirjayhtymä 1976).

FOREWORD

The Degree Programme in Library and Information Services has come to its tenth year of educating professional talent at the Turku University of Applied Sciences (TUAS). The autumn of 1998 saw the first students entering into the Programme. It is now time to celebrate the journey amongst friends: after all, it would not have been possible without the motivation of the students and the advice, the sparring and partnerships which have been gained through cooperation.

The present anniversary publication *Mahdollisuuksien ikkunoita – Windows of Opportunity* is another joint effort. It divides into five sections, opening with the Programme graduates' portrayals of everyday library work and of the correspondence between education and the life after. These are followed by a chronological and a geographical spread of higher education in the field of Library and Information Services, from Finland in the 19th century to present-day Namibia. The Degree Programme at TUAS is next presented with a range of voices, first returning to the early phases of the Programme which intersected with those of the higher educational system, then discussing the pedagogical and contentual prospects of Library studies as well as the possibilities of project work as a tool for education. The fourth section illustrates the flow of Library and Information Science at Åbo Akademi, the University of Oulu and the University of Western Cape in South Africa. The final chapter addresses libraries on the threshold of the future: it calls for attention to marketing, web-based tools and virtual worlds as opportunities worth diving into.

It is our hope that this book will contribute to the dialogue between practice, research and education, and that the young will continue to look for the many windows of opportunity in Library and Information Services. It is also intended as an encouragement to libraries to seize the applied, hands-on experience of universities of applied sciences, since the journey to professionalism is a two-way street.

Small and cumbersome, all the world's work.
Yet it must be accomplished, every thing appreciated
not once but twice, first wrong, then right.
We cultivate; it is the word for work, the be-all and end-all.
It is what remains, the unseen, the unobtrusive, the impermanent,
work itself.

It is how we put down our roots
into the world. It is
culture.¹

With these words we wish to express our gratitude to the writers.

Turku, 11 September 2008

Aulikki Holma and Niina Punelpuro

¹ Excerpt from a collection of poetry *Tritonus* (1976) by Pentti Saaritsa. Translated by Niina Punelpuro.

AMMATTILAISEN ARKEA

KATSAUS SUUNNITTELIJAN ARKIPÄIVÄÄN TURUN AMMATTI- KORKEAKOULUN KIRJASTOSSA

Liisa Tiittanen ja Johanna Viljanen

Artikkelissa kaksi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta valmistunutta suunnittelijaa kertovat omasta työnkuvastaan ja ammattikorkeakoulukirjastosta työympäristönä.

AMMATTIKORKEAKOULUKIRJASTO TYÖYMPÄRISTÖNÄ

Kirjastoalaa tuntematon lukija saattaisi hämmästyä huomattessaan, että kirjastossa voi olla töissä niin, ettei juuri käsittele painettuja kirjoja tai kohtaa asiakkaita kasvokkain. Maallikolle onkin vaikea kertoa lyhyesti ja yksinkertaisesti, mitä suunnittelija tekee työkseen ammattikorkeakoulukirjastossa.

Suunnittelijan työ Turun ammattikorkeakoulun kirjastossa on pirstaleista ja nopeatempoista asiantuntijatyötä, joka koostuu pääosin kirjaston verkkopalveluiden kehittämis- ja ylläpitotehtävistä, mutta myös viestintätehtävistä, kirjaston hallinnon toimistotöistä ja erilaisten asioiden valmistelusta.

Kirjastotyötä ammattikorkeakoulussa määrittelee voimakkaasti kirjaston rooli osana opetus- ja tutkimusprosesseja. Myös toimintaympäristö, kehysorganisaatio, asiakaskunta ja tehtävä opetuksen ja opiskelijoiden oppimisen tukemisessa sekä ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystoiminnan edistämässä ohjaavat toimintaa.

Ammattikorkeakoulukirjastoa työympäristönä voi kuvaila sanoilla nopeatempoinen ja dynaaminen. Se soveltuukin siis työpaikaksi erityisesti niille, jotka ovat valmiita jatkuvaan muutokseen ja halukkaita kehittämään omaa osaamistaan, työtään sekä yhteisiä toimintatapoja.

Ammattikorkeakoulut ovat suhteellisen nuoria organisaatioita verrattuna yliopistoihin. Vasta reilun kymmenen vuoden ikäisinä niiden roolin muotoutuminen on edelleen käynnissä, mikä toisaalta mahdollistaa aivan uudenlaistenkin toimintatapojen ja prosessien syntymisen. Yhtä aikaa korkeakoulusektorin rakenteelliseen kehittämiseen liittyvien muutosten kanssa on edelleenkin käynnissä yhtenäisen ammattikorkeakoulukirjaston luominen. Vaikka ammattikorkeakoulukirjastojen taustalla on usein pitkään toimineita, perinteikkäitä oppilaitoskirjastoja, ovat ne korkeakoulukirjastoina kuitenkin nuoria. Yhteisiä toimintatapoja etsitään ja kehitetään jatkuvasti, jotta eri koulutusaloihin erikoistuneet yksiköt saadaan toimimaan yhtenäisenä kokonaisuutena – ammattikorkeakoulukirjastona.

ASIAKASPALVELUA VERKKOYMPÄRISTÖSSÄ

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto koostuu Turussa, Loimaalla, Salossa, Paraisilla ja Uudessakaupungissa sijaitsevista, yhteensä kahdeksasta kirjastoyksiköstä ja kirjaston yhteisistä toiminnoista. Lisäksi Åbo Akademilla, Turun yliopistolla ja Turun ammattikorkeakoululla on yhteinen ICT-kirjasto, jota hallinnoi Åbo Akademi. Suunnittelijat työskentelevät kirjaston yhteisissä toiminnoissa. Yhteiset toiminnot vastaa kirjaston hallinnosta ja koordinoi viestintää, tiedonhankinnan opetusta, erilaisia projekteja, tilastojen keruuta sekä yhteisiä resursseja, kuten tietojärjestelmiä ja elektronisia aineistoja. Yhteisissä toiminnoissa työskentelevät kokoaikaisesti suunnittelijoiden lisäksi kirjastonjohtaja, kirjastosuunnittelija ja tiedonhankinnan opetuksesta vastaava informatikko.

Suunnittelijoiden vakituiset toimet on saatu kirjastoon vuosina 2007 ja 2008. Perusteena on ollut yhteisten, tietoteknisiä taitoja vaativien tehtävien lisääntyminen kirjastossa. Toisen suunnittelijan toimen taustalla on Voyager-järjestelmän käyttöönoton myötä lisääntynyt kirjastojärjestelmän ylläpitotyö, jota on tehty projektiluonteisesti 2000-luvun alusta saakka. Toinen suunnittelija työskenteli aikaisemmin tietopalvelusihteerin nimikkeellä osittain kirjastoyksikössä ja osittain kirjaston yhteisissä toiminnoissa. Kirjaston verkkopalvelujen kehittymisestä ja laajentumisesta johtuvat uudenlaiset osaamisvaatimukset ja muuttuneet

työtehtävät eivät enää vastanneet tietopalvelusihiteerin toimenkuvaa, minkä vuoksi nimike muutettiin suunnittelijaksi ja työt siirtyivät kokonaan kirjaston yhteisiin toimintoihin.

Aamuni Turun ammattikorkeakoulun kirjaston yhteisissä toiminnoissa alkaa sähköpostien lukemisella. Saan suurimman osan viesteistä erilaisilta postituslistoilta, joille olen liittynyt pysyväkseni kärryillä siitä, mitä kirjastoalalla Suomessa ja muualla maailmassa tapahtuu. Yksi aktiivisimmista listoista on kansainvälinen Voyager-postituslista, jossa käsitellään lukuisissa kirjastoissa maailmalla ja lähes kaikissa Suomenkin korkeakoulukirjastoissa käytössä olevaa kirjastojärjestelmää. Muita postituslistoja ovat muun muassa erilaiset kotimaiset Voyager-listat, tänä vuonna hyvinkin ajankohtainen MARC-formaatti-lista tulossa olevan formaatinvaihdoksen takia, Nelli-portaaliin liittyvät listat, kirjastojen yhteistilastointilistat, ammattikorkeakoulukirjastojen oma lista ja kansainvälinen e-aineistojen etäkäyttöohjelmistoon liittyvä EZproxy-lista.

Suunnittelijat vastaavat Turun ammattikorkeakoulun kirjastossa käytössä olevien kirjastojärjestelmien paikallisesta ylläpidosta. Vaikka laajempi kirjastojärjestelmien ja -palvelimien ylläpito- ja koordinoituvuus tehdään kansallisella tasolla, huolehtii jokainen kirjasto itse omien käyttöliittymiensä räätälöinnistä ja päivittäisestä toiminnasta. Ylläpidettävään järjestelmiin kuuluvat Voyager-kirjastojärjestelmä ja siihen liittyvät lisäohjelmistot sekä elektronisten aineistojen tarjottimena toimiva Nelli-tiedonhakuportaali. Elektronisten aineistojen etäkäyttöpalvelua ylläpidetään yhdessä Turun ammattikorkeakoulun tietojärjestelmäyksikön kanssa.

Yksi kirjastoyksikkö on pyytänyt, että Aura-kokoelmätietokantaan tehtäisiin oma kokoelma kirjaston varastossa oleville teoksille. Erillisille kirjastojärjestelmään luotaville kokoelmille on tarvetta, koska ne helpottavat laina-aikojen ja muiden lainaussääntöjen määrittämistä aineistoihin. Uuden kokoelman luominen Voyagerin SysAdmin-ohjelmassa sujuu nopeasti, vaikka työssä onkin monta vaihetta. Uusia kokoelmia on tarve luoda niin harvoin, ettei kaikkia vaiheita muista heti. Aikaisemmin asiasta tekemäni ohje helpottaa kuitenkin omaa ja tarvittaessa myös varahenkilöni työtä. Tietojärjestelmiin liittyvien asioiden dokumentointi on aikaavievää, mutta siitä on myös selkeää hyötyä.

Kirjastojärjestelmien ylläpitotehtäviin kuuluu myös oman kirjastohenkilökunnan opastamista kirjastojärjestelmiin liittyvissä asioissa, ohjeiden laatimista sekä järjestelmien dokumentointia. Lisäksi työhön kuuluu elektronisten aineistojen käyttöönsaattamiseen liittyviä tehtäviä, esimerkiksi e-aineistojen kuvailua sekä kirjastojärjestelmistä saatavien tilastojen keräämistä ja tilastoinnin kehittämistä. Ylläpitotehtävien lisäksi suunnittelijan työnkuvaan kuuluvat myös viestintä ja tiedotus, erityisesti verkkosivujen sekä nykyään myös blogin ja wikin avulla.

Tieteellisten kirjastojen yhteistilaston vuoden 2007 lukujen kerääminen alkaa olla loppuillaan, sillä tilastot on tarkoitus julkaista toukokuun alussa. Käyn vielä kerran läpi omalta osaltani Voyagerista saadut kokoelma-, kirjaston käyttäjä- ja lainausluvut. Huomaan yhden virheen kokoelmaluvuissa ja korjaan sen KITT:iin, tieteellisten kirjastojen tilastotietokantaan. Kollega huomaa, että Turun kaupunginkirjaston Aino-kokoelmatietokanta on muuttunut Vaski-verkkokirjastoksi ja siihen on samalla yhdistynyt useita Varsinais-Suomen yleisten kirjastojen tietokantoja. Uusi nimi pitää siis vaihtaa Nelli-portaaliin, Auran linkkisivulle ja tiedottaa muutoksesta myös kirjaston henkilökuntaa. Samalla mietimme, miten asiakkaamme löytävät Nelli-portaalista uuden Vaskin, koska he ovat tottuneet etsimään linkkiä Ainoon. Nelli-blogiin voisi ehkä kirjoittaa pienen jutun muutoksesta. E-aineistojen maailma muuttuu jatkuvasti, ja erilaisia päivityksiä on tehtävä usein.

Normaaliin työpäivään sisältyy useita erilaisia tehtäviä: rutiiniluontoisten kirjastojärjestelmiin liittyvien tehtävien lisäksi asiakkailta tai kirjaston henkilökunnalta saatujen kysymysten käsittelyä ja ongelmanratkaisua, verkkosivujen päivitystä, tiedon välittämistä ja nopeaa reagointia verkkopalveluissa oleviin ongelmatilanteisiin. Työt on jaettu kahdelle suunnittelijalle, jolloin suunnittelijoiden on mahdollista toimia toistensa varahenkilöinä tietojärjestelmien ylläpitoon liittyvissä tehtävissä.

Nelli-palauteosoitteeseen tulee eräältä informaatikoltamme tieto, että Helecon-tietokannat eivät toimi etäkäytettynä, toisin sanoen opiskelijat eivät pysty kotikoneeltaan tekemään hakuja tietokannoista. Toinen suunnittelija huikkaa, että hän voi tutkia tätä ongelmaa, joka todennäköisesti johtuu etäkäyttöpalvelimellä olevasta määrittystiedostosta. Arvaus osuu oikeaan. Tiedostossa olevaa verkko-osoitetta täytyy hieman

muokata, jotta etäkäyttö saadaan taas toimimaan. Etäkäyttöpalvelin täytyy käynnistää vielä uudelleen, jotta muutokset tulevat voimaan. Tämän jälkeen tietokantaa on syytä testata vielä ammattikorkeakoulun verkon ulkopuolella olevalta koneelta, jotta etäkäytön toimivuus tulee varmistettua.

Suunnittelijan työssä asiakkaista voidaan puhua kahdella tasolla. Ulkoi-
siin asiakkaisiin lukeutuvat ammattikorkeakoulun henkilökunta ja opis-
kelijat sekä muut, oman organisaation ulkopuoliset asiakkaat. Sisäisiä
asiakkaita ovat kirjaston omaan henkilökuntaan kuuluvat. Sekä ulkoiset
että sisäiset asiakkaat kohdataan pääosin verkon välityksellä vastaamalla
kirjaston sähköpostiosoitteisiin tullessiin kysymyksiin ja palautteeseen.

*Kollegani vastaa Nelli-palautteosoitteeseen saapuneeseen asiakkaan ky-
symykseen verkkokirjojen käytöstä. Itse sain viime viikolla yhdestä kir-
jastoyksiköstä pyynnön toimittaa heille tietoa siitä, kuinka paljon kir-
jastoyksikön lyhytlainakokoelmassa olevia nimekkeitä lainataan. Ly-
hytlainakokoelman laina-aika on vain yksi viikko ja kokoelmaan si-
joitetaan lainakierron nopeuttamiseksi kysytyimpiä teoksia, kuten
kurssikirjoja. Lainauserä määrät ovat yksi peruste kokoelman kehittämi-
selle ja ylläpitämiselle. Saan kaivettua kirjaston tietokannasta SQL-ky-
selykielen avulla sellaisia tietoja, joita ei pystytä etsimään virkailija- tai
www-käyttöliittymän hakutoiminnoilla. Itse käytän Microsoft Officen
Access-ohjelmaa kyselyiden tekoon. Olen ennenkin ottanut listoja eri ai-
neistojen lainamääristä, joten sopiva kysely on jo valmiina. Riittää, kun
muokkaan hieman hakuehtoja ja saan siten tarvittavat tiedot. Lähetän
listan sähköpostitse sitä pyytäneelle kirjastolle ja saan kiitokset paluu-
postissa. Samaan aikaan yhdestä kirjastoyksiköstämme saapuu sähkö-
postiini pyyntö ”palauttaa” kirjastojärjestelmästä asiakkaille lähtevät
ilmoituskirjeet, koska ne ovat hävinneet jonnekin bittiavaruuteen tu-
lostimen ollessa poissa käytöstä. Ilmoituskirjeiden lähettäminen ei toi-
mi monien hämmästyksiksi automaattisesti, vaan myöhästymismuis-
tutukset, varausilmoitukset ja ennakkoilmoitukset lähestyvistä eräpäi-
västä lähetetään kirjastoissa Voyageriin kuuluvan Reporter-ohjelman
avulla. Samalla tulostuu paperille myös kirjepostina lähetettävät il-
moitukset. Reagoin pyyntöön heti, jotta asiakkaamme saavat ilmoitus-
kirjeet ajallaan. Palauttaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että otan*

yhteyden Voyager-ylläpitäjille annetuilla käyttäjätunnuksilla ammattikorkeakoulukirjastojen yhteiselle Armas-kirjastopalvelimelle ja muuttamalla yhdessä tiedoston tiedostopäätteen. Opiskeluaikana suoritetusta Unix-käyttäjärjestelmän peruskurssista on ollut käytännön hyötyä, sillä kirjastopalvelimella toimitaan Unix-ympäristössä.

TIIMITYÖTÄ TYÖRYHMISSÄ JA PROJEKTEISSA

Suunnittelijan työtä voi kuvata projektimaiseksi, koska kehittämistoimenpiteitä suunnitellaan ja toteutetaan aina vuodeksi eteenpäin tehtävän toimintasuunnitelman mukaisesti. Kirjasto on kehittänyt palveluun myös erillisiin kehitysohjelmiin kuuluvien projektien avulla. Vuonna 2008 käynnissä on *Open Access* -opinnäytetyötietokantaprojekti, jossa pilotoidaan opinnäytetöiden verkkojulkaisemista Turun ammattikorkeakoulussa. Aiempiä vuosina on toteutettu *ELLI*- ja *Opinelli*-projektit.

Vuonna 2006 kirjasto käynnisti *ELLI*-projektin, jonka tavoitteeksi määriteltiin ajasta ja paikasta riippumattomien, joustavien oppimisympäristöjen kehittäminen helpottamalla ja lisäämällä elektronisten aineistojen käyttömahdollisuuksia. Projektin tuloksina Turun ammattikorkeakoulussa otettiin käyttöön elektronisten aineistojen etäkäyttöpäalvelu sekä perustettiin Nelli-portaali. Lisäksi projektissa suunniteltiin opinnäytetöiden verkkojulkaisemista.

ELLI-projektissa aloitettua työtä jatkettiin vuonna 2007 *Opinelli*-projektissa, jossa tarjottiin Nelli-tietoiskuja ja -koulutuksia sekä markkinoitiin ja kehitettiin Nelliä. Projektissa saatiin merkittävästi lisätehoja Nelli-portaalin lanseeraukseen ja tunnetuksi tekemiseen sekä käyttäjäkoulutuksen ja tietoiskujen järjestämiseen. Lisäksi projektissa oli mahdollista kehittää kirjaston verkkopalveluja; yhtenä esimerkkinä elektronisten aineistojen etäkäytön integroiminen Nelli-portaalin omaNELLI-palveluun.

Projektien avulla on ollut mahdollista tehdä yhteistyötä ja hyödyntää eri toimijoiden osaamista ammattikorkeakoulun sisällä sekä kehittää myös uusia yhteistyön malleja. *ELLI*-projektissa tehtiin yhteistyötä Tu-

run ammattikorkeakoulun tietojärjestelmäyksikön kanssa ja *Opinelli*-projektissa kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kanssa. Vuonna 2008 käynnissä olevassa opinnäytetyötietokantaprojektissa tehdään yhteistyötä ammattikorkeakoulun sisällä testaamalla opinnäytetöiden verkkojulkaisua opiskelijoiden kanssa. Valtakunnallista yhteistyötä tehdään suunnittelemalla verkkojulkaisemista yhdessä pilottiprojektissa mukana olevien kirjastojen kanssa Seinäjoen ammattikorkeakoulun hallinnoimassa *Open Access* -hankkeessa.

Toinen suunnittelija tilaa netin kautta junaliput Helsinkiin seuraavaan ammattikorkeakoulukirjastojen valtakunnallisen Open Access -hankkeen kokoukseen ja tekee sähköisen koulutusanomuksen kaupungin järjestämään arkistointikoulutukseen. Samalla hän vilkaisee Open Access -hankkeen wikissä käytävää keskustelua. Loppupäivän hän on varannut tänä vuonna käynnissä olevan opinnäytetyötietokantaprojektin ensimmäisen väliraportin kirjoittamiseen.

Pidempiaikaisten projektien lisäksi lyhyemmän aikavälin kehittämistyötä tehdään muun muassa kirjaston omissa työryhmissä. Eri toimintoihin keskittyneiden työryhmien tavoitteena on kehittää kirjaston käytäntöjä, seurata kehitystä muualla ja tiedottaa ajankohtaisista asioista sekä opastaa muuta kirjaston henkilökuntaa. Suunnittelijan toimenkuvaan kuuluu jäsenyys luettelointi-hankintatyöryhmässä, viestintätyöryhmässä, asiakaspalvelutyöryhmässä, Aura-Nelli-työryhmässä sekä verkkopalveluiden kokonaisuuteen keskittyvässä verkkopalvelut-ydinryhmässä.

Ensi viikolla on kirjaston Aura-Nelli-työryhmän kokous ja sitä seuraa valla viikolla asiakaspalvelutyöryhmän kokous. Aura-Nelli-työryhmässä kehitetään Turun ammattikorkeakoulun kirjaston Aura-kokoelmatietokantaa ja Nelli-portaalia, ja työryhmässä on suunnittelijoiden lisäksi mukana tiedonhankinnan opettaja ja kirjastoyksiköiden edustajina informaattikko ja tietopalvelusihteeri. Voyageriin on tullut viimeisimmän päivityksen yhteydessä uusi hakumahdollisuus, jonka kirjastot voivat halutessaan ottaa käyttöön. Meillä se on toistaiseksi ollut pois päältä, mutta tulevassa Aura-Nelli-työryhmän kokouksessa on tarkoitus keskustella hakuominaisuuden käyttöönotosta. Tutkin siis tarkemmin uutta hakua ja sen käyttömahdollisuuksia, jotta voin esitellä asiaa

kokouksessa. Luonnostelen myös asiakaspalvelutyöryhmän kokouksen esityslistaa, koska olen lupautunut sen vetäjäksi siksi ajaksi, kun varsinainen vetäjä on virkavapaalla. Esityslistalle täytyy lisätä ainakin uusien sähköisten osoitteenmuutos- ja kaukopalvelulomakkeiden suunnittelu. Toisella suunnittelijalla kuluu aamupäivä viestintätyöryhmän kokouksessa. Viestintätyöryhmän kiireellisin asia tällä hetkellä on kirjaston uuden esitteen työstäminen.

Jokaisella kirjaston henkilökuntaan kuuluvalla on mahdollisuus kehittää kirjaston toimintaa työryhmien jäsenenä. Työryhmissä ja tiimeissä työskentely lisää mahdollisuuksia kerätä palveluiden kehittämiseen liittyviä eri näkökulmia laajasti esiin, koska työryhmiin kuuluu eri rooleissa toimivaa kirjaston henkilökuntaa, kuten esimerkiksi asiakaspalvelijoita, luottelojia, kausijulkaisuja tuntevia ja tiedonhankinnan opettajia.

KIRJASTOAMMATILLISISTA TAIDOISTA UUDENLAISIIN OSAAMISVAATIMUKSIIN

Kirjaston kokoelmiin kuuluvien elektronisten aineistojen lisääntynyt käyttö, aineistojen etäkäytön mahdollisuus ja Nelli-portaalin lanseeraus ovat siirtäneet, ei pelkästään aineistoja, vaan myös asiakaspalvelua yhä enemmän verkkoon, mikä edellyttää uudenlaisten taitojen ja tietojen omaksumista sekä soveltamista. Sisältöjen välittämisen rinnalle on tulossa yhä enemmän sisältöjen tuottamista ja sisältöjen muokkaamista asiakkaalle ymmärrettävään muotoon, esimerkiksi tiedon suodattamista, aineistojen ja palveluiden kuvaamista sekä ohjeistuksien tekemistä.

Ammattikorkeakoulussa kirjasto on olennainen osa korkeakoulun oppimis- ja tutkimusprosesseja, minkä vuoksi kirjaston työntekijän tehtävät edellyttävät tiedonhankinnan menetelmien ja tiedonlähteiden laaja-alaista tuntemista sekä pedagogisia taitoja. Erityisesti pedagogisten taitojen ja viestintätaitojen merkitys on suuri silloin, kun sama viesti tulee välittää erilaisille kirjaston asiakkaille – ammattikorkeakoulun henkilökunnalle, eri opiskeluvaiheissa oleville opiskelijoille ja ulkopuolisille asiakkaille sekä kirjaston omalle henkilökunnalle – siten, että asiakkaan on helppo ymmärtää viesti omista lähtökohdistaan.

Kuten monessa muussakin työssä, suunnittelijan työssä tärkeitä ovat vuorovaikutus-, tiimityö- ja ongelmanratkaisutaidot sekä kielitaito. Verkostoitumistaidot ja perehtyneisyys kotimaiseen sekä kansainväliseen kirjastoalaan eivät ole haitaksi. Suunnittelijan työssä korostuvat lisäksi erityisesti hyvien tieto- ja viestintätekniisten taitojen tärkeys sekä erilaisten verkkoresurssien, elektronisten aineistojen ja -palveluiden tuntemus.

Nykyään on aktiivisesti seurattava nopeasti kehittyvää Web 2.0 -maailmaa ja osattava poimia uusista palveluista sellaiset, joita omassa kirjastossa kannattaa hyödyntää, soveltaa ja markkinoida. Kirjaston fyysisten kokoelmien muutos digitaalisiksi kokoelmiksi ja monimuotoisten elektronisten aineistojen lisääntyminen tuovat mukanaan myös uudenlaisia osaamisvaatimuksia liittyen tekijänoikeuksiin ja käyttölisensseihin. Sopimusten ymmärtäminen eli sopimuksiin liittyvien velvollisuuksien ja oikeuksien tuntemus sekä niiden välittäminen ymmärrettävästi myös aineistojen käyttäjien tietoon on välttämätöntä.

Vaikka suunnittelijan työssä on tärkeää olla valmis opettelemaan ennakkoluulottomasti erilaisia tietoteknisiä taitoja ja vaikka kirjastotyön luonne ja painotukset ovat viimeisten vuosien aikana ehkä muuttuneet, ei perinteisten kirjastoammatillisten taitojen tärkeys ole hävinnyt minnekään. Kokoelmien kasvaessa niiden sisältöjen tuntemus tulee yhä haasteellisemmaksi, jolloin erilaisten tiedonhakumenetelmien osaamisen merkitys kasvaa. Huolellisesti luetteloidut kokoelmat auttavat tiedontarvitsijoita löytämään relevantit aineistot helpommin. Luettelointiformaatin tuntemus on suureksi hyödyksi, ja kirjaston toimintoja kehitettäessä kokemus kirjaston asiakaspalvelutyöstä antaa tuntumaa siihen, miten esimerkiksi jokin kirjastojärjestelmään tehtävä muutos vaikuttaa asiakaspalvelutilanteisiin ja miten asiakkaat mahdollisesti kokevat muutoksen.

Kirjastoalan koulutus antaa hyvän pohjan alalla työskentelyyn. Yhtä tärkeää on kuitenkin oma halukkuus ja koulutuksen antama valmius oppia kulloisenkin työtehtävän vaatimia erityistaitoja, jotka eivät välttämättä lukeudu niin sanottuihin perinteisiin kirjastoammatillisiin perustaitoihin.

LÄHITULEVAISUUDEN HAASTEITA

Lyhyen tähtäimen ajankohtaisia asioita ammattikorkeakoulukirjastoissa, ja muissakin Voyager-kirjastojärjestelmää käyttävissä kirjastoissa, on luettelointiformaatin muutos MARC21-Fin -formaattista MARC 21 -formaattiin. Formaatinvaihdosta on suunniteltu ja valmisteltu Kansalliskirjaston toimesta jo usean vuoden ajan ja varsinainen siirtyminen formaatista toiseen on tarkoitus tehdä vuoden 2008 lopussa. Lähitulevaisuuden tavoitteena on myös opinnäytetöiden kokotekstien verkkojulkaisemista varten perustettavan ammattikorkeakoulujen yhteisen verkkokirjaston lanseeraus.

Lisääntyvät ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ja ammattikorkeakoulujen tutkimus- ja kehitystoiminnan kasvu asettavat uusia paineita myös kirjastojen ja niiden kokoelmien kehittämiseksi. Keskustelua käydään myös kirjasto-ohjelmistojen ja asiakaskäyttöliittymien tulevaisuudesta ja korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen vaikutuksista kirjastoihin.

Digitaalisessa ympäristössä aika tuntuu kulkevan huomattavasti nopeammin kuin ei-digitaalisessa maailmassa ja nopean teknisen muutoksen vaikutusta kirjastoon on vaikeaa ennustaa etukäteen. Lainaammeko viiden vuoden päästä painettuja kirjoja vai onko kirjojen digitaaliseen välittämiseen löydetty painetun kirjan vertainen uusi käyttöliittymä? Onko musiikin lainaus siirtynyt verkkoon? Mitä tapahtuu kirjastojärjestelmille ja käyttöliittymille? Löytääkö ympärivuorokautiseen palvelutarjontaan tottunut googlewikipediasukupolvi kirjastot? Puhutaan jo Web 3.0 -palveluista, mitä mahdollisuuksia ne tuovat mukanaan?

Oman korkeakoulun kirjasto lienee aina ollut opiskelijoille ja opettajille luonnollisin paikka tiedon ja materiaalin etsimiseen. Tänä päivänä kirjaston palveluiden odotetaan olevan myös verkossa. Digitaalisessa ympäristössä kilpailemme kuitenkin asiakkaidemme ajasta ja huomiosta, jolloin meillä on oltava tarjolla sellaista, joka houkuttelee asiakkaat juuri kirjastoon: laadukkaat, omalle asiakaskunnallemme sopiviksi arvioidut aineistot ja räätälöidyt palvelut, jotka ovat saatavilla helposti ja luotettavasti.

Kirjaston pitää jatkuvasti osoittaa tärkeytensä ja välttämättömyytensä ammattikorkeakoulun sisällä, jotta resursseja perusylläpitoon ja toimintojen kehittämiseen saadaan jatkossakin. Palvelujen entistä parempi esille tuominen, markkinointi ja rohkea tuotteistaminen sekä verkossa tehtävän kirjastotyön näkyväksi tekeminen voivat olla elintärkeitä kirjastopalveluiden tulevaisuuden kannalta. Heikkojen signaalien tunnistaminen, nopea reagoiminen muutoksiin, proaktiivisuus, verkostoituminen, jatkuva oppiminen sekä uusien asioiden omaksuminen ja soveltaminen omassa työympäristössä nousevat menestystekijöiksi ammattikorkeakoulukirjastossa.

Päivä lähestyy loppuaan, mutta vielä ehdin käydä lukaisemassa Linnea2-työryhmien uusimpia pöytäkirjoja. Linnea2-konsortion tehtävänä on hallita jäsenten yhteistä kirjastojärjestelmää, ja työryhmissä on mukana myös ammattikorkeakoulukirjastojen edustajia, vaikka ammattikorkeakoulukirjastoilla on myös oma AMKIT-konsortionsa. Kaukopalvelutyöryhmällä onkin nyt mielenkiintoista asiaa, sillä kansallinen kaukopalveluohjelmiston kilpailutus on parhaillaan käynnissä. Ennen kotiinlähtöä vilkaisen vielä tekemättömien töiden listaa ja mietin valmiiksi seuraavan päivän töitä. Kyllä niitä näyttää riittävän huomiseksikin ja pitkälle tulevaisuuteen.

KIRJASTOALALLA JO VUODESTA 2001

KOKEMUKSIA JA POIMINTOJA KENTÄLTÄ

Elina Mustonen ja Eija Mähönen

Tämä artikkeli tarkastelee kahden Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta valmistuneen opiskelijan kokemuksia kouluajoista ja työelämästä sekä ajatuksia kirjastoalasta. Tarkoituksena on kertoa siitä, minkälaiset eväät koulutusohjelma antoi työelämään. Lisäksi kerrotaan kirjoittajien nykyisistä työtehtävistä sekä tulevaisuudensuunnitelmista ja haasteista.

KEITÄ ME OLEMME

Valmistuimme tradenomeiksi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta keväällä 2005. Elina aloitti opiskelun jälkeisen uransa Rauman kaupunginkirjaston palveluksessa ja Eija Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa. Elina toimii yhä yleisessä kirjastossa ja Eija ammattikorkeakoulukirjastossa. Meillä molemmilla asemapaikaksi on vaihtunut kuitenkin Tampere. Elina on tällä hetkellä Tampereen kaupunginkirjaston palkkalistoilla kirjastovirkailijana ja Eija toimii tietopalvelusihteerinä Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastossa.

KOULUNPENKKIÄ KULUTTAMASSA

Muu maa mustikka?

Kuten kaikki hyvät tarinat, tämäkin tarina alkaa alusta eli opiskeluajoista. Tärkeä etappi kirjastourallamme oli Lontoossa suoritettu työharjoittelu. Olimme kesällä 2003 työharjoittelussa ja töissä Lontoossa Middlesex Universityn kirjastopalvelussa. Harjoittelupaikan olimme hankkineet itse käyttäen hyväksi tuolloisen opettajamme Aulikki Holman kontakteja. Pari ensimmäistä viikkoa olimme samassa toimipisteessä alkukoulutuksessa, jonka jälkeen toinen meistä siirtyi toiseen toimi-

pisteeseen. Puolessa välissä harjoittelua vaihdoimme työpaikkoja keskenämme. Työtehtäviimme kuului lähinnä erilaisia asiakaspalvelutehtäviä, kuten lainausta ja palautusta sekä tietopalvelua, avustamista tiedonhankinnan opetuksessa ja hyllytystä. Silmät menivätkin solmuun tuijotellessa Dewey-järjestelmän loppumattomia desimaaleja.

Mitä sitten opimme Lontoon-retkellämme? Juttuja riittäisi kyllä useamman illan viihdykkeeksi. Tunsimme kasvavamme ihmisinä. Omasta turvallisesta ympäristöstä poistuminen vapaaehtoisesti täysin erilaiseen todellisuuteen vaatii paljon rohkeutta ja itseluottamusta. Suureen tuntemattomaan astuminen vaatii tietynlaista nöyryyttä hyväksyä se, että itse ei olekaan kaiken keskipiste, ja tällöin mieli on avoin kohtaamaan uusia asioita. Tässä on lähtöpiste sille, että alkaa ymmärtää, miten paljon maailma pitää sisällään ja miten paljon erilaisia ihmisiä maailmassa onkaan. Tällöin osaa arvostaa kaikkia ihmisiä, itsensä mukaan lukien. Tämän ymmärrettyämme tuntui, että jotain lokahti paikoilleen ja siitä lähtien elämä, maailmankaikkeus ja kaikki on ollut paljon, paljon helpompaa.

Lisäksi take it easy -menteliteetti, asioiden ottaminen rennosti, vallitsi sekä työelämässä että yksityiselämässä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että työpaikalla ei oikeasti tehty töitä, vaan päinvastoin. Työnteko sujui rennosti mukavassa ja välittömässä tunnelmassa huumorin kukkiessa melkein joka tilanteessa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että työntekijöiden läksiäisiä vietettiin työajalla ja takahuoneessa oli tarjolla kakkua ja kuohuviiniä. Tunnollisen suomalaisen arastellessa pomo kehotti ottamaan lasin tiskiini ja hörppäämään kun asiakkaat eivät näe. Sen jälkeen olikin asiakaspalvelijalla hymyssä pitelemistä.

Harjoittelustamme jäi todella hyvät muistot. Harjoittelijoihin suhtauduttiin kuin oikeisiin työntekijöihin ja positiivista palautetta annettiin työpaikalla ilman erillisiä lomakkeita ja proseduureja. Uuden työntekijän perehdytys oli hyvä siitä huolimatta, että työpaikalla odotettiin kah-ta blondia pohjoismaalaista ja saatiinkin kaksi tummaakin tummempaa brunettea. Harjoittelumme Lontoossa oli kokemus, jota emme vaihtaisi mistään hinnasta. Toimme matkaltamme kotiin paljon arvokkaita asioi-

ta, emmekä tarkoita nyt pelkästään Lontoon muotiliikkeiden luomuksia. Lisäksi reissumme poiki töitä myös seuraavalle kesälle.

Kursseilla opittua

Olemme olleet todella tyytyväisiä saamaamme koulutukseen. Koulutusohjelma tuntui tasapainoiselta ja yhtenäiseltä kokonaisuudelta. Opiskelu sisälsi sopivasti akateemisuutta ja työelämälähtöisyyttä mitään kirjastoalan aspektia unohtamatta. Työelämä ei ole tuonut mukanaan juuri mitään, mihin ei olisi osannut varautua, sillä lähes kaikki oli otettu huomioon jo koulunpenkillä. Niillä tiedoilla ja taidoilla on rakennettu vahva pohja, jota työelämä ”Siperia opettaa” -tyylisesti muokkaa yhä vahvemmaksi.

Ammattikorkeakoulutuksessa työelämälähtöisyys on korostuneemmassa asemassa kuin yliopistotason koulutuksessa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että ammattikorkeakouluopiskelijat oppivat käytännössä enemmän muun muassa luottelointi- ja luokitustaitoja. Töihin siirtyminen on helpompaa, kun kirjaston perustoiminnot ovat tuttuja. Lisäksi monenlaiset työelämään liittyvät projektit muokkaavat opiskelijan taitoja jalkauttamalla teorian käytäntöön. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan mainita toteuttamamme *Kaanaa*-projekti. Raisiossa Kaanaan sivukirjaston lopettaessa toimintansa Raision kaupunginkirjasto lahjoitti Kaanaan ala-asteelle kaikki sivukirjaston kirjat. Raision kaupunginkirjasto tarjosi Kaanaan ala-asteen kirjaston järjestämistä projektina neljälle kirjastoalan opiskelijalle. Tavoitteena oli tehdä kokoelmasta pieni, siisti, toimiva ja mahdollisimman ajantasainen juuri ala-asteen oppilaiden käyttöön. Aineistoa järjestettäessä otettiin huomioon Evansin kokoelman kehittämisen malli, jota sovellettiin yhteisöanalyysin, poistamisen ja arvioinnin kannalta (Evans, 2000).

Myös koulussa oppimamme atk-taidot ovat tulleet työelämässä tarpeeseen. Sen huomasimme erityisesti Lontoon työharjoittelun aikana, jolloin saimme paljon kiitosta suomalaisittain jokamiehen tietoteknisestä osaamisestamme. Toisaalta Lontoo oli täysin eri maailmansa siinäkin mielessä, että kaikki opiskelijat eivät tunteneet edes tietokoneen hiirtä. Esimerkkinä mainittakoon tapaus, jolloin Elina opasti Middle-

sex Universityn kirjastossa sairaanhoitaja-opiskelijaa kirjoittamaan nimensä tietokoneella. Rohkeasti näppäilemällä nimi muodostui näytölle kirjain kirjaimelta aiheuttaen ihmetystä opiskelijassa. Suurta hyötyä on ollut myös koulussa opitusta 10-sormijärjestelmästä. Se kuulostaa ehkä kovin pieneltä taidolta, mutta siitä on paljon apua jokapäiväisessä työelämässä, erityisesti asiakaspalvelussa. Humalaisen asiakkaan kommentti ”Olette näköjään kirjoittanut osoitteeni ennenkin” saa paatuneenkin kirjastovirkailijan suupielet nytkähtämään.

Lontoon työharjoittelu synnytti myös idean tehdä opinnäytetyö ulkomaan kokemuksiimme liittyen. Meitä molempia on aina kiinnostanut tiedonhallintataitojen ohjaus korkeakoulumaailmassa, ja näin ollen se tuntui luontevalta myös opinnäytetyön aiheeksi. Opinnäyte esittelee tiedonhallintataitojen ohjausta kahdessa isobritannialaisessa yliopistokirjastossa (Mustonen & Mähönen 2005). Opinnäytetyön tilaajaksi saimme Turun ammattikorkeakoulun kirjaston, joka halusi kehitysideoita omaan tiedonhallintataitojen opetukseensa.

Myös esiintymisvarmuus on kehittynyt ja hioutunut kouluaikoina. Koulutusohjelmaan kuului paljon kursseja, jotka muokkasivat esiintymistaitoja ja rohkaisivat esiintymään. Esimerkkeinä mainittakoon lasten ja nuorten kirjastotyön kurssilla pidetty kirjavinkkaus sekä opinnäytetyön seminaarit. Erityisen suuri vaikutus oli kuitenkin Lontoon työharjoittelun jälkeen pidetyillä esiintymisillä. Kävimme kertomassa harjoittelusta muun muassa opiskelunsa aloittaville opiskelijoille. Lisäksi varmuutta puhumiseen saimme esitellessämme opinnäytetyön tuloksia työn tilaajalle. Esiintymättä ja puhumatta ei nykyään työelämässä pärjää, joten nämä taidot on havaittu kullanarvoisiksi.

TYÖTEHTÄVIÄ JA TULEVAISUUTTA

Seuraavaksi kerromme nykyisistä työtehtävistämme ja pohdimme lähitulevaisuuden tuomia muutoksia omissa organisaatioissamme.

Elinan nykyiset työtehtävät

Aloitin työni Tampereen kaupunginkirjaston pääkirjasto Metsossa tammiukuussa 2007. Metsossa toimin kirjastovirkailijana lainaustoimistossa.

Metsossa asiakaspalvelutyöt on eriytetty esimerkiksi niin, että lainaus-toimistossa hallitaan muun muassa asiakkaiden lainoja ja asiakastietoja, tietopalvelun hoitavat pääasiassa kirjastonhoitajat. Lainaus-toimisto on päivystävä osasto, joten suurin osa työajastani menee päivystykseen. Eri palvelutoimintoja ovat mm. palautus, lainaus, uusien kirjastokorttien teko ja varausten antaminen asiakkaille. Lisäksi toimin lainaus-toimiston työyhteisökokousten sihteerinä. Tähän tehtävään kuuluu esimerkiksi kokousmuistioiden kirjoittaminen ja jakelu. Jokaisen osaston muistiot ovat nykyään luettavissa kaupungin uudessa intranetissä Loorassa.

Jokaisella virkailijalla on myös hyllyvastuualue. Tarkoituksena on hyllyttää kyseistä luokkaa tai luokkia sekä huolehtia kokoelman siisteydestä ja järjestyksestä. Jokaisella luokalla on myös vastaava kirjastonhoitajansa. Oma vastuualueeni on ollut jonkin aikaa suomenkielinen kaunokirjal-lisuus, sarjakuvat ja kaskut. Alue on hyvin laaja, joten olen aluksi keskit-tynyt Metson sarjakuvakokoelmaan. Ehdotuksestani toteutettiin suuri poisto- ja varastointioperaatio, jossa itseni lisäksi oli kaksi muuta sarja-kuvan ystävää. Osa ylimääräisistä niteistä tarjottiin lähikirjastoihin, jot-ka ottivatkin niitä mielellään vastaan. Näin saatiin samalla kohennettua lähikirjastojen sarjakuvakokoelmia. Samalla tarkkailtiin myös pääkirjas-ton kokoelman mahdollisia puutteita. Toukokuussa 2008 Metsossa to-teutettiin laaja hyllyuudistus, jolloin monet luokat vaihtoivat paikkaa. Tarkoituksena oli mm. sijoittaa aineistoja mielekkäimmille paikoille sekä saada helpotusta tilanpuutteeseen. Projekti sujuikin mainiosti ja sa-malla huolehdin omalta osaltani siitä, että sarjakuvat saivat ansaitseman-sa tilan näyttelyhyllyineen. Asianmukaisella ja siistillä kokoelmalla sekä avaralla tilalla lukupaikkoineen on hyvä nostaa sarjakuvien profilia.

Erityinen mielenkiinnon kohteeni tällä hetkellä on japanilainen sarja-kuva ja animaatio. Aiheen tietämyksestä on selvää hyötyä työtehtävissä-ni. Japanilainen sarjakuva tarjoaa haasteen kirjastoille: tarjontaa on ene-nevässä määrin ja aivan jokaista suomennettavaa sarjaa kirjastoiden ei ole mielestäni tarpeellista hankkia. Tarkoituksena onkin nyt kohentaa kaupunginkirjaston manga-kokoelmaa ehdottomilla klassikkoteoksil-la. Olen myös muutaman kerran pitänyt kirjaston henkilökunnalle esi-telmän ”Mangaa mahan täydeltä – katsaus japanilaiseen sarjakuvaan”. Lähes samansisältöisen esitelmän pidin myös Valkeakosken kaupungin-

kirjastossa kolmelle ryhmälle kahdeksaslukkalaisia heidän sarjakuva-aiheisena päivänään helmikuussa 2008. Esityksen tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta sekä horjuttaa syvälle juurtuneita, virheellisiä käsityksiä mangasta.

Ennen Tampereelle siirtymistä tein sijaisuuksia Rauman kaupunginkirjastossa. Tuolloin pidimme työtoverini kanssa kirjastoenglannin kurssin kirjaston henkilökunnalle. Kurssiin kuului alkeis- ja jatkokurssi. Läpi käytiin kirjaston koko asiakaspalvelukirjo lainauksesta ja palautuksesta tietopalveluun ja opastamiseen kirjaston tiloissa. Kurssi sai hyvän vastaanoton ja se todettiin hyödylliseksi. Suunnitelmissa onkin pitää vastaavanlainen kurssi Tampereella. Raumalla sain erinomaisen tilaisuuden toimia myös tietopalvelussa Pyynpään lähikirjastossa, jossa työskentelin noin vuoden verran. Pienessä ja lämminhenkisessä Pyynpään kirjastossa opin paljon mm. lasten- ja nuorten kirjastotyöstä. Olikin aikamoinen harppaus siirtyä kolmen henkilön pienestä lähikirjastosta ”pääkallopaikalle” Metsoon, jossa kävijämäärät hipovat kattoa ja työtahti on ajoittain jopa hektinen.

Tampereen kaupunginkirjaston tarjoamat haasteet

Lähitulevaisuudessa Tampereen kaupunginkirjasto ja sen henkilökunta tulee kokemaan suuria muutoksia. Muutokset tulevat koskemaan sekä kirjaston organisaatiota että esimerkiksi kirjastorakennus Metsoa.

Metso otettiin käyttöön vuonna 1986 ja suuria remonteja ei ole vielä tehty. Nyt remontti on suunnitteilla, mutta sen toteutus jää vielä muutamana vuoden päähän. Metson ainutlaatuinen arkkitehtuuri asettaa kirjastotyölle omat vaatimuksensa ja haasteensa. Remontissa tullaan ottamaan huomioon modernin kirjastotyön vaatimukset. Suunnitelmissa on muun muassa kevyet ja liikuteltavat tiskiratkaisut, työergonomia sekä automaattien ja palvelupisteiden uudet sijainnit.

Tampereen kaupunki on siirtynyt Tilaaja-Tuottaja (TilTu) -malliin vuoden 2007 alusta. TilTu:ssa tilaaja (kaupunki) tilaa tuottajalta (esim. kirjasto) tuotteen, jolle lasketaan hinta. Tuote voi olla esimerkiksi aukiolotunti. Tällainen menettely selkiyttää kirjaston toimintaa ja samalla tulee käydyksi läpi kirjaston toimintoja: mitkä toiminnoistamme ovat

varsinaisia tuotteita ja minkäläinen hinta kullekin tuotteelle lasketaan. (Haavisto 3.6.2008.) Edellä kuvattu tuoteajattelu vaikuttaa ratkaisevasti kaupunginkirjaston organisaation muutoksiin.

Tampereen kaupunginkirjasto uudistaa organisaatorakennettaan. Tavoitteena on varmistaa, että kirjasto tuottaa asiakkaille juuri oikeanlaisia palveluja kirjaston henkilökunnan osaamisen avulla. Kirjastoa ympäröivässä maailmassa Internet, aineistot ja käyttäjien tottumukset muuttuvat ja tähän muutokseen on vastattava. Vuoden 2008 syyskuusta alkaen Tampereen kaupunginkirjastossa toimii kaksi, osittain päällekkäistä organisaatiota: esimies-alais-organisaatio (linjaorganisaatio) sekä prosessiorganisaatio, joka koostuu tuotetiimeistä ja kehitystiimeistä. Esimerkkinä kehitystiimistä voi mainita kaunokirjallisuustiimin, jonka vetäjänä toimii pääkirjaston aikuistenosaston erikoiskirjastonhoitaja. Kaunokirjallisuustiimi mm. suunnittelee ja toteuttaa erilaisia tapahtumia ja näyttelyjä. Tiimien tehtävänä on mm. toteuttaa kirjaston vuositavoitteita ja toimia kirjaston strategian mukaisesti sekä kehittää oman alueensa työskentelytapoja. Tiimien jäsenet valitaan kahdeksi vuodeksi kerrallaan ja jäsenien tulee edustaa parasta mahdollista ammattitaitoa alueellaan. Tiimit kootaan yli kirjastorajojen; Tampereen kaupunginkirjastolla on mm. 14 lähikirjastoa sekä kaksi kirjastoautoa, joten on tärkeää, että tiimeissä on edustajia joka alueelta. (Haavisto 3.6.2008.)

Kirjaston henkilökunnalle koittaa jännittivät ajat, kun uusi organisaatio aloittaa syksyllä toimintansa. Monet työntekijöistä varmasti miettivät, mihin tiimiin tulevat valituksi; missä tiimeissä omat erikoistaidot tulevat parhaiten asiakkaiden käyttöön. Monet myös miettivät, kuinka tiimit tulevat käytännössä toimimaan. Tuovatko tiimien toimintatavat aluksi lisää ”ylimääräistä” työtä vai helpottavatko ne lopulta kirjaston työtehtäviä? Loppupeleissä kirjaston perustoiminnot eivät tule muuttumaan, jatkossa niitä tullaan tekemään vain johdonmukaisemmin ja linjakkaammin. Itse uskon, että tässä ollaan selvästi menossa oikeaan suuntaan. Tiimeissä on vaivattomampaa toteuttaa palasia kirjaston strategiasta. Jokaisella tiimillä tulee olemaan oma työtilansa Kirjasto-Loorassa, joten myös toimipisteiden välinen yhteydenpito ja tiedonvälitys on vaivatonta. Yksi tiimien tärkeä funktio onkin edistää hiljaisen tiedon siirtymistä henkilöstön kesken. Lisäksi tarkoituksena on tunnistaa tehokkaammin

henkilöstön koulutustarpeita; jokaisella tiimillä on velvollisuus tarkkailla tätä asiaa oman tiimensä osalta. Nykyiselläänkin Tampereen kaupunginkirjasto tarjoaa henkilöstölleen laajasti erilaista koulutusta. Näin jokaisen työntekijän ammattitaito kehittyy alati muuttuvassa toimintaympäristössä.

Eijan nykyiset työtehtävät

Aloitin tietopalvelusihteerinä Tampereen ammattikorkeakoulussa heinäkuussa 2007. Tampereen ammattikorkeakoulun kirjaston henkilökuntaan kuuluu tietopalvelupäällikkö, kuusi informaattikkoa, viisi tietopalvelusihteerää sekä suunnittelija. Kirjaston toimipisteitä on kaksi, Teiskontie ja Finlayson. Teiskontieellä vakinaista henkilökuntaa on kymmenen ja Finlaysonilla kolme. Jokainen heistä tietopalvelupäällikköä lukuun ottamatta päivystää asiakaspalvelussa.

Tärkeimpiä vastuualueitani ovat asiakaspalvelu, kaukopalvelu sekä opinnäytetyöt. Viikottainen työaikani pitää sisällään 6–9 tuntia päivystystä asiakaspalvelussa ja jäljelle jäävä aika kuluu lähinnä kaukopalvelun ja opinnäytteiden parissa. Lisäksi toimin tänä vuonna kirjaston kehittämistyöryhmän sihteerinä.

Kuluvan vuoden 2008 aikana kirjaston kaukopalvelutilausten määrä on kasvanut räjähdysmäisesti. Edellisvuonna tilaava kaukopalvelu käsitteli 101 tilausta ja lähettävä kaukopalvelu kuutisenkymmentä kaukopalvelupyyntöä toisista kirjastoista. Tänä vuonna vastaavat luvut sekä tilaavan että lähettävän kaukopalvelun osalta pyörivät jo nyt, kesäkuussa, yhdeksänkymmenen tienoilla.

Opinnäytetyöt ovat puolestaan varsin kausiluonteinen työllistäjä. Eriytyisen kiirettä on keväällä, jolloin suurin osa opiskelijoista valmistuu. Tehtävänäni on ottaa vastaan opiskelijan kirjastoon toimittama opinnäytetyö sekä erityisesti sähköisiä opinnäytteitä varten tarvittava opinnäytetyön luovutus sopimus. Molemmat saatuani laitan opiskelijarekisteri-Winhaan kirjaston merkinnän. Tämän jälkeen luetteloin opinnäytteen joko Tampereen ammattikorkeakoulun aineistotietokantaan Tarkkaan tai sähköisten opinnäytteiden tietokantaan Tatuun. Lisäksi

asiasanoitan kaikki painetut opinnäytteet ja kolmea koulutusohjelmaa lukuun ottamatta myös sähköiset opinnäytteet. Pidän asiasanoittamisesta, sillä vaikka se onkin ajoittain haastavaa, niin sillä tavoin olen selvillä siitä, minkälaisia opintoja opiskelijat suorittavat. Samalla saan myös haastaa omat taitoni sisällönkuvailijana. Asiasanoituksessa VESA onkin paras ystäväni.

Kaukopalvelu ja opinnäytetöiden luettelointi kuuluivat toimenkuvaaani jo Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa. Uutena asiana on tullut sähköisten opinnäytetöiden luettelointi. Varsinaisesti sähköisten opinnäytteiden luettelointi ei tarjoa mitään ratkaisevasti erilaista Voyager-pohjaiseen Tarkkaan verrattuna. Web-pohjainen tietokanta toimii kuitenkin eri tavalla, risuineen ja ruusuineen. Kyse on siis lähinnä tietokantojen erilaisista teknisistä ratkaisuista.

Olen aina ollut kiinnostunut tiedonhallintataitojen opetuksesta ja kyseisestä aiheesta teimme opinnäytteemmekin. Erityisesti erilaiset ratkaistut tiedonhankinnan ohjauksen järjestämisessä kiinnostavat. On mielenkiintoista pohtia, pitäisikö opiskelijoille suunnattu tiedonhankinnan ohjaus integroida muuhun opetukseen, vai pitäisikö sen toimia omana kurssinaan. Tai pitäisikö kurssista antaa arvosana vai ei. Näitä kysymyksiä pohdimme jo opinnäytetyötä tehdessämme. Tähän kiinnostuksen kohteeseen sain pureutua Satakunnan ammattikorkeakoulun palveluksessa, kun sain osallistua opiskelijoille suunnatun tiedonhankintataitojen verkkokurssin tekemiseen.

Koulutusta ammattitaidon kehittämiseen on ollut hyvin tarjolla niin Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa kuin Tampereelläkin. Erilaisiin koulutustilaisuuksiin lähteminen on tietenkin omasta aktiivisuudesta kiinni, mutta ammattitaidon kannalta välttämättömät koulutukset ovat olleet melkein pä pakollisia. Olen osallistunut muun muassa kansallisille kaukopalvelu-päiville sekä Voyager-päiville ja käynyt verkotiedonhaun koulutuksessa. Nykyään muutoksia työympäristössä tulee jatkuvasti ja koulutus on välttämätöntä jos haluaa varmistaa, että ammattitaito pysyy tallella.

Tampereen ammattikorkeakoulun kirjaston tarjoamat haasteet

Lähtitulevaisuus pitää sisällään monia uusia haasteita. Tällä hetkellä rakenteilla oleva kansallinen opinnäytetyötietokanta lienee yksi monista. Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastossa on nykyisellään toimiva sähköinen opinnäytetyötietokanta, joten varsinaiseen kehitystoimintaan se ei osallistu. Uuden oppimista on kuitenkin luvassa varmasti monelle, kunhan kansallinen tietokanta valmistuu ja kaikki opinnäytteet siirretään sinne.

Lisäksi haasteita on tulossa myös toiselta taholta. Opetusministeriön määräysten mukaan ammattikorkeakoulujen pitää tehostaa, yhtenäistää ja keskittää toimintaansa. Tästä syystä ammattikorkeakoulut ovatkin yhdistäneet voimavarojaan, kuten on tapahtunut esimerkiksi Helsingissä Haaga-Helian tapauksessa. Sama lienee edessä myös Tampereella, missä toimii tällä hetkellä kaksi ammattikorkeakoulua, Tampereen ammattikorkeakoulu ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Mahdollinen koulujen yhdistyminen tuo mukanaan paljon haasteita ja muutoksia myös kirjastoväelle. Miten sulauttaa kahden tietokannan aineisto yhdeksi tai miten yhdistää erilaiset hyllyluokitukset? Miten yhtenäistää laina-ajat, kokoelmat, erilaiset käytännöt kokoelman kuvailussa, asiakaspalvelun periaatteet ja verkkopalvelut? Kysymyksiä tulee olemaan varmasti monia ja vain tulevaisuus tietää oikeat vastaukset.

MITÄ SEURAAVAKSI?

Tulevaisuudessa asiantuntijuus korostuu myös kirjastoalalla. Toivottavasti myös tradenomin tutkinnon asema paranee ja arvostus nousee erityisesti yleisten kirjastojen puolella. Työnantajille on suuri rikkaus, että henkilökunnalla on mahdollisimman monipuolinen koulutustaus-ta. Nykyisen ammattijakauman vallitessa tradenomin koulutus palvelee tällä hetkellä meitä kumpaakin todella hyvin. Itsestään selvää on, että koko kirjastouraa se ei kuitenkaan kannaa. Nykyisissä työtehtävissä kummallakaan ei ole tarpeeksi haastetta pitemmälle aikavälille. Näin ollen emme näe itseämme näissä samoissa tehtävissä useampaa vuotta.

Lähtitulevaisuudessa hämmöttäinkin väistämättä lisäkouluttautuminen. Todennäköisimmät vaihtoehdot ovat yliopistokoulutus tai ylempi am-

mattikorkeatutkinto. Tässä odottelemmekin sopivaa ylempää ammattikorkeatutkintoa tulevaksi. Siihen vaadittava työkokemus on kummallakin pian hallussa. Työn ohessa yliopistotutkinnon suorittaminen olisi hyvin hankalaa, joten kumpikin luultavasti päättyy ylempään ammattikorkeatutkintoon. Tärkeintä kuitenkin on, että me molemmat olemme löytäneet intohimomme, kirjastoalan. Tältä tieltä emme tuskin poikkea ainakaan lähivuosina.

TULEVAISUUDEN HAASTEITA KIRJASTOALALLA

Huolestuttavimpana asiana tällä alalla näemme arvostuksen puutteen. Tämä näkyy ihmisten asenteissa ja ennen kaikkea surullisen kuuluisassa palkkauksessa. Kyseessä on päättymätön noidankehä, jossa toinen ruokkii toista: ihmiset eivät arvosta, joten palkka pysyy huonona. Palkka on huono, joten alalle ei pyri uusia kasvoja eikä arvostus nouse. Ihmisten arvostuksen puutetta selittää osaltaan se, että heillä ei ole aavistustakaan siitä, minkälaista työtä kirjastossa todella tehdään. Ihmiset havaitsevat vain jäävuoren huipun, eli tiskissä tapahtuvan asiakaspalvelun, ja ovat täysin tietämättömiä siitä koneistosta, joka taustalla toimii. Tämä näkyy arkipäivän toteamuksissa, kuten: ”Ai täytyykö kirjastotyöhön kouluttautua?”. Lisäksi tiskissä kuullaan usein kaikkien suosikkikommentti: ”Tässä sulle vähän lainattavaa, jotta ei työt lopu kesken.” Ihmisten tietoisuutta alasta ja sen vaatimasta koulutuksesta on lisättävä, jotta arvostus ja sen mukana palkkaus saadaan paremmalle tasolle.

Visio 2028

Tämä on kahden kirjastoalan ammattilaisen unelma kirjastosta. Vuonna 2028 kirjastopalvelujen etäkäyttö on saatu toimimaan yhdellä yksinkertaisella kirjautumisella omalta kotikoneelta. Kaikilla Suomen yleisillä ja tieteellisillä kirjastoilla on yksi yhteinen aineistotietokanta, jolloin kaikkien voimavarat voidaan hyödyntää sataprosenttisesti ja päällekkäistä työtä ei enää tehdä. Lainaus ja palautus on täysin automatisoitua, jolloin henkilökuntaa liikenee opastus- ja neuvontatehtäviin. Tästä syystä Suomi on kansainvälisesti johtava maa tiedonhankintataidoissa, ja Suomea voi yhtään liioittelematta sanoa tietoyhteiskunnaksi. Kirjastojen rahoitus on turvattu valtion taholta. Kaikille kirjastolaisille on taattu

asianmukaiset ja ergonomiset tilat työn tekemiseen. Yleisten kirjastojen hierarkkinen tehtäväjaottelu murtuu ja kaikki työntekijät ovat yhdenvertaisia ja työskentelevät yhteisen päämäärän hyväksi. Ja viimeiseksi se tärkein asia, eli kirjastoalan ammattilaisten arvostus ja palkkaus vastaavat koulutusta ja työtä, eli kirjastolaiset saavat mitä ansaitsevatkin.

LÄHTEET

Evans, G. Edward. 2000. *Developing Library and Information Center Collections*. Libraries unlimited. Englewood, Colorado.

Haavisto, Tuula, kirjastotoimenjohtaja. Esitelmä 3.6.2008. Tampereen kaupunginkirjasto.

Mustonen, Elina & Mähönen, Eija 2005. *Muu maa mustikka? – Tiedonhallintataitojen opetus kahdessa Iso-Britannian yliopiston kirjastossa*. Opinnäytetyö. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma.

ALGEBRAA G-DUURISSA

MONIMUOTOISUUTTA TURUN AMMATTIKORKEAKOULUN KIRJASTOSSA

Mikael Salo ja Sami Salonen

”Turun ammattikorkeakoulun kirjasto palvelee ensisijaisesti Turun ammattikorkeakoulun opiskelijoita ja henkilökuntaa, mutta myös ulkopuoliset asiakkaat voivat käyttää kirjastoa”, kertovat Turun ammattikorkeakoulun kirjaston käyttösäännöt. Kirjasto toimii hallinnollisena yksikkönä kehittämisen tulosalueella vararehtorin alaisuudessa. Kirjaston toiminnasta vastaa kirjastonjohtaja.

Turun ammattikorkeakoulussa kirjasto integroituu osaksi opetusta, oppimista ja tutkimusta. Lisäksi kirjasto toimii yhteistyössä muiden kehittämisen toimintojen sekä opetuksen tulosalueiden kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että kirjasto on siellä, missä Turun ammattikorkeakoululla on opetusta. Näin ollen Turun ammattikorkeakoulun kirjasto muodostuu yhteisistä toiminnoista sekä kahdeksasta kirjastoyksiköstä¹, jotka sijaitsevat ammattikorkeakoulun eri toimipisteissä. Turun ammattikorkeakoulu tarjoaa opetusta seitsemällä koulutusalalla², joten kirjastojen kokoelmien kirjokin on moninainen.

Kirjastoyksiköiden kokoelmiin kuuluu – yksiköstä riippuen – normaalin painetun aineiston lisäksi mm. CD-ROM-tietokantoja, dioja, äänitteitä, opetuspaketteja, CD-levyjä ja kuvatallenteita. Taideakatemiaan tiloissa toimii myös Turun konservatorion kirjasto, joten musiikkiaineiston osalta kokoelmat täydentävät toisiaan. Lisäksi yhteistyökirjastona

¹ Ammattikorkeakoululla on Turussa neljä toimipistettä: Lemminkäisenkatu, Ruiskatu, Sepänkatu ja Taideakatemiaanakin tunnettu Linnankatu. Turun ulkopuolella kirjastolla on toimipisteet Loimaalla, Paraisilla, Salossa sekä Uudessakau-pungissa.

² Kulttuuriala, luonnontieteiden ala, luonnonvara- ja ympäristöala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, tekniikan ja liikenteen ala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala.

toimii ICT-kirjasto, joka on Åbo Akademin alainen, Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Turun ammattikorkeakoulun yhteinen tietojenkäsittelytieteiden kirjasto.

Henkilökuntavakanssejakirjastossa on 23. Kirjastoyksiköiden osalta henkilöstö jakaantuu toimipisteestä vastaavaan informaattikkoon sekä tietopalvelusihteereihin. Yhteisten toimintojen jakauma on laajempi kattaen kirjastonjohtajan lisäksi muun muassa kirjastosuunnittelijan, suunnittelijan sekä informaattikon vakanssit.

Kirjastoyksiköiden käytösäännöt ja yleisesitteet ovat kaikissa yksiköissä samat. McDonald'seja kirjastot eivät kuitenkaan ole: erityispiirteensä niille antavat henkilökunta, sijainti, tilat, kehysorganisaatio ja koulutusohjelmittain vaihtelevat asiakaskunnan tarpeet, esitetyt kysymykset kun saattavat koskea joko uusimpia artikkeleita Hansenula polymorphasta tai kadensseja Mozartin G-duuri -viulukonserttoon, mielellään Kreislerin.

TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA AINEISTOT

Monimuotoisuus tekee eri yksiköissä työskentelyn mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. Asiakkaiden tiedontarpeiden lisäksi työtavat ovat erilaiset, vaikka kirjastojärjestelmä säilyykin samana. Myös työnjako on erilainen lähes jokaisessa kirjastossa. Koska henkilökunnan määrä vaihtelee kirjastoittain yhdestä hengestä lähes kymmeneen, on yksittäisen työntekijän tehtäväkokonaisuuksissa suuria eroja yksiköiden kesken. Tehtävien kiertoa työntekijältä toiselle on hankalampi toteuttaa yhden hengen kirjastossa, isommassa kirjastossa taas harva voi tehdä kaikkea. Muuttaman työntekijän kirjastoissa asiakas saa ulospäin näkyvästä toiminnasta helposti kuvan kotoisuudesta ja palvelun henkilökohtaisuudesta, vaikka toimittaisiin täsmälleen samojen sääntöjen puitteissa kuin isommassa kirjastossakin. Jotkut pienen kirjaston asiakkaat odottavat henkilökunnalta pidemmälle vietyä ja räätälöityä palvelua.

Isommassa yksikössä kirjaston tunnettuus muun henkilökunnan keskuudessa on yleensä vähäisempi kuin pienessä yksikössä. Pienemmässä rakennuksessa kirjastolaiset pitävät taukonsa samassa tilassa kuin koko muu henkilökunta, isommassa talossa kirjastolle on useimmiten joko

osoitettu oma taukotila, tai tila jaetaan muun kehittämisen tulosalueen kanssa. Luonnollinen yhteys opetushenkilöstöön jää jälkimmäisessä tapauksessa saavuttamatta. Pelkästään kahvihuoneessa näkyminen antaa talon muulle henkilökunnalle viestin kirjaston olemassaolosta ja asioista voidaan kysyä kasvokkain – henkilökohtaisen kontaktin jälkeen on myös helpompaa ottaa yhteyttä vastaisuudessa.

Kirjastoyskiköiden toimintaympäristö määrää suureksi osaksi kokoelmatyön linjaukset ja kokoelmien sisällön. Määrärahojen säästämiseksi on perusteltua keskittyä pelkästään yksiköissä opetettavien aineiden taustamateriaalin hankkimiseen ja jättää muu aineisto hankkimatta, vaikka osa asiakkaiden hankintatoiveista koskee nimenomaan populaarimpaa aineistoa, kaunokirjallisuutta ja hifilehtiä. Näitäkin hankitaan, jos ne sivuavat yksikön opetuskokonaisuuksia, mikä voi herättää ihmetystä muissa kuin kyseistä materiaalia käyttävissä koulutusohjelmissa: kauneudenhoito- ja ravintola-aloille suunnatut kauneudenhoitolehdet tai drinkkikirjat vaikuttavat palautuskärryssä matematiikan kaavakirjojen vieressä äkkiseltään katsottuna oudoilta.

Elokuva-aineistoa hankitaan pääasiassa pelkästään Linnankadun kirjastoon, jotta animaatio- ja elokuva-alojen opiskelijat voisivat hyödyntää niitä opiskelussaan. Elokvien hankintaa säätelevät elokuvien kirjasto-oikeudet, eikä yksikköön voida hankkia ”oikeudettomia” elokuvia. Tämä rajaa useita klassikkoelokuvia kokoelman ulkopuolelle ja tekee hankinnasta kallista – yksi DVD maksaa kirjastolle 3–6 kertaa enemmän kuin yksityishenkilön marketista itselleen ostama kappale. Muisa yksiköissä AV-aineistoa hankitaan verkkoaineistojen kasvun myötä koko ajan vähemmän, eikä elokuvien kaltaista ylellisyyttä voida asiakkaille tarjota, vaikka niiden aihe käsittelisikin opetettavaa alaa. Pelkästään opetuskäyttöön tarkoitettuja videoita on taas käytetty terveys- ja sosiaalialoilla jo pitkään. Niitä on hankittu nykyään mahdollisuuksien mukaan DVD-muodossa, koska käyttö tunneilla on edelleen suosittua.

Elektroninen aineisto on tullut voimakkaasti mukaan tarjottavien aineistojen palettiin erilaisten lisenssi- ja pakettisopimusten myötä. Terveystalon opiskelijat ovat tottuneet käyttämään CINAHL-palvelua, ja erilaiset tietotekniikan verkkokirjat ovat suosiossa IT-opiskelijoiden kes-

kuudessa – kaikki tämä riippuu tietenkin opettajan halukkuudesta ottaa verkkoaineistoa mukaan esim. kurssimateriaaliksi, jolloin sen käyttö ja haku verkosta tulee lähestulkoon pakolliseksi. Sähköistä materiaalia ei pidä käsittää pelkästään elektronisina verkkokirjoina: e-lehdet, tuhansia tunteja materiaalia käsittävä musiikin kuuntelupalvelu tai kuvatietokannat voivat olla uusi tuttavuus perinteisempää aineistoa käyttävälle asiakkaalle. Taiteen alat ovat ehkä muita haluttomampia käyttämään e-aineistoa muuten kuin satunnaisesti, hedelmällisin aineiston käyttö- ja työstöprosessi tapahtuisi mahdollisesti muualla kuin tietokoneen ääressä, lisäksi monilla taiteen aloilla oppiminen tapahtuu itse aktiivisesti tehdessä. E-aineistojen runsas mainostus on asiakastyytyväisyyskyselyn perusteella koettu näillä aloilla osin jopa painostuksena.

Aineisto ei vanhene samalla tavalla kaikkialla. Esimerkiksi musiikissa voidaan käyttää vanhaakin nuottimateriaalia vaivatta. Jos uudet nuottijulkaisut vanhoista teoksista on painettu alkuperäisiä laattoja käyttäen, ne ovat lähes samanlaisia kuin ensimmäiset julkaistut painokset, vaikka kyseessä olisikin 150 vuotta vanha teos. Teoreettisilla tekniikan kursseilla on mahdollista käyttää tiettyyn rajaan asti vanhoja yleistejä, jos perusteet eivät ole olennaisesti vanhentuneet, kaavakirjat tekevät kauppansa painoksesta riippumatta. On makuasia, kokeeko opiskelija harmaan ja hiirenkorville luetun Tammertekniikan kaavaston houkuttelevaksi.

Toisaalta taas oikeustieteessä, tietotekniikassa tai ravitsemustieteessä tapahtuneet muutokset voivat äkkiä tehdä ison osan alan kirjallisuudesta vanhentuneeksi. Henkilökunnan on erittäin vaikea itse seurata ja todeta tapahtuvia muutoksia esimerkiksi kirjanpitolainsäädännössä, minkä vuoksi opettajien kanssa tehtävä arviointi ja heiltä saadut suuntaviivat aineiston poistoon ovat tärkeitä. Myös suosituslistoja voidaan erikseen pyytää tai näyttää alakohtaisia julkaisulistoja opettajille. Kyseessä on kuitenkin eräänlainen uskottavuuskysymys: opiskelija ei pidä henkilökunnan ammattitaitoa aineiston hankinnassa kovinkaan korkealla, jos hänen opiskelemaisensa alan kirjallisuus kirjastossa koostuu suurimmaksi osaksi vanhentuneesta materiaalista. Vankasti teknisillä aloilla tämä korostuu edelleen. Uusien painosten ilmestymisen vahtiminen on työlästä eikä aina ole tarkkaa tietoa, onko materiaali olennaisesti uusiutunut vai

onko uuden painoksen syynä peruskirjan tekohengitys määrärahojen kustannuksella.

Uusin tieto ei aina löydy kuitenkaan kirjoista vaan tiede- ja ammattilehdistä. Kirjastoyksiköihin tilattavien painettujen lehtien lisäksi sähköisiä lehtiä on luettavissa Nelli-portaalista tuhansittain. Lehtiä paljon käyttävät alat ovat vaativia myös henkilökunnalle. Erityisesti ulkomaisten elektronisten lehtiartikkeleiden etsiminen on haastavaa, koska pääosa asiakkaista ei arvosta viitetietoja vaan ainoastaan kokotekstejä. Tarpeet eroavat suuresti. Isoa tutkimusta tekevä opettaja voi tarvita artikkeleita konferenssijulkaisuista jo ennen kuin niitä hädin tuskin on edes saatavilla, mikä vaatii henkilökunnalta tiedonhankintakanavien tuntemusta ja kustannustehokasta harkintaa parhaasta tilaustavasta, mikäli elektronisista aineistoista näitä ei löydy – myös näkemystä vaihtoehtoisista aineistoista, jos kustannukset näyttävät paisuvan liian suuriksi materiaalin tarpeellisuuteen nähden.

ASIAKKAAT

Turun ammattikorkeakoulun laaja-alaisuus vaikuttaa kirjastotyöhön monella tavalla. Ensinnäkin eri alojen opiskelijoilla on kirjaston käyttäjinä erilaiset tarpeet ja toisaalta tämä vaikuttaa myös henkilökunnan osaamisvaatimuksiin. Kaikki ihmiset ovat luonnollisestikin yksilöitä ja stereotypioiden luominen on aina arveluttavaa, mutta esimerkiksi asiakaspalvelutöissä ei eri yksiköiden asiakasryhmien eroja voi olla havaitsematta. Turun ammattikorkeakoulun mittakaavassa tämä tarkoittaa sitä, että asiakaskunta kattaa kaiken pedanteista insinööreistä taiteellisen luoviin muusikoihin.

Käsitystä asiakkaiden stereotyyppisistä eroista vahvistaa myös se, millaisen kirjastokortin asiakkaat valitsevat. Kirjaston tarjoamat korttivaihtoehdot ovat sinisävytteinen merellinen maisema majakkoineen, matemaattinen tiedon valtatie sekä ns. jalkakortti, jossa vierekkäin olevissa jalkapohjissa on painettuna kirjan sivuja. Aikuisopiskelijat suosivat Isokarin majakalla koristettua korttia kosketuksena saariston luontoon, teknisemmin suuntautuneemmat ihmiset taas Tiedon valtatie -korttia, jonka jotkut voivat kokea vaikeasti lähestyttäväksi lukuineen ja symbol-

leineen. Jalat-kirjastokortti on korteista suosituin, koska se koetaan vuoroin hauskaksi, pehmeäksi tai ihmisläheiseksi. Ehkä tästä johtuen se on herättänyt innostusta eritoten terveys- ja taidealojen opiskelijoissa. Myös Aasian maista kotoisin olevat opiskelijat ovat ottaneet kortin omakseen, onhan tietyissä osissa Aasiaa paljaiden jalkapohjien näyttäminen paheksuttua.

Asiakkaat vaikuttavat myös kirjastoyksikön kokoelmiin. Kurssikirjallisuus ja kurssikirjat ovat olennainen osa korkeakoulukirjastoa, ja tällaiseen aineistoon nojaavia aloja ovat esimerkiksi sosiaaliala, tekniikka sekä liiketalous. Vallitseva trendi korkeakoulukirjastoissa on, että lainajat lyhenevät, jotta aineisto kiertäisi nopeammin ja kaikilla opiskelijoilla olisi mahdollisuus käyttää kurssikirjoja. Turun ammattikorkeakoulun kirjastossa tämä on ratkaistu ns. lyhytlainakokoelmalla, johon sijoitetun materiaalin laina-aika on yksi viikko. Kurssikirjoja käyttävät asiakkaat joutuvat hyvin todennäköisesti käyttämään myös käsikirjaston kurssikirjakappaleita, joita saa vain yö- tai viikonloppulainaksi. Tämä näkyy myös käsikirjastokokoelmina eri kirjastoyksiköissä; joissain yksiköissä käsikirjasto pitää sisällään perinteiset hakuteokset ja lakikirjat, kun taas toisaalla se koostuu pääasiassa kurssikirjojen käsikirjastokappaleista.

MUUTOS JA JATKUVUUS KIRJASTOTYÖSSÄ

Työntekijän siirtyessä kirjastoyksiköstä toiseen puhutaan yleensä ajasta, joka vie ”talon tavoille” oppimiseen. Tämä käsite pitää sisällään kouriintuntuvan työn tekemisen, sekä yksikön kirjastossa vallitsevat työtavat ja työnjaon. Talon tavat kattavat myös hiljaisen tiedon ja sen siirtämisen työntekijälle siten, että asioiden hoitamisesta yksikön oman hengen mukaisesti tulee normi. Tieto siitä, miten on ennen tehty, talon opetushenkilökunnan ja avustavien tukipalvelujen tunteminen, yksikön sisällä vallitseva ilmapiiri, kirjaston historia yksikössä – asioita on paljon, eikä laakereilla ole varaa lepäillä, vaikka uudella tulokkaalla käyttösäännöt ja kirjastojärjestelmä olisivatkin hallussa.

Erilaiset kirjastojärjestelmän kanssa toimivat lisäohjelmat (makrojen tekemiseen käytettävä Macro Express, luettelointitiedostojen poimintaohjelma BookWhere, bibliografisten tietueiden korjausohjelma

VALIO jne.) vaativat myös perehtymistä: niiden oikeanlainen käyttö tekee tietokannan rutiiniluonteisista päivitys- ja muutostehtävistä helpompia ja nopeampia. Käytännössä ainakin ohjelmien käytön perusteet on hallittava sekä osattava pitää ohjelmat ajantasaisina epäsäännöllisen säännöllisesti julkaistavien päivityspakettien avulla.

Nykypäivän kirjastotyön luonteeseen kuuluu, että työssä oppiminen ei todellakaan koske vain uusia työntekijöitä tai toimipistettä vaihtavia ”vanhoja” työntekijöitä. Esimerkiksi elektronisia aineistoja ja -palveluita tulee koko ajan lisää tai vanhojen käyttöliittymät uudistuvat, joten myös niihin tutustumiseen tulisi löytää aikaa. Lisäksi vuotuisiin rutiineihin kuuluu tavan mukaan kirjastojärjestelmän versiovaihdos ja sen mukanaan tuomat uudet ominaisuudet haasteineen, joten 17 tuuman litteältä näytöltä riittää omaksuttavaa kaikille. 1990-luvun puolella kuultu väittämä tulevaisuuden kirjastotyöntekijän toimenkuvan muuttumisesta tietohallinnon asiantuntijasta myös ATK-asiantuntijaksi on tullut toteen.

Vakanssin haltijanakaan oleminen ei välttämättä tarkoita sitä, että työntekijä työskentelee pelkästään yhdessä ja samassa kirjastoyksikössä eläkkeelle siirtymiseen asti. Henkilöstöhallinnolliset järjestelyt, henkilöstön vapaat ja isot, paikallisesti tehtävät pitkäaikaiset muutostyöt vaativat ehkä kestoltaan eripituisia sijaisuuksia muissa kirjastoissa, mikä puolestaan kysyy työntekijältä tiettyä kameleonttimaisuutta ja joustavuutta, valmiutta lähteä ohjelmistoiltaan samanlaiseen, mutta taustaltaan erilaiseen kirjastoyksikköön.

Eri kirjastoissa ”lainassa oleminen” on omanlaistaan kulttuurivaihtoa: omaan kotiyksikköön palatessaan tai kirjastoa vaihtaessaan työntekijä voi tuoda mukanaan uusia työtapoja ja uudenkaltaista henkeä asioiden tekemiseen – toisaalta ammattitaitoa on myös kyky tunnistaa eriävien käytäntöjen paremmuus, jos ne toimivat omassa kehyksessään hyvin. Erilaisen näkökulman saaminen ja tuulettuminen toisessa ympäristössä auttaa jaksamiseen ja antaa laajemman kuvan kokonaisuudesta.

Mikäli sama henkilö työskentelee useassa eri kirjastoyksikössä samaan aikaan, voidaan varjopuolina nimetä uupumus ja tietty juurettomuuden

tuntu. Ensiksi mainittu voi kasvaa entisestään, jos yksiköt sijaitsevat kaukana toisistaan, jolloin pelkkään matkustamiseen kuluu aikaa. Rutiinin saaminen isoihin tehtäväkokonaisuuksiin ja niiden hallitsemisesta syntyvä onnistumisen tunne jäävät kokematta, mikäli työpaikka ja sen sisäiset normit vaihtuvat viikon aikana monta kertaa. Viikon sisällä voi periaatteessa työskennellä vaikka kahdessa eri toimipisteessä, mutta määrän noustessa kolmeen voivat työn tulokset ja jaksaminen heikentyä.

Kirjastoyksikön sisällä tehtäväkierto on hyvä tapa saada uutta ilmettä tehtyyn työhön pienemmässä mittakaavassa. Myös työtehtävien päällekkäisyyden havaitsemiseen ja synergiaetujen kehittämiseen tehtävien kierrättäminen sopii loistavasti: jo kolmen-neljän hengen kirjastoissa täyttä käsitystä muiden työntekijöiden hoitamien kokonaisuuksien työvaiheista ei monellakaan ole. Usein lomien aikana näkee kierrätystä väliaikaisesti tapahtuvan esimerkiksi juoksevien asioiden (kaukopalvelu, kirjojen saapumisvalvonta) hoidossa. Monien kokonaisuuksien tekemisestä saatu ammattitaito on eduksi kirjastoyksikön toiminnan jatkumiselle esimerkiksi äkillisten sairaustapausten aikana. Myös sijaisuuksia mietittäessä on turvallisempi olo lähteä uuteen ympäristöön mahdollisimman monipuolisten työtehtävien jälkeen, vaativathan kirjastoyksiköiden erot totuttelua ja sopeutumista, vaikkei kulttuurisokista voida täydellä merkityksellä puhuaakaan.

TERVEHDYS MUUTTUVASTA MUSIIKKIKIRJASTOSTA

Tuomas Pelttari

Toimin kirjastonhoitajana Turun pääkirjaston taideosaston musiikkitiimissä. Aloitin työni talossa osapäiväisenä kirjastovirkailijana tammikuussa 1994. Vuonna 1970 perustetussa musiikkikirjastossa toimii tällä hetkellä seitsemän henkilöä: kolme kirjastovirkailijaa, kolme kirjastonhoitajaa ja informaatikko/tiiminvetäjä. Tehtäviini kuuluu yleisöpalvelua ja tiedonhakua, aineiston valintaa ja poistoa, luettelointia sekä verkkoaineiston esittelyä. Valintavastuullani on ulkomainen musiikkikirjallisuus sekä äänitteistä ulkomainen pop, rock ja elektroakustinen musiikki. Vastaan myös 70 musiikkilehden valikoimasta.

Musiikkikirjastossa jokainen työpäivä on erilainen. Osa työajasta kuluu aineiston valintaan ja tilaamiseen. Tiimin vakituiset työntekijät ovat kukin vastuussa tietystä musiikin alueen kokoelmatyöstä ja hankintaan määrätystä budjetista. Vuoden 2008 aineistomääräraha on 80 000 €, josta vastuullani on 14 000 € sekä erillinen budjetti musiikkilehdille.

Tiimin tekemä kokoelmatyö on monivaiheinen prosessi (vrt. Alekski 2006). Käytännössä toimitaan suurin piirtein seuraavasti: seurataan eri lähteitä, vinkkejä, toiveita ja haetaan puutteita, tehdään valinnat, tilataan ja vastaanotetaan aineisto, viedään se tietokantaan, tarkistetaan ja hyväksytään toimittajan laskut, luetteloidaan sekä saatetaan aineisto lainauskuntoon ja asiakkaalle. Vanhentuneita tai käyttökelvottomia niteitä poistetaan tarpeen mukaan. Kun aineistomäärärahaa on lisätty parin kolmen viime vuoden ajan, aineistoa on esillä aiempaa enemmän, ehommien ja laajemmin. 1990-luvun laihemmista vuosista on päästy yli (vrt. Tuomisto 2006).

Jo nyt voin sanoa, että 2008 on musiikkikirjastollemme poikkeuksellisen hyvä vuosi. Syyskuun 19. päivä avataan Turun uusi musiikkikir-

jasto peruskorjatun vanhan kirjastotalon toiseen kerrokseen, osittain samaan tilaan jossa musiikkikirjasto aloitti toimintansa liki 40 vuotta aiemmin. Kun koko pääkirjasto on samassa korttelissa ja RFID-järjestelmässä, muutos parempaan on selkeä. Uutta on paljon: asiakastilat ovat lähes puolta aiempaa suuremmat ja musiikkikirjasto on auki myös sunnuntaisin. Erityisen ilahduttavaa on kirjaston asiakkaille tarkoitettu maksuton soitto- ja harjoitteluhuone. Se on sijoitettu painetun musiikin välittömään läheisyyteen. Huoneen voi varata käyttöön kirjastokortilla. Tiedonhaun ja selailun avuksi musiikkiaineisto on järjestetty uusiin aiheryhmiin. Esimerkiksi teoria- ja soitonoppaat ovat nyt omassa ryhmässään, samoin ovat populaari-, taide- ja maailmanmusiikki eri formaatteineen. Samalla kuitenkin nuotit ja lehdet pysyvät edelleen omina kokonaisina saarekkeinaan. Tiedonhakupäätteitä on entistä enemmän ja lähempänä aineistoja. Uusi kirjasto tarjoaa myös paremmat puitteet pienimuotoisille esiintymisille ja tapahtumille.

UUTTA JA PAREMPAA PALVELUA VERKOSSA

Keväällä 2008 Turun kaupunginkirjaston Aino-aineistotietokanta laajeni 15 kunnankirjaston VASKI-verkkokirjastoksi. Uskon tietokantojen yhdistämisen olevan kaikkien, myös musiikkikirjastojen etu. Kirjastoilla on nyt uusi yhteistyön alku meneillään. Musiikkikirjastojen ammatillisilla on jaettavana musiikin tietotaitoa, kokoelmatyötä, valmiita tietueita, logistiikkaa ja paljon muuta. Konversioissa ilmenee aina jonkin verran varsinkin asiakkaille kiusallisia ongelmia. Joka tapauksessa asiakaspalvelu paranee varmasti, varsinkin kun kuntien välinen luettelointiyhteistyö saadaan täyteen vauhtiin ja VASKI-verkkokirjaston käytettävyys viimeistellään huippuunsa.

Turun kaupunginkirjasto otti askeleen verkkomusiikin maailmaan keväällä 2008, kun Naxos Music Library (NML) lanseerattiin asiakkaille. Toukokuussa NML oli käytössä jo kaikissa Vaski-kirjastoissa. Uusi kuuntelupalvelu laajentaa varsinkin taidemusiikin tarjontaa ja käyttöä huomattavasti. Tällä hetkellä NML tarjoaa Vaski-kirjastokortin haltijalle maksutta kuunneltavaksi yli 20 000 äänitettä. Musiikkia on saatavana kymmeniltä levymerkeiltä, yhteensä noin 300 000 raitaa. Kuuntelupalvelun laajuus hätkähdyttää suurehkonkin musiikkikirjaston amat-

tilaista. Vertailun vuoksi Turun musiikkikirjastossa rikottiin hiljattain 30 000 CD-nimekkeen raja. Näistä CD-levyistä taidemusiikkia ja jazzia on alle puolet. Naxos Music Library onkin kirjastolle edullinen verkkovaihtoehto jopa moninkertaistaa taidemusiikin tarjonta.

Naxosin helposti omaksuttava palvelu on käytettävissä kellon ympäri verkossa, oli sitten kotona, koulussa tai kirjastossa. NML voi yllättää positiivisesti, jos vain hieman perehtyy palvelun hakumetodeihin. Uusi palvelu on otettu hyvin vastaan ja asiakaspalaute on ollut odotetusti erittäin positiivista. Joitakin käyttörajoituksia toki on. Äänitteitä ei voi ladata omaksi, niitä voi vain kuunnella. On mahdollista että palveluun ei aina pääse, koska Vaski-kirjastoilla on rajattu määrä kuuntelulisenssejä. Lisäksi kuunteluaika on rajattu kahteen tuntiin per sessio, mutta aina voi kirjautua sisään uudelleen.

Kun NML tuntuu lunastavan paikkansa, en voi olla miettimättä eteenpäin. Ainakin oma nälkä kasvaa syödessä. Kirjastoilta puuttuu vielä Naxosin kaltainen populaarimusiikin kuuntelupalvelu, mutta puuttuuko enää kauan? Ehkä hieman yllättäen tänä kesänä on alustettu neuvotteluja pääkirjastoseudun kirjastoväen ja Sony BMG:n Suomen edustuksen kanssa yleisten kirjastojen ulottamisesta musiikin verkkokuuntelun piiriin. Esteitä palvelun toteutumiselle vaikuttaa olevan yhä vähemmän. Hidasteiksi on arvioitu ideoidun palvelun yhteensopivuus eri käyttöjärjestelmiin sekä kirjastojen kulut ja laskutus. Hankkeen alkumetrit näyttävät kuitenkin valoisilta. Uskoa tulevaan löytyy sekä kirjastojen että levy-yhtiön puolelta. Olisi tietysti hienoa, jos samalla useammankin levy-yhtiön yhteinen palvelu kattaisi yleiset kirjastot ympäri maan (vrt. Poroila 2008). On tapahtunut selkeä käänne parempaan parin vuoden takaisesta jarruttelun ilmapiiristä. Tuolloin monikansallinen ääniteteollisuus, Gramex ja ÄKT eivät vielä ehkä sisäistäneet kirjaston asemaa ”kansakunnan muistina” ja varteenotettavana jakelukanavana (Poroila 2006a, 37).

Kun musiikin verkkokäyttö yleistyy, voi perinteinen musiikkikirjastonhoitajuus helposti olla koetuksella tinkimättömään kokoelmatyöhön tottuneelle ammattilaiselle. Voi syntyä vaikutelma perinteisen kirjaston ja verkkopalvelun kilpailusta. Yhtäällä on musiikkikirjaston rautai-

nen ammattitaito ja vuosikymmenten pituinen valintatyö äänitteineen, toisaalla levymerkki kerrallaan kasvava ”näkyvätön” kaupallinen tietokanta. Minusta on parempi keskittyä yhtä aikaa kirjaston ja esimerkiksi NML:n vahvuuksiin. Tarvitseeko verkkokuuntelua ja musiikkikirjastoa lopulta verrata toisiinsa? Kirjastojen täytyy kehittyä teknisten uudistusten mukana ja tarkkailla asiakkaiden toiminnan muutoksia (Poroila 2006b, 94). Naxosin palvelu kuuluu kirjaston toimintamalliin ja on jo nyt selkeä bonus kirjaston tarjonnassa. Asiakas voi valita luontevamman tavan kuunnella musiikkia omien tarpeiden ja tottumusten ohjaamana. Kirjastosta saa äänitteen mukaansa, kun taas NML antaa kuuntelulinikin ilman fyysistä kopiota. Olen vähitellen todennut tarvitsevani molempia, niin kotona kuin työpaikalla. Lähdinkin mielelläni kirjastoni Naxos-kummiksi, kun pyydettiin. Tietokannan esittely on antoisaa erityisesti kuntarajojen yli ulottuvan kiinnostuksen vuoksi.

AMMATTIKORKEAKOULUN OPIT TYÖN NÄKÖKULMASTA

Valmistuin tradenomiksi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta alkuvuodesta 2007. Ilmeisin hyöty on se, että koulutuksen myötä sain pätevyyden nykyiseen virkaani. Omasa kokemuksestani voin kertoa, että opinnäytetyö ja ammattiharjoittelu ovat erityisen tärkeitä opiskelun osia. Molempiin kiteytyy se, mitä oikeasti osataan ja halutaan oppia. Opinnäytteen aihetta voi olla vaikea löytää. Aihetta ja lähestymistapaa voidaan toisinaan helpottaa onnistuneella ammattiharjoittelupaikan valinnalla. Minusta koulutus kokonaisuutena aktivoi opiskelijoita oikealla tavalla. Olen kuitenkin huomannut, että harjoittelupaikkaa hakiessa opiskelijat kaipaavat toisinaan selkeää ohjausta. Yhteys työpaikkaan voitaisiin alustaa jo viikkoja ennen harjoittelun aloittamista, esimerkiksi parilla kolmella suunnittelu- ja tutustumisvierailulla työpaikalla. Tavoitteena olisi ajoissa valmis ja yhdessä mietitty, toimiva harjoitteluohjelma, johon osapuolet sitoutuvat. Näin kaikki tietävät heti alussa mitä odottaa ja mihin valmistautua.

Kirjastoammatillisen osaamisen lisäksi harjoittelija tarvitsee musiikkikirjastossa yhteistyö- ja verkottumiskykyä, oma-aloitteisuutta, yleisviisytystä ja tiedonjanoa. Harjoittelija on aina yksi kirjaston kasvoista, jonka

asiakas tapaa neuvonnassa. Pitää osata kuunnella, kysyä lisätietoja ja soveltaa opittua. Neuvontatilanteen vuorovaikutuksessa asiakkaan tiedon-
tarve hioutuu mitä monimuotoisimmilla tavoilla (Mäntynen 2007, 33).
Asiakaspalveluun ei kukaan voi kouluttautua liikaa. Onnistunut am-
mattiharjoittelujakso voi myöhemmin tuottaa kaikille hyödyllisen opin-
näytteen, tekijälleen ehkä työpaikankin.

ÄÄNI-RYHMÄ

Oman opinnäytetyöprojektini selkeä käytännönläheisyys on myös ol-
lut avuksi työsaunnissa. Tuloksena kehittyi varsin toimiva yhteisfooru-
mi kahden musiikkikirjaston välillä. Opinnäytetyöni käsitteli nykyisen
työpaikkani Turun musiikkikirjaston ja Turun konservatorion kirjaston
yhteistyönäkymiä. Perustin kahden kirjaston välisen Ääni-ryhmän yh-
dessä konservatorion kirjastonhoitajan ja musiikkikirjaston tiiminvetä-
jän kanssa alkuvuodesta 2007.

Ääni-ryhmä toimii kirjastojen välisenä tiedotus- ja yhteistyöelimenä ja
kokoelmatyön edistäjänä. Käytännön yhteistyössä on mukana myös Tu-
run taideakatemian kirjasto, koska se toimii symbioosissa konservatori-
on kirjaston kanssa. Ääni-ryhmä perustettiin ensisijaisesti tiedon jaka-
misen lisäämiseksi. Toisinaan tiedonhaun hetkellä tuntuu oudolta olla
tietoinen konservatorion kirjaston erinomaisista kokoelmista, mutta
jäädä samalla ilman tarkkaa tietoa. Konservatorion kirjaston aineisto
kun ei valitettavasti ole haettavissa verkossa.

Tuntui myös siltä, että kaupunginkirjaston alati vaihtuva henkilöstö
kaipasi lähentymistä toverikirjastoon ja sen ammatilaisiin. Lokakuussa
2007 järjestettiin pitkästä aikaa koko musiikkikirjaston henkilökunnan
vierailu konservatorion ja Turun ammattikorkeakoulun taideakatemian
kirjastoon. Tutustuimme uuteen nuottiaineistojärjestykseen ja vas-
ta koeajettuun asiakaspalvelutiskiini. Verkossa toimiva nuottitietokanta
ebrary Sheet Music Collection kiinnosti kovasti vierailijoita. Kahvipöy-
dässä keskusteltiin ainakin Ääni-ryhmän kuulumisista, musiikin luoki-
tuksesta, verkkoaineistoista sekä uuden musiikkikirjaston soittohuo-
neen tarpeesta.

Ääni-ryhmässä on vertailtu kirjastojen aineistoja reilun vuoden verran. Ensimmäiseksi päätimme keskittyä suomalaisten oopperasäveltäjien pianopartituurien kokoelmiin ja valintaan. Varsin nopeasti kävi ilmi, että työ on varsin aikaa vievää. Kirjastojen kokoelmien puutteet ja päällekkäisyydet piti tarkistaa, samoin piti selvittää aineiston saatavuus ja toimitusajat. Tuloksia syntyi silti vähitellen. Uusia kokoelmatyön kehittämisideoita on jo mietitty, vaikkakin Ääni-ryhmän työtä on hidastanut uuden musiikkikirjaston suunnittelu ja muutto. Tämän vuoden ensimmäinen kokous on vielä pitämättä, mutta ryhmä on jälleen äänessä, kun muutto on valmis.

LÄHTEET

Aleksi, Vesa 2006. Svengii kirjastossa. Pop – levyjenkeräilijän erikoislehti 4/2006, s. 22–28.

Mäntynen, Elina 2007. ”Kyllä mulle riittää ihan sanat ja melodia”: musiikin vuoro-vaikutteinen tiedonhaku. Helsinki: Suomen musiikkikirjastoyhdistys.

Poroila, Heikki 2006a. Tekijänoikeus ja kirjastot tietoverkkojen maailmassa. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Poroila, Heikki 2006b. Uusi laki kohtelee musiikkia eriarvoisesti kirjoihin nähden. Rondo Classica 1/2006, s. 37. Helsinki: Musiikkikustannus Rondo Oy.

Poroila, Heikki 2008. Sony BMG haluaa kirjastot mukaan musiikin verkkoleviytykseen. Viitattu 5.6.2008. Saatavissa: <http://www.kirjastot.fi>

Tuomisto, Matti 2006. Kirjastojen musiikki on yhä säästökuurilla. Rondo Classica 1/2006, s. 35–38. Helsinki: Musiikkikustannus Rondo Oy.

KOULUTUKSEN NÄKÖALOJA

LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE CURRICULUM FOR NATIONAL DEVELOPMENT

A CASE STUDY OF THE DEPARTMENT OF
INFORMATION AND COMMUNICATION STUDIES,
UNIVERSITY OF NAMIBIA

Cathrine T. Nengomasha

Namibia, formerly known as South West Africa, was under German administration from 1883 until 1915 when it was occupied by South Africa. Present-day Namibia came into being in 1990 (Central Intelligence Agency (CIA) 2005), after a prolonged armed struggle. The University of Namibia (UNAM) was established in 1992. It partly emanated from The Academy for Tertiary Education (University of Namibia 2004). UNAM is a national university whose Vision is:

[...]to engage with society in the creation and dissemination of knowledge, through teaching, research and advisory services, and a commitment to lifelong learning; thereby becoming a treasure house of knowledge at the service of national development, and available to all in forms directly relevant to the improvement of the quality of their lives (University of Namibia 2008).

The Mission Statement of the University of Namibia is:

[...]to engage in socially and nationally relevant, academic and technical training, research and educational programmes with the involvement of all stakeholders in a conducive environment for learning, innovation, knowledge creation, professional development, functional skills development and development related competencies, within the cultural context of the Namibian people (Ibid.).

After gaining independence, the new University introduced various academic programmes to respond to the national development needs and the human resource needs of the new nation. “These were often introduced without a strategic framework, weak planning for implementation and no clear mechanisms for linking academic programmes to national human resource needs. The result of this was a rather rapid proliferation of academic offerings and uncertainty over the relevance and sustainability of some programmes” (University of Namibia 2004, 33).

In line with its Vision and Mission, UNAM undertakes regular curriculum review exercises (University of Namibia 2004). Nengomasha (2006) discusses the curriculum review exercises undertaken by DICS and the changes in the curriculum resulting from these reviews. The changes include a change of name from the Department of Library Science, to the Department of Library and Information Studies in 1994, to its current name, Department of Information and Communication Studies in 1997. The name changes came along with a broadening of the curricula, from offering mostly librarianship courses, to offering a broad base of information studies courses including media studies – hence the name Department of Information and Communication Studies. The broadening of the curriculum was seen as an opportunity to give students a wider choice on the job market, as well as to attract more students (Nengomasha 2006, 209). DICS now attracts students from a number of African countries which include Angola, Zambia, Zimbabwe, Botswana, Malawi, Lesotho, and Malawi, Kenya and Tanzania.

This paper reports on the curriculum review exercise which was undertaken by the Department of Information and Communication Studies (DICS) at the University of Namibia (UNAM) in 2007. This was part of an on-going university-wide exercise in line with the university’s new policy for curriculum development aimed at making courses offered by the university address the main national strategic goals and objectives as spelt out in Vision 2030 (Office of the President, 2004), Education and Training Sector Improvement programme (ETSIP) (Ministry of Education 2007), National Development Plan (NDP) 2/3 (National Planning Commission 2000; 2008) and Namibia’s National Qualifications Authority (NQA) (Ministry of Education 2006). This approach is sup-

ported by the Strategic Plan of the University of Namibia. The paper explains the process the Department underwent in reviewing its curriculum. The Department used the participatory approach to curriculum development following the guidelines of the NQA. Several focus group discussions were conducted by the Department with various stakeholders. The paper reports how the design of the curriculum responded to the employers' needs as well as the policies spelt out in Vision 2030, NDP 2/3 and ETSIP.

Curriculum review is the process of asking and answering questions about the effectiveness of a curriculum. Curriculum review is integral to system improvement. It involves gathering, analysing and reporting information about how the curriculum is experienced. It is the key to ensuring that a curriculum remains responsive to the needs of the students, the employers and the nation at large (National Council for Curriculum Assessment n.d.). One of the objectives of Programme 5 of NDP3 is for the University of Namibia to train and produce graduates relevant to the demands of a knowledge-based economy, in line with Namibia Vision 2030 and ETSIP. These national programmes and the Vision, which have influenced the curriculum to a great extent are summarised below.

POLICIES SPELT OUT IN NAMIBIA'S VISION 2030, NDP2 AND ETSIP

One of Vision 2030's eight major objectives is to transform Namibia into "a knowledge-based, highly competitive, industrialized and eco-friendly nation, with sustainable economic growth and a high quality of life" (Office of the President 2004, 41). Vision 2030 acknowledges the importance of the use of information and communication technologies in opening up new opportunities for Namibia to meet its development goals (Office of the President 2004, 77). In response to this, the programmes offered by the Department of Information and Communication Studies (DICS) have a significant amount of ICT-related modules (see Table 5). Some key limitations in becoming a knowledge-based society as spelt out in Vision 2030 include Namibia's libraries which are poorly equipped to play their role in the "Age of Information". Prob-

lems faced by the libraries include a lack of qualified librarians (Office of the President 2004, 78). DICS as the only institution in the country offering formal training and qualifications in Library and Information Studies has a major role to play in the achievement of Vision 2030, particularly in the production of skilled manpower which can operate in an ICT-driven economy.

National Development Plan 2 (NDP2) states: “Although the ICT sector contributed significantly towards the free flow of information, the establishment of democracy, nation building, and popularising of the country’s constitution and national symbols since independence, numerous constraints are hampering its progress” (National Planning Commission 2000, 664). The shortage of qualified and trained librarians and archivists is cited as one of the constraints. The University of Namibia is therefore relied upon to address this constraint (National Planning Commission 2000, 664).

The Education and Training Sector Improvement Plan (ETSIP), launched in 2005 is the “education and training sector’s response to the call of Vision 2030” (Ministry of Education 2007, 2). Its goal is to improve, in the immediate future, the “quality, range and threshold of skilled labour required to improve knowledge-driven productivity growth, and thus contribute to economic growth.” (Ibid.). ETSIP realizes that turning Namibia into a knowledge-based economy depends on the effectiveness of the tertiary education system in strengthening the supply of high-level knowledge workers who can lead research and development in collaboration with the productive sectors. One of the contributions of DICS is to educate and train for information and knowledge management.

DEPARTMENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION STUDIES (DICS) PROGRAMMES

The mission of the Department of Information and Communication Studies (DICS) is “to provide academic and professional training in the management, communication and application of information to promote social, economic, education and cultural development of Namibia

and Southern African Region”. At the time of the curriculum review exercise DICS was offering two Degree Programmes, the B.A. in Library Science and Records Management, and the B.A. in Media Studies; one Diploma in Information studies; and postgraduate studies (Masters and Ph D degrees) by research. Since the review exercise DICS now offers a B.A. in Library Science, B.A. in Media Studies, and three diplomas in Library Science, Records and Archives Management, and Public Relations; as well as the postgraduate studies (Masters and Ph D degrees) by research. This paper focuses on the Library Science and Records and Archives Management programmes.

In addressing the objectives of Vision 2030 and the subsequent programmes as spelt out in NDP (2 and 3) and ETSIP, as well as employer demands, the Department took several key directions in the review process of its curriculum through the design of new programmes, new modules and strengthening the content of existing modules. This is summarised in Table 5 below.

STAKEHOLDERS CONSULTATIONS

The National Qualifications Authority (NQA) requires among other things, evidence of the processes used in curriculum compilation and review. An important aspect of this process is stakeholder consultations both within the Faculty, between Faculties and with stakeholders outside the University. It is important that a record of (draft) documents and minutes is kept to be made available when required by NQA. Tables 1–5 present the institutions consulted on the Library and Information Science curriculum, highlighting the number of members at the meetings; the key issues raised; and DICS’ response throughout the curriculum design.

TABLE 1. *Consultation Meetings: Namibia Library and Archives Service (Employer of the largest number of DICS graduates)*

Composition of the members of the Stakeholder Institution present at the meeting	Suggestions made by stakeholders to strengthen the curriculum
<p>N = 16 Comprising: representatives from:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ministerial Libraries • Community Library Services • Educational Library services • National Library including the National Library Systems Librarian • National Archives 	<ul style="list-style-type: none"> • ICT courses be based on the International Computer Driving License (ICDL) • Current trends on the Internet • Online cataloguing • Practical experience in online databases • Improve students' oral and written communication skills • Strengthen the records and archives management programme at degree level • Introduce aspects of history in the records and archives management programme • Impart skills in cataloguing and classification • Strengthen internship programmes through proper monitoring and reporting

TABLE 2. *Consultation Meetings: Information and Learning Resource Center (University of Namibia Library)*

Composition of the members of the Stakeholder Institution present at the meeting	Suggestions made by stakeholders to strengthen the curriculum
<p>No = 6 Comprising:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Head Technical Services • Subject Librarian • Cataloguer • Technical Services • User Services Librarian • Distance Education Librarian 	<ul style="list-style-type: none"> • Impart information literacy skills • Electronic cataloguing • MARC 21 and UNIMARC • Practical components for digital libraries and computerized records management systems modules • Introduction of Web 2.0 • Open source software • Strengthen cataloguing and classification

TABLE 3. *Consultation Meetings: Polytechnic of Namibia Library*

Composition of the members of the Stakeholder Institution present at the meeting	Suggestions made by stakeholders to strengthen the curriculum
No = 7 Comprising: <ul style="list-style-type: none"> • Chief Librarian • Senior Librarian • Subject Librarian • Cataloguer • Librarian- User services • Acquisitions Librarian • Library Assistant 	<ul style="list-style-type: none"> • Open source • Institutional repositories • Copyright, freedom of access to information • Management of e-resources – licensing and access • Customer care • Project management • Advanced research classes for Masters and Ph D students • Strengthen cataloguing and classification skills

TABLE 4. *Consultation meetings: The Document Warehouse (Commercial Records Center)*

Composition of the members of the Stakeholder Institution present at the meeting	Suggestions made by stakeholders to strengthen the curriculum
N = 2 Comprising: 2 consultants	Records and archives management course: students to have skills in developing the following: <ul style="list-style-type: none"> • Policy documents • Procedures manuals • Filing systems • Retention schedules

TABLE 5. *DICS' Response to Issues Raised during Stakeholders Consultation*

Areas to be strengthened	DICS' response to Issues Raised Through Curriculum Design
Impart information literacy skills	1. Introduction of a new module at Diploma level "Basic Reference Sources and Information Literacy" and the strengthening of an existing module at third year Degree level "Information Sources and Internet Search Engines".
Improve cataloguing and classification skills	2. Increase in the number of cataloguing and classification modules, with a module being taught at fourth year level.
Improve students' oral and written communication skills	3. Strengthening of an existing Diploma module "Basics of Professional Writing" and introduction of a new courses at degree level in first year "English for Communication Studies".
Strengthen the Records and Archives Management Programme at degree level	4. DICS is considering introducing a Records management programme at Master's level. Records Management Programme at Diploma level has been strengthened by separation of the two-year Diploma in Information Studies with specializations in the second year in Records and Archives Management; Library Science or Media Studies into three separate Diplomas.
Strengthen internship programmes through appropriate monitoring and reporting	5. As part of the review process towards NQA accreditation, the Department opted for a professional degree with a strong internship component as opposed to an academic degree.
<ul style="list-style-type: none"> • Electronic cataloguing • MARC 21 and UNIMARC 	6. Strengthening of existing modules such as "Introduction to Information and Communication Technologies", "Web Development", "Information Storage and Retrieval Software"; "Computerised Records Management Systems and Management of Electronic Records"; "Advanced Information Storage and Retrieval"; and the introduction of new courses such as "Digital Librarianship" and "Modern Library Practice".
Copyright, freedom of access to information and data protection laws	7. Existing modules, "Basics in Information Studies" at Diploma level and "Foundations of Information Studies" at Degree level were strengthened to adequately cover issues of copyright, freedom of access to information and data protection.
Advanced research classes for Master's and Ph D students	8. There are plans at Faculty level to introduce PhD and Master's modules. This would also heed ETSIP's call for tertiary institutions to produce knowledge workers who can "lead research and development".

Table 5 continues...

Table 5 continues...

Areas to be strengthened	DICS' response to Issues Raised Through Curriculum Design
<ul style="list-style-type: none"> • Management of e-resources – licensing and access • Open source software • Institutional epositories • Practical components of digital libraries 	9. Introduction of a new module “Digital Libraries”.
<ul style="list-style-type: none"> • Current trends on the internet • Web 2.0 	10. Strengthening of existing modules– Two modules “Information Sources and Services” and “Evaluation of Internet Search Engines” were combined into one module “Information Sources and Evaluation of Internet Search Engines”; and an existing module “Web Page Design” was restructured and renamed “Web development”.
Customer care	11. Strengthening of existing modules:” Basic Management Concepts and Marketing of Information Services” (Diploma programme) and “Strategic Management and Marketing of Information Services” (Degree Programme).
Project Management	12. Strengthening of an existing module “Systems Analysis, Design and Evaluation”.

An important aspect to note about DICS' degree programmes, like most programmes in the Faculty of HSS is the Double Major programme which consists of one specialization i.e. Library Science and a second major selected from the following BA disciplines: Languages, Visual and Performing Arts; Geography and Environmental Studies; History; Philosophy; Political Studies; Religious Studies; Psychology; Mathematics; Computer Science and Sociology (University of Namibia, Faculty of Humanities and Social Sciences (FHSS) 2008). The aim behind the double major is the development of a versatile, more marketable graduate.

The stakeholders generally expressed satisfaction with the double major system. One librarian (former student) explained that the public ad-

ministration major had benefited her in her administrative tasks. The combination of Library Science and Computer Science was well taken by the stakeholders who suggested that students should be able to double up a Library Science major with Economics, Political Science and the natural sciences as well. They argued that this prepares them well for subject librarianship, which is practiced in academic libraries. Emerging from discussions was the need for DICS to guide students on which career path to follow by steering students towards the best second major to take with Library Science.

In recognition of the fact that not all students can find employment at established institutions, the Department has introduced a new module at fourth-year level: “Entrepreneurship”. The challenge for the Department is to ensure that this module is taught by someone with a strong theoretical foundation as well as entrepreneurial experience.

DISCUSSION

In all consultative meetings held with the librarians, the poor skills in cataloguing and classification were raised. The question that needs to be addressed by the profession is “To what an extent can training institutions impart cataloguing and classification skills to their students”. Cataloguing and classification requires considerable practice. Both training institutions and employers have a responsibility in imparting these skills. Namibia has a shortage of trained and skilled librarians in the various libraries and information centres and as a result students do not receive sufficient mentoring whilst doing internships. Again, due to a shortage of staff, when these institutions recruit the new graduates, they expect the students to be able to perform some tasks unsupervised.

Another emergent issue is the lack of reference by stakeholders to the emphasis placed by the Government’s policy on a knowledge-based economy. If the contribution of the social sciences to Namibia’s Vision 2030 is to be recognized, social science professionals have to articulate their role in the realization of this vision.

There are a number of other modules within the curriculum which are not highlighted in Table 5. Some of the stakeholders did not see the relevance of modules such as “Desktop Publishing” and “Office Management and Practice”. Librarians and other information professionals find themselves in situations where they need to repackage information or produce some marketing materials. Skills in desktop publishing become necessary. A number of small libraries in Namibia are run by one person. These librarians do not have the luxury of a support staff as most librarians in big, well established libraries. Knowledge of how to run an office is very useful in such cases.

CONCLUSION

The curriculum review exercise provided DICS with an opportunity to carry out a self-evaluation exercise based on its own reflections and input from the stakeholders. DICS has gone a long way through this exercise towards responding to national development needs in the field of education, in support of Vision 2030 and supporting programmes such of National Development Plan (NDP3) and ETSIP. In the second phase of the on-going curriculum review exercise commencing this year 2009, DICS will review its postgraduate programmes as well as implementation programmes to be realised through long distance education.

REFERENCES

Central Intelligence Agency 2005. The World fact book: Namibia. Accessed 22.8.2006. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/wa.html>.

Ministry of Education 2006. Regulations setting-up the National Qualifications Framework for Namibia. Windhoek: Republic of Namibia, Ministry of Education.

Ministry of Education 2007. Education and Training Sector Improvement Programme (ETSIP): Planning for a Learning Nation. Programme Document: Phase I (2006–2011). Windhoek: Republic of Namibia, Ministry of Education.

National Council for curriculum and assessment. n.d. Primary curriculum review. Accessed 13.5.2008. <http://www.ncca.ie/index.asp?locID=261&docID=-1>.

National Planning Commission 2000. National Planning Commission (NPC). (n.d.). Government of the Republic of Namibia Second National Development Plan (NDP2) 2001/2002–2005/2006 volume one: macroeconomic, sectoral and cross-cultural policies. Windhoek: Republic of Namibia, NPC.

National Planning Commission 2008. Namibia National Development Plan (NDP)3.: 2007/2008–2011/2012. Windhoek: Republic of Namibia, National Planning Commission.

Nengomasha, C. T. 2006. Training for the archival profession in Namibia. *Archival Science*, 6, 2005–208.

Office of the President 2004. Namibia Vision 2030. Windhoek: Republic of Namibia, Office of the President.

University of Namibia 2008. About the University of Namibia (UNAM). Accessed 22.5.2008. http://www.unam.na/about_unam/vision_mission.html.

University of Namibia 2004. Institutional Audit Report. Windhoek: UNAM.

University of Namibia, Faculty of Humanities and Social Sciences (FHSS) 2008. Faculty Prospectus 2008. Windhoek: University of Namibia, FHSS.

KIRJASTA KIINNI!

KIRJAHISTORIAN NÄKÖKULMA OULUN SEUDUN AMMATTIKORKEAKOULUN KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN KOULUTUSOHJELMASSA

Jorma Niemitalo

KIRJA ON IN!

Kirja on edelleenkin in ja muotia! Suomen Kustannusyhdistys täyttää tänä vuonna 150 vuotta ja on valinnut teemaksi ”Paras tawara maailmassa - Ett Rätt Klenodium” ja tekstin alapuolella on kuva kauliasta kirjasta, jossa sivut muodostavat sydämen kuvion. Kustannusyhdistyksen, kirja-alan keskeisen toimijan, toisena juhlavuoden esitteen tekstinä on ”Kirja syntyy yhteistyöllä”, mikä korostaa kirjan yhteisöllistä luonnetta lukijan ollessa keskiössä. Kirjalla on vankka kulttuurinen ja sivistyksellinen asema nyky-yhteiskunnassa. Kirjaa on arvostettu kautta aikojen ja vaikka siitä on tullut arkipäiväinen käyttöesine, silti kirjoja pidetään tärkeinä; niitä luodaan, luetaan ja kerätään. Näin tekevät myös kirjastoalan opiskelijat, jotka ovat todellisia kirjojen ystäviä. Näkisin, että kirja ja kirjatuoanto ovat edelleen olennainen lähtökohta kirjastoalan opetuksessa.

Olettaisin, että jokaisessa kirjasto- ja tietopalvelualan koulutuksessa tai koulutusohjelmassa käsitellään kirjan kehittyminen ja kenties sen rakennekin historiallisen kehityksen näkökulmasta. Oletan edelleen, että kirjan ja sen historian käsittelyn perusteellisuus vaihtelee suurestikin eri opinahjoissa. Tarkastelen tässä lyhyessä esityksessäni uudempia suomalaisen kirjahistorian julkaisuja ja koetan hahmottaa kirjahistorian mahdollisuuksia sekä käytäntöjä ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutustehtävässä. Esittelen myös Oulun seudun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kirjahistorian opetusta ja kerron mihin kaikkeen aiheen tutkailu onkaan johtanut. Artikkelin ns. tutkimuskysymykset voisivat olla seuraavat: Miten kirjahistoriaa opetetaan ja missä laajuudessa? Mitä tietämys kirjasta ja kirjahis-

toriasta voi antaa kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoille? Tarkastelen kirjahistoriaa opetuksen ja opettajan näkökulmasta.

KAKSI KESKEISTÄ MÄÄRITELMÄÄ: KIRJA JA KIRJAHISTORIA

Aluksi lienee syytä määritellä 'kirja' ja 'kirjahistoria.' UNESCO:n hyvin tunnetun määritelmän mukaan "kirja on ei-aikakautinen painettu julkaisu, jossa on vähintään 49 sivua kansia lukuun ottamatta" (Sievänen-Allen 1978, 13). Tässä suppeassa määritelmässä käsitellään ainoastaan kirjan fyysistä ulkoasua ja sitäkin painoarkkien määrän mukaan. Kirja ilmestyy periaatteessa vain yhden kerran. Hieman laajemmän määritellyn kirjalle antaa Kongressin kirjaston verkkosanakirja:

A collection of written, printed, illustrated, or blank leaves of paper, parchment (or vellum), papyrus, or other flexible or semi-flexible material, strung or bound together. Today, in its most familiar form, a book is considered to be one or more folded and gathered sheets of paper, fastened together at one edge, and trimmed on one or more of the remaining three edges to form a continuous series of uniform leaves. Specifically, a book is a collection of single sheets or folded leaves, bearing printing or writing, that have been folded, stitched, sewn, or secured by adhesive along the binding edge, generally rounded and backed, and usually secured between boards that have been covered in cloth, paper, or like material, or which have been bound in leather. (Roberts & Etherington 2008, hakusana book.)

Yllä olevassa tekstissä kuvataan kirjan rakennetta ja materiaaleja huomattavasti laajemmin kuin UNESCO:ta lainatussa. Määritelmässä otetaan myös huomioon kirjan eri materiaalit aina papyruksesta paperiin, siis historiallisen kehityksen näkökulma. Kuitenkaan tekstissä ei mainita nykyisen kirjan kantamuotoa, codexia, vaikka se kuvataankin.

Kirjaa ja kirjan "käyttöliittymää" voidaan tarkastella artefaktina, esineenä, jolla on fyysinen ulkoasua (kirja ja sen kannet, ts. book) ja itse informaation sisältö (ts. work) (ks. laajemmin Havu 1996, 37). Tekniikan kehitys on kuitenkin irrottanut kirjojen informaation sisältöä tallentami-

seen ja välittämiseen käytetystä fysikaalisesta alustasta eli paperista tai pergamentista (Niiniluoto 2003).

Kirjahistorian tutkimuskohteena on luonnollisesti kirja, jota tutkitaan useilla eri tieteenaloilla. Tässä on suppeampi määrittely kirjahistorialle.

Kirjahistoria on humanistinen tiede, joka tutkii erityisesti sekä analyytisen bibliografian että historiatieteen metodein kirjan elämänvaiheita siitä lähtien, kun ajatus kirjankirjoittamisesta syntyy aina siihen asti, kun kirja kuluu loppuun tai tuhoutuu muulla tavoin. Tätä tutkiessaan kirjahistoria tarkastelee kirjan tekijää, kirjapainon henkilökuntaa, kirjakauppiaita, lukijoita ja muita tähän prosessiin osallistuneita henkilöitä ja heidän suhdettaan tutkittavaan kirjaan. (Laine 1996, 19–20.)

Yllä olevassa Tuija Laineen määritelmässä on keskeistä kirjan käyttö ja sen levittäminen, siinä ei korosteta kirjan esineellisyttä. Kirjan elinkaari alkaa sen informaation tuottamisesta, kirjan valmistamisesta, ja lopuksi kirja päättyy säilytykseen (vrt. Kansalliskirjasto) tai poistoon, kirja tuhoutuu tai se tuhotaan.

Kirjahistoriaa voidaan katsoa myös hieman laajemmasta näkökulmasta. Suomessa ehkä syvällisintä kirjahistorian opetusta on saatavilla Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitoksella, jossa voi suorittaa kirjahistorian 10 opintopisteen sivuainekokonaisuuden. (Kirjahistoria 2008.) Laitoksella tehdään myös kirjahistoriaan liittyvää tutkimusta ja opinnäytetöitä. Kirkkohistorian laitoksen määrittelyn mukaan keskeisiä kirjahistorian tutkimuskohteita ovat kirjojen painaminen, kirjansidonta, kuvitus, typografia, paperi ja sen valmistus, sensuuri ja kirjallisuuden julkaiseminen, kirjakauppa, kirjallisuuden omistaminen ja levittäminen, lukeminen ja lukutaito sekä kirjoittaminen. Kirjahistorian alaan kuuluvat sekä käsikirjoituksina levitettyjen kirjojen että painetun kirjallisuuden tutkimus, ja luonnollisesti painettua materiaalia on tutkittu enemmän, koska käsikirjoitettuja kirjoja on ilmestynyt paljon vähemmän. (Ibid.)

Mielestäni kirjastoalan opetuksessa on tarpeellista tutustuttaa opiskelijat tiedonvälityksen muotoihin historialliselta kannalta. Tanskalainen

Jack Andersen (2008) tarkastelee artikkelissaan 'knowledge median' ja 'designin' osuutta ja roolia kirjastoalan opetuksessa. Andersen kirjoittaa: "the study of digital media requires a pre-understanding situated in historical, cultural and social perspectives". Opiskelijan tulee Andersenin mukaan perehtyä sellaisiin 'tietämysinstituutioihin' tai -asioihin kuten kirjastot, arkistot, ensyklopediat, bibliografiat, kausijulkaisut, kirja ja tietokannat; nämä asiat auttavat opiskelijaa hahmottamaan ihmisen sivistyshistoriaa ja sen kulttuurista ulottuvuutta.

Edellä olevasta tarkastelusta voidaan havaita, että kirja ja sen historia ovat sangen laajoja kokonaisuuksia. Kirja on siis myös esineenä ja tietosisältönsä puolesta muuttunut ja saa jatkuvasti uusia muotoja, esimerkiksi Amazonin Kindle-e-kirja. Miten näitä kirjan eri vaiheita ja toisaalta sähköistyvää muodonmuutosta kannattaa opettaa kirjastoalan tuleville ammattilaisille? Kirjahistoriaan liittyvät luonnollisesti kirjastot ja niiden historiallinen kehitys. Tätä taustaa vasten kirjahistoria tarjoaa ainekset kulttuurisen kehityskaaren rakentamiseen. Oulun seudun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman lähtökohdaksi on valittu kulttuuri ja erityisesti sen kirjallinen muoto. Tämän paradigman mukaisesti perusopinnoissa painotetaan sekä kirjan että kirjastojen historiaa. Kirja ja sen monivaiheinen historia on täynnä kiehtovia esimerkkejä ja tarinoita kulttuurihistoriasta. Voidaankin pohdita, miten kirjasta oikeastaan tulikaan kirja.

KIRJAHISTORIAN KAIKUJA NYT!

Viime vuosina on ollut havaittavissa, että kirja ja kirjahistoria kiinnostavat yhä enemmän suomalaista humanistista tutkimusta. Tästä ovat esimerkkeinä monet kirjasta ja kirjojen levinneisyydestä ilmestyneet julkaisut¹. Kiinnostavia ovat mielestäni Kansalliskirjaston julkaisut: *Muistiin painettua – Kansalliskirjaston kulttuuriaarteita* (2004) ja näyttelyjulkaisut *Aarteet Skatter Treasures* (2005) ja *Eurooppalainen Monrepos* (2006).

¹ Syksyllä 2008 ilmestyy Otavan kustantaman Kai Häggmanin teos *Paras tavara maailmassa*, joka käsittelee suomalaista kustannustoimintaa ja kirjakauppaa 1800-luvulta 2000-luvulle.

Kansalliskirjasto on ansiokkaasti vienyt kirjaa käsittelevää tietoa myös tietoverkkoon. *Kiehtova kirja* -verkkonäyttely (Havu & Järvinen 2006) on monipuolinen ja runsaasti kuvitettu verkkojulkaisu, jossa sukellaan käsin painetun kirjan vaiheisiin, kuvituksiin ja kirjan yhteiskunnalliseen olemukseen. Anna Perälä on kirjahistoriallisessa tuotannossaan käsitellyt 1600–1800-luvuilta olevien kirjojen typografiaa, puupiirroskuvitusta ja julkaisuutoimintaa. Perälän (2007) uusimassa julkaisussa tutkitaan Agricolan teoksia painoasujen ja kuvituksen näkökulmasta.

Mikael Agricolan juhluvuoden alla ilmestyi Suomen Kirjainstituutin julkaisema *Kirja kotona* (Aaltonen 2006), jossa kysytään: miten kirjasta tuli niin keskeinen osa suomalaista kotia? Teoksessa on myös sarjakuvan keinoin havainnollistettu Agricolasta alkanutta suomalaisen kirjan taivalta. Julkaisu on osa projektia, jossa Suomen Kirjainstituutissa tehtiin myös kiertävä näyttely ”Kirja kotona ja kylillä”.

Kirjojen levinneisyydestä menneinä vuosisatoina on hiljattain ilmestynyt kaksi hyvin perusteellista ja kattavaa teosta. Tuija Laineen (2006) teos kirjojen hankinnasta ja levityksestä ennen vuotta 1800 ja Jyrki Hakapään (2008) teos kirjakaupoista laajentavat käsitystä kirjojen levinneisyydestä maassamme 1500–1800-luvuilla. Erityisesti Hakapää (25) korostaa kirjan yhteisöllisyyttä: kirjat ovat painotuotteina yhteisön ja oman aikakauden merkkejä ja sosiaalisia tuotteita. Kirjahistoria on hyvin monitieteellinen ala. Tästä esimerkkinä voi mainita romaanisen filologian professorin Outi Merisalón (2003) julkaiseman teoksen *Manu scripta* eli käsinkirjoitettu, joka kuvaa kirjan historiaa 500–1500 länsimaissa. Teos on perusteellinen tutkimus eurooppalaisesta käsin tehdystä kirjasta ja kirjojen käytöstä ennen painetun kirjan aikakautta.

OULUN KOULUN KÄYTÄNTÖJÄ KIRJAOPISTA

Miten sitten Oulun ammattikorkeakoulussa tartutaan kirjaan kiinni? Kirjahistoriaa ja kirjaa esineenä käsitellään kahden ensimmäisen vuoden opinnoissa. Aluksi opiskelijat suorittavat Kirjasto- ja tietopalvelutoiminnan perusteet -opintojakson (7 op), joka jakaantuu kansainväliseen ja kotimaiseen osaan. Opintojakso alkaa länsimaisten kirjojen ja kirjastojen historian käsittelyllä. Sen jälkeen perehdytään suomalaisen

kirjan ja kirjastojen vaiheisiin. Työskentelymuotoina ovat luennot, harjoitukset, raportin laadinta ja tuntitehtävät. Tutkintovaatimuksissa on myös kaksi artikkelia Tuija Laineen toimittamasta *Kirjahistoria*-teoksesta (1996). Perusteet-opintojakson alussa on neljän oppitunnin luento kirjasta ja sen historiasta sekä analyttisen ja deskriptiivisen bibliografian tutkimussuunnista. Erinomaisena lähdeoteoksena on käytetty Cormackin ja Mazzion (2005) teosta *Book Use, Book Theory 1500–1700*, jossa kirjan kehittymistä tarkastellaan kokonaisvaltaisella tavalla, materiaaliselta, tekniseltä ja sosiaaliselta, siis kirjan käytön kannalta. Toisena vuonna on vaihtoehtoinen ammattiopintojen opintojakso Kirjansidonta (3 op), jossa sidotaan kirja aina arkkihvihoista lähtien koviin kansiin. Opintojaksolla perehdytään myös kirjan korjaamiseen. Näissä molemmissa opintojaksoissa on luentoja ja käytännön harjoittelua. Opetuksessa pyritään konkreettisuuteen tietosisältöjen ohella. Käsittelem aluksi Perusteet-opintojakson, sen jälkeen seuraa Kirjansidonta-osio.

Kirjallisen kulttuurin lähtökohtana ovat kirjaimet ja aakkoset. Tätä kehitystä tarkastellaan Perusteiden yhteydessä Marylandin yliopiston sivustolta, jossa on havainnollisesti esitelty länsimaisen kirjaimistojen kehitys (Fradkin 2008). Lisäksi on käytetty kotimaista Kansalliskirjaston julkaisemaa verkkonäyttelyä *Nuolenpäistä aakkosiin* (Kansalliskirjasto 2008). Pedagogisena tavoitteena on osoittaa opiskelijoille, että latinalainen kirjaimistomme ei ole kovin kaukana antiikin ajan välimerellisestä kulttuuripiiristä.

Seuraavaksi opetuksessa käsitellään eri materiaaleja, joille dokumentteja on tallennettu. Kehityskaari alkaa savitauluista ja puutauluista päätyen papyruksen ja paperin kautta sähkökirjaan. Oppilaitoksen kirjastoon on hankittu noin 10 vuotta sitten ensimmäisen polven e-book eli Rocket eBook, jonka käyttökelpoisuudesta käydään opiskelijoiden kanssa yleensä hyvin kiinnostava keskustelu liittyen kirjan asemaan ja tulevaisuuteen. Tämän materiaalitarkastelun jälkeen perehdytään kirjan rakenteeseen eli tutkitaan kiintokantisen ja irtoselkäisen kirjan kehitys ja rakenne. Molemmista kirjan sidostyypeistä on esimerkit, jotka kiertävät opiskelijoilla. Useimmat opiskelijat eivät ole käsin koskettelleet vanhoja kirjoja, ja palaute vanhojen kirjojen (pääasiassa 1800-luvulta) ”hypistelystä” on ollut myönteistä. Myös eri vuosisatojen yleisim-

mät kirjasintyyppit käydään läpi, jotta opiskelijalle tulisi käsitys vanhasta kirjan typografiasta. Tämän jälkeen siirrytään kirjastojen historiaan ja dokumenttien/kirjojen tuotantoon alkaen Mesopotamian laakson savitaulukokoelmista kehityskaarena arkisto – museo – kirjasto. Opintojakso päättyy 1900-luvun kirjastoihin ja kirjastotieteen syntyyn. Yhtenä hyvänä kirjastojen historian lähteenä opetuksessa on käytetty B. F. Volodinin teosta *Vsemirnaja istorija bibliotek* (2004) (Maailman kirjastojen historia) lähinnä teoksen ansiokkaan kuvituksen takia.

Vanhoista kirjoista ja kirjoista yleensä on hyvin vähän fiktiivistä aineistoa tarjolla. Luostarikirjastojen käsittelyn yhteydessä on opetuksessa käytetty Umberto Econ *Ruusun nimi* -teosta (1983), jossa kuvataan keskiaikaisen luostarikirjaston kokoelmatyötä mielenkiintoisella tavalla. Teoksesta on myös tehty dekkarimainen filmisovitus, josta on katsottu videotallenteena kokoelmatyön kuvaus tai koko filmi opiskelijoiden kiinnostuksen ja ajankäytön mukaan. Elokuvan kokoelmantyylin kuvaus tapahtuu scriptorium-salissa, jossa kirjastonhoitaja-munkki Malachias toimii kirjaston portinvartijana eikä päästä sinne ulkopuolisia. Kohtauksesta saa käsityksen keskiaikaisesta kirjasta ja sen valmistamisesta sekä käytöstä.

Perusteet-opintojakson kotimaisessa osuudessa käsitellään suomalaisen kirjan ja kirjastojen sekä kirjastoliikkeen vaiheet alkaen *Missale Aboense* -kirjasta (1488) päättyen 1900-luvulle. Opintojaksolla opiskelijat etsivät konkreettisesti myös vanhojen (1800-luvulta) kirjojen saatavuutta Fennicasta. Demonstraatiossa opiskelijoilla on käsin kosketeltavana noin 20 paikannettavaa teosta, tosin enimmäkseen uskonnollista kirjallisuutta.

Toisen vuoden opinnoissa on tarjolla Kirjansidonta (3 op), joka on vapaaehtoinen, mutta on toteutunut joka vuosi. Opintojakso alkaa luennoilla kirjan rakenteesta, tosin yksityiskohtaisemmin kuin Perusteet-opintojaksolla. Samalla perehdytään myös kirjansidonnan historiallisiin vaiheisiin. Sen jälkeen pidetään koko päivän kestävät kirjansidonnan harjoitukset, joissa jokainen opiskelija sitoo oman suoraselkäisen kirjan sa aina arkkivihkojen taitosta lähtien. Sidottava kirja noudattaa ns. klas-sista ranskalaista sidontatapaa ja materiaalien käytetään vanhanmallisia ylivetopapereita. Yhdessä työpajassa voi olla enintään 10–12 opiskeli-

jaa, koska työpöytiä ei ole enempää. Osalla opiskelijoista on ollut kirjansidonnin kokemusta tai käsityöalan koulutus. He ovat saaneet tehtäväksi vaativampia sidontatöitä, esim. nahkaselkäisen kirjan valmistamisen. Opetus tapahtuu kirjastoaineiden monitoimitilassa, jossa myös kirjansidonnin materiaalit ja työvälineet säilytetään.

Toisella harjoituskerralla tehtävänä on korjata kirjoja. Kirjojen pienilläkin korjauksilla voidaan kirjan elinkaarta jatkaa huomattavasti. Harjoituksissa korjataan rikkiäisiä kirjoja, mutta tyypillisiä korjattavia kirjoja on ollut jonkin verran vaikea saada. Tavoitteena on opettaa opiskelijoille oikeat käytännölliset korjaustekniikat ja -materiaalit.

Kirjansidonnin opintojakson innoittamana on keväällä 2008 toiminut myös iltaisin kerran viikossa kokoontuva, vapaaehtoinen kirjansidonnin työpaja, jossa on ollut osallistujia noin 10. Toimintaa on tarkoitus jatkaa syksyllä 2008, jos paja kiinnostaa opiskelijoita. Palaute kirjansidonnin opetuksesta on hyvin myönteistä: ”Kerrankin saa tehdä käsin jotain opinnoissa” on ollut usein kuultu opiskelijan kommentti.

Lukuvuonna 2008–2009 on tarkoitus aloittaa kirjojen korjaaminen asiakkaille oppilastyönä. Tälle palvelulle tuntuu olevan kysyntää Oulun kokoisessa kaupungissa ja koko Pohjois-Suomessa. Korjattavien kirjojen vastaanotto ja laskutus tullaan hoitamaan opiskelijoiden harjoitusyrittäjä Trapesti Oy:n ja liiketalouden yksikön kautta. Trapesti Oy hoitaa tilausten vastaanoton ja laskutuksen. Opettaja arvioi korjaustarpeen ja ajankäytön. Varsinainen korjaustyö ja sen vaatima aika tullaan tekemään koulutusohjelman kirjansidonnin työpajassa, jossa opettaja on työn ohjaajana ja opiskelijat tekevät korjaus- ja sidontatyön.

Jos opiskelijalla on kiinnostusta kirjaan tai kirjahistoriaan, hän voi jatkaa perehtymistä tekemällä opinnäytetyön kirjasta. Koulutusohjelmassa on valmistunut kaksi opinnäytetyötä kirjahistoriasta. Helena Hiirikoski ja Katja Karjalainen (2006) ovat tehneet Raahen Porvari- ja Kauppakoulun vanhasta kirjakokoelmasta bibliografian, joka kattaa vuodet 1690–1869. Toisen bibliografia-opinnäytetyön on tilannut Kuurojen liiton kirjasto Helsingissä. Työn ovat tehneet Paula Aatsinki ja Kaisa Ronimus (2004). Valikoimabibliografiassa luetellaan kuuroutta koske-

vaa kirjallisuutta 150 vuoden ajalta. Työhön liittyy myös raportti opin-
näytetyön laatimisesta.

KIRJASTA KIINNI!

Mitä kirja ja kirjahistorian opetus antaa opiskelijoille? Koulutusohjel-
man kompetenssianalyyssissä kirjahistoria on osa aineistojen tuntemus-
ta. Vaikka nykyajan kirjastoammattilainen harvoin joutuu vanhojen kir-
jojen kanssa tekemisiin, hänellä on hyvä olla käsitys kirjallisen kulttuu-
rin historiallisesta ulottuvuudesta. Opiskelijapalautteita opintojaksoista
ovat olleet esimerkiksi seuraavanlaiset kommentit (Perusteet-opinto-
jakso):

”Paljon kuvia, kirjoja esillä ja selattavaa → konkreettisia asioita”
”Kuvien, kirjojen jne. muun oheismateriaalin käyttö ++”

Omana havaintonani voin todeta, että kirjasto- ja tietopalvelun koulu-
tutusohjelmaan hakeutuvat ovat todellisia kirjojen ystäviä. He ovat luke-
neet ja lukevat paljon, tämä kirjahistorian opetus siis tukee mielestäni
kohderyhmän odotuksia. Sähköinen kirja saa yleensä vierastavia katsei-
ta, sen sijaan kirja kädessä kosketeltavana on hyvä elämys. Kirja on siis
hyvä ”käyttöliittymä”.

Länsimaiseen kulttuuriin ja sivistykseen kuuluu olennaisesti kirjallinen
tiedonvälitys. Kustantajien näkökulmasta kirja esineenä merkitsee jatku-
vuutta, se edustaa tiedonvälityksen pitkävaikutteisinta muotoa, ihmis-
kunnan muistia. Gutenbergin keksintö on vuosisatojen kuluessa osoit-
tautunut dynaamiseksi ja mukautumiskykyiseksi. Kybertekstin ohella
eräs kasvava ala tulee mahdollisesti olemaan kauniisti pakatut vanhan-
ajan kirjat. Kirjasta voi tulla 2020-luvulla ylellisyysesine, joka sidotaan
nahkakansiin. Meillä on jatkuvasti silmiemme ulottuvilla vanhojen kir-
jojen kauneus sateenkaaren väreissään. Sitä aarretta, esteettisten koke-
musten kirjoja, ei voi ottaa meiltä pois niin kauan kuin maapallolla on
elämää. (Niemi 2006, 101,103–104.)

Kirjaan ja kirjastojen historiaan liittyvät opintojaksot ovat jatkuvan ke-
hityksen kohteena. Kuten olen tuonut esille, kirjahistoriasta ilmestyy

jatkuvasti uusia tutkimuksia ja julkaisuja, myös verkkojulkaisuja, joita voidaan hyödyntää opetuksessa. Myös kirjasidontatekniikka vaatii jatkuvaa harjoittelua. Kirjasidonnin harjoituksissa tullaan jatkossa tekemään pyöreäselkäinen kirja. Puristimien puute rajoittaa tällä hetkellä sen valmistamisen. Tämä opintojaksojen kehittämistyö on haaste opettajan työlle, mutta se on myös erittäin kiinnostavaa.

LÄHTEET

Aaltonen, Leena (toim.) 2006. Kirja kotona. Vammala: Suomen kirjainstituutti.

Aarteet. Skatter. Treasures 2005. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto.

Aatsinki, Paula & Ronimus, Kaisa 2004. Kuurouden jalanjäljillä Suomessa: valikoimabibliografia. AMK-opinnäytetyö: Oulun seudun ammattikorkeakoulu, kauppan ja hallinnon yksikkö, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma.

Andersen, Jack 2008. Knowledge design and knowledge media. Scandinavian Public Library Quarterly 41(1). Viitattu 17.4.2008. Saatavissa: http://splq/info/issues/vol41_1/06.htm.

Cormack, Bradin, & Mazzio, Carla 2005. Book use, book theory: 1500–1700. Chicago: University Library of Chicago.

Eurooppalainen Monrepos 2006. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto.

Fradkin, Robert 2008. Evolution of Alphabets. Viitattu 29.6.2008. Saatavissa: <http://www.wam.umd.edu/~rfradkin/alphapage.html>.

Havu, Sirkka 1996. Kirja kirjahistoriallisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Laine, Tuija (toim.) Kirjahistoria. Johdatus vanhan kirjan tutkimiseen. Helsinki: SKS. SKS:n toimituksia 647, ss. 35–72.

Havu, Sirkka & Järvinen, Sanna 2006. Kiehtova kirja 1450–1800. Verkkojulkaisu viitattu 21.5.2008. Helsinki: Kansalliskirjasto. Saatavissa: <http://www.lib.helsinki.fi/julkaisut/kiehtovakirja/kiehtovakirja.html>.

Hakapää, Jyrki 2008. Kirjan tie lukijalle. Kirjakauppojen vakiintuminen Suomessa 1740–1860. Helsinki: SKS. SKS:n toimituksia 1116, Tiede.

Hiirikoski, Helena & Karjalainen, Katja 2006. Laivanvarustajien perintö: Raahan Porvari- ja Kauppakoulun vanhan kirjakokoelman valikoimabibliografia vuosilta 1690–1869. AMK-opinnäytetyö: Oulun seudun ammattikorkeakoulu, liiketalouden yksikkö, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma.

Kansalliskirjasto 2008. Nuolenpäistä aakkosiin. Viitattu 29.6.2008. Saatavissa: http://www.kansalliskirjasto.fi/kulttuuritoiminta/verkkonayttelyt/nuolenpaista_aakkosiin.html.

Kirjahistoria 2008. Kirkkohistorian laitos. Viitattu 24.6.2008. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/teol/khl/opiskelu/kirjahistoria.html>.

Laine, Tuija (toim.) 1996. Kirjahistoria. Johdatus vanhan kirjan tutkimiseen. Helsinki: SKS. SKS:n toimituksia 647.

Laine; Tuija 2006. Kolportöörejä ja kirjakauppiaita. Kirjojen hankinta ja levitys Suomessa vuoteen 1800. Helsinki: SKS. SKS:n toimituksia 1098.

Merisalo, Outi 2003. *Manu scripta*: länsimaisen kirjan historia keskiajalla (500–1500). Jyväskylä: Kampus Kustannus.

Muistiin painettua – Kansalliskirjaston kulttuuriaarteita 2004. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto.

Niemi, Juhani 2006. Gutenbergistä kyberavaruuteen. Teoksessa Aaltonen, Leena (toim.). Kirja kotona. Vammala: Suomen kirjainstituutti, 92–104.

Niiniluoto, Ilkka. 2003. Eksyykö humanisti tietoyhteiskunnassa? Julkaisussa Salonharju, Inkeri (toim.) Kirja tietoverkkojen maailmassa. Viitattu 20.5.2008. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto. Saatavissa: <http://www.lib.helsinki.fi/julkaisut/kirjatietoverkkojenmaailmassa/>. Artikkelin URN:NBN:fi-fe20031598.

Perälä, Anna 2007. Mikael Agricolan teosten painoasu ja kuvitus. Helsinki: SKS. SKS:n toimituksia 1123.

Roberts; Matts T. & Etherington, Don 2008. Bookbinding and the Conservation of books. A Dictionary of Descriptive Terminology. Hakusana book. Viitattu 24.6.2008. Saatavissa: <http://palimpsest.stanford.edu/don/don.html>.

Sievänen-Allen, Ritva 1978. Johdatus kirjastotieteeseen ja informatiikkaan. Helsinki: Otava.

Volodin, Boris Fedorovic 2004. Vsemirnaja istorija bibliotek : izdanie vtoroe, dopolnennoe. Sankt-Peterburg: Professija, 2004.

KAUPAN ALAN SUUNTAUTUMIS- VAIHTOEHDOSTA KULTTUURIALAN KOULUTUSOHJELMAKSI

KIRJASTOALAN KOULUTUS SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULUSSA

Pirkko Vuorela

LÄHTÖKOHDAT KESKIASTEEN KOULUTUKSESSA

1970–80-luvut olivat voimakasta kirjastojen kasvuaikaa ja tarvittiin koulutusta kasvavalle työntekijäryhmälle, kirjastoapulaisille. Tämä keskiasteen koulutus päätettiin sijoittaa kauppaoppilaitoksiin, jolloin tutkintonimikkeeksi tuli merkonomi ja uuden ryhmän virkanimikkeeksi kirjastovirkailijat. Koulutukseen oltiin kirjastoissa tyytyväisiä ja kirjastovirkailijoille oli töitä hyvin tarjolla. Seinäjoen kauppaoppilaitos aloitti pilottina tämän kirjastoalan keskiasteen koulutuksen kolmekymmentä vuotta sitten syksyllä 1978. Kirjastomerkonomien koulutus jatkui sekä peruskoulu- että ylioppilaspohjaisena aina ammattikorkeakoulujen perustamiseen saakka.

1990-luvun alussa opistoasteen oppilaitokset muodostivat erilaisina kokoonpanoina väliaikaisia ammattikorkeakouluja. Näihin konsortioihin meni mukaan osa niistä kauppaoppilaitoksista, joissa kirjastomerkonomeja oli koulutettu, mutta useimmat lopettivat kirjastoalan koulutuksen tähän muutosvaiheeseen. Seinäjoen kauppaoppilaitoksesta tuli kaupan ja hallinnon ammattikorkeakouluyksikkö, myöhemmin liiketalouden yksikkö, jonka koulutustarjontaan myös kirjasto- ja tietopalveluala kuului. Muutaman vuoden kuluttua nimikilpailun kautta saatiin liiketalouden tutkinnon suorittaneille oma tutkintonimike, tradenomi. Ehdolla oli muitakin nimikkeitä, mm. laureaatti. Niin saatiin kirjastoalalle uusi ammattiryhmä, kirjastoalan tradenomit. Sen tarvetta ei erityisemmin työelämältä kysely, eikä keskustelu asiasta kirjastojenkaan kanssa ollut aluksi kovin aktiivista. Se, että kirjastoalalla ammattikorkeakoulu-

tutkinnon suorittaneilla on tutkintonimikkeenä tradenomi, on oikeastaan pelkkää sattumaa ja kirjastoalasta riippumatonta päätöksentekoa.

Ammattikorkeakoulujen syntyvaiheessa lopahti kirjastoalan opistotoiminen koulutus vähäksi aikaa kokonaan, kunnes 1990-luvun lopulla se aloitettiin uudestisyntyneenä informaatio- ja kirjastopalvelujen koulutusohjelmalla, josta edelleen valmistutaan merkonomeiksi. 2000-luvun alussa aloitettiin myös informaatio- ja kirjastopalvelualan ammattitutkinnon järjestäminen. Myös näitä ammatillisia perustutkintoja voi edelleen suorittaa Seinäjoella koulutuskeskus Sedussa.

KIRJASTOALA OSANA KAUPPAA JA HALLINTOA

Seinäjoen ammattikorkeakoulussa Kaupan ja hallinnon yksikössä kaikki opiskelijoiksi pyrkivät hakivat kaupan ja hallinnon (myöhemmin liiketalouden) koulutusohjelmaan ja ensimmäisen vuoden yhteisten opintojen jälkeen tapahtui haku suuntautumisvaihtoehtoihin – kirjastoalan suuntautumisvaihtoehto oli aluksi nimeltään kirjastotoimi ja informatiikka. Nimeen ja opintosuunnitelmien sisältöihin otettiin mallia yliopistoista, jossa oppiaine vielä silloin oli kirjastotiede ja informatiikka. Ammattikorkeakoulussa ei kuitenkaan haluttu painottaa ”tiedettä”, vaan konkreettista toimintaa ja sen kehittämistä. Myöhemmin suuntautuminen oli nimeltään tietopalveluala – elettiin aikaa, jolloin kirjasto-alkuiset asiat olivat vanhanaikaisia ja niitä piti välttää.

Vuonna 2001 koulutus päästiin aloittamaan omana 20 vuosittaisen aloituspaikan koulutusohjelmalla, jonka valtakunnallinen yhteinen nimi on kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Itsenäisenä koulutusohjelmalla toimiminen mahdollisti suoran opiskelijahaun koulutukseen, mikä puolestaan merkitsi hakijamäärien moninkertaistumista. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma on Seinäjoen ammattikorkeakoulussa aina ollut vetovoimaltaan viiden parhaan koulutusohjelman joukossa. Opinto-ohjelmassakin uskallettiin olla jo omalla linjalla eikä sisältöjä enää kopioitu yliopistosta, jossa opiskeltavan alan nimi oli muuttunut informaatiotutkimukseksi.

KOULUTUSOHJELMANA LIIKETALOUDEN RINNALLA

Liiketalouden koulutusohjelman kylkiäisenä kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaan sisällytettiin paljon liiketaloudellisia opintoja. Ensimmäisen vuoden perusopinnot olivat yhteisiä liiketalouden opiskelijoiden kanssa. Asia turhautti kirjastoalan opiskelijoita, jotka odottivat kärsimättöminä oman alan opintojaksoja. Taisipa jokunen keskeyttääkin opintonsa, kun lukujärjestyksissä oli viikko toisensa jälkeen laskentatointia, markkinointia tai yrityshallintoa. Liiketaloudellisten opintojen sijoittaminen ensimmäiseen vuoteen olikin epäonnistunut ratkaisu, sillä vasta kolmannen opiskeluvuoden työharjoittelun jälkeen opintojen loppuvaiheessa opiskelijoille selvisi, että julkisetkin organisaatiot toimivat liiketaloudellisten periaatteiden mukaisesti. Tarvitaan osaamista taloushallinnosta, markkinoinnista, juridiikasta jne. Samaa todistivat myös tutkinnon suorittaneet, muutaman vuoden töissä olleet alumnit.

Vuonna 2003 toteutettiin opetushallinnon uusi koulutusalojen luokitus. Siinä kirjastoala siirrettiin liiketalouden ja hallinnon alalta kulttuurialan ryhmään viestintä- ja informaatiotieteet. Tutkintonimikkeenä säilyi edelleen liiketalouden perustutkinto, tradenomi. Olo Liiketalouden yksikössä muuttui ristiriitaisemmaksi: kaikissa esitteissä ja tilastoissa koulutus oli kulttuurialan muiden koulutusohjelmien ryhmässä, mutta fyysinen sijainti ja opiskeluympäristö oli liiketalous. Kulttuurialan koulutuksessa opetusministeriön opiskelijakohtainen rahoitus on suurempi kuin liiketalouden alalla, mikä ei kuitenkaan näkynyt lisäresursointina kirjastoalan koulutuksessa. Suuren liiketalouden koulutusohjelman rinnalla piskuinen kulttuurialan koulutusohjelma jäi ilman tarvittavaa oman alan opetus- ja kehittämishenkilöstöä.

AMMATTIKORKEAKOULUN RAKENEMUUTOS

Opetusministeriö käynnisti vuoden 2006 alussa korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen ohjelman. Ohjelman tavoitteet liittyivät erityisesti korkeakoulujen toiminnan laadun ja tehokkuuden lisäämiseen, julkisen tutkimusjärjestelmän toimivuuden parantamiseen, kansainvälistymiseen sekä kunta- ja palvelurakennemuutukseen.

Esitettiin näkyvästi vaatimus korkeakoulujen koulutusohjelmien koosta, ja alle 40 aloituspaikan koulutusohjelmat joutuivat erityiseen tarkkailuun. Seinäjoen ammattikorkeakoulussa rakenteen korjaaminen merkitsi suurempia yksiköitä ja koulutusohjelmia. Liiketalouden yksikköön liitettiin yrittäjyyshenkisiä koulutusohjelmia muista yksiköistä ja kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma siirrettiin Kulttuurialan ja muotoilun yksikköön. Vuoden 2008 alusta lähtien yksikön nimi on ollut Kulttuurialan yksikkö. Rakenteellinen kehittäminen ei ole päätynyt vuoden 2007 muutoksiin. Vuonna 2008 tehdään ehkä entistäkin merkittävämpiä päätöksiä ammattikorkeakoulun yksiköistä ja koulutusohjelmista. On mahdollista, että vaatimus suurista koulutusohjelmista merkitsee jossain vaiheessa kulttuurialan koulutusohjelmien uudelleenorganisointia. Myös koulutusohjelmien sijaintipaikkakunnat ja tilat ovat järjestelyjen kohteina.

KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN KOULUTUSOHJELMA OSANA KULTTUURIALAN YKSIKÖÄ

Ammattikorkeakouluissa kulttuurialan koulutukseen Suomessa kuuluu mm. käsi- ja taideteollisuusala, viestintä- ja kuvataideala, musiikkiala, teatteri- ja tanssiala. Tutkintonimikkeitä on yhteensä 12.

Kulttuurialan yksikkö Seinäjoen ammattikorkeakoulussa on hajanainen ja siltä puuttuu vielä selkeä profiili. Yksikössä on neljä koulutusohjelmaa: muotoilun, konservoinnin, kulttuurituotannon ja vuoden 2008 alusta lähtien myös kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Yksikön ydin on ollut Jurvassa muotoilun koulutusohjelmassa. Muotoilun koulutusohjelma on syntynyt vanhan käsityöläisperinteen ja myöhemmän huonekaluteollisuuden pohjalle, nykyisin muotoilun koulutusohjelmassa on suuntautumismahdollisuudet graafiseen-, lifestyle- ja teolliseen kalustemuotoiluun. Tutkintonimikkeenä on muotoilija (AMK). Muotoilun toimipiste sijaitsee edelleen Jurvassa, noin sadan kilometrin päässä Seinäjoelta. Konservoinnin koulutusohjelma (rakennuskonservointi) on aloittanut Seinäjoella vuonna 1995 Tekniikan yksikössä ja se on siirretty Kulttuurialan ja muotoilun yksikköön syksyllä 2003. Koulutusohjelma toimii edelleen tekniikan yksikön tiloissa, muutaman kilometrin päässä Seinäjoen keskustasta. Tutkintonimikkeenä on kon-

servaattori (AMK). Kulttuurituotannon koulutusohjelma on irrotettu vuonna 2003 sosiaalialan koulutusohjelmasta, jossa se oli sosiokulttuurisen työn suuntautumisvaihtoehtona. Koulutusohjelma sai toisen, media- tuotannon suuntautumisvaihtoehdon vuonna 2002. Tutkintonimikkeenä on kulttuurituottaja (AMK).

Näin muodostettiin kolmesta koulutusohjelmasta uusi Kulttuurialan ja muotoilun yksikkö vuonna 2003. Muotoilua opiskellaan edelleen Juvassa, konservointia omassa toimipisteessään Seinäjoella ja kulttuurituotantoa Seinäjoella uudessa, vuonna 2003 valmistuneessa Framin toimipisteessä. Teknologia- ja innovaatiokeskus Framissa on tiloja yritys-, tutkimus- ja koulutusorganisaatioille. Kulttuurialan lisäksi Framin tiloissa toteutetaan tekniikan yksikön koulutusta. Framin toimipisteeseen siirtyi myös kirjasto- ja tietopalvelun koulutus syksyllä 2007. Yksi ristiriita koulutuksen järjestämisestä poistui, kun koulutus siirtyi samaan yksikköön muiden kulttuurialan koulutusohjelmien kanssa. Kooltaan-kin koulutusohjelmamme on tasavertainen muiden kulttuuristen koulutusohjelmien kanssa. Mutta fyysisen opiskeluympäristön muutoksen jälkeenkin kirjastoalan opiskelijat suorittavat liiketalouden ammattikorkeakoulututkinnon ja valmistuvat tradenomeiksi. Uusia tutkintonimikkeitä ei myönnetä, ainakaan lähivuosina. Pelkkä tutkintonimikkeen muutos ei muutenkaan ole yksinkertaista. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman nimi ja tutkintonimike ovat valtakunnallisesti yhteisiä, ja tutkintonimikkeen muuttaminen yhdessä ammattikorkeakoulussa merkitsisi myös koulutusohjelman nimen muuttamista.

KULTTUURINEN KIRJASTOALAN KOULUTUS

Liiketalouden yksikössä kirjasto- ja tietopalvelun koulutusta yritettiin jossain määrin ohjata myös yritysten tietopalvelujen suuntaan, mutta yrityssektorilla tietopalvelun ammattilaisten työllistymisnäkyvät eivät ainakaan Pohjanmaan alueella ole olleet kovin valoisat. Lisäksi suurin osa opiskelijoista on aina halunnut hakeutua yleisten kirjastojen tehtäviin. Kulttuurialan yksikössä koulutus saa selkeästi uuden painotuksen. Yhteisiä osa-alueita on erityisesti kulttuurituotannon koulutusohjelman kanssa.

Kirjastojen tulevaisuus näyttää nyt vuonna 2008 mielenkiintoiselta. On tapahtumassa suuria julkisten organisaatioiden muutoksia, toisaalta ai-
neistojen digitalisoituminen ja vuorovaikutteiset verkkopalvelut muut-
tavat perinteisiä kirjastopalveluja ja osaamisvaatimuksia nopeasti. Kir-
jastot haluavat henkilökunnaltaan pedagogiikan taitoja ja uusien medi-
oiden tuntemusta. Vaikka palvelut tapahtuvat enenevässä määrin ver-
kossa, on kirjasto rakennuksena kuitenkin edelleen kansalaisille tärkeä
tila: sitä kutsutaan usein yhteiskunnan olohuoneeksi. Ja niin kuin koti-
emme olohuoneissa halutaan kirjastossakin pelata, kuunnella, lueskella
ja viettää aikaa yhdessä. Erityisesti halutaan lapset ja nuoret näihin olo-
huoneisiin. Painetun kirjallisuuden lukemisharrastus ei ole enää ainoa
tavoiteltava ja hyväksyttävä kirjastonkäytön muoto.

Kirjastoalan koulutuksen sisällöissä muutos tulee näkymään monilla
osa-alueilla: tulisi kouluttaa uudenlaisia esimiehiä ja muutosjohtajia en-
tisiin kunnankirjastoihin niiden muuttuessa lähikirjastoiksi sekä kult-
tuuri- ja mediaohjaajia kirjasto-olohuoneisiin ja toisaalta henkilöitä jä-
sentämään ja muokkaamaan informaatiota uudenlaisissa vuorovaikut-
teisissa digitaalisissa palvelukonsepteissa. Koulutuksen suunnanmuutos
näkyi hitaasti, mutta näistä lähtökohdista alkaa sisältöjen suunnittelu
kulttuurisessa kirjastokoulutuksessa. Jos ensi vuonna muutamme ope-
tussuunnitelmiamme, valmistuvat sen läpikäyneet opiskelijat työmark-
kinoille vasta aikaisintaan vuonna 2012.

Lisätietoja koulutusohjelmasta ja opinnoista:

<http://www.seamk.fi/>

<http://ops.seamk.fi/fi/>

KAUNO-IMPYT JA INNOKKAAT NUORET MIEHET

KATSAUS KIRJASTOAMMATILLISUUDEN VARHAISHISTORIAAN

Pirjo Tuomi

Aion kirjastonhoitajaksi yleiseen kansalaisyhteiskuntaan.

Kirjastolla on erittäin tärkeä ja monipuolinen tehtävä nykyaikaisessa yhteiskunnassa. Maamme kirjastojenkohottamiseksi tarvitaan ehkä ennen kaikkea, ennen tuota ikuista rahaakin, innostusta asiaan, sellaista innostusta, joka ei vähästä säiky, vaan voittoisana leviää koko kansan keskuuteen. Alaan ammatillisesti perehtynyttä, asiaa lämmöllä harrastavaa, sivistynyttä kirjastoväkeä tarvitaan. Miksi minä juuri aion kirjastonhoitajaksi? En voi kuvitella itseäni missään muussa toimessa, kirjastoala ja minä olemme ikään kuin kasvaneet yhteen, yksinkertaisesti: en kelpaisi miksikään muuksi, mutta koska minulla on pysyvää innostusta, arvelen, että ehkä voin saada elämäni työllä edes jotain tämän asian hyväksi aikaan.

Ulkonaisesti valmistaudun kirjastoalalle opiskelemalla yliopistossa. Aineeni ovat kirjallisuushistoria, suomen kieli ja kirjallisuus, kansantalous, käytännöllinen filosofia. Ohella harjoittelen kirjastoissa. Tutkinnon suorittuani on harras haluni päästä johonkin Yhdysvaltojen kirjastokouluista oppia saamaan, - en tiedä, totutuuko unelmani koskaan, mutta maasta se pienikin ponnistaa. Muuten koetan kypsyä tehtäväni tutkimalla elämää kaikessa sen moninaisuudessa, yrittämällä ymmärtää ihmisiä voidakseni olla heille avuksi.

Etsijä, 19 v. (Nuori Voima, n:o 7, 1915. Teoksessa Kannila 1966, 21.)

Suomen kirjastolaitoksen historian tutkimuksessa on vain vähän käsitelty kirjastoammattien koulutuksen historiaa. Pirjo Vatasen ansiokkaassa suomalaisen kirjastolaitoksen varhaishistoriaa käsittelevässä teoksessa *Sääty-yhteiskunnan kirjastosta kansalaisyhteiskunnan kirjastoksi* (2002)

tätä aihetta sivutaan. Pirjo Vatanen on myös aikaisemmissa opinnäyte-
toissaan (1984 ja 1988) perehtynyt kirjastoalan koulutusta käsitteleviin
komiteamietintöihin ja muihin asiapapereihin sekä lehtikirjoitteluun,
mutta nämä Vatasen tutkimukset ovat oikeastaan ainoa saatavissa oleva
kokoava lähdeaineisto koulutuskysymyksistä. Lisäksi voidaan mainita
Mielikki Matilaisen (1995) kiinnostava Kirjastonhoitajaliiton historiik-
ki *Kirjeystävästä etujärjestöksi*. Itse kiinnostuin koulutuksen varhaishis-
toriasta lisensiaatintutkimukseni yhteydessä. Erityisesti olen kiinnostu-
nut kirjallisuudentuntemuksesta osana kirjastoalan koulutusta. Tässä-
kin kirjoitelmassani koulutuksen varhaishistoriasta koulutuksen sisäl-
löllisiin kysymyksiin puutun vain tästä näkökulmasta.

KELPO KIRJASTON-HOITAJAA ETSIMÄSSÄ?

Lukuhulun kehittyminen on edellytys kirjastolaitoksen syntyyn. Suo-
messä lukeminen tuli yleiseksi vasta 1800-luvun lopulla. A. A. Granfelt
(1905, 7) mainitsee teoksessaan *Opas kansankirjaston hoidossa*, että en-
simmäinen varsinainen kansankirjasto, josta tarjottiin kirjoja lainaksi,
perustettiin J. Pynnisen aloitteesta Wiipurissa 1846. Granfeltin tietojen
mukaan Suomessa oli vuonna 1852 50 varsinaista kansankirjastoa.

Suomen Kansanvalistusseura perustettiin 1874. Seuran tarkoitukse-
na oli kirjallisen sivistyksen juurruttaminen kansan keskuuteen kirjo-
jen kustantamisen ja levittämisen avulla. Kirjastoista tuli luonnollinen
kanava kirjojen ja lukemisharrastuksen edistämiseen kuitenkin vasta
1890-luvulla, kun kansankirjastoaatteet ja -asia tulivat keskeiseksi Kan-
sanvalistusseuran toiminnassa. Kansanvalistusseuran toimesta perus-
tettiin 1893 Kansankirjastokomitea, jonka johtoon seura asettui (Me-
riranta 1984, 13). Kansanvalistusseuraa perustettaessa Suomessa toimi
250–350 kansankirjastoa (Karjalainen 1977, 33).

Kirjastoja perustivat pääasiassa kansallisen heräämisen kokeneet ta-
lonpojat, kansakoulunopettajat, papit ja muut säätyläiset. (Karjalainen
1977, 98.) Myös kirjastojen hoidosta vastasivat pääasiassa papit ja kan-
sakoulunopettajat, mutta minkäänlaista koulutusta tai edes opastusta
kirjastonhoitoon ei alussa ollut. Kirjastoja perustettiin usein kansakou-

lujen yhteyteen ja näin ollen ne olivat kuntien omaisuutta, mutta kunnat eivät katsoneet tehtäviinsä kuuluvan kirjastojen ylläpitoa. Kansankirjastojen perustaminen oli hyvin sattumanvaraista ja päämäärätöntä, joten niitä syntyi ja kuoli yksittäisten ihmisten kiinnostuksen nousun ja hiipumisen mukana. Kirjastoja hoidettiin myös ilman korvausta ja tämäkin seikka vähensi kunnianhimoisempaa suhtautumista kirjastoihin. Intohimoinen kirjastoasian ajaja Kaarle Werkko pitääkin ”kelpo kirjaston-hoitajan” löytymistä kirjastoa vaalimaan tärkeänä:

Kirjaston-hoitajalta täytyy vaatia paljo. Kun laitos on saatu toimeen, on hän ensi-alussa sangen innokas tämän työn edistämisessä, mutta havaittuansa seurakuntalaisten huolimattomuuden tahti välinpitämättömyyden, sammuu usein hänen halunsa tässä asiassa; hän heittäytyy usein huolimattomaksi, mikä ei ole varsin kummeksittavaa, koska hän palkkiotta tätä toimittaa. Mutta ei tällaisista menetystapaa sovi hyväksyä; päinvastoin käy sääliksi, että tällainen into sammuu. Mutta tämä ominaisuus on kirjaston-hoitajan pienempiin virheisiin luettava. Kirjaston-hoitajat ovat usein varsin sopimattomat, he eivät usein ole sivistyksen nestettä nauttineet. Mahdotonta siis on, että he voisivat johdattaa kuntalaisia lukuhaluun. Kuinka sokea saattaa toista taluttaa? Heiltä ei voi vaatia minkäänlaista kirjallista aistia, he eivät kykene eroittamaan rikka-ruohoa nisusta. Tällainen eroittamiskyky kuuluu enemmän oppineille, vaan ei suinkaan pitäjän suntiolle tahti myllärin-vaimolle tahti yleensä sellaiselle henkilölle, jotka ovat yhtä taitamattomat kuin ne, joille kirjasto on etunenässä tarkoitettu. (1879, 236–237.)

Werkko pitää kansakoulun opettajaa sopivana hoitamaan kirjastoa, koska hän muutenkin toimii seurakunnassa ”valistuksen levittäjänä”. Opettajaa ei kuitenkaan pidä pakottaa kirjastoa hoitamaan, ”sillä jos hän siihen väkisin vaaditaan, niin ei hän voi mieltymyksellä sitä hoitaa ja silloin on kirjaston tulevaisuus horjuvalla kannalla”. Jos pitäjistä löytyy muita sopivia tai halukkaita, jotka omistavat ”jonkun sivistyksen mitta-määrän”, voidaan kirjastonhoito antaa muillekin ja opettaja voi toimia ”apumiehenä kirjaston ylläpitämiseksi”. Erityisen ihastunut Werkko on siitä, että ”on havaittu herrasneitojakin kirjastonhoitajina ja ilolla toivotaan useampia kauno-impyjä yhdistyvän tähän puuhaan”. (1879, 238–239.)

Kaarle Werkon toivoma sivistyneiden, oppineiden ja asialleen omistautuvien kirjastonhoitajien löytyminen kirjastoja hoitamaan ei kuitenkaan edennyt hänen toivomallaan tavalla, ja A.A. Granfelt kaipaava vielä vuonna 1905 teoksessaan *Opas kansankirjastojen hoidossa* kirjastoaitteen innoittamaa väkeä:

Pienessä kirjastossa on kirjastonhoitaja usein miltei tärkeämpi kuin kirjasto. Hyvä kirjastonhoitaja voi luoda jonkinmoisen kirjaston tyhjistä, hän saa muidenkin mieliin istutetuksi oman innostuksensa, hän keksii keinoja varojen kokoomiseksi ostoksiin ja hän houkuttelee esiin lukijotakin paikkakunnalla, jossa kukaan ei ole aavistanut kirjallista harrastusta olevan olemassa. Kirjasto, jonka hoitaja on välinpitämätön taikka kyvytön, kituu ja voi kokonaan hävitä, mutta hyvä kirjastonhoitaja, joka on oikea mies oikealla paikallansa, tekee kirjaston paikkakuntansa tärkeimmäksi valistuslähteeksi. (1905, 50.)

Kirjastonhoitajalta vaaditaan Granfeltin mukaan järjestyksen harrastusta, kirjallisuuden tuntemusta, kykyä nopeasti suorittaa käytännöllisiä tehtäviä, taitoja ystävälliseen lainaajien palveluun (Ibid.).

Sekä Werkko että Granfelt korostavat myös kirjastonhoitajan pysyvyyden tärkeyttä. Tästä syystä on tärkeää, että kirjastonhoitajaa ei saisi ”usein vaihdella, vaan pitää toimessa niin kauan, kuin mahdollista. Kirjasto kärsii, aivan miten muutkin laitokset, jos johtajaa usein muutellaan”. (Werkko 1879, 243). Granfelt puolestaan kirjoittaa: ”Jos hänessä sitä paitsi on elävää asianharrastusta, niin vaatii kirjaston ja paikkakunnan etu, että hän jäisi virkaansa niin pitkäksi aikaa kuin mahdollista, eikä milloinkaan muuttaisi pois” (Granfelt 1905, 50). Molemmat myös vaativat kirjastonhoitajalle palkan maksamista, sillä ”kun esim. opettaja muuttaa pois paikkakunnalta lihavampaan virkaan, jättää hän auttamattomasti sivutoimensakin, kirjastonhoidon, toisiin käsiin” (Ibid., 51).

Myös Niilo Liakka kirjassaan *Kirjastoasiasta: mietteitä ja esityksiä* (1916, 26) nostaa esille pätevien ja ammatilleen omistautuvien kirjastonhoitajien tarpeellisuuden kirjastoasian kehityksessä:

Suurikin ja hyvin luokiteltu ja luetteloitu kirjasto on vain oikeastaan kirjakokoelma. Se on parhaassa tapauksessa kirjastoammatillisesti hyvin järjestetty kirjakokoelma. Vasta oikea kirjastonhoitaja muuttaa tämän kirjakokoelman kirjastoksi. Siis on kirjastotoimen edistymisen tärkein edellytys se, että saadaan kasvatetuksi päteviä kirjastonhoitajia ja että niille maksetaan riittävä palkka voidaksensa toimeensa kuuluvia tehtäviä kunnollisesti hoitaa, omistaa niille tarpeeksi paljon aikaa ja harrastusta.

Liakka vertaa kirjastonhoitajaa opettajaan, joka jo tuohon aikaan sai koulutusta työhönsä. ”Kirjastonhoitaja ei kaipaa opettajan suoranais- ta ammattisivivystystä, mutta kirjallisuuden tuntemusta ja ymmärtämystä hänellä tulisi olla enemmänkin kuin yleensä opettajalla” (Liakka 1916, 27). Liakka esittää, että jos varsinaisten kirjastokoulujen perustamiseen ei vielä olekaan valmiutta, pitäisi alalle haluaville järjestää vähintään kirjallisuuskursseja. Lisäksi Liakka haluaisi testata amerikkalaisen kirjasto- käytännön mallin mukaisesti hakijoiden ”ihmisymmärtämys ja palvele- miseen altis mieli” koeharjoittelulla ennen ammatillisen valmennuksen aloittamista. Kansakoulunopettajat ja ylioppilaat ovat sopivia kirjasto- ja hoitamaan, mutta ei ilman ammatin vaatimia ”erikoisavuja”. (Liakka 1916, 28–29.) Näihin avuihin Liakka laskee myös kirjallisuuden tunte- misen. Kirjastonhoitajalla piti olla perusteellinen pohjasivistys, jota piti vielä erityisesti kirjallisuuden osalta täydentää (Liakka 1917, 123).

KIRJASTO-OPPIA OPETTAJILLE JA KORDELININ KURSSIT

Kansanvalistusseura anoi vuonna 1904 valtionapua kirjastoja varten. Perusteluissa mainittiin myös kirjastonhoidon edistäminen. Tarkoitus- ta varten haluttiin järjestää kirjastokurssit seuran juhla kokouksen yhtey- teen 1905. Varsinaisia kursseja ei kuitenkaan järjestetty, mutta kokouk- sessa tehtiin aloitteet kurssimuotoisen koulutuksen järjestämiseksi sekä seminaarien kirjasto-opetuksen edistämiseksi. (Vatanen 1984, 36–37.)

Kansakoulun opettajia valmistavissa seminaareissa otettiin koulutusoh- jelmiin mukaan kirjastokurssit 1909, jolloin senaatti myönsi seminaa- rien harjoittelukouluille rahaa oppilaskirjastojen perustamiseen ja kir- jastonhoidon opetuksen järjestämiseen. Tuohon aikaan koulukirjasto-

ja oli kansankirjastokomitean tilastojen mukaan kahdella kolmasosalla kouluista, mutta niiden hoito oli välinpitämätöntä ja käyttö vähäistä. Senaatin määräyksestä seminaarien opiskelijoille opetettiin ensin kirjastonkäyttöä ja viimeisellä luokalla kirjastohoitoa seminaarien kirjastonhoitajien opastuksella. Vuonna 1911 Kansanvalistusseuran vuosikertomuksessa kuitenkin todettiin, että hallitus ei myöntänyt enää määrärahoja senaatin määräyksestä huolimatta ja koulukirjastoasia ei edistynyt. Kirjastonhoidon koulutusta kuitenkin alettiin toteuttaa seminaareissa ja seminaarien kirjastohoitajat ottivat koulutustehtävänsä vakavasti. Kirjastonhoitajille järjestettiin koulutustilaisuus 1911, jossa oli hyvin käytäntöpainotteinen ohjelma, mutta myös esiteltiin uusia, amerikkalaisen kirjastoajattelun mukaisia kirjastotekniikoita. Kirjastoasian levittäminen ja kehittäminen jäi kuitenkin tämän jälkeen seminaarikirjastonhoitajien oman aktiivisuuden ja kiinnostuksen varaan, sillä seuraava koulutus järjestettiin vasta 1928, jolloin jo kaikki osallistujat olivat uusia. (Vatanen 2002, 133–135.)

Seminaarikirjastonhoitajille tarkoitettujen kurssien lisäksi järjestettiin lyhyitä kursseja jo toimessa oleville opettajakirjastonhoitajille ja muille kiinnostuneille. Yksi tärkeimmistä koulutustilaisuuksista järjestettiin Kansanvalistusseuran toimesta Tuusulassa elokuussa 1912. Kurssille osallistui 41 henkilöä, joista suurin osa oli toimessa olevia kirjastonhoitajia. Kurssilla käytiin hyvin laaja-alaisesti läpi paitsi moderneja kirjastotekniikoita ja kirjasto-organisaatioon liittyviä kysymyksiä myös kuultiin kirjan historiaan, julkaisemiseen ja kokoelman muodostamiseen sekä kirjavalintaan ja hyvän kirjallisuuteen liittyviä luentoja. (Vatanen 2002, 138.)

Vasta 1920-luvun puolivälissä nousi seuraavan kerran laajemmin esille koulutusasiat ja alettiin puhua myös päätoimisten kirjastonhoitajien koulutuksesta ja varsinaisesta kirjastokoulun perustamisesta. Niilo Liakka, josta tuli Kansanvalistusseuran edustaja Kordelinin säätiön kansanvalistusjaostoon, sai säätiön tekemään esityksen kirjastokoulun perustamisesta. ”Kordelinin kurssina” tunnettu kirjastokoulu alkoi Helsingissä 1920. Koulussa suunniteltiin pidettäväksi alussa vuosittain kaksi nelikuukautista kurssia, joiden pääsyvaatimuksena oli ylioppilas- tai kansakoulunopettajatutkinto ja kolmen kuukauden harjoittelu. Todel-

lisuudessa pidettiin vain yksi kolmikuukautinen kurssi, koska seuraavana vuonna perustettiin valtion kirjastohallinto, joka otti myös koulutuksen omaksi asiakseen. (Vatanen 2002, 138–139.)

Ensimmäisen ”kirjastokoulun luontoisen” kurssin 73 luennon ohjelmaan kuului kirjastohistoriaa, -politiikkaa, -hallintoa, lastenkirjasto-työtä, kirjallisuuden tuntemusta, kirjahankintaa, lainausta, luettelointia, luokitusta, referenssityötä, bibliografiaa, kirja- ja kirjapainohistoriaa, kirjojen sidotusta ja huoltoa sekä yleistä valistuspolitiikkaa ja vapaa-ta valistustyötä. Kurssi oli esikuvana kirjastoalan koulutuksessa pitkään. (Vatanen 2002, 140.)

Kirjastonhoito oli siis 1920-luvulle saakka – satunnaisten kauno-impyn ohella – lähinnä kansakoulunopettajien kiinnostuksen ja sivutoimisuuden varassa. Kirjastoaatteen edelläkävijät (Granfelt, Werkko, Liakka ym.) kirjoittivat ahkerasti kirjastonhoitajien koulutuksen tarpeellisuu-desta ja ammattimaisen kirjastonhoidon puolesta, mutta valtiovallan ja kuntien suhtautuminen ei ollut asialle yhtä myötämielinen. Lisäksi ris-tiriitoja aiheutti kirjastojen kansanvalistuksellisen tehtävän korostumi-nen toisaalta ja lukuhalun arvostaminen itseisarvona toisaalta. Vaihteleva suhtautuminen tulee hyvin esiin Timo Kukkulan (1973) *Arvostelevan kirjaluetellon* (ilmestyi vuodesta 1902 alkaen) vaiheiden kuvauksessa:

AKL palvelee samoja päämääriä kuin kirjastotoiminta yleensäkin, siis ennen kaikkea tiedon jakamista, jota vuosisadan alkupuolella sanottiin kansanvalistustyöksi, sittemmin vapaaksi kansansivistystyöksi ja lopulta vain vapaaksi sivistystyöksi. Kun kansaa aluksi valistettiin ja sitten sivistettiin, niin viimein ei tohdittu puhua enää kansasta ollenkaan.

KIRJASTOKOULU KORKEAKOULUUN

Pirjo Vatasen (2002, 141) mukaan koulutus säilyi kurssimuotoisena ja suppeana. Helle Kannila asetettiin 1920-luvulla johtamaan Kordelinin säätiön rahoittamia kirjastonhoitajakursseja, joita järjestettiin neljän kuukauden välein. Kirjastokurssien rinnalla koulutusta järjestettiin kirjekurssimuotoisena. Kannila nosti 1940-luvun alussa uudelleen esille Niilo Liakan jo 1920-luvulla lanseeraaman ajatuksen kirjastokoulusta.

Kannila ehdotti kirjastoalan tutkintoa yhteiskunnallisen korkeakoulun yhdeksi tutkintoalaksi. Kirjastoammatin epämääräisyys johtui Kannilan mielestä koulutuksen epämääräisyydestä, josta päästäisiin vain yhteisellä peruskoulutuksella. (Vatanen 1988, 167–168.)

Opetus siirrettiin Yhteiskunnalliseen korkeakouluun vuonna 1945. Ensimmäinen lukuvuoden mittainen kurssi pidettiin 1945–1946. Kurssi-vaatimukseen kuului kirjasto- ja kansansivistysoppia, estetiikan ja kirjallisuushistorian Approbatur sekä toisen kotimaisen ja yhden vieraan kielien taito. Kirjasto-oppia oli yhteensä 313 tuntia, josta 80 tuntia eri alojen kirjallisuuteen tutustumista. (Ibid., 169.) Kirjasto-opin lehtoraatti yhteiskunnalliseen korkeakouluun perustettiin 1949 (Ibid., 215).

Korkeakoulu siirtyi Tampereelle 1960 ja sen muututtua yliopistoksi 1966 kirjastoalan koulutus tuli osaksi yhteiskunnallista opetusjaostoa. Kirjasto-opetusta jatkettiin myös opettajaseminaareissa. (Matilainen 1995, 26.)

Kirjastonhoitajille tarkoitettua täydennyskoulutusta järjestettiin kirjastontarkastajien toimesta kaksipäiväisten kokousten muodossa. Tärkeänä apuna koulutuksessa oli myös *Kansanvalistus ja Kirjastolehti* ja (myöhemmin *Kirjastolehti*). Lehdessä annettiin käytännön ohjeita kirjastonhoitoon ja neuvottiin erilaisten kirjastotoimintojen järjestämisessä sekä keskusteltiin vilkkaasti myös koulutuskysymyksistä.

Sivutoimisten yleisin pätevyitysmuoto 1950-luvulla oli kirjekurssin suorittaminen (käytäntönä vielä 1970-luvullakin). Vatanen (1988, 214–215) mukaan sivutoimisilla oli puutteita erityisesti kirjallisuuden tuntemisessa ja kurssien yhteyteen liitettiin erillinen kirjallisuusseminaari.

Kirjastonhoitajien ammattikunta alkoi vähitellen muotoutua 1950-luvulla yhteneväisen koulutuksen pohjalta, jolloin käytiin keskustelua myös ammattinimekkeistä. Aiemmin 1940-luvulla kirjastoammattilaisten virkanimekkeeksi ehdotettiin mm. kirjastotoimilasta ja jopa kirjakkoa, mutta 1950-luvulla ammattinimekkeeksi muodostui kirjastonhoitaja, joka kuitenkin vasta 1980-luvulla vakiintui virkanimekkeeksi.

(Matilainen 1995, 27.) Päätoimiset kirjastonhoitajat myös entistä selvemmin halusivat erottautua sivutoimisista ja mm. 1945 perustetussa Kirjastovirkailijajyhdistyksessä muodostettiin vuonna 1954 omat jaostot pää- ja sivutoimisille virkailijoille. (Vatanen 1988, 204.)

KIRJALLISUUSMIEHIÄ ETSIMÄSSÄ?

Kirjallisuuden tuntemusta ja kirjallisuuden harrastusta pidetään kirjastonhoitajaan ammattiin kuuluvana perustaitona, joka katsotaan jo ammattiin hakeutumisen edellytykseksi. Helle Kannila kirjoittaa *Kirjastonhoidon oppaansa* (1955, 43–44) viidennessä painoksessa kirjallisuuden tuntemuksen tärkeydestä kirjastonhoitajan työssä. Kannilan mukaan kirjallisuusharrastus on luontainen taipumus, mutta toisaalta ”lukutoukka” on huono kirjastonhoitaja. Kirjastonhoitajan on tärkeintä tuntea oman aikansa ja lähihistorian niin tieto- kuin kaunokirjallisuus, mutta vanhemman kirjallisuuden tuntemisellakin on merkityksensä. ”Varsinaisen kirjallisuuden historian taitaminen ei aina tunnu suurena käytännöllisenä hyötynä siitä syystä, ettei suurta osaa sen yhteydessä käsitellystä kirjallisuudesta enää kirjastoissa lueta, mutta siihen perehtyminen on suuriarvoista siksi, että se antaa pohjaa ja taustaa omankin ajan kirjallisten ilmiöiden ymmärtämiselle ja kehittää kirjallista makua.” Kirjastonhoitajan ei tarvitse tuntea kaikkea kirjallisuutta, mutta on tärkeää, että hän tuntee erilaisia kirjoja. ”Niistäkin tulee hänen jotakin tietää, joita ei itse ole kokonaan lukenut.” (Kannila 1955, 43–44.)

Varsinainen kirjallisuuden tuntemus ei kuitenkaan noussut missään vaiheessa keskeiseksi kirjastonhoitajan pätevyysvaatimuskirjoituksissa – kirjastotekniikoiden osaaminen ja opettaminen oli ensisijaista. Oma-kohtaisen kirjallisuusharrastuksen katsottiin ilmeisesti kuuluvan itsensänselvänä kirjastonhoitajan tointa hoitaville.

Kuitenkin joissakin kirjoituksissa myös kirjallisuuden tuntemus nousi esille. Vielä 1950-luvulla ongelmat ammatilleen omistautuvien kirjastonhoitajien värväämisessä olivat samansuuntaisia kuin 1910-luvulla (vrt. aiemmin siteeratut Granfeltin ja Liakan kirjoitukset). Helle Kannila kirjoittaa *Kirjastolehdessä* 1958:

Tietysti kirjat kirjastoissa ovat tärkeimmät, mutta ratkaiseva on työn menestykselle myös tehtävän sivistysmerkityksen tajuava, kirjallisuutta harrastava ja muiden ohjaamiseen altis hoitaja. Koulusivistys on suureksi avuksi, mutta kokemus on osoittanut, että itseksensä opiskellen sivistystasonsa saavuttanut voi tehtävän täyttää kiitettävästi, jos hänellä on oikea suhde kirjoihin ja ihmisiin. [...] Edellytyksenä onnistumiseen on tehtävästä suoritettu kohtuullinen palkkio, sillä palavinkin innostus jäähtyy siitä, etteivät muut tunnu ponnistuksille antavan arvoa ja muualla on helpommastakin työstä tarjolla suuremmat korvaukset. (Kannila 1966, 119–120.)

Kansanvalistus ja kirjastolehdessä Onni Tolvanen (1921) on kirjoittanut kirjallisuuden tuntemisen välttämättömyydestä asiakkaiden opastamisessa mielestäni osuvasti:

Yhtä tärkeää kuin on kirjastonhoitajalle osata oikein arvostella kirjallisuutta ja kyetä asettumaan arvostelussaan kirjaston käyttäjien kannalle, yhtä tärkeää on hänen tuntea kirjailijoita ja kirjallisuutta. Ei riitä, että hän tietää kirjojen olemassa-olon ja niiden tekijät, ei sekään, että hän kirjallisuushistorian tai aikakaus- ja sanomalehtien arvostelujen mukaan tuntee niiden sisällön, vaan hänellä tulee olla omakohtainen, persoonallinen suhde niihin. Kirjailijan elämän ja heidän tuotantonsa tutkiminen, sellainen lukeminen, että se kiinnittää lukijan sisäisillä, elävillä tunteilla sekä kirjailijaan että hänen kirjoihinsa, on sen tähden välttämätöntä, että vain sitä tietä saadaan se innostus ja lämpö, joka kykenee vaikuttamaan ohjattaviin, kirjaston käyttäjiin. Kun kirjastonhoitaja on tässä määrässä ammattimies ja kirjallisuusmies, on hän myös paikkansa täyttävä kasvattaja.

LÄHTEET

Granfelt A.A. 1905. *Opas kansankirjastojen hoidossa*. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Kannila, Helle 1966. *Kirjastoista kirjoitettua: kirjoituksia vuosilta 1913–1963*. Helsinki: Suomen Kirjastoseura, Otava.

- Kannila, Helle 1955. Kirjastonhoidon opas. 5. tark. p. Helsinki: Otava.
- Karjalainen, Marjaana 1977. Kansankirjastojen kehitys Suomessa vuosina 1802–1906. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Kirjastonhoidon käsikirja 1977. Toimituskunta Irmeli Holmberg et al. Helsinki: Suomen Kirjastoseura.
- Kukkula, Timo 1973. Arvostelevan kirjaluettelon vaiheet. Teoksessa Nuotio, Samuli et al., Lainakirja: kirjastot, kirjallisuus ja yhteiskunta. Helsinki: Tammi, 120–155.
- Liakka, Niilo 1917. Kirjastonhoitajien ammattivalmistuksesta. Kansanvalistus 1917, 121–125.
- Liakka, Niilo 1916. Kirjastoasiasta: mietteitä ja esityksiä. Kansanvalistusseuran toimituksia, 173. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Matilainen, Mielikki 1995. Kirjeystävästä etujärjestöksi: Kirjastonhoitajaliitto 1945–1995. Helsinki: Kirjastonhoitajaliitto.
- Meriranta, Markku 1984. Valituksellisen kirjavalintamme juuret: kirjavalintakysymykset Kansanvalistusseuran kansankirjastotoiminnassa 1874–1918. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Tolvanen, Onni 1921. Kirjastonhoitajat ja kirjallisuus: kansankirjailijat. Kansanvalistus ja kirjastolehti 1–2, 18–19.
- Vatanen, Pirjo 1984. Suomenkielisen kirjastokoulutuksemme juuria ja taustoja autonomian ajalla. Tampere: Tampereen yliopisto. Sivulaudaturtyö.
- Vatanen, Pirjo 1988. Sivutoimisten valtakausi: koulutuksellinen näkökulma Suomen kirjastolaitokseen ennen vuoden 1062 kirjastolakia. Tampere: Tampereen yliopisto. Lisensiaattitutkielma.
- Vatanen, Pirjo 2002. Sääty-yhteiskunnan kirjastosta kansalaisyhteiskunnan kirjastoksi: yleisten kirjastojen murroskausi 1890-luvulta 1920-luvulle. Helsinki: SKS.
- Werkko, Kaarle 1879. Tietoja ja mietteitä Suomen kansa- ja lastenkirjastoista ynnä luku-yhdistyksistä ja luennoista vuoteen 1875. Jyväskylä: Toimittajan kustantama.

**KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN
KOULUTUSOHJELMA 10 VUOTTA**

MAHDOLLISUUKSIEN IKKUNOITA

MITEN PIENI ERIKOISALAN KOULUTUSOHJELMA VOI MENESTYÄ

Aulikki Holma

It is not the strongest of the species that survives, nor the most intelligent that survives. It is the one that is the most adaptable to change.

Charles Darwin

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman täyttäessä kymmenen vuotta on hyvä tilaisuus tarkastella koulutuksen kehittymistä ammattikorkeakoulussa. Artikkelin tarkoitus on kuvata kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman perustamista ja sen rakenteiden luomista ensimmäisten toimintavuosien aikana joidenkin avainratkaisujen valossa. Seuraavassa palataan siten konkreettisesti vaiheeseen, jolloin ammattikorkeakoulu käynnistettiin Turussa ja Varsinais-Suomessa. Kuvaan tässä kirjoituksessa koulutusohjelman käännekohtia sellaisina kuin itse olen ne kokenut ja tulkinut.

Artikkeli perustuu ammattikorkeakoulussa ja koulutusohjelmassa tuotettuihin asiakirjoihin ja suunnitteludokumentteihin. Lisäksi olen käyttänyt henkilökohtaisen arkistoni aineistoja, kuten muistioita, sähköpostikeskusteluja, päiväkirjoja ja kalenteritietoja, erityisesti vuosilta 1995–2004, jolloin vastasin koulutusohjelman toiminnasta ja kehittämisestä.¹ Asiakirjojen sanamuodoista ja linjauksista paljastuu toisinaan huvittavallakin tavalla kullonienkin aika ja se, mikä silloin tuntui olennaiselta. Työ uuden korkeakoulumuodon syntyvaiheissa erikoisalan koulutusohjelman kehittäjänä tarjosi käytännön ruohonjuuritason työn lisäksi näköalapaikan suunnittelutyöhön ja päätöksentekoon.

¹ Työskentelin maakunnallisen ammattikorkeakoulukokeilun suunnitteluryhmässä v. 1995–1997, jolloin laadittiin Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulun (VSAMK) kokeilusuunnitelma. Vastasin kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta ohjelmapäällikkönä Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulussa 1998–2000 ja koulutuspäällikkönä ja yliopettajana Turun ammattikorkeakoulussa 2000–2004. Lisäksi työskentelin vuonna 1997–1998 tietopalvelupäällikkönä o.t.o. Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulussa ja valmistelin VSAMK:n kirjaston perustamista.

KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN KOULUTUSOHJELMA MATKALLA AMMATTIKORKEAKOULUUN

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kehittäminen ammattikorkeakouluun aloitettiin Varsinais-Suomessa vuonna 1995, kun Raision kauppaoppilaitos liittyi mukaan monialaisen maakunnallisen ammattikorkeakoulun suunnitteluun. Vuonna 1991 opetusministeriö oli aloittanut ammattikorkeakoulukokeilun, jolloin opistoasteen oppilaitosten yhteistyönä käynnistettiin ensimmäiset väliaikaiset ammattikorkeakoulut.²

Turussa puolestaan ammattikorkeakoulun suunnittelu oli käynnistynyt 1990-luvun alussa teknillisessä oppilaitoksessa, ja Turun väliaikainen teknillinen ammattikorkeakoulu oli aloittanut kokeiluna toimintansa vuonna 1992. Turun kaupungin kokeilua laajennettiin muille aloille vuonna 1996, ja ammattikorkeakoulu käynnistyi vakinaisena vuonna 1997. (Hautala & Aro 1997.)

Maakunnallinen ammattikorkeakouluvaihe eteni aluksi seitsemän, siten kahdeksan kunnan yhteisenä ponnisteluna. Minulle tarjoutui tilaisuus työskennellä opetustyön ohella vuosina 1995–1996 ammattikorkeakoulun kokeilusuunnitelmaa laativassa työryhmässä. Ryhmän muut jäsenet olivat toisen asteen oppilaitosten pitkäaikaisia rehtoreita Mynämäeltä, Kaarinasta, Loimaalta, Salosta ja Uudestakaupungista. Pöydän ympärillä istui siis huomattava määrä suunnittelun ja ammatillisen oppilaitosjohtamisen kokemusta. Kokeilusuunnitelmaa laadittaessa oppilaitosten johto samalla sitoutui yhteiseen projektiin, Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakouluun, jonka ylläpitäjinä toimivat oppilaitoksia ylläpitävät kunnat.

Maakunnalliseen ammattikorkeakouluun valittiin osia aikaisemmin toisistaan erillään toimineista ammatillisista oppilaitoksista: Kaarinan sosiaalialan oppilaitoksesta, Loimaan ammatti-instituutista, Lounais-Suomen käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksesta, Raision kauppaoppilaitoksesta, Salon kauppaoppilaitoksesta, Salon terveydenhuolto-op-

² Ensimmäiset vakinaisella valtioneuvoston toimiluvalla toimivat ammattikorkeakoulut aloittivat toimintansa elokuussa vuonna 1996, kokeiluvaihetta koskeneen arviointiprosessin jälkeen.

pilaitoksesta ja Vakka-Suomen kauppappilaitoksesta. Elokuun alusta 1999 mukaan liittyi lisäksi Turun ammatti-instituutin laboratorioalan koulutus.

Maakunnallisen ammattikorkeakoulun suunnitteluun koottiin ryhmä opettajia edellä mainituista oppilaitoksista rakentamaan uutta korkeakoulua. Kaikki joutuivat suunnitteluvuosina työskentelemään jatkuvassa muutoksessa. Suunnittelu- ja kokeiluvaiheen johtamisessa sovellettiin osallistavaa ja laajapohjaista otetta, joka vahvisti erilaisista oppilaitoksista tulevien opettajien sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja pelisääntöihin. Keskinäinen luottamus lähti kehittymään käytännön yhteistyössä. Työmenetelmän valinta oli tässä mielessä erittäin viisas. Toisaalta osallistavasta johtamisesta seurasi monelle myös melkoisen raskas työkuormitus, sillä työ vaati jatkuvaa matkustamista maakunnan eri puolille ja kokouksia riitti. Viiden yhteisen suunnittelu- ja toteutusvuoden mitaan uuden korkeakoulun tekijät hitsautuivat yhteen suorastaan hämmästyttävällä tavalla.

Suunnitteluvaiheen jälkeen käynnistyi Varsinais-Suomen väliaikainen ammattikorkeakoulu (VSAMK) 1.8.1998 alkaneena kokeiluna. Kokeilun aikana toimintaa myös arvioitiin. Tämä merkitsi sitä, että itsearviointiraportteja laadittiin ja käytiin korkeakoulujen arviointineuvoston kuultavina lähes samaan aikaan kun joitakin asioita tehtiin ensi kertaa! Vaihe oli tiivis koulutus siihen, miten ammattikorkeakoulu alusta lähtien perustetaan.

Kokeiluvaihe päättyi kesällä 2000, jolloin valtioneuvosto myönsi VSAMK:lle väliaikaisen toimiluvan. Toisessa vaiheessa toteutettiin VSAMK:n fuusio Turun AMK:n kanssa, mitä opetusministeriö oli edellyttänyt, jolloin VSAMK:n koulutusohjelmat saivat vakinaisen ammattikorkeakoulun statuksen. (Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulun arviointi, 2000.)

KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN KOULUTUSOHJELMAN LÄHTÖKOHDAT

Kirjasto- ja tietopalvelualan osaamisvaatimukset olivat kasvaneet 1990-luvulla voimakkaasti, erityisesti uuden tieto- ja viestintätekniiikan ja kansainvälistymisen seurauksena. Myös työkuultuuri ja ammattiryhmärakenteet olivat muutoksen tilassa, ja alalla kaivattiin uudentyyppistä osaamista. Ruotsinkielinen yliopistokoulutus oli ollut tarjolla Åbo Akademiassa (Institutionen för informationsförvaltning) vuodesta 1974. Sen sijaan suomenkielistä korkeakoulutusta ei Länsi-Suomessa ollut saatavilla.

Turun seudulla toimii kansallisessa mielessä huomattava kirjasto- ja tietopalvelualan osaamiskeskittymä, joten alan ammattiosaajia tarvittiin. Turun kaupunginkirjasto, joka toimii Varsinais-Suomen maakuntakirjastona, on maan suurimpia ja käytetyimpiä yleisiä kirjastoja. Turussa toimii kolme yliopistokirjastoa: Turun kauppakorkeakoulun kirjasto, Turun yliopiston kirjasto ja Åbo Akademin kirjasto. Turun yliopiston kirjastolla ja Åbo Akademin kirjastolla on vapaakappaleoikeus, joten niiden kokoelmat ovat mittavat. Ammattikorkeakoulujen kirjastoja on neljä, joista suurin on Turun ammattikorkeakoulun kirjasto. Lisäksi Turussa toimivat Diakonia-ammattikorkeakoulun, Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Yrkeshögskolan Novian kirjastot. Turussa ja Varsinais-Suomessa työskentelee kaikkiaan noin 500 tietopalvelualan ammattilaista.

Kirjastoalan toisen asteen koulutuksesta oli Raision kauppaooppilaitoksessa hankittu kokemusta, sillä kirjasto- ja tietopalvelun kaksivuotinen merkonomikoulutus oli perustettu syksyllä 1989.³ Lisäksi oli järjestetty ammatillista täydennyskoulutusta sellaisille kirjastoalalle pyrkiville, joilla oli jo suoritettuna jokin muu tutkinto.

Maakunnallisen ammattikorkeakoulun suunnittelun käynnistyessä oli tietysti ratkaistava, ehdotetaanko kirjastoalan koulutusta mukaan uuteen korkeakoulumuotoon. Nähtiin, että kirjastoalan kehittymistä palvelullaan parhaiten siten, että peruskoulutusta on tarjolla kaikissa koulutusmuodoissa, myös ammattikorkeakoulussa. AMK-koulutusta oli ollut

³ Vastasin toisen asteen kirjastoalan koulutuksesta Raision kauppaooppilaitoksessa ammattikorkeakouluvaiheeseen, vuoteen 1998 saakka.

tarjolla jo vuodesta 1993 alkaen Oulun seudun ammattikorkeakoulussa, myöhemmin myös Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja ruotsinkielisellä Vasa yrkeshögskolanissa.⁴

Raision kauppaoppilaitoksen ylioppilaspohjaisella kirjastoalan merkonomikoulutuksella oli ollut vakaa kysyntä ja hyvät yhteydet työelämään. Koulutukseen oli ollut hakijoita eri puolilta maata, ei vain Länsi-Suomesta. Opiskelijat olivat olleet motivoituneita ja valmistuneet olivat sijoittuneet työelämään hyvin. Monilla toisen asteen koulutukseen haikutuneista oli takanaan jo jokin tutkinto ja usein korkeakouluopintoja. Monet olivat hankkineet myös alan työkokemusta. Tämä kokemus tarjosi lupaavat lähtökohdat myös ammattikorkeakoulutuksen kehittämiseksi.

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kehittämiseksi ammattikorkeakoulussa oli siten vankat perusteet sekä työnantajien, yhteiskunnan että opiskelijoiden näkökulmasta. Uudella koulutusohjelmalla oli myös ylläpitäjän tuki, työyhteisössä oli alan asiantuntemusta ja jo olemassa olevat työelämäsuhteet.

Varsinais-Suomen väliaikaisen ammattikorkeakoulun kokeilusuunnitelma laadittiin lukuvuonna 1995–1996. Yhteistyössä prosessi eteni ripeästi. Operatiivisten käytäntöjen suunnittelu aloitettiin 1997, opetussuunnitelmat hyväksyttiin alkuvuodesta 1998 ja ensimmäiset kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opiskelijat aloittivat opinnot Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulun Raision toimipisteessä elokuussa 1998. Vuoden kuluttua käynnistyi myös ensimmäinen kirjastoalan aikuiskoulutus, opinnot merkonomista tradenomiksi. Koulutusohjelmalle alkoi alusta alkaen muodostua myös valtakunnallinen alan kehittäjän ja kouluttajan rooli. Vuosittain noin kolmannes tai jopa puolet uusista opiskelijoista oli kotoisin muualta kuin Varsinais-Suomesta. (Koulutusohjelman kuvaus ja laadun arviointi 2001, 3.)

⁴ Ruotsinkielistä kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaa ei ole viime vuosina ollut ammattikorkeakouluissa tarjolla.

YHTENÄINEN AMMATTIKÄSITYS

[...] TIETO on KiTissä se avainsana. Kulttuuria hoidetaan kulttuurialalla, sähköistä kauppaa siellä sun täällä jne. Tieto ja sen saataville asettaminen on keskeistä KiTiä. Siitä lähtee TIEDON selittäminen, TIEDON popularisoiminen, TIEDON mitä tahansa. KiTin ei kannata paneutua määrämuotoiseen tietoon, dataan. Sitä varten on tietojenkäsittelyn ja tietotekniikan koulutus, mutta informaatio, tietämys, osaaminen, tulkitseminen jne ovat vailla muuta kotia. Myös oppiminen on sitten lähellä tätä näkökulmaa. Tässä tapauksessa verkko-oppiminen.

Toimitusjohtaja Reijo Bäckman 6.6.2001 (ote sähköpostikeskustelusta)

Mansoft Tietotekniikka Oy

*Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman neuvottelukunnan jäsen
vuodesta 2003*

Millaista kirjastoalan koulutusta uuden koulutusohjelman tulisi tarjota? Koulutuksen suunnittelun yhteydessä käytiin keskusteluja alueen asiantuntijoiden sekä valtakunnallisten kirjastoalan vaikuttajien kanssa. Suomen kirjastoseura, sen toiminnanjohtaja Sinikka Sipilä ja hallitus, sekä opetusministeriössä vaikuttava kulttuuriasianneuvos Kirsti Kekki olivat asiantuntijoina aina valmiita neuvonpitoihin. Turun ja Varsinais-Suomen sekä pääkaupunkiseudun suurten kirjastojen johtajat ovat samoin tarjonneet aina tietonsa ja näkemyksensä koulutuksen kehittämiseksi. Erityisen merkittävää koulutusohjelmalle on ollut pitkäaikainen yhteistyö Turun kaupunginkirjaston sekä Eduskunnan kirjaston edustajien kanssa. Turun ammattikorkeakoulun kirjasto on ollut samaten läheinen yhteistyökumppani. Turun kauppakorkeakoulun kirjasto ja Raisio kaupunginkirjasto ovat niin ikään tarjonneet erinomaista kumppanuutta ja yhteistyötä eri yhteyksissä. Alueelta on löytynyt myös yksityisen sektorin kumppaneita, joiden kanssa on voitu tehdä pitkäjänteistä yhteistyötä ja kehittää koulutusta vastaamaan työelämän tarpeita.

Kirjastojen ja muiden sidosryhmien edustajat ovat toimineet koulutusohjelman neuvottelukunnassa alusta lähtien. He ovat antaneet jatkuvasti palautetta koulutuksen kehittämisen eri vaiheissa ja tarjonneet opetussuunnitelmaan näkemyksiä työelämän osaamisvaatimuksista. Åbo Aka-

demin informaatiotutkimuksen oppiaine on tarjonnut tieteellistä asiantuntemusta neuvottelukunnassa.

Kirjasto- ja tietopalveluammateissa toimitaan kehysorganisaation tavoitteiden mukaisesti ja vastataan sen tarpeisiin. Voidaan kysyä, missä määrin konteksti on otettava huomioon perustutkintokoulutuksessa. Koti- ja ulkomaisista alan keskusteluista rakentui käsitys ammatin perimmäisestä yhtenäisyydestä peruskoulutustasolla. Koulutuksen tulee tarjota perusnäkemys ja osaaminen alalle, jossa työn, oman suuntautuneisuuden ja täydennyskoulutuksen kautta voidaan erikoistua tietyllä toimialalla. Mielenkiintoista on, että kun Suomessa toistuvasti esiintyy vaatimuksia erillisen koulutuksen järjestämisestä jollekin kirjastotyyppille, kuten vaikkapa yleisiin tai tieteellisiin kirjastoihin suuntautuville, on kansainvälisessä keskustelussa tunnistettu nimenomaan ammatin yhtenäistymiskehitys toimintaympäristöstä riippumatta. (Holma 2004.)

Erityyppisillä kirjastoilla ja niissä toimivilla ammattilaisilla on työssään erojen lisäksi enenevässä määrin yhteistä, mikä perustelee yhtenäistä peruskoulutusta. Näitä kaikille kirjastoammattilaisille yhteisiä seikkoja ovat esimerkiksi, että

- alalla sovelletaan yhteisiä työkaluja, kuten standardeja
- kaikki toimialat ja organisaatiot ovat siirtyneet toimimaan globaaliin verkkoympäristöön
- kokoelmat ja tietokannat ovat yhteiskäytössä
- monet kirjastot koordinoivat suunnitelmallisesti toimintaansa keskinäisen yhteistyön avulla (esimerkiksi hankintayhteistyö)
- teknologian konvergenssi on tosiasia
- kirjasto- ja tietopalveluilla on osin yhteiset yleisöt ja asiakkaat, samoin yhteiset kilpailijat
- opettamisen ja ohjauksen taidot ovat välttämättömiä kaikenlaisissa kirjastoissa, sillä elämänmittainen opiskelu ja oppiminen ovat osa useimpien ihmisten elämää toimialasta riippumatta
- kehittämisen ja johtamisen taidot ovat yhä tärkeämpiä kaikissa kirjastoissa

- verkostoyhteistyö eri sidosryhmien kanssa on edellytys tehtävistä suoriutumisesta
- kaikilla kirjastoilla on yhä edelleen yhteinen missio: pääsy tietoon. (McKee 2001.)

Käsitys kirjastoalan ammatillisesta yhtenäisyydestä ei saa tietenkään sulkea pois minkään tietopalveluinstituution kehittämismahdollisuuksia. Ammatillisten perustaitojen lisäksi opetussuunnitelmassa haluttiin ottaa huomioon tulevaisuussuuntautuneisuus, niin että se tarjoaisi aineksia opiskelijan jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen. Työelämän tarpeiden, alan tutkimuksen ja koulutusohjelman henkilöstön tutkimusintressien pohjalta koulutusohjelmalle muodostui omaleimainen profiili. Koulutusohjelman ydinosaamiseksi tunnistettiin seuraavat osa-alueet:

- **Tietopalvelun ja kirjaston kytkeminen oppimiseen:** tavoitteena on laajentaa ja uudistaa kirjasto- ja tietopalvelualan ammattikuvaa oppimisen ohjaajana verkostomaisesti toimivissa oppimis- ja työympäristöissä.
- **Tietojohtaminen:** tavoitteena vahvistaa tietopalvelualalla toimivien asiantuntijoiden osaamista organisaation tietopääoman kehittäjinä.
- **Tiedon tuottaminen verkkoon:** tavoitteena osaaminen, jonka avulla tietopalveluorganisaatiot sekä esimerkiksi mediayritykset tuottavat sisältöjä, tiedonlähteitä ja tiedonhaun työkaluja verkkoon; tavoitteena on opiskelijoiden työllistyminen monialaisesti, myös varsinaisen tietopalvelualan ulkopuolelle.
- **Työelämän kehittämishankkeet:** Varsinais-Suomen alueella ei ole tarjolla tietopalvelualan suomenkielistä täydennyskoulutusta, ja sekä yrityksissä että varsinkin julkisen sektorin kirjastoissa on todettu henkilöstön ikärakenteen ja muuttuneiden osaamisvaatimusten tuottama mittava kehittämistarve; koulutusohjelmassa on hankittu kokemusta täydennyskoulutuksesta. (Koulutusohjelman kuvaus ja laadun arviointi 2001, 5.)

Oma kysymyksensä oli koulutusohjelman nimi. Yliopistokoulutuksessa ei ollut enää pitkään aikaan viitattu kirjastoon alan ammattilaisten yh-

teydessä, vaan oppiaineen nimi on informaatiotutkimus. Ammattikorkeakoulun koulutusohjelman nimenä oli kuitenkin opetusministeriön määrittämä kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma, johon oli silloin tyytyminen. Kirjastoon viittaavalla nimellä on ollut omat vahvuutensa esimerkiksi koulutuksen markkinoinnissa. Nimi voidaan ymmärtää myös ei-instituutiolähtöisesti, yhteisön prosessina ja asiantuntijoiden toimintana⁵. Mutta tulevaisuudessa tämäkin kysymys saattaa nousta ajankohtaiseksi kirjastojen konkreettisen toiminnan muuttuessa. Julkiset kirjastot muokkaavat palvelujaan ja profiiliaan median ja teknologian sekä asiakkaiden tarpeiden uudistuvassa maailmassa. On monta kertaa pohdittu, voiko kirjastoa enää kutsua kirjastoksi (Berndtson 2008). Koulutusohjelman tuottamalla osaamisella on varmasti käyttöä muissakin organisaatioissa, myös yritysmaailmassa. Voidaan siis kysyä, olisiko koulutusohjelman nimeä syytä uudistaa.

KANSAINVÄLISTÄ HANKEYHTEISTYÖTÄ VUODESTA 1998

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa on ollut tavoitteena alusta lähtien rakentaa yhteistyötä ja vuoropuhelua alan muiden kouluttajien, yliopistojen informaatiotutkimuksen laitosten, erityyppisten kirjastojen ja tietopalveluyksiköiden, valtion kirjastoviranomaisten ja alan järjestöjen verkostossa. Korkeakoulutasoista koulutusta ei voida rakentaa vain omin voimin, vaan se edellyttää kansainvälistymistä, ja tämä päätettiin priorisoida alkutaipaleellaan olevassa koulutusohjelmassa. Opettajat kaipasivat tilaisuuksia rakentaa kansainvälistä verkostoaan perinteisen opettajavaihdon lisäksi käytännön työelämässä toimimalla. Siten vahvistuisi myös opettajien käytännön ammattiosaaminen. Koulutusohjelman ensi vuosina toteutettiin kaikkiaan neljä kansainvälistymishanketta, joiden tavoitteena oli asiantuntijavaihdon avulla vahvistaa opetushenkilökunnan kansainvälistä verkottumista.

Kansainvälistyminen aloitettiin tutustumalla koulutuksen rakenteisiin. Vuonna 1996 koulutusohjelmasta vastannut opettaja perehtyi Iso-Britanniassa kirjastoalan koulutukseen ja korkeakoulujen kansalliseen arviointikäytäntöön kolmen viikon ajan.

⁵ Vesa Suominen on tarkastellut kirjastokäsitteeseen liittyviä funktioita tieteenfilosofiselta kannalta (Suominen 2007).

Seuraavaksi toteutettiin asiantuntijavaihtohankkeita, joissa sekä kirjasto- ja tietopalvelun että tulosalueen muiden koulutusohjelmien opettajat pääsivät perehtymään ammattialan käytännön työhön yrityksissä ja muissa organisaatioissa. ECOMIT-hankkeessa (*Ecological Marketing and Information Treatment*), jota EU:n Leonardo da Vinci -ohjelma rahoitti kahtena peräkkäisenä 2-vuotisjaksona (1998–1999 ja 1999–2000), vuosittain 2–3 opettajaa työskenteli ulkomaisessa yrityksessä tai muussa organisaatiossa. Tavoitteena oli vahvistaa ympäristökysymyksiin liittyvää opetusta kaikissa tulosalueen koulutusohjelmissa sekä perehdyttää opettajia yritysten ympäristöstrategioihin ja ekologiseen markkinointiin. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman tavoitteena oli lisäksi perehdyttää koulutusohjelman opettajia yritysten tietopalveluyksiköiden toimintaan.

ECOMIT-hankkeet tuottivat yhteistyöpartnereita Isosta-Britanniasta ja Belgiasta, ja kumppanuudesta oli sittemmin hyötyä opetussuunnitelman kehittämisessä sekä opettaja-, opiskelija- ja asiantuntijavaihdossa. Molemmat ECOMIT-hankkeet olivat kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman koordinoimia.

Vuosina 2000–2002 koulutusohjelmassa toteutettiin uusi Leonardo-hanke, CONIM (*Communication and Content Industry in the New Media 2000–2002*). Kyseessä oli asiantuntijavaihtohanke, joka mahdollisti neljän opettajan ulkomaisen harjoittelun tietopalvelualan ja verkkoliiketoiminnan sekä media-alan yrityksissä Belgiassa, Ranskassa ja Iso-Britanniassa. Tavoitteena oli lisätä opettajien osaamista verkkotiedon tuoteistamisessa ja verkko- ja mobiilipalvelujen luomisessa. Lisäksi tavoitteena oli edelleen lisätä kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kansainvälisiä yhteyksiä ja luoda opiskelijoille harjoittelumahdollisuuksia. Tavoitteet saavutettiin, ja sittemmin tuloksena syntyi myös koulutusohjelman ensimmäinen kansainvälinen opinnäytetyö⁶.

Näillä projekteilla luotiin ensimmäisiä yhteyksiä kirjasto- ja tietopalvelualan ulkomaiseen koulutukseen, tutkimukseen ja alan kansainväliseen yhteistoimintaan. Hankkeiden tuottamia oivalluksia ja näkemyksiä hyödynnettiin opetussuunnitelman kehittämisessä, opettajien asian-

⁶ Ks. Mustosen ja Mähösen artikkeli tässä teoksessa.

tuntemuksen ja kansainvälisten yhteyksien lisäämisessä sekä opiskelija-vaihdon käynnistämässä (Holma 2000b). Työskentely ulkomaisessa yrityksessä koettiin kaiken kaikkiaan hyödylliseksi keinoksi opettajan ammatillisen osaamisen ja opetuksen pitämiseksi ajan tasalla. Sitä onkin pidetty ylipäätään tehokkaana menetelmänä kehittää ammatillista korkeakouluopetusta (Holma 2008). Opetussuunnitelmaa esiteltiin alkuvaiheessa lisäksi Tanskassa, Belgiassa, Ruotsissa, Iso-Britanniassa ja Virossa. Tavoitteena oli yhteistyökumppanien löytäminen ja palautteen saaminen opetussuunnitelman parantamiseksi. (Holma 2001a.)

Vuonna 2005 suunniteltiin uusi kansainvälinen tutkimus- ja kehityshanke *Connecting Information Professionals Work Lab* (CIP), jonka myötä käynnistyi yhteistyö myös Tallinnan yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksen kanssa.⁷ Koulutusohjelmassa luotiin seuraavaksi kaksi Afrikkaan suuntautuvaa projektia. Oulun yliopiston ja Åbo Akademin informaatiotutkimuksen oppiaineiden kanssa suunniteltiin yhdessä hanke *Triangular cooperation in Library and Information Studies between Finland, Namibia and the Republic of South Africa*, jolle myönnettiin rahoitusta North-South Higher Education Network -ohjelmasta. Sen rahoittamana on järjestetty seminaareja ja opettaja- sekä opiskelijavaihtoa yliopistojen kanssa Etelä-Afrikassa ja Namibiassa⁸ (Myllyluoma 2005). Hanke käynnistyi 2006 ja se jatkuu edelleen. Uusi kumppani Senegal liittyi hankkeeseen vuonna 2007. Ulkoministeriön rahoittamana käynnistyi *Turku-Dakar*-kirjastohanke vuonna 2005.⁹ Tavoitteena on perustaa Senegalissa kirjasto Dakarin erään lähiön kulttuurikeskukseen. Tässä hankkeessa keskeistä on paikallisuus ja yhteisöllisyys. Opiskelijat ovat ideoineet hankkeessa työpajoja, joiden avulla kirjaston käyttöä kehitetään yhdessä paikallisiin tarpeisiin. (Hyttinen 2006; Nieminen & Visto 2006).

Tiedosta tuottava -projekti (2003–2005) oli yritysten ja julkisyhteisöjen tietojohtamisen ja osaamisen tutkimus- ja kehityshanke, jossa tehtävään tutkimustyöhön saatiin Suomen Akatemian myöntämä apuraha. Projektin yhteydessä tuotettiin myös useita opinnäytetöitä ja julkaisuja

⁷ Ks. Holman ja Sallaksen artikkeli tässä teoksessa.

⁸ Ks. Huotarinen, Kortelainen & Iivosen artikkeli tässä teoksessa.

⁹ <http://www.turku-dakar.blogspot.com>.

(Holma 2005). Opiskelijat toteuttivat osahankkeita esimerkiksi Vakuutusosakeyhtiö Ifille ja maatalousmuseo Sarkaan.

Ammattikorkeakoulun opetuksessa oman alan tutkimusperusta on välttämätön. Koulutusohjelman yhteyksiä kirjasto- ja tietopalvelualan yliopistokoulutukseen Tampereen yliopistossa ja Åbo Akademiassa vahvistivat kouluttajien yhteiset seminaarit ja muut tapaamiset, opettajakunnan jatko-opinnot, opettajavierailut ja yhteiset kansainväliset hankkeet. Kirjastojen ja muiden organisaatioiden tarpeisiin tuotettujen todellisten suunnittelutehtävien kautta opetuksessa on voitu soveltaa toiminnallisia, työelämälähtöisiä oppimismenetelmiä, kuten projektioppimista, tutkimuspajaa, tutkivan oppimisen lähestymistapoja ja ongelmaperustaista pedagogiikkaa (Aaltonen & Holma 2007; Hyttinen 2008).

ERIKOISTUMISOPINTOJA JA TÄYDENNYSKOULUTUSTA

Kun ensimmäiset nuoret tutkinto-opiskelijat olivat saaneet opintonsa vauhtiin ja ensimmäinen aikuiskoulutus oli myös aloitettu, käynnistettiin tulosalueen pilottina syksyllä 2000 ensimmäiset 40 opintoviikon laajuiset kirjasto- ja tietopalvelun erikoistumisopinnot. Erikoistumisopintoja on sittemmin järjestetty säännöllisesti muutaman vuoden välein. Lisäksi toteutettiin yhteistyössä Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa lukuvuonna 1999–2000 kirjastohenkilöstön pedagoginen täydennyskoulutus, kohderyhminä kirjastonhoitajat ja informaattikot yleisissä ja oppilaitosten kirjastoissa. Viiden opintoviikon laajuisen koulutuksen tavoitteena oli valmentaa heitä oppimisen ohjaajiksi. Koulutus toteutettiin kaksi kertaa, Hämeenlinnassa ja Kokkolassa.

Syksyllä 2001 toteutettiin yhteistyössä Lighthouse Consultingin kanssa Espoon kaupungin tilauksesta peruskoulun ja lukion opettajille räätälöity 20 opintoviikon laajuinen koulutus *20 ovea oppimiseen*. Siinä perehdytettiin opettajia koulukirjaston hyödyntämiseen ja paneuduttiin tiedonhankinnan, oppimisen ja opetustyön problematiikkaan. Tämä koulutus tuotti arvokasta näkemystä myös ammattikorkeakoulun koulutusohjelman opetussuunnitelmaan, sillä pedagogiset taidot olivat nousseet yhä tärkeämmiksi sekä opettajan että kirjastoammattilaisen osaamisessa. (Aaltonen 2003.)

LIIKAHDUKSIA FUUSIOSSA – MITKÄ SOPIVAT PARHAITEN YHTEEN?

Opetusministeriön linjauksen mukaan Varsinais-Suomen väliaikaisen ammattikorkeakoulun (VSAMK) ja Turun ammattikorkeakoulun tuli VSAMK:n kokeiluvaiheen jälkeen yhdistyä. Työskentelin lukuvuoden 1999–2000 korkeakoulun strategiaa valmistelleessa työryhmässä. Ryhmässä oli jäseniä sekä Turun ammattikorkeakoulusta että VSAMK:sta. Tällöin luotiin tulevan ammattikorkeakoulun ensimmäiset strategiset linjaukset. Keskeisimpänä ratkaisuna päätettiin, että tulevan ammattikorkeakoulun yksiköt eli tulosalueet olisivat monialaisia.¹⁰ Toiseksi, jo tässä vaiheessa alkoi vaikuttaa varmalta, että tulevaisuudessa ammattikorkeakoulun tutkinto-opetusta ei tarjota yhtä laajasti maakunnassa kaikissa silloin toimineissa toimipisteissä.¹¹ Opetusministeriön esittämät kehittämisvaatimukset olivat pienille toimipisteille ja koulutusohjelmille haastavia, erityisesti osaamisen, kustannustehokkuuden, opintojen valinnaisuuden, kansainvälistymisen ja tutkimus- ja kehitystoiminnan osalta. Nämä ennakkoinnit realisoituivat alkukesällä 2000 Valtioneuvoston toimilupapäätöksessä, joka sisälsi hallinnon ja kaupan koulutusalan kehittämisvelvoitteen.¹² Pohdittiin, mitä se merkitsisi käytännössä kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa.

Syksyllä 2000 Raisiossa koulutusohjelman tiimissä laadittiin kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman visio, strategia ja SWOT-analyysi. Strategian tavoitteena oli pitää koulutusohjelman tulevaisuus omissa käsissä organisaatiomuutoksessa sekä vahvistaa koulutusohjelman kykyä vastata alan tulevaisuuden tarpeisiin. Taustamateriaalina hyödynnettiin alan koti- ja ulkomaista keskustelua. Esimerkiksi Iso-Britanniassa pääminis-

¹⁰ Monissa ammattikorkeakouluissa oli valittu organisaatorakenne, jossa yksiköt olivat koulutusalaakohtaisia, esim. hallinnon ja kaupan yksikkö, tekniikan yksikkö, terveysalan yksikkö ja kulttuurialan yksikkö. Turun AMK:n ratkaisussa samaan yksikköön liitettiin pääsääntöisesti eri alojen koulutusohjelmia. Tarkoituksena oli liittää eri alojen asiantuntemusta vuorovaikutukseen keskenään tukemaan sisäistä uudistumista ja koulutuksen innovatiivista tuotekehitystä.

¹¹ Turun ammattikorkeakoulu on sittemmin uudistettu rakenteellisesti ja koulutusta on keskitetty suurempiin kokonaisuuksiin. Toiminta on siirretty Kaarinasta, Raisiosta ja Mynämäeltä Turkuun.

¹² Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma kuului tuolloin vielä hallinnon ja kaupan alaan. Opetusministeriö päätti sijoittaa sen luokituksessaan kulttuurialaan vuodesta 2003 alkaen. Tutkintonimike on edelleen liiketalouden ammattikorkeakoulututkinto, tradenomi (laajuus 210 op, 3,5 v).

teri Tony Blairin hallitus oli julkistanut pari vuotta aikaisemmin kansallisen kirjasto-ohjelman *The New library: People's Network*, jonka keskeinen tarkoitus oli vastata kirjastohenkilöstön uudistuneisiin osaamisvaatimuksiin. Kansainvälisessä keskustelussa painotettiin ammattitaidon uudistamista.

Keskustelujen tuloksena koulutusohjelmassa laadittiin strategia, jossa tarkasteltiin koulutusohjelman nykytilan kriittisiä piirteitä ja tehtiin konkreettisia ehdotuksia, seuraavaan tapaan:

Informaatioaloilla nousevat yhä merkittävämmiksi tiedon jalostamiseen ja tuotteistamiseen liittyvä osaaminen, ja kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman substanssi kytkeytyy kiinteästi sisältötuotannon ja verkkopalvelujen kasvaviin osaamistarpeisiin.

[...] Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaan kehitetään vuoteen 2002 mennessä suuntautumisvaihtoehdot, jotka yhdessä edustavat tietointensiivisen talouden tiedonhallinnan, -jakelun ja sisältötuotannon monipuolista asiantuntemusta ja joilla on vetovoimaa opiskelijoiden keskuudessa ja kasvava kysyntä talouselämässä.

Suuntautumisvaihtoehdot:

Tietopalvelun suuntautumisvaihtoehto 18 aloituspaikkaa

Uusmedian ja verkkojulkaisemisen suuntautumisvaihtoehto 18 aloituspaikkaa. (Holma 2000f.)

Syksyllä 2000 koulutusohjelmassa laadittiin myös konkreettinen suunnitelma koulutusohjelman siirtämisestä sellaiselle tulosalueelle, jonka koulutusohjelmat tarjoaisivat tietoteknistä sekä viestintään ja kulttuurialoihin liittyvää asiantuntemusta (Holma 2000c; e). Tarvittavaa opettajien erityisasiantuntemusta oli saatava lähikumppaneilta, joiden kanssa yhteistyöstä oli saavutettavissa synergiahyötyjä. Varsinkin pienelle, erikoistuneelle koulutusohjelmalle toimintaympäristö ja kumppanit tulisivat olemaan suorastaan kohtalonkysymys, sillä koulutuksen rahoitus ei suinkaan ollut kasvanut fuusion jälkeen, vaan päinvastoin supistunut. Kumppanien valinta on strategisesti kauaskantoinen ratkaisu.

Silloisessa rakenteessa, liiketalouden ja median tulosalueella oli yritetty ideoida Raison toimipisteiden muiden koulutusohjelmien kanssa uudentyyppisiä profiileja, jotka perustuisivat keskinäiseen synergiaan. Vähitellen kävi kuitenkin selväksi, että kansainvälinen markkinointi ja atk-painotteinen taloushallinto ovat sittenkin melko kaukana kirjasto- ja tietopalvelualalla kaivattujen ICT-asiantuntijoiden kompetensseista. Kun ammattikorkeakoulua oli aktiivisesti kehitetty jo viitisen vuotta, tiedettiin myös se, että koulutusohjelman pieni aloituspaikkamäärä saattaa osoittautua tulevaisuudessa ongelmaksi. Myöskään ammattikorkeakoulutuksen käytössä olleita toimitiloja Raison kauppaoppilaitoksessa ei pidetty asianmukaisina, sillä ne eivät tukeneet nykyaikaisia, korkeakoulumaisia, opiskelijakeskeisiä työskentelymenetelmiä. Näistä syistä koulutusohjelmassa käynnistettiin sopivaa toimintaympäristöä ja suuntautumisvaihtoehtoja koskeva suunnittelu.

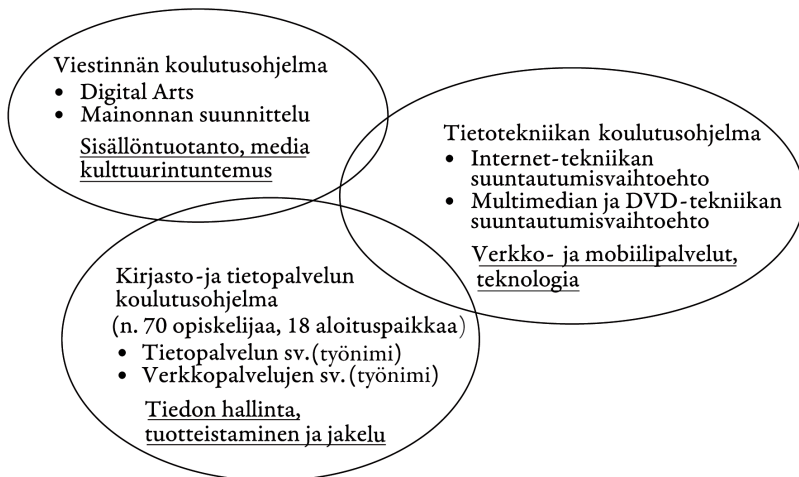
Todettiin, että sellainen Turun ammattikorkeakoulun tulosalue, joiden asiantuntijuuteen sisältyisi sekä tieto- ja viestintäteknikkaa että liiketalouden ja kulttuurialojen asiantuntemusta, olisi kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmalle ideaali ympäristö. Täsmälleen sellaista ei löytynyt, mutta tietoliikenteen ja sähköisen kaupan tulosalue vaikutti lähinnä parhaalta. Siirtymistä toiselle tulosalueelle ei kuitenkaan pidetty silloisen tulosalueen kannalta siinä tilanteessa mahdollisena. Myöskään ehdotus kahden suuntautumisvaihtoehdon luomisesta ja aloituspaikkamäärän nostamisesta ei saanut johdon tukea. Keskustelua erilaisista ratkaisuista jatkettiin (Holma 2000c). Suuntautumisvaihtoehtoa päätettiin edelleen kehittää ja sitä esitettiin uudelleen vuonna 2003, mutta edelleen tuloksetta.¹³

Valtioneuvoston toimilupapäätökseen sisältyvän hallinnon ja kaupan alan koulutuksen kehittämismallin pohjalta rehtori nimitti työryhmän selvittämään koulutusohjelmien profiileja. Helmikuussa 2001 työryhmä julkisti raporttinsa. Siinä ehdotettiin kirjasto- ja tietopalvelun ja atk-painotteisen taloushallinnon koulutusohjelman välistä liittoutumista. (Hallinnon ja kaupan koulutuksen toimipiste- ja koulutusohjel-

¹³ Kysymys aloituspaikoista nousi uudestaan esiin vuonna 2006 opetusministeriön korkeakoulujen rakenneuudistuksen myötä (Koulutus ja tutkimus 2007–2012: kehittämissuunnitelma, s. 23–25, Mykkänen 2007; ks. myös Pirkko Vuorelan artikkeli tässä teoksessa.).

maverkon kehittämistyöryhmän raportti 2001.) Ehdotuksia ei voitu pitää erityisen onnistuneina kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kannalta, eivätkä muutkaan koulutusohjelmat löytäneet niissä välittömiä hyötyjä. Samana keväänä laadittiin taloushallinnon koulutusohjelmassa uusi rahoitusalaan perustuva profiloitiehdotus. Tämä vakuutti myös ylläpitäjän, Raision kaupungin. Tätä kautta myös kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmalle avautui mahdollisuus siirtyä sille tarkoituksenmukaiseen ympäristöön. Syksyllä 2001 ammattikorkeakoulun rehtori nimitti työryhmän, jonka tehtävä oli valmistella kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman tulosalueratkaisu sekä selvittää tilakysymykset (Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman siirtäminen: muistio 16.11.2001).

Koulutusohjelmassa analysoitiin kaikki ammattikorkeakoulun relevantit koulutusohjelmat yhteistyön näkökulmasta, laadittiin alustava aikataulu Turkuun siirtymiseksi ja uuden suuntautumisvaihtoehdon suunnittelemiseksi. Vuoden 2003 alusta kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma siirtyi tietoliikenteen ja sähköisen kaupan tulosalueelle. Erityi-

KUVIO 1. *Informaatioalojen koulutusohjelmien yhteistoiminta ja koulutusohjelmien synergia Turun ammattikorkeakoulussa 2003. (Holma 2003.)*

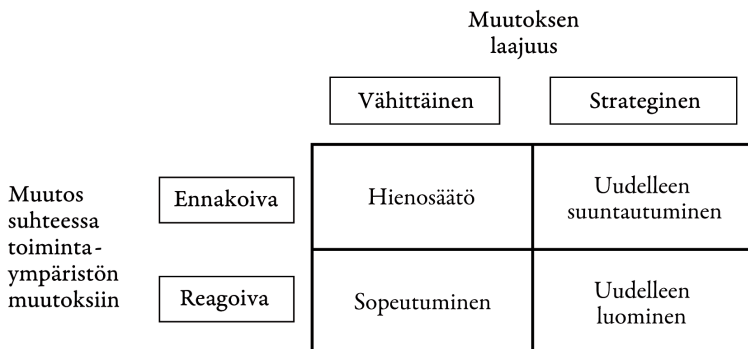
sen lupaavalta vaikutti koulutusohjelmien keskinäinen synergia, jossa voidaan yhdistää erilaiset lähestymistavat tietoon ja informaatioon (Kuvio 1), eli ottaa haltuun koko arvoketju datasta informaatioon ja tietoon sekä tiedon tuotannosta ja jalostamisesta jakeluun.

Muutto Turkuun uusiin tiloihin tapahtui heinä-elokuussa 2003. Kolmen vuoden kuluttua seurasi muutto uuteen ICT-taloon, jossa kulman takana kumppaneina ovat Turun ammattikorkeakoulun suomen- ja englanninkieliset tietotekniikan koulutusohjelmat, kulttuurialan viestinnän koulutusohjelma sekä Turun yliopiston ja Åbo Akademin informaatiotekniikan laitokset.

HALLITTU MUUTOS – ERILAISET KULTTUURIT

Siitä, mihin suuntaan koulutusohjelmaa on milloinkin kehitettävä, saa parhaiten käsityksen perehtymällä toimintaympäristön muutoksiin ja ennakoimalla niitä lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman toimintaympäristöjä ovat luonnollisesti informaatiotutkimus ja sen lähitieteet, kirjasto- ja tietopalvelualan ammattikäytännöt ja toimintojen organisoituminen yhteiskunnassa, tiedon tuotannon teknologioiden maailma jne. Mutta samalla koulutusohjelman toimintaympäristöön kuuluvat myös korkeakoulupolitiikka ja valtionhallinnon korkeakoulujen strategiat sekä alueellinen ja paikallinen organisoituminen ja kehittäminen. Siten myös korkeakoulutuksen hallinnolliset ja organisaatorakenteet vaikuttavat siihen, miten hyvin koulutusohjelma kykenee täyttämään tehtävänsä.

Koulutusohjelman kehittämisessä on useita mahdollisuuksia edetä. Nadler & Tushman (1989) ovat eritelleet eriasteista uudistamista nelikenttään, jossa muutostarvetta tarkastellaan suhteessa toimintaympäristön muutoksiin. Onko kyse ennakoivasta muutoksesta vai reagoinnista jo tapahtuneeseen muutokseen? Samalla on syytä tarkastella muutoksen laajuutta: tarvitaanko kokonaan uutta strategista lähestymistapaa vai onko viisainta pitäytyä pienten askelten kehittämisessä? On tilanteita, jolloin välittömiin olosuhteisiin sopeutuminen tai vähittäinen säätö ovat viisaimpia strategioita. Monesti on kuitenkin tarpeen katsoa kauemmas.

KUVIO 2. *Koulutusohjelman muuttumisen ja uudistumisen ulottuvuudet.*
(Muk. Nadler & Tushman 1989, 3.)

Millainen ympäristön toimintakulttuuri on? Ammattikorkeakoulut, niiden tulosalueet ja toimintayksiköt saattavat vaikuttaa päältä katsoen keskenään yksitoikkoisen samanlaisilta. Kun on käynyt yhdessä, on käynyt kaikissa. Tosiasiassa eri koulutusaloilla vallitsevat usein hyvin erilaiset toimintakulttuurit. Ammattikorkeakoulut ovat muodostuneet hallinnollisilla päätöksillä useita aloja edustavista oppilaitoksista, joista monella oli takanaan vuosikymmenien, jopa yli sadankin vuoden historia, mutta toiset taas olivat vasta hiljattain käynnistyneitä uusia koulutusohjelmia. Kulttuurierojen nopea yhteensulauttaminen on ollut mahdollista. Vaikka ammattikorkeakouluprosessissa on liikuteltu paljon organisaatioiden isoja ja pieniä palasia, murrettu vanhoja rakenteita ja luotu uusia, virallisen ja ulospäin yhtenäisen ammattikorkeakoulukäytännön alla vaikuttavat yhä edelleen taustaoppilaitosten toimintakulttuurit. (Savonmäki 2007.) Niillä on suuri merkitys, sillä niiden kautta on määrittynyt myös yksilöiden henkilökohtainen identiteetti (Herranen 2003). Muutosprosessissa erilaiset kulttuurit törmäävät ja juuri sillä tavoin ne tulevatkin näkyviksi. Toimintakulttuurien kehitys kohti yhtenäistä ymmärrystä ammattikorkeakoulusta vaatii aikaa ja vuoropuhelua, eikä ole varmaa, että pitkälle menevää yhtenäisyyttä ylipäätään voidaan saavuttaa.

Ammattikorkeakoulun suunnitteluvaihe ja käynnistäminen muuttivat opettajien työtä vääjäämättä ja melko nopeasti. Tämä muutos tapah-

tui ikään kuin entisen työn ja roolin päälle. Moni opettaja jatkoi edelleen työtään myös opistoasteella. Lisäksi osa yhdistettyjen oppilaitosten opettajista ei ollut osallistunut suunnittelutyöhön. Siten heille ei ollut tarjoutunut mahdollisuutta omaksua samassa tahdissa yhteistä ammattikorkeakoulun käsitemaailmaa. Työn kohde oli muuttunut, mutta muutokset eivät ulottuneet työvälineisiin, työn ehtoihin eivätkä siten muuttaneet aina ammattirutiineja. Opettajat kokivat usein toimivansa ristiriitaisten odotusten keskellä.

Opettajien kokemus epävarmuus kasvoi. Opistoasteella opettajan työssä oli korostunut se, että opettaja oli ensi sijassa opettavan sisällön asiantuntija. Opetus oli opettajakeskeistä ja ymmärrettiin ennen kaikkea kontaktiopetuksena (Laakkonen 2003, 276). Ammattikorkeakoulu toi opettajalle uusia suunnittelu- ja kehittämisvastuita, sillä entisestä rehtorikeskeisestä, keskitetystä koulun johtamismallista siirryttiin tiimityskentelyyn. Opettajan työtä uudistivat kuitenkin eniten asiantuntijan rooli elinkeinoelämäyhteistyössä, osana työelämän kenttää, ja toisaalta opetusmenetelmien uudet haasteet. Herranen on väitöskirjassaan tarkastellut näitä haasteita konfliktien ja ristiriitojen tuottajina (Herranen 2003.) Nämä seikat saattavat pitkälle selittää kehittämiseen liittyneitä ristiriitoja.

Toiseksi, vaikka oli työskennelty kauan yhdessä toimipisteessä esimerkiksi kauppaoppilaitoksena, opettajien todellinen keskinäinen yhteistyö oli ollut silttenkin vähäistä. Useissa kouluyhteisössä oli vallinnut yksin tekemisen kulttuuri. Vain harvoilla opettajilla oli yhteyksiä oppilaitoksen ulkopuolelle. Sen sijaan opettajan omaan toimipaikkaan ja yksikköön liittyvä identiteetti oli todennäköisesti vahva. Identifioitumista omaan yksikköön saattoi voimistaa sekin, että monesta oppilaitoksesta koostuvaa monialaista ammattikorkeakouluprojektia oli rakennettu vasta viitisen vuotta, ja koko tämä aika oli merkinnyt jatkuvaa muutosta, uuden suunnittelua ja arviointia.

Tilannetta ei helpottanut asetelma, jonka keskellä Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulua suunniteltiin. Olihan toisaalta vakava tarkoitus perustaa itsenäinen ja korkeatasoinen ammattikorkeakoulu kaikkine ra-

kenteineen ja tukijärjestelmineen, ja sen kehittämisessä esiintyi uuden tekemisen innostusta ja riemua, ja vahvaa sitoutuneisuutta. Mutta samalla oli tiedossa, että tarkoitus oli liittää aikaansaatu ammattikorkeakoulu koulutusohjelmineen, organisaatioineen, laatu- ja muine järjestelmineen parin toimintavuoden jälkeen toiseen organisaatioon, osaksi Turun ammattikorkeakoulua. Tämä kieltämättä omituinen näköala teki kehittämistyöstä jossain määrin abstraktia ja saattoi vaikeuttaa luottamusta ja sitoutumista ammattikorkeakouluun kokonaisuutena. (Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulun arviointi 2000, 32.) Fuusion jälkeen oltiin uudessa tilanteessa. Hektisessä suunnitteluprosessissa rakennetut tiimit hajosivat, ja oli löydettävä uuteen organisaation sopivat toimintamallit ja verkostot.

TÄYSOSUMA: KANSAINVÄLINEN ARVIointiryhmä VAUHDITTI KEHITTÄMISTÄ

Opetusministeriö toteutti vuosina 2001–2002 kirjastoalan korkeakoulutuksen arvioinnin, johon oli kutsuttu maan kolmen yliopiston informaatiotutkimuksen laitokset sekä kahden ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmat (Oulun seudun ammattikorkeakoulu ja Turun ammattikorkeakoulu). Kirjasto- ja tietopalvelualan arviointi oli osa media- ja viestintäalan kansallista arviointia, johon osallistui kaikkiaan 15 laitosta 11 yliopistosta ja 15 koulutusohjelmaa 13 ammattikorkeakoulusta.¹⁴

Turun ammattikorkeakoulun kannalta arviointi osui koulutusohjelman kehittämisessä optimaaliseen ajankohtaan. Koulutusohjelman sijoittumisesta oli juuri saatu toivottu päätös ja koulutusohjelma oli siirtymässä Turkuun uuteen yhteistyökuvioon. Saatoimme testata edellisvuonna laadittua kehittämissuunnitelmaa sekä saada palautetta ajateltujen ratkaisujen suunnasta. Tässä vaiheessa oli hyötyä siitä, että toimintaa oli jo jouduttu yksityiskohtaisesti arvioimaan VSAMK:n sinänsä lyhyenä toimiaikana koko ammattikorkeakoulua koskeneessa prosessissa. Arvioinnin lähestymistavat ja menetelmät olivat siten käyneet tutuiksi.

¹⁴ Korkeakoulujen arviointineuvoston raportti: Rantanen et al. 2002.

Käytännössä arvioinnin toteutti korkeakoulujen arviointineuvoston nimittämä, kansainvälisistä asiantuntijoista koostuva työryhmä. Arvioinnin tavoitteena oli:

- tukea yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa annettavaa alan korkeakoulutuksen laatua ja sen parantamista
- kannustaa jatkuvaan arvioinnin kehittämiseen
- arvioida media- ja viestintäalojen korkeakoulutuksen nykytila
- hahmottaa koulutuksen sisällöllisiä yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia
- arvioida korkeakoulujen ydinprosesseja tiedon tuottamisen (osaaminen + innovaatiot) ja työelämän tarpeiden näkökulmasta
- saada koulutusohjelmissa aikaan myönteistä kehitystä jo arvioinnin aikana. (Holma 2001b.)

Arviointiprosessi käynnistyi keväällä 2001, jolloin laadittiin arviointisuunnitelma korkeakoulujen arviointineuvoston ohjeiden mukaan (Holma 2001b). Syksyllä 2001 laadittiin esikartoitus ja tehtiin perusteellinen itsearviointi, josta kirjoitettiin 30-sivuinen raportti arviointiryhmää varten¹⁵. Itsearviointiprosessiin osallistuivat Raision toimipisteen koko opettajakunta, muu henkilöstö, opiskelijat ja alan työelämän edustajat koulutuspäällikön laatiman suunnitelman mukaan. Itsearviointin avulla tavoiteltiin seuraavia seikkoja:

- arvioidaan koulutusohjelman strategian toteutukseen liittyvää kyvykkyyttä
- tunnistetaan koulutusohjelman vahvuuksia ja kehittämistä vaativia alueita
- haetaan kehittämisprojekteja, jotka parhaiten tukevat strategian toteutumista. (Holma 2001b.)

Lokakuussa kahden ammattikorkeakoulun ja kolmen yliopiston laitosten edustajat kutsuttiin fokusryhmähaastatteluun. Keskustelussa oli määrä kuvata ja tunnistaa kunkin korkeakoulun kirjastoalan koulutuksen strategia ja käytännön menetelmät, työelämä- ja yhteiskuntayh-

¹⁵ Description and evaluation of the quality of the programme: self-evaluation report.

teydet sekä sisäinen tehokkuus. Keskustelu videoitiin ja arviointiryhmä hyödynsi materiaalia arvioinnissa.

Arviointiryhmä päätti vierailukohteet, joissa se suorittaisi yksityiskoh-
taisemman tarkastelun. Muutoin arviointi tapahtuisi itsearviointiraport-
tien pohjalta. Päättelimme, että olisi eduksi, jos onnistuisimme saamaan
arviointiryhmän vierailemaan Turun ammattikorkeakoulussa, sillä siten
saisimme parhaan hyödyn huipputason asiantuntijoiden näkemyksistä.
Toive toteutui ja ryhmä vieraili Raison toimipisteessä 28.11.2001.

Kansainväliseen arviointiryhmään kuului edustajia alan korkeakoulu-
tuksesta ja tutkimuksesta, tieto- ja viestintäalan organisaatioista sekä
opiskelijakunnasta¹⁶.

Vierailun yhteydessä oli mahdollisuus selostaa tarkemmin koulutusoh-
jelman strategiaa ja kehittämissuunnitelmia ja saada niistä palautetta.
Tiivistahtisen vierailupäivän aikana arviointiryhmä haastatteli tulosalu-
een johtoa, koulutuspäällikköä sekä henkilöstön ja opiskelijoiden sekä
työelämän edustajia. Vierailun päätyttyä saatiin välittömästi epävirallinen
palaute. Arviointiryhmä piti hyvänä koulutusohjelman strategisen
suunnittelun pitkäjänteisyyttä ja itsearviointin laatua. Ryhmä piti ar-
vossa myös koulutusohjelman henkilöstön sitoutumista ja ammattitai-
toa, oppimisyhteisön vuorovaikutusta ja yhteistyötä opiskelijoiden ja
henkilöstön välillä sekä kansainvälisiä yhteyksiä. Opinto-ohjauksen laa-
tua arvostettiin. Myös työelämäyhteyksiä ja alueellista verkostoitumista
pidettiin korkeatasoisina. Turun ammattikorkeakoulun oppimisilma-
piiriä ja laatujärjestelmää pidettiin hyvänä.

¹⁶ Koulutuksen ja tutkimuksen tuntemuksen näkökulma

- puheenjohtaja: prof. Terhi Rantanen, London School of Economics (viestinnän
tutkija)

- prof. Lars-Åke Engblom, Göteborgin yliopisto (journalismin tutkija)

- prof. John Woodman, Cumbria College of Art and Design, Iso Britannia (media-
alan asiantuntija)

Käytännön työelämän kehittämisen näkökulma

- toim.joht. Jouni Heinonen, Viestintätoimisto Pohjoisranta Oy, Helsinki

- Eduskunnan kirjaston johtaja, tieto- ja viestintäjohtaja Tuula H. Laaksovirta, Edus-
kunta

Opiskelijoiden näkökulma

- opiskelija Tiina Rajamäki, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi

- opiskelija Lalla Pohjanpalo, Pohjois-Karjalan AMK, median koulutusohjelma

Suurimpina puutteina ryhmä piti Raision toimipisteen epätarkoituksenmukaisia tiloja, puutteellista teknistä varustelua ja opettajakunnan liian vähäistä IT-asiantuntemusta. Kehittämiskohteina arvioijat korostivat opintojen keskeyttämisen vähentämistä, opiskelijavaihtoa, oppimisen arviointia ja opetussuunnitelman sisällöllistä kehittämistä. (Preliminary feedback of the External Evaluation Team 2001.)

Arviointiryhmä nosti ilmeisimmäksi puutteeksi tilat. Korkeakoulun tilojen merkitystä saatetaan usein vähätellä, mutta kysymys ei ole yhden-tekevä. Oppiminen tapahtuu kommunikaationa, se on vuorovaikutusta. Vuorovaikutus ei ole pelkästään ihmisten välistä, inhimillistä toimintaa, vaan arkkitehtuuri ja esineympäristö tuovat siihen oman leimansa ja vaikuttavat siihen (Latour 2006).¹⁷ Tilat kertovat myös siitä, millaista käsitystä oppimisesta työyhteisössä pidetään relevanttina. Tilat eivät siten ole viattomia välineitä, vaan ne muokkaavat ihmisten identiteettiä ja keskinäistä kanssakäymistä (Lehtonen 2008).

Arviointiprosessi päättyi raportin julkistamisseminaariin Helsingissä maaliskuussa 2002. Arviointiraportin kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaa koskeva otsikko ”Welcome newcomer in the field of communication” kertoo rohkaisevasta ja kannustavasta arviosta. Raportissa tarkasteltiin yksityiskohtaisesti edellä mainittuja vahvuuksia ja heikkouksia. Niiden lisäksi arvioijat pitivät onnistuneina Turun ammattikorkeakoulun liiketalouden ja median tulosalueen henkilöstön kehittämisen järjestelyjä. Koulutusohjelman opetussuunnitelmaa tuli uudistaa ja kehittää tietotekniikan ja kulttuuriopintojen osalta. (Rantanen et al. 2002, 60–66.)

Arviointiprosessi tarjosi tavanomaista syvällisemmällä analyysillaan näkemystä uudistumiseen, vauhditti kehitystä ja kannusti käytännön kehittämistyöhön. Itsearviointiraportin kirjoittaminen edellytti koulutusohjelman henkilöstöltä ja opiskelijoilta koko ammattikorkeakoulu-yhteisön, strategian ja oppimisprosessin pohdintaa. Opiskelijat osallis-

¹⁷ Fyysisellä ympäristöllä ja aineellisilla esineillä on lisäksi tehtävä ajattelun ja oppimisen tukijana. Ne toimivat ihmisen ajatuksen jatkeina, apuvälineinä, joiden kautta jäsennetään myös ymmärrystä ja uutta tietoa (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2003).

tuivat arviointiin aktiivisesti. Tämä osoittautui hyödylliseksi. Prosessi tuotti lisäksi joukon uusia käytännöllisiä kehittämisideoita.

KOULUTUSOHJELMAN MAHDOLLISUUKSIEN IKKUNAT

Kaksitoista vuotta ammattikorkeakoulun kehittämisessä työskennellytään on helppo ennustaa, että kehittämisvauhti ei varmaankaan ole hidastumassa. Uusia haasteita tuovat kilpailu parhaista opiskelijoista, kohoavat laatuvaatimukset ja samaan aikaan volyymiltaan supistuva korkeakoululaitos. Ulkoisen rahoituksen merkitys varmasti kasvaa. Kansallinen rakenteellisen kehittämisen suunta on jo tullut tutuksi. Millä tavoin pidetään huolta siitä, että tulevaisuudessakin tuotetaan asiantuntijoita myös pienille erikoistuneille aloille?

Olen ottanut tässä vapauden tarkastella koulutusohjelman syntyä ja joi-takin ratkaisevia kehitysvaiheita silloisen työni subjektiivisesta näkökul-masta. Tunnen vain koulutusohjelman alkuvuosien vaiheet. On ollut palkitsevaa olla osallisena uuden koulutusohjelman käynnistämisessä ammattikorkeakouluun. Arkista työtähän se kaikki on ollut, mutta sii- hen on sisällynyt kiehtovia oivalluksen hetkiä ja palkitsevia kokemuksia työtoverien ja opiskelijoiden kanssa. Hauskinta on oppia toisilta näke-mään asioita uudessa valossa, ja tietysti saavuttaa jotakin yhdessä.

Ensimmäiset kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opiskelijat aloittivat opintonsa syksyllä 1998 ja suorittivat tradenomin tutkinnon syyslukukauden päättyessä vuonna 2001. Tällöin valmistuivat myös en- simmäiset aikuisopiskelijat. Koulutusohjelmasta on sen toiminta-aikana valmistunut kaikkiaan 116 tradenomin tutkinnon suorittanutta. Lisäksi erikoistumisopinnoista on valmistunut alalle 31 muualla korkeakoulu- tutkinnon suorittanutta, jotka ovat opiskelleet tradenomin tutkintoon sisältyvät kirjasto- ja tietopalvelualan opinnot¹⁸.

Ammattikorkeakoulu elää nykyään kilpailutilanteessa rekrytoidessaan opiskelijoita. Ikäluokat ovat pienenemässä ja kaikki toimialat käyvät ko- vaa kilpailua saadakseen lahjakkaimmat nuoret tulevaisuutensa tekijöik- si. Koulutusohjelman tulevaisuuteen vaikuttavat tietysti julkisen hallin-

¹⁸ Tilanne kesällä 2008.

non koulutuspoliittiset ratkaisut, mutta myös opiskelupaikkaa etsivien nuorten ratkaisut.

Miten pieni erikoisalan koulutusohjelma on voinut menestyä? Koulutusohjelman omat voimavarat ovat usein niukat. Korkeakoulun johto tuntee harvoin pienten alojen tarpeita. Kirjastot ovat toki palveluina tuttuja kaikille, mutta kirjasto- ja tietopalveluala ja ammattitehtävät ovat useimmille varsin tuntemattomia. Kirjastoilla on instituutioina pitkät perinteet, mutta sen sijaan alan koulutus on melko nuorta. Sitä vastoin monilla suurilla ammattikorkeakoulun koulutusohjelmilla on varsin vankka historia. Esimerkiksi Turun ammattikorkeakoulussa tekniikan, liiketalouden ja terveystieteiden koulutuksen traditiot ulottuvat 1800-luvun ensimmäiselle puoliskolle (Kettunen 2007). Se, mitä tehtäviä kirjasto-ammattilainen kaiken kaikkiaan nykyisin tekee, on asiakkaalle näyttäytyvän käytännöllisen ja konkreettisen työn lisäksi lopulta varsin abstraktia puuhaa. Pienen alan ei ole helppoa saada puolestapuhujia, ja tällöin kumppanit ja verkostot ovat välttämättömiä. Lisävoimaa on saatu liittoutumalla ja löytämällä resursseja omista tai kumppanien verkostoista.

Olen yllä kuvannut koulutusohjelman alkuvaiheita. Alkuvuosien jälkeen vastuun koulutusohjelman tulevaisuudesta ovat kantaneet muut Turun ammattikorkeakoulussa – ja erinomaisin tuloksin. Painopiste on siirtynyt koulutuksen rakenteista pedagogiseen kehittämiseen ja työelämäyhteistyöhön. Koulutuksen vetovoimaisuus on säilynyt hyvänä koko sen kymmenvuotisen olemassaolon ajan.¹⁹ Opiskelijat ovat löytäneet paikkansa työelämässä, ja opetussuunnitelmaa, oppimismenetelmiä ja käytäntöjä on kehitetty määrätietoisesti yhdessä työelämän kanssa. Viime vuosina on panostettu voimakkaasti kansainväliseen yhteistyöhön. Tutkimus- ja kehitystoiminta on vahvassa nousussa. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman tulevaisuus näyttää siten valoisalta.

Miten pieni erikoisalan koulutusohjelma menestyy tulevaisuudessa? Se ei menesty vain omien voimavarojensa varassa, vaan erinomaisen verkostonsa varassa. Tunnettu sanonta kuuluu: ”Jos haluat tulla hyväksi, työskentele parhaiden kanssa.” Vuorovaikutus ja yhteistoiminta sopivas-

¹⁹ Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman hakijamäärät ovat olleet vuosittain Turun ammattikorkeakoulun parhaimmista.

ti itseä edistyneempien kanssa vauhdittavat oppimista ja saavat oman potentiaalin liikkeelle. Hyviltä kumppaneilta saatava toistuva palaute on myös keskeinen uudistumisen lähde. Koulutuksen evoluutiossa kehittämisympäristön rakenne ja dynamiikka sekä korkeakoulun sisäiset ja ulkoiset yhteistyökumppanit voivat siten vaikuttaa suuresti siihen, millaiseen kehittymisvauhtiin ja tuloksiin koulutusohjelma yltää. Pienen koulutusohjelman tulee tehokkaasti hyödyntää olemassa olevat voimavarat ja tunnistaa avautuvat mahdollisuudet jatkuvasti muuttuvassa ympäristössä. Koulutusohjelma voi itse ohjata etenemistään koulutuksen kehittämisen pelissä: tarttumalla avautuviin mahdollisuuksiin ja liittoutumalla viisaasti.

KIIITOKSET

Kirjoittaja kiittää kirjastotoimenjohtaja Inkeri Näätsaarta (Turun kaupungin-kirjasto) ja opettaja Ritva Hyttistä (Turun ammattikorkeakoulu) hyödyllisistä kommentteista käsikirjoitusvaiheessa.

LÄHTEET

Aaltonen, L. 2003. Häiriögeneraattoreita ja veneenkeikuttajia. Teoksessa Niinikangas, Liisa (toim.) Voiko käärme kompastua? Opettajan tiedonhallintataitojen opas. 2. uud.p. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, s. 15–20.

Aaltonen, L. & Holma, A. 2007. Asiantuntijuus kehittyä yhteisöjen vuoropuhelussa - Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutuksen kehittäminen ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Korpisaari, J. & Saarti, J. (toim.), Kirjastonhoitaja tulevaisuudessa – Millaista osaamista kirjastot tarvitsevat? Helsinki: Kirjastonhoitajien säätiö, 89–111.

Berndtson, M. 2008. Onko kirjasto kirjasto tulevaisuudessa? Maija Berndtsonin blogi, 6.7.2008.
<http://www.kirjastot.fi/kirjastoala/blogit/majab/?messageID=85440994-7bf0-4e8e-bea0-f0e14772bff2>.

Description and evaluation of the quality of the programme: self-evaluation report. Degree Programme in Library and Information Services. Turku: Turku Polytechnic, 2001.

Hakkarainen, K., Lonka, K. ja Lipponen, L. 2004. Tutkiva oppiminen: järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. Helsinki: WSOY.

Hallinnon ja kaupan koulutuksen toimipiste- ja koulutusohjelmaverkon kehittämistyöryhmän raportti. Turku: Turun ammattikorkeakoulu 2001.

Hautala, J. & Aro, T. 1997. Lähtökohtia Turun ammattikorkeakoulun laajentamiseen. Turku: Varsinais-Suomen liitto; Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus.

Herranen, J. 2003. Ammattikorkeakoulu diskursiivisena tilana: järjestystä, konflikteja, kaaosta. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja, no 85. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Holma, A. 2000a. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman toiminta-ajatus 2000. Muistio, Raisio 9.11.2000.

Holma, A. 2000b. London eye, day by day. Purje: Turun ammattikorkeakoulun henkilöstölehti 2000: 2, s. 15–16.

Holma, A. 2000c. Turun ammattikorkeakoulun Raision toimipisteen henkilökunnalle. Tiedote 26.10.2000.

Holma, A. 2000d. Tietopääoman johtaminen ideoiden taloudessa. Teoksessa: Niinikangas, Vesa & Näätsaari, Inkeri (toim.). Sivistyksen paikka: kirjoituksia kirjaston tilasta. Turku: Enostone. s. 83–105.

Holma, A. 2000e. Old Milliin sisältötuotannon tuotantoketju - kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman strategiset kumppanit: perustelut koulutusohjelman toimipaikan muuttamiseksi. Muistio 23.10.2000.

Holma, A. 2000f. Suunnitelma tietotekniikan koulutuksen lisäämiseksi kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa. Muistio 22.9.2000.

Holma, A. 2001a. Koulutusohjelman kansainvälinen toiminta 2001. Muistio 10.1.2001. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma.

Holma, A. 2001b. Media- ja viestintäalan korkeakoulutuksen arviointi. Muistio opetusministeriön seminaarista 25.4.2001.

Holma, A. 2001c. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman organisoiminen Turun ammattikorkeakoulussa: perustelut ja aikataululuonnos. Muistio 1.6.2001.

Holma, A. 2003. Tietoammatillaisen roolit ja koulutusrakenteet. Esitelmä. Tiedon virtaa: ammattikorkeakoulujen kirjastopäivät, Turku 23.5.2003.

http://www2.turkuamk.fi/kirjasto/kirjastopaivat/Tietoammatillaisen_rootlit_ ja_koulutusrakenteet.pdf.

Holma, A. 2004. Kehittämisen rajapinnat: tutkimus, oppiminen ja käytäntö. Kirjastolehti (97), 21.9.2004, verkkoversio. <http://www.kaapeli.fi/~fla/kirjastolehti/keskustelu/rajapinnat.html>.

Holma, A. 2005. Tietämys strategian perustaksi – tietojohdaminen ammattikorkeakoulussa. Teoksessa: Holma, Aulikki (toim.). Tiedosta tuottava: Strategisen tietojohdamisen kysymyksiä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. S. 11–50.

Holma, A. 2008. Kohti työelämälähtöistä pedagogiikkaa: ICT Prof -hankkeesta eteenpäin. Teoksessa: Holma, A., Kontio, J., Lind, K. & Suni, T.: Käytännöstä koulutukseen: AMK-opettajat ammattialaan perehtymässä 2006–2007. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 2008. S. 13–36.

Hyttinen, R. 2006. Turku-Dakar -kirjastohanke rakentaa kulttuurikeskusta Senegaliin. Signum (39)2. <http://pro.tsv.fi/stks/signum/200602/7.pdf>.

Hyttinen, R. 2008 Roolit sekoittuvat uusissa oppimisympäristöissä. Signum (41)2. <http://www.protsv.fi/stks/signum/200802/3.pdf>.

Kettunen, J. 2007. Ammattikorkeakoulu tukee elinkeinoelämän kehittymistä: ammatillisella koulutuksella on lähes kahden vuosisadan perinteet. Turun Sanomat 13.9.2007.

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman siirtäminen: työryhmän kokous, muistio. 16.11.2001.

Koulutus ja tutkimus vuosina 2007–2012: kehittämissuunnitelma. Helsinki: Opetusministeriö, 2007. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/asiakirjat/kesu_2012_fi.pdf.

Koulutusohjelman kuvaus ja laadun arviointi: itsearviointiraportti. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 2001.

Laakkonen, R. 2003. Muuttuva opettajuus. Teoksessa Kotila, H. (toim.). Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita, 273–284.

Latour, B. 2006. Emme ole koskaan olleet moderneja. Alkuteos: Nous n'avons jamais été modernes. Suom. Risto Suikkanen. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, T.-K. 2008. Aineellinen yhteisö. Helsinki: Tutkijaliitto.

McKee, B. 2001. The new information professional. Bologna, March 2001. <http://www.britishcouncil.it/TISA/speak.htm>.

Mykkänen, T. 2007. Ammattikorkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen ja nuorten koulutustarjonnan suuntaaminen. Seminaari, Tampere 1.3.2007. Opetusministeriö.
http://80.248.162.139/export/sites/default/OPM/Tapahtumakalenteri/2007/03/Tulos-_ja_tavoiteneuvottelu_1.3._aineistot/Mykxnen.pdf.

Myllyluoma, M. 2005. Turun amk:n kirjastotietoutta Namibiaan ja Etelä-Afrikkaan. Turun Sanomat 13.9.2005. <http://www.turunsanomat.fi/kotimaa/?ts=1,3:1002:0:0,4:2:0:1:2005-09-13,104:2:326544,1:0:0:0:0>:

Nadler, D.A. & Tushman, M.L. 1989. Organizational frame bending: principles for managing reorientation. *The Academy of Management Executive*. 3 (3) s. 194–204.

New Library: The People's Network. London: Library and Information Commission 1997. <http://www.ukoln.ac.uk/services/lic/newlibrary/full.html>.

Nieminen, M. & Visto, J. 2006. Kirjasto kehitys yhteistyömuotona. Opinnäytetyö, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Preliminary feedback of the External Evaluation Team. Degree Programme in Library and Information Services: The visit of the External Evaluation Team. Finnish Higher Education Evaluation Council 28.11.2001. Sisäinen tiedote. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma, 2001.

Rantanen, T. ym. 2002. Evaluation of Media and Communication Studies in Higher Education in Finland. Publications of the Higher Education Evaluation Council 7:2002. Helsinki: The Finnish Higher Education Evaluation Council.
http://www.kka.fi/files/122/KKA_702.pdf.

Savonmäki, P. 2007. Opettajien kollegiaalinen yhteistyö ammattikorkeakoulussa: mikropoliittinen näkökulma opettajuuteen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.

Suominen, V. 2007. Kirjastoalan yliopistollisen koulutuksen oppisisältö ja opillis-tutkimuksellinen perusta. Teoksessa: Korpisaari, J. & Saarti, J. (toim.), Kirjastonhoitaja tulevaisuudessa – Millaista osaamista kirjastot tarvitsevat? Helsinki: Kirjastonhoitajien säätiö. S. 57–79.

Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulun arviointi: tutkimusraportin käsikirjoitus. Turku: Varsinais-Suomen va. ammattikorkeakoulu, 2000.

DEVELOPING THE DEGREE PROGRAMME WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CDIO INITIATIVE

Patric Granholm

Turku University of Applied Sciences joined the CDIO Initiative in autumn 2007 led by the School of Telecommunications and e-Business. At the same time, the board of the School of Telecommunications and e-Business took a decision that all degree programmes within the school should use the CDIO Initiative in their work. As the CDIO Initiative is a framework for developing engineering education, it requires some modifications to suit the Degree Programme in Library and Information Services.

THE CDIO INITIATIVE

The CDIO Initiative is based on input from industry, academics, engineers and students and is used for engineering curriculum development throughout the world. One aim of the initiative is to tie these groups to the curriculum development process. The name CDIO originates from the words *Conceive, Design, Integrate* and Operate the four steps in the life cycle of a product. The bases of the CDIO initiative are formulated in twelve standards, listed below (Crawley et al. 2007):

1. CDIO as Context*
2. CDIO Syllabus Outcomes*
3. Integrated Curriculum*
4. Introduction to Engineering
5. Design-Build Experiences*
6. CDIO Workspaces
7. Integrated Learning Experiences*

8. Active Learning
9. Enhancement of Faculty CDIO Skills*
10. Enhancement of Faculty Teaching Skills
11. CDIO Skills Assessment*
12. CDIO Program Evaluation.

The seven standards indicated with an asterisk are essential while all others are supplementary. The standards are also grouped so that Standard 1 defines the philosophy behind the CDIO Initiative. Standards 2 through 4 address curriculum development, 5 and 6 *design-build* experiences, 7 and 8 new teaching methods, 9 and 10 faculty development and finally, standards 11 and 12 assessment and evaluation. A description and a motivation is attached to each standard, as well as a set of required evidences.

As the CDIO initiative is designed for developing engineering programmes, not all standards are applicable to non-engineering programmes. However, many of the standards can be used in the development of non-engineering programmes as shown in this paper.

CDIO INITIATIVE AND THE DEGREE PROGRAMME IN LIBRARY AND INFORMATION SERVICES

Standard 1: CDIO as Context

The first standard defines the product life cycle *Conceiving-Designing-Implementing-Operating* process as the context for engineering education. Within this context technical and other skills are learned and taught.

The view that to be an engineer is not only mastering separate technical details but mastering all aspects involved in the life cycle of a product is innovative. This can obviously be transferred to other disciplines e.g. to be a librarian is not only working behind the service desk in a library. It involves a lot of other skills too. Thus it is possible to accept Standard 1.

Standard 2: CDIO Syllabus outcomes

The learning outcomes should be clearly written so the student knows what skills and knowledge they are expected to have upon completion of studies. The learning outcomes of separate modules or courses should be consistent with those of the complete programme. If a course has learning outcomes that are inconsistent with the learning outcomes for the programme then the content of the course should be revised. Or vice versa if the programme is expected to have a specific learning outcome that is not clearly taught in any course in the syllabus then some changes must be made.

Learning outcomes are also a contact point for stakeholders and should be reviewed and validated by the key stakeholders. This ensures that the students learn what they should by the time they enter working life.

Standard 2 is easy to accept but quite likely requires a significant revision of old programmes. Old courses and learning outcomes tend to be maintained even though programme outcomes have changed. All courses should also be aligned so that there is a clear path for a specific learning outcome of the programme.

Standard 3: Integrated curriculum

The rationale for Standard 3 is that the teaching of personal, interpersonal, product and system building skills are not an additional element in a complete curriculum. These skills should be highly valued and integrated into the curriculum. Traditionally, the latter is the case within the Library and Information Service programme but it is always good to consider.

Standard 4: Introduction to engineering

Traditionally engineering studies start with introductory courses in Mathematics and Physics. This approach aims to give students the required skills of the language used in engineering i.e. Mathematics. The drawback is that not all engineering students find this introductory period motivating. Instead they would like to “get their hands dirty” doing real engineering tasks.

A parallel to this would be that students aiming to become librarians should start with courses improving their reading and writing skills. Luckily this is not needed. However, there is a risk that they start by studying details without conceiving what the workload of a librarian involves. Therefore, a course offering an overview of the work of a librarian could be useful, especially for the work that is not perceivable by the customers of a library. Many freshmen at the degree programme have set vacancies in public libraries as their goal and, indeed, many of them will follow the track. But there are also other possibilities that would be good for the students to know about.

Standard 5: Design-build experiences

The principle of the *design-build* experiences is to give engineering students practice in product development. That is, all activities of the *design* and *implement* stages and some from the conceptual *conceive* stages in the CDIO process. As a *design-build* experience is strongly related to the development process of a product it cannot be directly implemented in the curriculum of the Degree Programme in Library and Information Services unless services are considered to be products. Within the *Turku-Dakar* project, students have participated in developing a library in the City of Dakar in Senegal.

Standard 6: CDIO workspaces

Standard 6 states that students should be offered suitable workspaces for “hands on” work. For an engineering student this includes access to laboratories and workshops. For other disciplines this can mean access to computers and a space where it is possible to work without interruption for a longer period. These spaces should also encourage students to work as a team – to actively discuss problems in their field with other students and thus to improve interpersonal skills. A practical problem is that the facilities reserved for teaching tend to be overcrowded as it is.

Standards 7 and 8: Integrated learning experiences and Active learning

One of the essential standards is Standard 7 relating to integrated learning experiences. This standard states that one of the pedagogical prin-

principles used to enable the integrated curriculum is integrated learning experiences. Basically this means the combination of disciplinary subjects with personal and interpersonal subjects. A major advantage may be that it is more efficient to learn interpersonal skills in conjunction with disciplinary skills in a practical learning experience such as project work.

The aim of Standard 8 is to enhance active learning methods. These methods are already used in the degree programme. Groups are small and teaching is often focused on practical working life skills.

Standards 9 and 10: Enhancement of faculty CDIO skills and teaching skills

To enable the integration of personal and interpersonal skills with disciplinary subjects requires that the faculty's CDIO skills are improved. Furthermore, integrated learning experiences and active learning techniques require an active touch from the faculty teaching staff as well as continuous education. Therefore, the School of Telecommunication and e-Business actively provides training for its teaching staff.

Standard 11: CDIO skills assessment

It is important that personal, interpersonal and product and system building skills are also assessed as these skills are highly valued and integrated into the curriculum. If they are not assessed there is a risk that the students will concentrate on assessed disciplinary subjects instead.

Standard 12: CDIO programme evaluation

Standard 12 ensures a continuous development of the degree programme. This development is evaluated against the twelve standards. Feedback is collected from students and teachers as well as stakeholders. An important aspect is that the feedback is not only collected but also applied to improve the programme.

THE DEGREE PROGRAMME TEN YEARS FROM NOW

Developing the degree programme within the framework of the CDIO Initiative is a considerable task involving structural changes in the cur-

riculum. The initiative was founded at the beginning of this Millennium around the same time as the Degree Programme in Library and Information Services at the Turku University of Applied Sciences. Predicting the next ten years is impossible. Many factors influence the development, some of which are independent of actions taken by the degree programme. Some trends can however be predicted to some certainty, such as the number of young persons in the population. The prediction is that the number of applicants may decrease in the future.

The CDIO Initiative as the framework for the development of the degree programme could be a means of maintaining it as attractive .

REFERENCES

Crawley, Eduard F. et al. 2007. Rethinking engineering education: the CDIO approach. New York, Springer.

KASVU EETTISEKSI KIRJASTOAMMATTILAISEKSI

Ritva Hyttinen

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman tavoitteena on valmentaa tiedon hallintaan ja asiakaspalveluun erikoistuneita käytännön ammattilaisia. Hyvälläkään ammattitaidolla ei ole arvoa, mikäli ammattilainen ei tiedosta eettistä ja yhteiskunnallista vastuutaan. Moniarvoisessa ja nopeasti muuttuvassa työn maailmassa jokainen ammattilainen tarvitsee myös kriittistä arvo-osaamista, eettisen, ekologisen, yhteiskunnallisen ja globaalin vastuunsa tiedostamista sekä omakohtaisesti sisäistettyä ammattietiikkaa. (Friman, Lampinen & Nummela 2006.)

AMMATTIETIIKKA OSAKSI JOKAISTA TUTKINTOA

Ammattiin kasvu alkaa useimmiten oppilaitoksessa; myös ammattikorkeakoulun on osattava panostaa oppijan eettiseen kasvuun osana laadukasta koulutusta. Eettinen kehitys liittyy yksilön kasvuun, mutta vastuuta ammatillisesta eettisestä kasvusta ei voi jättää yksin opiskelijan harteille. Eettisen tiedostamisen kohdalla ei ole tavoitteena antaa valmiita vastauksia opiskelijalle. Heikki Lindfors (1997) näkee, että ammattietiikan opetuksen pitäisi auttaa opiskelijaa tiedostamaan omaa eettistä lähtökohtaansa ja hahmottamaan alansa eettistä kysymyksenasettelua sekä antaa hänelle välineitä eettiseen keskusteluun ja omien valintojen tekemiseen.

Frimanin, Lampisen ja Nummelan (2006) mukaan ammattietiikan, alakohtaisen etiikan ja filosofian sekä tieteen filosofian opintojen kokonaistarjonta on selvästi lisääntynyt ammattikorkeakouluissa viimeisen kymmenen vuoden kuluessa. He peräänkuuluttavat ammattietiikan opintoja osaksi jokaista tutkintoa.¹ Opetusministeriön julkaisussa

¹ Väitöskirjassaan *Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulussa* (2004) Mervi Friman toteaa, että mikäli eettisiä kysymyksiä halutaan pitää esillä ammattikorkeakoulutuksessa, tulisi ammattietiikan opetus ja tutkimus liittää osaksi opetussuunnitelmaa ja koulutusta.

Ammattikorkeakouluetiikka (Friman ym. 2004) arvoperustaa tarkasteluun useasta näkökannasta, ja julkaisun tavoitteena on ollut lisätä keskustelua ammattikorkeakoulutukseen liittyvistä eettisistä haasteista ja kysymyksistä.

Osmo Lampinen (2004) korostaa ammattikorkeakoulujen moraalista vastuuta, sillä ammattikorkeakoulujen tehtävä on kouluttaa eri alojen asiantuntijoita, jotka ovat vastuussa asiakkailleen tekemistään ratkaisuista ja antamistaan neuvoista. Korkeatasoisen ammattisivistyksen takana on käsitys ihmisestä kokonaisuutena, jossa ei voi erottaa toisistaan ammatillista ja persoonallista kasvua (Lampinen & Nummela 2004).

Korkeakoulun kuusi kompetenssia

Vuonna 2007 ilmestyneessä raportissa *Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä* määritellään kaikille ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille yhteiset kompetenssit. Kompetensseilla eli osaamistavoitteilla kuvataan yksilön pätevyyttä ja kykyä suoriutua ammatillisista tehtävistä. Ammattikorkeakoululle ne ovat tavoitteita, jotka korkeakoulun pitää lunastaa koulutuksen aikana. Opiskelijan kompetenssi muodostuu tietojen, taitojen ja asenteiden laajasta kokonaisuudesta, ei yksittäisestä taidosta tai tiedosta.

Määrittelyssä päädyttiin kuuteen osaamisalueeseen:

- itsensä kehittämisosaaminen
- eettinen osaaminen
- viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen
- kehittämistoiminnan osaaminen
- organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen
- kansainvälisyysosaaminen.

Ammattikorkeakoulussa osaamistavoitteet on jaettu kahteen kehykseen: ammattispesifeihin eli alakohtaisiin sekä edellä lueteltuihin yleisiin osaamistavoitteisiin. Ammattispesifit kompetenssit muodostavat perustan opiskelijan ammatilliselle asiantuntijuudelle ja niistä muodostuu koulutusohjelman opetussuunnitelman ydin.

Yleiset kompetenssit puolestaan eivät ole sidoksissa alaan tai ammattikuntaan, vaan ne läpäisevät kaikki ammattikorkeakoulun koulutusohjelmat ja muodostavat pohjan työelämässä toimimiseen (Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä 2007). Kompetenssit täydentävät toisiaan ja muodostavat yhdessä toimivan mielekkään kokonaisuuden. Ilman yleisiä kompetensseja alakohtainen osaaminen ei jalostu käyttöön, vaan jää yksittäisiksi tiedoiksi ja taidoiksi. Yleiset kompetenssit ovat ammattilaisen työkaluja, joiden avulla alaspesifi osaaminen saadaan käyttöön ja toimintaan.

KIRJASTOALAN EETTINEN KOODISTO

Ammattiin liittyvät eettiset ohjeet koostuvat ammatin piirissä hyväksytyistä ammatillisista toimintaa ohjaavista periaatteista ja säännöistä, joita muutetaan yhteiskunnan muuttuessa. Ne ilmentävät ammatissa tarvittavaa asennetta, vastuuta ja suhtautumistapaa. Ohjeet toimivat apuvälineinä silloin, kun tarvitaan eettistä harkintaa, sillä ne osoittavat ammattilaisille, millaisiin asioihin ammatinharjoittamisessa tulisi kiinnittää huomiota. Eettisten sääntöjen tehtävänä on myös toimia ammattikunnan jäsenten toimintaa säätelevinä normeina, pitää yllä asiakkaiden luottamusta ammattikuntaan, sekä lisätä ammattikunnan sisäistä kiinteyttä ja suojata ammattikunnan jäseniä. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007; Helkama 1997.)

Yhdysvalloissa kirjastoalan ammattieettinen keskustelu on ollut vireää tasaisesti läpi vuosikymmenten. Ensimmäinen eettinen koodisto Yhdysvaltojen yleisiä kirjastoja varten koottiin 1930-luvulla, sittemmin sitä on päivitetty useaan otteeseen.² Yhdysvaltalainen professori Robert Hauptman on pitänyt ehkä näkyvimmin kirjastoalan ammattieettistä keskustelua yllä. Hän julkaisi vuonna 1988 alalla paljon siteeratun teoksensa *Ethical Challenges in Librarianship* ja vuonna 2002 hän jatkaa aiheesta teoksessa *Ethics and Librarianship*. Teosten väliin mahtuu useita eettistä tematiikkaa käsitteleviä artikkeleita ja luentoja.

² Kirjastoalan ammattieettisiä ohjeita löytyy IFLA:n sivustolta osoitteesta <http://www.ifla.org/faife>.

Suomessa laadittiin vuonna 1989 eettinen ohjeisto kirjastoalalle (Kirjastolehti 1/89). Siinä nostettiin esiin neljä keskeistä yleisten kirjastojen aluetta: kirjastotyö ja yhteiskunta, asiakaspalvelu, ammattitaito ja työyhteisö. Asiakirja ei kuitenkaan saavuttanut selkeää asemaa alan koodistona, mihin vaikutti ehkä Internet, joka ohjasi tuolloin keskustelun suunnan muualle. Sittemmin Suomessa ammattieettistä keskustelua on kuulutettu kirjastoalalle useaan otteeseen ja muutaman viime vuoden aikana se onkin nostanut kiitettävästi päätään.

Keskustelua herättelevät mm. Heikki Poroila pamflettimaaisessa kannanotossaan *Luurangot portinvartijan kaapissa* (2007) sekä Hannele Koi-vunen ja Leena Marsio teoksessaan *Reilu Kulttuuri?* (2007). Keskustelua tarvitaan, sillä kirjastoalan eettisiä arvoja ei voi rakentaa kukaan muu kuin ammattiala itse. Ammattietiikka ei kuitenkaan ole ainoastaan alan sisäinen asia, vaan toimiakseen ja ollakseen uskottava sen on käytävä dialogia ja kehityttävä yhteiskunnan mukana. Kirjastoalaa paaluttavat näkyvästi mm. Kirjastolaki, monet strategiat ja poliittiset ohjelmat. Kirjastoalan etiikkaryhmä työskentelee parhaillaan uuden eettisen koodiston parissa. Suomen kirjastoseura, Finlands svenska biblioteksförening ja Suomen tieteellinen kirjastoseura ovat antaneet ryhmälle tehtäväksi laatia eettisen asiakirjan kirjastoalalle. Ryhmän toimintaa voi seurata ja keskusteluun voi ottaa osaa KirjastoWikissä³.

AMMATTIETIIKKA KIRJASTO- JA TIETOPALVELUN KOULUTUSOHJELMASSA

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden yhteisten kompetenssien ja kirjastoalan eettisen koodiston lisäksi on ammattikorkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmissa vielä erikseen määritelty viisi alakohtaista kompetenssia, joita koulutuksen tulee tuottaa: tiedon organisointiosaaminen, tiedonhakuosaaminen, tietojärjestelmäosaaminen, asiakaspalveluosaaminen ja kokoelmaosaaminen.⁴ Kompetenssien määrittely on noussut ammattialan sisältä, niin että osaamisalueet nojautuvat työelämän lähtökohtiin sekä sen kehittämässä tarvittavaan osaami-

³ http://wiki.kirjastot.fi/index.php/Kirjastoalan_etiikkaryhmä.

⁴ Ks. <http://www.ncp.fi/ects/>.

seen. Koulutusohjelman uskottavuus ja toiminnan mielekkyys pohjautuvat siihen, että se on tunnistanut kehittyvän työelämän tarpeet.

Aloittavan opiskelijan sosiaalistaminen ammattilaisen rooliin tapahtuu usein tiedostamatta, seuraamalla muiden toimintaa. Se ei näy opetussuunnitelmatasolla, vaan opettajat ja vanhemmat opiskelijat toimivat malleina ja luovat kuvaa siitä, millaisia velvollisuuksia, ominaisuuksia, asenteita ja käyttäytymistä ammattilaiselta odotetaan. Osin tätä kautta ammatin eettiset periaatteet siirtyvät aloittelevalle opiskelijalle. (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007.)

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma ei tarjoa tiettyä ammattietiikkaan keskittyvää opintojaksoa. Koulutusohjelmassa on päädytty siihen ratkaisuun, että eettinen tarkastelu rakennetaan opintojaksojen sisään, jolloin vastuu eettisen koodiston käsitteystä siirtyy opettajalle.⁵ Ammattiaineiden opettajat ovat keskeisessä asemassa, sillä opiskelijalle he edustavat alan ammattilaista.

Opiskelijoiden ammatillisen kasvun kannalta on ensiarvoista, että ammattiaineiden opettaja on sisäistänyt ja ymmärtänyt roolinsa. Ammattikorkeakoulun opettaja on sitoutunut opettajien ammattikunnan eettiseen ohjeistoon, joka ilmaisee ammatin edellyttämää asennetta, vastuuta ja suhtautumistapaa työhön. Tämän lisäksi hänen on huomioitava opettamansa profession sisäiset vaatimukset ja sitouduttava myös niihin. Ammattiaineiden opettajan toiminta, käytös ja asenne toimivat mallina opiskelijoille, joten hänen pitäisi ymmärtää vastuunsa. Myös alan pitää voida luottaa opettajaan. Opettaja pettää työelämän luottamuksen, jos hän käyttäytyy tai puhuu epäasiallisesti alasta, sen organisaatioista, asiantuntijoista, omista opiskelijoistaan, esimiehistään tai kollegoistaan. Sen sijaan opettajan pitäisi puolustaa edellä mainittuja tilanteen niin vaatiessa.

Ammattikorkeakoulussa työ ja työelämälähtöisyys ovat koulutuksen ja ammattikasvatuksen peruslähtökohtia. Näin ollen myös ammattieettinen tarkastelu pitäisi pystyä sitomaan työelämäkontekstiin. Turun am-

⁵ Halutessaan opiskelija voi valita opintoihinsa yleisempiä filosofiaa ja etikkaa käsitteleviä opintojaksoja ammattikorkeakoulun vapaasti valittavista opinnoista, Virtuaaliammattikorkeakoulusta tai JOO-opintojen avulla yliopistojen tarjonnasta.

mattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa on selkeästi kaksi osiota, joissa ammattietiikka voidaan kytkeä tekemiseen puhumisen sijasta. Näistä ensimmäinen on työharjoittelu ja toinen on erilaiset työelämälle tehtävät tutkimus- ja kehityshankkeet.

HARJOITTELU JA SEN MERKITYS AMMATTIETIIKAN KEHITTYMISELLE

Harjoittelu on osa jokaisen ammattikorkeakoulussa tutkintoa suorittavan opiskelijan opintoja. Laajuudeltaan harjoittelu on 30 opintopistettä, joka vastaa karkeasti ottaen 20 viikon työskentelyä. Tavoitteena on, että opiskelija perehtyy harjoittelun aikana oman alansa ammattitodellisuuteen ja työtehtäviin sekä tutustuu alansa ammattikäsitteistöön. Lisäksi opiskelijan pitäisi harjoittelun aikana saada soveltaa teoriaa käytännön tehtävissä ja oikeassa toimintaympäristössä. Keskeinen osa harjoittelua on työskentelyjakson jälkeen järjestettävä ammattiharjoitteluseminaari, jossa opiskelijat esittelevät pienissä ryhmissä harjoittelukokemuksensa oppimisen, osaamisen ja ammatillisen kasvun näkökulmasta.

Pääsääntöisesti kirjastoalan opiskelijat ovat ahkeria kirjastojen asiakkaita, joten kirjasto ympäristönä on heille tuttu. Opiskeluihin liittyvän harjoittelun yhteydessä opiskelija vaihtaa kuitenkin roolia, kun hän siirtyy asiakkaasta asiakaspalveluun. Useimmiten tämä on ensimmäinen kerta, kun opiskelija työskentelee kirjastossa, mistä huolimatta roolinvaihdos sujuu yleensä ongelmitta. Onnistunut kokemus harjoittelusta vahvistaa opiskelijan luottamusta omaa ammatinvalintaansa kohtaan sekä motivoi opiskelijaa panostamaan opintoihinsa. Onnistuneeseen harjoittelujaksoon ei ole yhtä konseptia, vaan se koostuu useasta elementistä.

Keskeinen harjoitteluun liittyvä osuus on työskentelyjakson jälkeen pidettävä harjoitteluraporttien, -kokemusten ja erilaisten tilanteiden purku. Seminaarityyppisissä kokoontumisissa käydään läpi jokaisen opiskelijan harjoittelupaikat, -organisaatiot ja -tehtävät sekä jaetaan yhteisesti onnistumiset. Opettajalta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa erilaisia tilanteita ja kykyä reagoida niihin sopivalla tavalla. Opiskelijat törmäävät harjoittelujaksoilla asioihin, joita he itse eivät välttämättä osaa tai halua nostaa esiin tai he eivät koe niitä merkityksellisinä. Taustalla voi myös olla pelko tai epäily siitä, että olisi pitänyt toimia toisin.

Harjoittelukokemuksia avatessa on annettava tilaa voimakkaidenkin tunteiden ja kokemusten esittämiselle. Opettajan pitäisi kyetä pureutumaan harjoittelujaksolla syntyneisiin onnistumisiin yhtä hyvin kuin myös ristiriitaa tai hämmennystä aiheuttaneisiin tilanteisiin. Erityisesti negatiiviset kokemukset pitäisi saada selvitettyä; huonoimmat kokemukset luovat epävarmuutta ja vaikuttavat opiskelumotivaatioon. Eri tilanteita olisi kyettävä tarkastelemaan objektiivisesti jokaisen toimijan näkökulmasta, ja myös kannustaa opiskelijaa pohtimaan omaa toimintaansa. Onko hän osannut toimia eettisesti oikein, noudattanut harjoittelupaikalla sovittuja toimintatapoja ja onnistunut huomioimaan muut toiminnassaan?

Harjoittelu ja siihen liittyvä kokemusten avaaminen ovat oppilaitoksessa keskeisiä tarttumapintoja ammatti-identiteettiin ja alan arvoperustaan. Opiskelija luo harjoittelun aikana suhdetta omaan alaansa: mikä on hänen asenteensa omaan toimintaansa, minkälainen on hänen työmoraalinsa? Harjoittelun kuluessa opiskelija joutuu etsimään ja luomaan itselleen tavan suhtautua työyhteisöön, ihmissuhteisiin ja yhteistyöhön esi- miesten ja kollegojen kanssa.

PROJEKTI EETTISEN OPPIMISEN ALUSTANA

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa alkoi vuonna 2005 *Turku-Dakar*-kirjastoprojekti. Sen taustalla on kehitys yhteistyöhanke *Taftaf*, joka keskittyy Senegalin pääkaupungissa yhden köyhän kortteliston elinolosuhteiden parantamiseen. Hankkeen ytimessä on pieni toimintakeskus, jonne koulutusohjelma on ideoinut kirjastotoimintaa. Kirjastohankkeen lähtötilanteessa toimintakeskuk- sessa oli huone, joka soveltui toimintaympäristöksi pienelle kirjastolle. Keskusta ympäröivissä muutamissa kortteleissa asuu noin 2000 ihmistä, joista vain muutamalle kirjasto oli tuttu edes käsitteenä.⁶

⁶ Senegal oli Ranskan siirtomaa vuoteen 1961 saakka, ja ranska on yhä virallinen koulutuksen, hallinnon ja kirjallisuuden kieli. Äidinkielenään suurin osa senegalilai- sista puhuu wolfia, pulaaria, sereeria, jolaa tai mandingoa. Maassa islam on pääus- konto, kaikki lapset käyvät koulua, mutta vain alle 50 % väestöstä osaa lukea. Köy- hyys on valtava ongelma Senegalissa, jossa suurimmat työllistäjät ovat maapähkinän viljely, kalastus ja turismi. Viime vuosina Senegal on tullut tunnetuksi maana, josta afrikkalaisia pakolaisia virtaa Eurooppaan pienillä kalastajaveneillä.

Vuoden valmistelujen jälkeen keväällä 2006 ensimmäinen projektiryhmä matkusti Dakariin. Seitsemän opiskelijaa ja kaksi opettajaa vei Suomesta Senegaliin lahjoituksina saadun vajaan 500 teoksen kokoelman. Yhdessä suomalaiset ja toimintakeskuksen väki järjestivät aineiston ja käynnistivät kirjaston toiminnan. Keväällä 2007 kaksi suomalaista opiskelijaa keskittyi Dakarissa yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa luettelemaan aineistoa yhteisöllisen webin LibraryThing-sovellukseen. Vuotta myöhemmin keväällä 2008 kaksi ammattikorkeakoulun kirjastoalan opiskelijaa toteutti pieniä lukutaito-, kuvitus- ja kartoitusprojekteja kirjastossa. Samaan aikaan koulutusohjelman ammattiaineiden opettajat etsivät kirjastolle ammatillista tukea Dakarin yliopistolta, Senegalin kirjastoseuralta sekä Suomen lähetykseuralta, joka toimii aktiivisesti Senegalissa. Kirjaston toiminta on tällä hetkellä säännöllistä ja aktiivista. Ympäröivät koulut, kortteliston lapset ja nuoret ovat ahkerampia kirjaston käyttäjiä.

Turku-Dakar-kirjastohankkeessa on jatkuvuus ollut tärkeää. Luottamus dakarilaisiin toimijoihin on saavutettu vähä vähältä ja on ollut ensiarvoista, että osaprojekteja on toteutettu vuosittain. Kirjaston toimintaa ja suhteita paikallisiin toimijoihin on kyetty luomaan lisää ja on osattu kutoa pieni verkosto, joka tukee kirjaston toimintaa. Hanke on haastava sekä henkisesti että fyysisesti ja se on vaikuttanut voimakkaasti jokaiseen hankkeeseen osallistuneeseen opiskelijaan ja opettajaan, lisäksi se heijastuu koko koulutusohjelman toimintaan. Mikäli hanketta tarkastellaan kompetenssien näkökulmasta, niin ei liene liian uskallettua väittää, että sen myötä vahvistuu jokainen yleisen kompetenssin osa-alueista.⁷

Eettinen kompetenssi on hankkeessa voimakkaasti pinnalla, sillä hanke haastaa siihen osallistuvat henkilöt. Jokainen hankkeessa toimiva opiskelija ja opettaja käy hiljaa itsensä kanssa ja äänen muiden hankkeen toimijoiden kanssa monivaiheisen eettisen keskustelun. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että eettinen keskustelu jakautuu kahteen osaan, osaprojektien valmisteluvaiheeseen Suomessa ja niiden toteutusvaiheeseen Senegalissa. Suomessa asiat ovat selkeitä ja toiminnan oikeutus on helppo

⁷ Itsensä kehittämisosaaminen, eettinen osaaminen, viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, kehittämistoiminnan osaaminen, organisaatio- ja yhteiskuntaosaaminen sekä kansainvälisyysosaaminen.

perustella, täsmällinen, turvallinen ja tuttu yhteiskunta, ympäristö, kieli ja kulttuuri saavat asiat näyttämään yksinkertaisilta. Monimutkaisuus nousee esiin Dakarissa.

Se totuus ja moraalit, jolla Suomessa asioita on lähestytty, tuntuu saavan eri merkityksen Dakarissa. Ihmisten määrä, yhteiskunnan sekavuus, köyhyys, vaihtoehtottomuus, ystävällisyys, epätoivo, iloisuus, lika, kauheus, kulttuurien moninaisuus ja kaikki se, mihin siellä törmää, saa pohdittamaan oman toiminnan lähtökohtia ja oikeutusta. Samaa on pohdittu Heta Gyllingin toimittamassa teoksessa *Kehityksen etiikka ja filosofia* (2004). Teos myös herättää – samoin kuin koko hanke – jatkuvasti uusia eettis-moraalisia kysymyksiä. Sirkku Hellsten (2004) nostaa esiin valaisevassa artikkelissaan *Korruptio kehityksen uhkana* ammattietiikan merkityksen korruption kitkennässä.

TAVOITTEENA VASTUULLINEN AMMATTILAINEN

Eettisen osaamisen määrittely on selkeä viesti ja tavoite ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmille. Koulutusohjelmien tehtävänä on kytkeä eettinen näkökulma opetukseen ja rankentaa sellainen mielekäs ympäristö, jossa kysymykset nousevat esiin niin, että ne tukevat toimintaa työelämässä.

On hankala todentaa, onko koulutusohjelma tai sen opetussuunnitelmaan kuulunut hanke todella vahvistanut opiskelijan eettistä osaamista. Pyrkimys kuitenkin on, että koulutusohjelmasta valmistunut opiskelija kykenee soveltamaan oman alansa arvoperustaa ja ammattieettisiä periaatteita omassa toiminnassaan, ottaa vastuun omasta toiminnastaan, toimii sovittujen toimintatapojen mukaisesti, osaa soveltaa kestävästä kehityksen periaatteita omassa toiminnassaan sekä osaa ottaa muut huomioon.

LÄHTEET

Ammattikorkeakoulut Bolognan tiellä: ammattikorkeakoulujen osallistuminen eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen: projektin loppuraportti 2007. Arene ry. Viitattu 12.8.2008. Saatavissa: <http://www.ncp.fi/ects/>.

Friman, Mervi, Lampinen, Osmo, Nummela, Pekka & Volanen, Matti Vesa (toim.) 2004. Ammattikorkeakouluetiikka. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Friman, Mervi; Lampinen, Osmo & Nummela Pekka 2006. Ammattikorkeakoulu- ja työetiikka. Futura 2/06, 53–58. Turku: Tulevaisuuden tutkimuksen seura.

Friman, Mervi 2004. Ammatillisen asiantuntijan etiikka ammattikorkeakoulutuksessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Väitöskirja.

Gylling, Heta (toim.) 2004. Kehityksen etiikka ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus.

Hauptman, Robert 1988. Ethical challenges in librarianship. Phoenix: Oryx press.

Hauptman, Robert 2002. Ethics and librarianship. Jefferson: Mcfarland.

Hellsten, Sirkku 2004. Korruptio kehityksen uhkana. Teoksessa Gylling, Heta (toim.) Kehityksen etiikka ja filosofia. Helsinki: Gaudeamus, 137–170.

Helkama, Klaus 1997. Kuinka paljon etiikkaa asiantuntija tarvitsee? Ammatieettistä opetusta korkeakouluopintoihin. Julkaisussa Myyry, Liisa (toim.) Ammatietietikka: opettaako koti, korkeakoulu vai Siperia? Ammatieettisen opetuksen kartoittamis- ja kehittämishanke. Väkiraportti. Helsinki: Helsingin yliopisto, 9–24.

Juujärvi, Soile; Myyry, Liisa & Pessa, Kaija 2007. Eettinen herkkyyden ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.

Kirjastotyön periaatteet 1989. Kirjastolehti 1/89, 16.

Koivunen, Hannele & Marsio, Leena 2007. Reilu kulttuuri? Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet [pdf-dokumentti]. Helsinki: Opetusministeriö Viitattu 12.8.2008. Saatavissa http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/Reilu_kulttuuri?lang=fi.

Lampinen, Osmo 2004. Vapaus ja autonomia ammattikorkeakouluissa. Julkaisussa Friman, Mervi, Lampinen, Osmo, Nummela, Pekka & Volanen, Matti Vesa (toim.) Ammattikorkeakouluetiikka. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Lampinen, Osmo & Nummela, Pekka 2004. Ammattikorkeakoulun eettiset ulottuvuudet ja haasteet. Julkaisussa Friman, Mervi, Lampinen, Osmo, Nummela, Pekka & Volanen, Matti Vesa (toim.) Ammattikorkeakouluetiikka. Helsinki: Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Lindfors, Heikki (1997): Ammattieettistä opetusta korkeakouluopintoihin. Julkaisussa Myyry, Liisa (toim.) Ammattietiikka: opettaako koti, korkeakoulu vai Siperia? Ammattieettisen opetuksen kartoittamis- ja kehittämisprojekti. Väliraportti. Helsinki: Helsingin yliopisto, 4–8.

Poroila, H. (2007): Luurangot portinvartijan kaapissa. Helsinki: BTJ.

CIP-HANKE KANSAINVÄLISEN PROJEKTITOIMINNAN PILOTTINA

KIRJASTO- JA TIETOPALVELUAMMATTILAISTEN OSAAMISYHTEISTYÖ 2006–2007

Aulikki Holma ja Leena Sallas

CIP-HANKKEEN TAUSTA JA TAVOITTEET

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman toimintasuunnitelmaa uudistettaessa vuonna 2004 koulutusohjelman visio seuraavalle suunnittelukaudelle määriteltiin seuraavasti: ”Koulutusohjelma on uudistumiskykyinen ja omaleimainen kirjasto- ja tietopalvelualan korkeimman ammatillisen osaamisen kehittäjä. Oppiminen perustuu työelämän tutkimus- ja kehittämishankkeille, joiden avulla sovelletaan ja testataan tietoa, kehitetään ratkaisuja ja palveluja sekä synnytetään uutta ammatillista tietämystä.” (Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman visio 2004.)

Opiskelijat olivat osallistuneet erilaisiin kehittämisprojekteihin myös ennen toimintasuunnitelman uudistusta, sillä kaikkien koulutusohjelman opiskelijoiden opintosuunnitelmiin sisältyi työelämän kanssa toteutettava hanke. Lisäksi kaikki opinnäytetyöt laadittiin tilaajapohjaisesti. Hanketoiminta oli kuitenkin pirstaleista ja pienimuotoista, minkä vuoksi opettajakunta halusi kasvattaa ja fokusoida työelämäyhteistyötä ja opiskelijoiden toimintaa. Käytännön kehittämistyö haluttiin siis liittää osaksi opiskelijoiden oppimista ja opettajien työtä.

Connecting Information Professionals Worklab (CIP) -hankkeen tarkoituksena oli myös systematisoida kehittämistyötä ja luoda toimintamalleja, joiden avulla korkeakoulun opetus, tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä kirjastojen käytännön kehittämistyö voisivat tukea toisiaan entistä tehokkaammin. Lisäksi haluttiin tarjota opiskelijoille mahdollisuus esitellä ja arvioida oppimaansa ja hankkeiden tuloksia myös yhdessä naapurimaamme Viron opiskelijoiden kanssa. Hankkeen avulla voitaisiin

kehittää myös käytännön kansainvälisiä valmiuksia. Resursseja uudentyyppiseen kehittämistyöhön päätettiin hakea EU:n kansainvälisestä aluekehitysohjelmasta (EAKR), jonka yhtenä osa-alueena olivat Viron ja eteläisen Suomen yhteishankkeet (Interreg IIIA).

Kehittämishanketta ei tarvinnut lähteä luomaan tyhjästä, sillä koulutusohjelman henkilöstö oli toteuttanut ennen CIP-hanketta kolme Euroopan Komission rahoittamaa Leonardo da Vinci -ohjelman hanketta, joiden tarkoituksena oli ollut asiantuntijavaihto ja perehtyminen kirjasto- ja tietopalvelualan kansainväliseen kehitykseen. Koulutusohjelman kaksi opettajaa oli työskennellyt useampaan otteeseen eurooppalaisissa korkeakouluissa sekä perehtynyt kansainväliseen toimintaan kirjastoalan organisaatioissa. Lisäksi kokemusta hanketyöstä oli kerryttänyt myös yhdessä Turun ammattikorkeakoulun kirjaston, Turun yliopiston kirjaston ja Åbo Akademin kanssa valmisteltu projekti *ICT-kirjasto-tietokeskus*, jolle opetusministeriö myönsi rahoitusta usean vuoden ajan (Eskola & Hämäläinen 2007).

CIP-hankesuunnitelmaa laadittiin kevästä 2005 alkaen käymällä ensin keskusteluja turkulaisten kirjastojen ja Interreg-ohjelmaa koordinoivien asiantuntijoiden kanssa. Kirjastoista löytyikin innostusta yhteistyöhön kansainvälisessä hankkeessa, ja mukaan tulivat Turun ammattikorkeakoulun kirjasto sekä Turun kaupunginkirjasto-Varsinais-Suomen maakuntakirjasto. Kirjastojen yhteistyöhalu oli merkillepantavaa, erityisesti ottaen huomioon niiden niukat henkilöstöresurssit. Kummassakin kirjastossa oli siihenkin aikaan menossa vaativia uudistushankkeita. Yhteistyöhön koulutusohjelman kanssa oltiin halukkaita ja motivoituneita tästä huolimatta. Virosta kumppaneiksi saatiin Tallinnan yliopiston informaatiotutkimuksen laitos sekä Tallinnan yliopiston akateeminen kirjasto. Sirje Virkusin sekä Silvi Metsarin kanssa laadittiin hankesuunnitelma *Connecting Information Professionals*, joka jätettiin arvioitavaksi syyskuussa 2005. Hankkeen läpimenoa saatiin virallinen päätös 22.12.2005, joten hanke päästiin käynnistämään heti vuoden 2006 alusta.¹

Keskeinen tavoite oli edistää ja tehostaa osaamisen ja tietämyksen kehittymistä sekä koulutuksessa että kirjastoissa voimistamalla vastavuo-

¹ <http://www.cipworklab.net>

roista keskinäistä liikettä korkeakoulun ja kirjastojen sekä muidenkin työelämän instituutioiden välillä (Anttonen & Holma 2005). Organisaatioiden rajoja ylittävällä yhteistoiminnalla tavoitellaan ns. kehittävää siirtovaikutusta, eli tiedon ja osaamisen kehittymistä soveltamalla tietoa uudessa kontekstissa (Engeström 2004, 88–98). Opetukseen haluttiin luoda tietoisesti sellaisia ratkaisuja, joilla saadaan aikaan ammattikontekstiin, kirjastojen käytäntöön integroituvaa oppimista ja sekä fyysisesti että kognitiivisesti autenttisia oppimisympäristöjä (Herrington, Oliver & Reeves 2003; Herrington 2005). Ammattikorkeakouluissa onkin kehitetty monia osallistavia oppimisen ja työskentelyn muotoja, kuten ongelmalähtöisen oppimisen (PBL) ratkaisuja ja projekti- sekä työpajaoppimista (Jolkkonen, Lehtonen & Kanerva-Lehto 2006). CIP-hankkeen eri osissa sovellettiin myös näitä ratkaisuja (Aaltonen & Holma 2007).

Kirjastojen kannalta CIP-hankkeen tavoitteena oli vahvistaa henkilöstön osaamista, kehittää palvelukonsepteja ja välittää koulutukseen tämän näkemystä osaamisen haasteista.

HANKKEEN VAIHEET JA TULOKSET

Hankkeen aloitusvaihe kesti vuoden 2006 tammikuusta huhtikuuhun, jolloin laadittiin yksityiskohtainen projektisuunnitelma ja pidettiin hankkeen aloitusseminaari. Hankkeen käytännön tavoitteet kohdistuivat kahteen kokonaisuuteen, yhtäältä asiantuntemuksen ja toisaalta palveluiden kehittämiseen. Asiantuntemuksen kehittämisen tavoitteet oli edelleen jaoteltu kolmeen alatavoitteeseen: 1) analyysi tulevaisuuden tarpeista kirjasto- ja informaatioalalla, 2) kompetenssimalli ja 3) suomalaisen korkeatasoisen tietopalvelun arviointi. Palveluiden kehittämisen päätavoite oli myös jaoteltu kolmeen alatavoitteeseen: 1) käyttäjäkohtaisen kirjastonkäytön koulutuksen kehittäminen nuorille, 2) informaatiokompetenssien kehittäminen ja 3) PK-yritysten tietopalvelutarpeiden analyysi.

CIP-hankkeessa kehitettiin yhdessä osallistuneiden korkeakoulujen ja kirjastojen kanssa Turun ja Tallinnan alueiden kirjastoammattilaisten osaamista sekä korkeakoulujen opetusta. Hankkeessa hyödynnettiin

kirjastojen näkemystä alan osaamisvaatimuksista ja erityisesti Turun kaupunginkirjastossa kerättyä tietoa osaamisen kehittämisestä. Hankkeessa toteutettiin opiskelijavoimin selvitys kirjasto- ja tietopalvelualan tulevaisuuden tarpeista käsittäen muun muassa ammattilaisten määrän ja koulutuksen kesä-lokakuussa 2006. Marraskuussa 2006 pidettiin kansainvälinen “Needs of Tomorrow and Future Work” -seminaari, jossa pohdittiin, kuinka kirjasto- ja tietopalvelualalle valmistuneiden opiskelijoiden ammattitaito vastaa alan vaatimuksia ja kuinka alan koulutusta tulisi kehittää.

Helmi-toukokuussa 2006 hankkeessa laadittiin osaamiskuvaus kirjasto- ja tietopalvelualan ammattikorkeakoulututkinnon tuottamasta osaamisesta sekä kompetenssimatriisi, joka otettiin käyttöön vuonna 2007 kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa opetussuunnitelman kehittämisen työkaluna. Toukokuussa 2006 pidettiin Turun ammattikorkeakoulun ja Turun kaupunginkirjaston seminaari kompetensseista, jonka jälkeen keskustelua jatkettiin verkkoympäristö Optimassa. Tähän pohjautuen kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opetussuunnitelmaa ja ammattiharjoittelua kehitettiin hankkeen puitteissa vuoden 2007 ajan. Ammattiharjoittelun kehittämiseen liittyen järjestettiin lisäksi työssä oppimisen kehittämispäivä kesäkuussa 2007.

Hanke järjesti yhteistyössä alueen kirjastojen ja *ICT-tietopalvelu*-projektin kanssa Semanttinen Web ja ontologiat -seminaarin tammikuussa 2007. Kevään 2007 aikana seminaarin teeman työstämistä jatkettiin hankkeen puitteissa järjestetyssä tutkimuspajassa, jossa kokeiltiin Turun ammattikorkeakoulussa kehitetyn tutkimuspajamenetelmän soveltuvuutta työelämän ja oppilaitoksen yhteiseksi oppimisen ja osaamisen kehittämisen ympäristöksi (Hyttinen 2008). Tutkimuspaja on työelämälähtöinen oppimisympäristö, jossa vastuu oppimisesta ja toiminnan etenemisestä on oppijoilla, joiden toimintaa tukee mentori (Lehtonen, Kanerva-Lehto & Koivisto 2006).

Asiantuntemuksen kehittämiseen liittyi myös hankkeessa suunniteltu ja opiskelijavoimin toteutettu IT-pohjainen osaamisen johtamisen sovellus, tietoammattilaisten henkilökohtaisten kompetenssien seurantajärjestelmä, PCM (Personal Competence Monitor Tool), jonka vaatimus-

määrittely tehtiin heinä–elokuussa 2006 ja graafisen ulkoasun suunnittelu ja ohjelmointi syyskuusta 2006 syyskuuhun 2007. PCM:n testaus Loki-kirjastoissa² aloitettiin hankkeen loppupuolella, ja sovelluksen kehittämistä on tarkoitus jatkaa edelleen ammattikorkeakoulun tulevissa hankkeissa. Lisäksi hankkeessa tehtiin yhteistyössä Turun ammattikorkeakoulun *ICT-kirjasto-tietopalvelu*-hankkeen kanssa selvitys suomalaisten tietopalveluiden menestystekijöistä, jonka tuloksia esiteltiin Tietoasiantuntijoiden Tietopäivillä (Karppanen, Sallas & Eskola 2007).

Turun kaupunginkirjaston lasten- ja nuortenosaston palvelutuotteita kehitettiin hankkeessa kaupunginkirjaston uutta kirjastorakennusta silmälläpitäen. Kaupunginkirjasto kehitti hankkeessa Stoorin, uuden nuortenosastonsa, toimintaa yhdessä kirjaston käyttäjien kanssa, minkä tuloksena Stoorille muun muassa luotiin oma blogi.

Hankkeessa kehitettiin ja testattiin myös Turun ammattikorkeakoulun kirjaston palvelukonsepteja, erityisesti tiedonhankinnan ohjausta. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opiskelijat perehtyivät tiedonhankinnan käsitteisiin ja suunnittelivat käytännön harjoitustaan, tiedonhankinnan opetusta, työpajoissa käyttäen ongelmaperustaisen oppimisen menetelmää. Autenttisisessa harjoituksessa, jonka ohjauksesta vastasi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto, pääosa opiskelijoista opetti tiedonhankinnan perusteita muille ammattikorkeakouluopiskelijoille ja muutamat ulkopuolisille tahoille, kuten varsinaissuomalaisille yrittäjille (Toikka 2007).

Tallinnan yliopiston informaatiotutkimuksen laitos kehitti hankkeessa kirjasto- ja informaatioalan verkko-opetustaan pohjautuen kansainvälisen asiantuntijoiden konsultointiin sekä laitoksella tehtyihin monipuolisiin tutkimuksiin, jotka sisälsivät muun muassa selvityksen siitä, mitä kompetensseja kirjasto- ja informaatioalan ammattilaiset ja opiskelijat mielestään tarvitsevat, analyysin kirjasto- ja informaatioalan koulutus-trendeistä, alan koulutuksen kehittämisestä sekä yhteistyömalleista, analyysin informaatiolukutaidon malleista ja teoreettisista kehityksistä sekä

² Raision, Askaisten, Lemun, Maskun, Merimaskun, Mynämäen, Naantalın, Nousiaisten, Ruskon, Rymättylän, Taivassalon, Vahdon, ja Velkuan kunnankirjastojen yhteinen kirjastojärjestelmä.

verkko-opetusmateriaalien kehittämiseen tarkoitettujen tietokoneohjelmien testauksen. (Virkus 2006a; b.)

PK-yritysten tietopalvelutarpeisiin perehdyttiin tekemällä opiskelijavoi-
min selvitykset varsinaissuomalaisen ICT-alan sekä bioalan PK-yritys-
ten tiedon- ja tietopalvelutarpeista (Sallas & Eskola 2007). Selvitykset
tehtiin yhteistyössä Turun ammattikorkeakoulun *ICT-kirjasto-tietopal-
velu*-hankkeen kanssa.

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjel-
man opiskelijat osallistuivat seminaareihin Tallinnassa ja Turussa opet-
tajiensa kanssa, ja samoin Tallinnan yliopistosta saatiin vierailijoita Tur-
kuun. Vierailuilla muun muassa vertailtiin kirjastoalan koulutusta Suo-
messa ja Virossa sekä pohdittiin koulutuksen tuottamaa osaamista ja
tutustuttiin paikallisiin kirjastoihin. Osa hankkeen lukuisista seminaa-
reista ja työpajoista suunnattiin laajasti alueen kirjastoammattilaisille.
Kirjastoalan edustajille järjestettiin koulutusta ajan hermolla olevista ai-
heista (mm. sosiaalinen web, semanttinen web ja ontologiat, tekijänoii-
keudet, kirjasto 2.0 ja kirjastot Second Life -virtuaalimaailmassa).

Hankkeen selvityksiä tuotettiin kirjasto- ja tietopalvelun koulutusoh-
jelman opiskelijoiden ja insinööriopiskelijoiden opinnäytteinä sekä in-
formaatiotutkimuksen opiskelijoiden pro gradu -töinä. CIP-hankkeen
talousarvio oli runsaat 400 000 euroa, josta Turun ammattikorkeakou-
lun osuus oli runsaat 280 000 euroa. Hankkeen Suomen-osuudelle saa-
tiin EU:n ja OPM:n tukea kaikkiaan 80 %. Hankkeesta ja sen tuloksista
tiedotettiin kansainvälisissä seminaareissa³, hankkeen kotisivuilla sekä
hankkeessa tuotetuissa julkaisuissa.

CIP-HANKKEEN MERKITYS

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tulee palvella ja kehittää ammattialaa
ja edistää sen uudistumista sekä innovaatioita. Yksittäisillä projekteilla
tavoitellaan ratkaisuja käytännön toimintaan (ratkaisuinnovaatiot). As-
tetta syvemmin toimintaa kehittäville ratkaisuille uudistetaan prosesse-
ja ja saavutetaan pienten askelten innovaatioita (prosessi-innovaatiot).

³ Holma 2006.

Vakiintuneita toimintamalleja rohkeasti uudistamalla voidaan tunnistaa uusia kirjastojen toimintamahdollisuuksia ja palvelumalleja (systemiset innovaatiot). (Putkonen 2005.)

CIP-hankkeessa vahvistettiin työssä jo toimivien ammattilaisten osaamista ja luotiin malleja osaamisen ja palvelujen kehittämiseen. Hankkeen tuloksena korkeakoulutuksen ja käytännön työelämän yhteistyö vahvistui ja vakiintui. Yhteistyö vahvisti kirjastoalan tutkimus- ja kehitystyön sekä sen opetuksen ja oppimisen integrointia alueen kirjastojen toimintaan sekä tarjosi opettajille ja opiskelijoille käytännön mahdollisuuksia osallistua työelämän kehittämiseen. Hanke vahvisti alueen kirjastojen ja korkeakoulutuksen välistä yhteistyötä ja tuotti uusia yhteistyöideoita ja kontakteja. Koulutusohjelman kannalta CIP-hanke käynnisti koulutusohjelman kansainvälisen hanketoiminnan ja sen tuoma resurssi mahdollisti pitkäjänteisen kehittämisen.

Kansainvälisissä hankkeilla tavoitellaan pitkäkestoista vaikutusta ja yhteistyön jatkuvuutta, mikä on myös kirjastoalan hanketoiminnan haaste (Johnson 2005). CIP-hankkeen osalta voidaan todeta, että yhteistyö kaikkien hankekumppaneiden kanssa on saanut jatkaa edelleen. Turun ammattikorkeakoulun kirjasto sekä Turun kaupunginkirjasto ovat kytkeytyneet kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman verkostoon monin tavoin. Samoin yhteistyö Tallinnan yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksen kanssa jatkuu edelleen myös uudella ohjelmakaudella, nyt alueellisen innovaatioympäristön kehittämiseen tähtäävässä hankkeessa.

LÄHTEET

Aaltonen, L. & Holma, A. 2007. Asiantuntijuus kehittyvä yhteisöjen vuoropuhelussa – Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutuksen kehittäminen ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Korpisaari, J. & Saarti, J. (toim.) Kirjastonhoitaja tulevaisuudessa – Millaista osaamista kirjastot tarvitsevat? Helsinki: Kirjastonhoitajien säätiö, 89–111.

Anttonen, M. & Holma, A. 2005. Kumppanuushankkeella alueellisiin innovaatioihin. *Signum* (38) 2006: 2. s. 5–9.
<http://www.protsv.fi/stks/signum/200506/2.pdf>.

Connecting Information Professionals -hankesuunnitelma. Käsikirjoitus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu 2005.

Engeström, Y. 2004. Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittäminen työssä. Tampere: Vastapaino.

Eskola, E.-L. & Hämäläinen, L. 2007. Tietopalvelujen tuotteistus ja markkinointi: case: yrityksen verkkotietoisuus -tapahtuma. BMF:n syysseminaari 14.11.2007. http://www.bmf.fi/Eskola_katselu.pdf.

Herrington, J., Oliver, R., & Reeves, T. C. 2003. 'Cognitive realism' in Online Authentic Learning Environments. Teoksessa Lassner, D. & McNaught, C. (toim.) EdMedia World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications. Norfolk: AACE. s. 2115–2121.

Herrington, A. (toim.) 2005. Authentic Learning Environments in Higher Education. Hershey: Information Science Publishing.

Holma, Aulikki 2006. Developmental transition by the collaboration between the university and regional ICT industry cluster – A boundary-crossing experiment for knowledge creation and transfer. Julkaisussa Nickmans, G., Bosmans, M. & Brants, L. (toim.) Improving Quality in Teaching and Learning: Developmental Work and Implementation Challenges: First European Conference on Practice-Based and Practitioner Research (ECPBR) October 19–21, 2006, Leuven: University of Leuven, s. 102–103.

Hyttinen, R. 2008. Roolit sekoittuvat uusissa oppimisympäristöissä. *Signum* 2/3.

Johnson, I. M., 2005. "In the middle of difficulty lies opportunity" – using a case study to identify Critical Success Factors contributing to the initiation of international collaborative projects. *Education for Information*, 23(1/2) March, 9–42.

Jolkkonen, A., Lehtonen, J. & Kanerva-Lehto, H. 2006. Ohjaaja pajan paukkeessa. Teoksessa Kotila, Hannu (toim.) Opettajana ammattikorkeakoulussa. Helsinki: Edita. s. 169–183.

Karppanen, P., Sallas, L. & Eskola E-L. 2007. Hyvä tiedonkulku, toimiva asiakaspalvelu ja pätevä henkilöstö luovat onnistumista. *Tietoasiantuntija* 4/2007.

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman visio. Käsikirjoitus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu 2004.

Kotila, H. 2004. Tutkimus- ja kehitystoiminnan haasteet ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Kotila, Hannu & Mutanen, Arto (toim.) Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. s. 11–23. Helsinki: Edita.

Lehtonen, J., Kanerva-Lehto, H. & Koivisto, J. 2006. Tutkimuspaja mahdollisuutena yhdistää T&K ja opetus. Turku: Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 24. Saatavissa: http://tk.turkuamk.fi/julkaisutoiminta/puheenvuoroja_24_e_julkaisu.php.

Putkonen, A. 2005. Tutkimus- ja kehitystoiminnan käynnistäminen. Käsikirjoitus. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Sallas, L. & Eskola, E.-L. 2008. Information needs and information seeking of ICT-professionals in South-West Finland. Influences on the development of library and information services for SMEs. Tiivistelmä 20.–22.8.2008 Turussa Creating Knowledge -konferenssissa pidetystä esitelmästä.

Toikka, M. 2007. Kirjastoalan yhteistyötä yli (kaikkien) rajojen. *Kreodi* 2/2007.

Virkus, S. 2006a. Development of information-related competencies in European ODL institutions: senior managers' view. *New Library World*, 107(11/12), 467–481.

Virkus, S. 2006b. Information-related competencies and learning. Tallinna Ülikooli Toimetised. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

3 ½ KASVUN VUOTTA KIRJASTOALAN AMMATILAISEKSI

Kaarina Sainio

Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa opetetaan aktiivisille opiskelijoille muun muassa tiedonhakuja ja -organisointia, asiakaspalvelua ja luetteloitua. Opetussuunnitelmassa mainittujen opetuskokonaisuuksien lisäksi opiskelijat sisäistävät myös paljon muita, aivan yhtä tärkeitä mutta vaikeammin havaittavia asioita. Eräs merkittävimmistä kolmen ja puolen vuoden aikana kehittyvistä piirteistä on ammatti-identiteetti ja sen myötä syntyvä ammattiylpeys. Vaikka ammatti-identiteettiä ei voi opiskella kirjoista, sen kehittymisellä on varmasti oma roolinsa kasvussa kohti aktiivista asiantuntijuutta. Tarkoitukseni on havainnoida tätä prosessia ja siihen vaikuttavia tekijöitä sillä kokemuksella ja asiantuntijuudella, jota lähes suoritettut kirjasto- ja tietopalvelun opinnot antavat.

Hakiessani opiskelemaan Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaan vuonna 2004 lähetin hakemukseni yhdessä 668 muun hakijan kanssa. 18 opiskelijaa vuodessa hyväksyvälle koulutusohjelmalle hakijoiden määrä tuntuu hurjalta. Näin jälkempäin ajateltuna olisi oma itsevarmuutenikin saattanut karista, jos olisin tiennyt millainen joukko alalle oli pyrkimässä. Onneksi en tiennyt ja lopetelen nyt opintojani ylpeänä ja aktiivisena kirjastoalan ammattilaisena. Ammattilaisuus on hiljalleen kasvanut neljän vuoden aikana, joina myös stereotypiat harmaista kirjastolaisista ovat pysyneet voimissaan. Kuinka tähän on päädytty?

AMMATTIKUVASTA AMMATTI-IDENTITEETTIIN

Vaikka omien tuntemusten ja kehityksen analysointi on yleisesti ottaen vaikeaa, olen päättänyt yrittää. Voin myöntää, että aloittaessani korkeakouluopintoni minulla oli vain hämäriä mielikuvia kirjastoalan realiteeteista ja huterat perustelut kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaan

pyrkimiselle. Salon kaupungissa syntyneenä ja kasvaneena olin saanut koko elämäni nauttia erittäin laadukkaista ja toimivista kirjastopalveluista. Valoisa ja avara kirjastotalo oli aina tarjonnut ahkeralle lukijalle vain positiivisia kokemuksia ja ystävälliset kirjastotädit tuntuivat lähes kaikkietäältä. Turun ammattikorkeakoulun valintaopasta selatessa kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma oli ainoa joka herätti mielenkiintoni. Miksi sitä ei itsekkin tekisi uraa kirjojen keskellä rauhallisessa ympäristössä? Käväistessäni tänä keväänä yhteishakukiiireiden keskellä painiskelevan opinto-ohjaajani puheilla sain sen kuvan, ettei koulutusohjelman imago ole neljässä vuodessa muuttunut. Lukuisat innokkaat ja aktiiviset pyrkijät soittelevat pääsykoekutsujensa perään ja kysyvät lisätietoja koulutusohjelman sisällöstä.

Koulutusohjelman suosio tuntuu hämmäntävältä, jos sitä vertaa median ikaikaiseen stereotypiaan kirjastoalan ammttilaisesta. Tätä harmaisiin villavaatteisiin pukeutunutta, nutturapäistä tättiä on riepoteltu lukuisissa kirjastoalan julkaisuissa ja keskustelufoorumissa, mutta se pitää tiukasti hyssyttellen kiinni paikastaan ihmisten mielikuivissa ja mediassa. Median esittelemät kirjastonhoitajat voidaan jakaa karkeasti joko hiljaisuuden rakastajiin tai kirjojen vartijoihin. Kirjastonjohtaja Marja Widenius on ansiokkaasti kerännyt lisensiaatintyöhönsä esimerkkejä näistä stereotyyppisistä hahmoista kaunokirjallisuudessa ja elokuvissa ja julkaissut niistä mielenkiintoisia artikkeleita (esim. Widenius 2000). Hän nostaa esimerkeiksi *Aku Anikka* -sarjakuvan sekä elokuvat *Sophien valinta*, *Cal* ja *Ihmeellinen on elämä*. Lähivuosina kirjastonhoitajan harmaata muotokuvaa on ruokkinut mm. vuonna 2002 ilmestynyt ruotsalainen elokuva *Naapurihaudan kaveri*, Virpi Hämeen-Anttilan kesällä 2007 Anna-lehdessä julkaistu jatkokertomus ja Twix- suklaapatukan mainos, jossa Twixiä syötyään hyssyttelevä kirjastotätikin vapautuu. Mielikuiva eivät valitettavasti taida kadota vielä vuosikymmeniin kaikkien kouluilaisten luettua Harry Potterinsa, joissa jämääkää Irma Prilli vahtii kirjoja ja pitää kuria Tylypahkan kirjastossa.

Uusin esimerkki kirjastonhoitajien sitkeästi elävästä harmaasta imagoista saatiin alkuvuodesta, kun varsin nuorekas City-lehti kyseli lukijoiltaan näkemyksiä eri ammateista. Antamatta liikaa painoarvoa tämän tason tutkimukselle voidaan kyselyn perusteella todeta kirjastonhoitajien

olevan nuorten ihmisten mielikuvissa konservatiivisia, mutta rehellisiä nynnijä ja ei-ahneita tiukkapipoja (sanan sukupuolimoraalisessa merkityksessä). Artikkelini pääkysymys kuuluukin, miten tällaisessa mielikuvailmastossa saadaan koulutettua asiantuntevia ja aktiivisia kirjastoalan ammattilaisia, jotka ovat valmiita kohtaamaan ammattikuvaansa liittyvät stereotyyppit pystypäin (ja ehkä peräti murtamaan niitä)?

Onneksi ammatti-identiteetin kasvattamista ei kaikkien kohdalla tarvinnut aloittaa tyhjästä. Vaikka en toki ollut ryhmäni ainoa, joka perusti uravalintansa vain mielikuville, mahtui parinkymmenen opiskelijan joukkoon myös monia, joille kirjasto oli jo työ- tai siviilipalveluspaikkana tuttu. Eräs koulutusohjelman erityisominaisuuksista muihin oppiaineisiin verrattuna on opiskelijoiden heterogeenisuus. Kaikki eivät pyri opiskelemaan suoraan koulun penkiltä, vaan taustalla saattaa olla muiden alojen opintoja tai pitkä työkokemus. 19-vuotias ylioppilas on aina mahtunut hyvin samaan ryhmään 40-vuotiaan maisterin kanssa. Koko ryhmälle yhteiset koulupäivät ja reipas ryhmätyöskentely antavat hyvät mahdollisuudet sekä ryhmähengen luomiselle että ajatusten ja ideoiden vaihdolle. Samaan aikaan ja samoissa tiloissa koulutustaan täydentävät jo työssä käyvät aikuisopiskelijat, joiden läsnäolo ja esimerkki on tärkeä niin ammatti-identiteetin kuin tulevaan työhön perehtymisenkin kannalta. Työhön perehtyneet selittävät kokemattomammille työn arkea ja rutiineja, ja yksipuoliset mielikuvat haihtuvat kirjastoalan erilaisten todellisuuksien tieltä.

VERTAISTUKEA, ROOLIMALLEJA JA KONKREETTISIA KASVUN HETKIÄ

Ammattikorkeakoulutus tähtää valmistumiseen ja ammatilliseen pätevoitymiseen. Vaikka mielikuvat tulevasta alasta saattavat olla sumeita tai peräti vääristyneitä, tietää opiskelija varmasti valmistuvansa tiettyyn ryhmään ja ammattikuvaan. Pian opiskelujen aloittamisen jälkeen opiskelija huomaa jo kiinnittävänsä erityistä huomiota medioissa ja esimerkiksi kaunokirjallisuudessa esiintyviin kirjastonhoitajiin. Bo Carpelanin voittaessa Finlandia-palkinnon tunki pieni opiskelijakin ylimääräistä ylpeyttä. Kuutamolla-elokuvan loppukohtauksen teki entistä romanttisemmaksi tapahtumapaikka. Junon spekuloidessa nörttien tyttöjen tulevaisuutta kirjastoalan opiskelija oli ainoa, joka nauroi ääneen täydessä

elokuvateatterissa. Kirjastonhoitajien bongamisessa auttavat toki myös opiskelutoverit, jotka lähettävät tekstiviestin silloin, kun Nelosen tositv-ohjelmassa kirjastotäti muuttuu baaritanssijattareksi.

Opiskelutovereilla on monella muullakin tavalla keskeinen rooli opiskelijan elämässä ja ammatillisessa kasvussa. Pieni koulutusohjelma tekee tutustumisen toisiin helpoksi ja samanhenkistä seuraa löytyy varmasti. Samassa opiskeluvaiheessa olevalle toverille voi kertoa opiskeluelämän ilot ja surut ja saada myös vertaistukea. Merkittävimmäksi tuki muodostuu oman alan tuntuessa raskaalta, kun esimerkiksi pätkätöiden täyttämä tulevaisuus tai huono palkkaus aiheuttavat huolta. Erästä alan vitsausta, vähättelyä ja aliarvioimista, vastaan olemme taistelleet painattamalla kaikille halukkaille opiskelijoille oman T-paidan Duudsonien ISÄNTÄ-paitaa muistuttavalla KIRJASTOTÄTI-painatuksella. Wideniuksen mukaan myös muualla maailmassa on huomattu, että jos tädittelyn kääntää huumorilla omaksi aseekseen, jaksaa huomattavasti leppoisammalla asenteella vastata alanvalintaa koskeviin ihmettelyihin. Kahvikupin ääressä samanhenkisten opiskelutoverien kanssa jaksaa ja nauraa ”Mitä, tarvitseeko kirjastoalaa muka opiskella?”, ”Mitä te oikein teette siellä kolme ja puoli vuotta?” tai ”Mitä muuta te teette kuin luette kirjoja?” -henkisille uteluille.

Opiskelijaryhmän tukea tarvitaan joskus myös koulun sisällä. Vaikka koulutusohjelman pienuudessa on omat hyvät puolensa, jää se opiskelijamaailmassa helposti isompien jalkoihin. Kulttuurialaan kuuluvat, tietoliikenteen ja sähköisen kaupan tulosalueelle sijoitetut tulevat tradenomit opiskelevat samassa rakennuksessa satojen insinöörien kanssa. Tasa-arvoinen, maksuton ja koko Suomen kattava kirjastolaitos tuntuu helposti pieneltä ja mitättömältä Nokian kaltaisten menestystarinoiden rinnalla. Porukan pienuus tuo mukanaan myös pippurisuutta ja erilaiset vaikeudet ja vastoinkäymiset on helppo kääntää oman porukan voitoksi ja vahvuudeksi. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa suuri osa opiskelijoista on kiinnostunut juuri monipuolisesta käytännön kirjastotyöstä ja kirjastotätiyttä pidetään selvästi arvossaan. Tietopalveluista ja yritysmaailmasta kiinnostuneet ovat ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun opiskelijoiden keskuudessa, toisin kuin yliopistossa, selvä vähemmistö, vaikka heitäkin toki löytyy. Ehkä syynä on koulutusohjel-

man kirjastomaailmaan selvästi viittaava nimi, ehkä ammattikorkeakoulun ammatillinen luonne, mene ja tiedä. Ryhmähenkeä ja ammatti-identiteettiä koulutus varmasti vahvistaa.

Koska Turun ammattikorkeakoulun toiminta-ajatuksena on vastata korkeimman ammatillisen osaamisen kehittämisestä Varsinais-Suomessa, on ammatillinen osaaminen jatkuvasti läsnä koulutuksessa. Konkreettisimmin tämä ilmenee kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opiskelijalle niissä lukuisissa tilanteissa, joissa kirjastoalan ammattilaiset esittelevät opiskelijoille omaa työtään ja osaamistaan. Nämä kohtaamiset, niin tutustumiskäynneillä kirjastoissa, kurssiopetuksessa kuin erilaisissa projekteissakin, ovat omiaan (ehkä tarkoituksella, ehkä huomaamatta) vahvistamaan opiskelijan ammatti-identiteettiä. Eräs samaan aikaan kansani opiskelun aloittanut koulutoverini muistelee edelleen lämmöllä ensimmäisen opiskeluvuoden keväällä järjestämäämme ”luokkaretkeä” muutamaan pääkaupunkiseudun kirjastoon, joista yksi oli Espoon Leppävaaran aluekirjasto. Kirjaston työntekijät esittelivät meille kaunista ja käytännöllistä kirjastoaan, meille tarjottiin kahvit ja kerrottiin kirjastossa ajankohtaisista aiheista. Päivästä saamamme opetukset eivät tuntuneet koulunkäynniltä vaan konkreettiselta perehtymiseltä aiheisiin, jotka kiinnostivat kaikkia. Me olimme samaa porukkaa, kirjastolaisia.

Itse voisin nostaa esimerkiksi ammatti-identiteettini kasvamisesta semanttista webiä käsitelleen työpajan, joka järjestettiin koulutusohjelmassa keväällä 2007. Työpajan mentorina toimi Erkki Lounasvuori, joka piti työpajaan osallistuville opiskelijoille koulutuspäivän semanttisen webin ja Web 2.0:n työkaluista ja toiminnasta. Vielä opintojen loppusuoralla yllätyin ja koin ammattiylpeyttä siitä, miten mielenkiintoisten asioiden parissa pätevät ihmiset päivittäin työskentelevät. Näillä moninaisilla kohtaamisilla todellisen työelämän ja oikeiden ammattilaisten kanssa on ollut ammatti-identiteetille ja ammattiylpeydelle paljon teoriaa ja tenttikirjoja huomattavampi vaikutus.

Toinen ammatti-identiteettiä ja itseluottamusta varmasti nostattava vaihe koulutuksessa ovat pakolliset harjoittelujaksot, joissa opiskelija viettää yhteensä 20 viikkoa. Vaikka harjoittelun saa suorittaa oikeastaan

missä tahansa kirjasto- ja tietopalveluun kuuluvassa organisaatiossa, haluavat useimmat opiskelijat lähialueiden kirjastojen tiskien taakse. Tämäkin on osoitus opiskelijoiden juuri kirjastomaailmaan suuntautuvasta kiinnostuksesta. Harjoittelussa opiskelija saa turvallisesti tutustua työelämän kiemuroihin ja pääsee tosielämässä testaamaan osaamistaan vaiheessa, jolloin heikkoja kohtia on vielä helppo kehittää. Kaiken kokemansa pääsee myös jakamaan opiskelutovereiden kanssa ja kuulemaan heidän kokemuksiinsa. Vaikka aluksi opiskelija saattaa tuntea olevansa väärissä vaatteissa ja saavansa ansaitsematonta arvostusta, harjoittelusta saatava positiivinen kokemus ja uudet opit suoristavat selkää ja nostavat leukaa samalla kun konkretisoivat luennoilla ja ryhmätoissa opeteltuja asioita.

Vaikka ammattikorkeakouluopetuksessa kehittyvä ammatti-identiteetti rakentuu lukuisista paloista, se on kuitenkin valmistuvalla opiskelijalla vahvana taustana. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta valmistuu alansa asiantuntijoiden lisäksi sen ylpeitä puolestapuhujia, joilla on vahvoja näkemyksiä alasta ja sen tulevaisuudesta. Tätäkin voi pitää kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kymmenvuotisen historian yhtenä saavutuksena.

LÄHTEET

Korpisaari J & Saarti J. 2007. Kirjastonhoitaja tulevaisuudessa – Millaista osaamista kirjastot tarvitsevat? Forssa: Kirjastonhoitajien säätiö.

Widenius, Marja 2000. "Hänellä oli silmälasit ja hän näytti kirjastonhoitajalta, aivan mitättömältä". Kreodi 3/2000.

Widenius, Marja 2001. Kärsivät, kesytettävät ja etsivät kirjastonhoitajat. Kreodi 4/2001.

Artikkelissa on lisäksi käytetty lähteenä mm. City-lehteä (4/2008), Turun ammattikorkeakoulun Internet-sivuja sekä Harry Potter -kirjasarjaa. Suurkiitos Maria Nummelalle mielipiteiden ja muistojen jakamisesta sekä luovuttamisesta kirjoittajan käyttöön.

**INFORMAATIOTUTKIMUKSEN
POLKUJA**

INFORMAATIOTUTKIMUSTA OULUN YLIOPISTOSSA 20 VUOTTA

Maija-Leena Huotari, Terttu Kortelainen ja Mirja Iivonen

PERUSTAMINEN

Informaatiotutkimuksen tutkimus ja opetus aloitettiin Oulun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa 20 vuotta sitten, vuonna 1998, nimellä kirjastotieteen ja informatiikan koulutusohjelma. Alan yliopistokoulutuksen aloittamisen taustalla oli selvä sosiaalinen tilaus – Pohjois-Suomessa oli pulaa pätevästä kirjastonhoitajista. 1970-luvulla Oulun läänin kirjastoissa 30 % ja Lapin läänin kirjastoissa melkein puolet kirjastonhoitajien viroista oli vakinaisesti täyttämättä. Vuoden 1973 kirjastokomitea ehdotti tämän perusteella kirjastonhoitajakoulutuksen aloittamista Joensuussa tai Oulussa. Neuvotteluja asiasta kävivät monet henkilöt vuosien aikana ja vuoden 1988 valtion tulo- ja menoarviossa koulutus perustettiin Oulun yliopistoon. (Kautto 1992, 35–36.)

Oulun yliopistossa on alan tutkimuksessa ja opetuksessa alusta alkaen toteutettu sitä, mitä yliopistoilta myös tänä päivänä edellytetään: koulutuksessa on pyritty vastaamaan kirjasto- ja informaatioalan asiantuntijoiden koulutustarpeeseen erityisesti Pohjois-Suomessa. Tutkimuksen resursoinnissa puolestaan ulkopuolisella rahoituksella on ollut merkittävä rooli. Tutkimuksessa ja opetuksessa on tehty sekä kansallista että kansainvälistä yhteistyötä ja rakennettu kumppanuuksia. Oppiaineena informaatiotutkimusta on Oulun yliopistossa kehitetty läheisessä yhteistyössä alan ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa ottaen huomioon myös yhteiskunnan muutokset. Jo kaksikymmentä vuotta sitten on siten otettu askeleita myös yliopistojen kolmannen tehtävän toteuttamisen suuntaan.

YHTEISTYÖ JA VERKOSTOITUMINEN

Koska informaatiotutkimuksen henkilöresurssit Oulun yliopistossa ovat olleet koko ajan melko vähäiset, kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö on ollut luonnollinen valinta pienelle oppiaineelle. Omaan suuruuteen ja erinomaisuuteen ei ole voinut nojautua, vaan onnistumisia ja menestystä on pitänyt hankkia verkoistoitumalla. Koulutusohjelmalle on alusta alkaen pyritty kehittämään oma profiili, jossa keskeistä on ollut yhteistyö. Kontaktit Tampereen yliopistoon ja Åbo Akademiin ovat olleet koulutusohjelmalle merkittäviä. Kansallisen yhteistyön pohjaa laajensi merkittävästi valtakunnallisen viestintätieteiden yliopistoverkoston perustaminen vuonna 1998 ja Oulun yliopiston edustajien aktiivinen osallistuminen sen toimintaan. Myös osallistuminen konferensseihin, omien tutkimustulosten esittely kansainväliselle kuulijajoukolle sekä konferensseissa luodut kontaktit ovat tukeneet koulutusohjelmaa ja sen toimintaa Oulun yliopistossa.

Kansainvälinen yhteistyö keskittyi 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alkupuolella Pohjoismaihin ja Baltian maihin. 1990-luvulla tiiviit kontaktit erityisesti amerikkalaisiin tutkijoihin edistivät informaatiotutkimuksen innovatiivista kehittämistä Oulun yliopistossa. Erinomainen esimerkki tästä on vuonna 1997 toteutettu tietoverkkovälitteinen kansainvälisestikin pioneerityöksi osoittautunut Collaboration Across Boundaries -opintojakso yhdessä Pohjois-Carolinan yliopiston Chapell Hillissä sijaitsevan informaatiotutkimuksen laitoksen kanssa. Kursin aikana suomalaiset ja amerikkalaiset opiskelijat tapasivat toisiaan tietoverkon välityksellä ja laativat yhteisiä projektitoita. (Ks. esim. Sonnenwald, Iivonen, Alpi & Kokkinen 1998; Iivonen & Sonnenwald 2000; Iivonen, Sonnenwald & Parma 2001.)

1990-luvulla yhteistyö pohjoismaisten bibliometriikan tutkijoiden kanssa oli tiivistä. VTT:n ja Informaatiotutkimuksen yhteistyössä aloitettiin Pohjoismaissa vuosittain järjestettävä Bibliometriikan Workshop. Ensimmäinen tapaaminen oli Espoossa vuonna 1996. Workshopissa alan tutkijoilla on tilaisuus esitellä toteutuneita tai käynnissä olevia hankkeitaan, keskustella niistä ja tutustua toistensa tutkimukseen. Workshop

järjestetään vuorovuosin eri Pohjoismaissa, ja Oulun yliopistossa se järjestettiin vuonna 2000 (ks. Kortelainen, Saarijärvi & Kivimäki 2000).

1990-luvun loppupuolella hyvät kontaktit amerikkalaisiin tutkijoihin mahdollistivat useita merkittäviä vierailuja. Muiden muassa Nick Belkin, Diane Sonnenwald ja Paul Solomon toimivat Fulbright-professoreina Suomessa ja sen myötä vierailivat myös Oulun yliopistossa. Tämä suuntaus on jatkunut myös 2000-luvulla, jolloin Carol Tenopir toimi oppiaineen omana Fulbright-professorina syyslukukaudella 2005, ja Ronald Rice vieraili vuonna 2006. Pohjoismaisen bibliometriikan workshopin lisäksi, johon osallistuivat muiden muassa Peter Ingwersen ja Olle Persson, Oulussa järjestettiin vuonna 2000 SCARLID-kollokvio, johon osallistuivat muiden muassa Michael Buckland, Bob Rayward ja Birger Hjørland (ks. Rayward 2004), sekä vuonna 2008 oppiaineen 20-vuotisjuhlakonferenssi USE-2008 - From Information Provision to Knowledge Production, jonka keynote-esitelmäsiinä olivat Christine Borgman ja Blaise Cronin (ks. Huotari & Davenport 2008).

Mielenkiintoisen kansainvälisen koulutusyhteistyön vuodesta 2005 alkaen on mahdollistanut ulkoministeriön rahoittama kehitysyhteistyö, jota Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO toteuttaa North-South-South Higher Institution Education Network -ohjelmallaan. Oulun yliopisto koordinoi ohjelman projektia *Triangular Co-operation in Library and Information Studies between Finland, Namibia and the Republic of South Africa*. Projekti toteutetaan yhteistyössä Åbo Akademin informaatiotutkimuksen ja Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelman kanssa ja sen yhteistyötahona on myös Suomen kirjastoseura. Yhteistyömuotoja ovat:

- Kompetenssin vahvistaminen ja alan opetussuunnitelman kehittäminen
- Verkostotapaamiset ja intensiivikurssit
- Opettaja- ja opiskelijavaihdot, opetusmateriaalien kehittäminen
- Jatkotutkintokoulutus ja tutkimus
- Käytännön harjoittelu.

Yhteistyöstä saadut kokemukset ovat olleet positiivisia ja sitouttaneet partneriyliopistoja projektin toteuttamiseen jo kolmen vuoden ajan. Tähänastisen myönnetyn rahoituksen kokonaismäärä on noin 150 000 euroa¹.

TUTKIMUSTOIMINNAN VAKIINTUMINEN

Jatkotutkintokoulutus

Opiskelijoiden vuotuinen sisäänotto on 15 sekä yksi saamenkielinen opiskelija. Tutkintotavoite on 11 maisterintutkintoa vuodessa sekä yksi tohtorintutkinto joka toinen tai kolmas vuosi. Tutkintotavoitteet on saavutettu jokseenkin hyvin ja joinakin vuosina tavoite on jopa ylitetty niukoista opetusresursseista huolimatta. Maisterintutkintoja on tuotettu yhteensä 149, mikä on vakuuttava määrä. Informaatiotutkimuksen melko nopeaa vakiintumista akateemiseksi oppiaineeksi Oulun yliopistossa kuvaa hyvin oppiaineessa hyväksytyt jatko-opinnäytteet, väitöskirjat ja lisensiaatintutkimukset (ks. Taulukko 1).

Tutkimus ja tutkijakoulutus on toteutettu pääasiallisesti virkatyönä. Merkittävää on kuitenkin ollut se, että ulkopuolisella projektirahoituksella toteutetut hankkeet ovat tuoneet huomattavan lisän oppiaineen

TAULUKKO 1. *Oulun yliopistossa hyväksytyt informaatiotutkimuksen väitöskirjat ja lisensiaatintutkimukset vuodesta 1988 alkaen.*

vuodet	hyväksytyjä väitöskirjoja	hyväksytyjä lisensiaatintutkimuksia
1988–1995		2
1996–2000	4	4
2001–2005	1	1
2006 →	1	1
Yhteensä	6	8

¹ Ks. <https://www.cimo.fi/dman/Document.phx?documentId=ab20008145343566&cmd=download>

muuten pieniin tutkija- ja opettajavoimavaroihin. Jokaisen tutkijan asiantuntemus paitsi laajentaa tutkimuksen kohteita myös lisää opetusresursseja. Tämä tulee esille erityisesti vuosien 2001–2004 välisenä aikana. Tällöin suuri osa projektirahoituksesta suuntautui käytettävyystutkimukseen, jonka kohteena olivat Internetin välityksellä tarjottavat verkkopalvelut. Tätä kautta käytettävyysnäkökulma on tullut mukaan myös opetukseen, julkaisuihin ja opinnäytetöihin. Hankkeissa tehtiin yhteistyötä etupäässä opetusministeriön kanssa Suomessa tutkintoon johtavan koulutuksen verkkosivustoa Opintoluotsia ja Avoimen yliopiston verkkopalvelua koskevissa tutkimuksissa. Parhaimmillaan ulkopuolinen rahoitus oli 50 % oppiaineen kokonaisrahoituksesta.

Lisäksi jatko-opiskelijoiden osallisuus pohjoismaisessa NORSLIS-tutkijakoulussa sekä valtakunnallisissa viestinnän ja informaatiotutkimuksen tutkijakouluissa ja Suomen Akatemian rahoittamissa tutkimushankkeissa on tuonut tutkijaresursseja oppiaineeseen. Vuoden 2008 alussa käynnistyi nelivuotinen Suomen Akatemian 400 000 eurolla rahoittama terveystiedon hallintaan, käytäntöihin ja vaikuttavuuteen kohdistuva tutkimushanke *Health Information Practice and Its Impact* (HeIP), joka toteutetaan yhteistyössä Åbo Akademin informaatiotutkimuksen oppiaineen kanssa.

Julkaisutoiminta

Tieteelliset julkaisut ovat yksi keskeinen tapa tarkastella tutkimustoitinnan tuloksellisuutta. Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen oppiaineen tutkijat ja opettajat ovat olleet ahkeria julkaisijoita, myös kansainvälisillä foorumeilla. Julkaisutoiminnan laajuutta osoittavat seuraavat tunnusluvut:

Kokonaisuudessaan henkilöstö on julkaissut vuodesta 1988 alkaen noin 225 julkaisua, joista 75 on ilmestynyt vertaisarvioituissa julkaisuissa. Näistä 65 on ilmestynyt kansainvälisillä foorumeilla, ja näistä 50 on vertaisarvioitua. Kotimaassa on ilmestynyt 160 julkaisua, ja niistä 25 on läpikäynyt vertaisarvioinnin.

Tutkimusjulkaisujen tietoja tarkasteltaessa huomataan, että monet julkaisut ovat yhteisjulkaisuja. Tämä kuvaa yhtä oululaista informaatiotut-

kimuksen tekemisen tapaa – tutkimustulokset ja uusi tieto tuotetaan usein yhdessä kollegoiden ja opiskelijoiden kanssa. Lisäksi julkaisukäytännöissä heijastuu jonkin verran kuuluminen humanistiseen tieteen tekemisen traditioon, sillä julkaisuista useat ovat monografioita.

Julkaisut heijastavat luonnollisesti tekijöidensä tutkimusintressejä. Niinpä niitä tarkasteltaessa näkyy, mitkä aihealueet ovat olleet Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen oppiaineessa eniten kiinnostuksen kohteena. Muita vahvempina näyttäytyvät aihealueet muodostavat perustan myös tutkimuksen tulevalle kehittämiselle.

Keskeiset tutkimuskohteet

Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen julkaisut ensimmäisen 20 vuoden aikana ovat melko monelta aihealueelta. Kuitenkin julkaisujen perusteella voidaan tunnistaa joitakin muita vahvempia aihealueita. Alustavan niin kutsutun yhteissana-analyysin perusteella voidaan hahmottaa kuusi tutkimusaluetta.

Yhteissana-analyysin avulla tutkitaan sanojen yhteisesiintymistä julkaisuissa. Kahden sanan laaja yhteisesiintyminen monissa julkaisuissa ilmentää sitä, että näissä julkaisuissa tarkastellaan samoja aihepiirejä.

Yhteissana-analyysi perustuu olettamukseen, että julkaisun asiasanat tarjoavat riittävän kuvauksen dokumentin sisällöstä. Kaksi asiasanaa, jotka esiintyvät yhdessä samassa julkaisussa, ilmaisevat linkkiä niiden aihepiirien kesken, mihin ne viittaavat. Siten esimerkiksi voidaan päätellä, että jos julkaisussa esiintyvät samanaikaisesti asiasanat ”Hepatitis B transmission” ja ”Hospital workers”, siinä tarkastellaan sairaalan henkilökunnan altistumista ammatissaan hepatiitti B:lle. Tiettyjen termien tai sanaparien tiheä yhteisesiintyminen viittaa johonkin tutkimusteemaan. Koska yhteissana-analyysi perustuu sisällönkuvailutermeille eli asiasanoille, sisällönkuvailun laatu on kriittistä tutkimuksen luotettavuuden kannalta. (Cambrosio, Limoges, Courtia & Laville 1993, 123–124.)

Tässä yhteissana-analyysissä tutkimusaineisto koostui julkaisuista, joita informaatiotutkimuksen oppiaineen henkilökunta on julkaissut vuosina 1988–2008. Aineistoon otettiin mukaan sellaisten kirjoittajien jul-

kaisut, jotka työskentelivät oppiaineessa julkaisun ilmestymishetkellä. Aineisto sisältää opettajien, jatkokoulutettavien ja projektitutkijoiden julkaisut, mutta ei dosenttien julkaisuja. Tutkimusaineistossa on yli 200 julkaisua, ja sitä voidaan pitää edustavana. Niitä kuvaavien asiasanojen joukossa oli 47 sellaista asiasanaa, joiden yhteisesiintyminen jonkun toisen termin kanssa ylsi vähintään viiteen, jota yleensä suositellaan yhteisana-analyysiin valittavien asiasanojen kynnysarvoksi.

Kirjoittajat asiasanoittivat suurimmaksi osaksi julkaisunsa itse. Jos kirjoittaja ei enää työskennellyt Oulun yliopistossa, nykyinen henkilökunta teki sisällönkuvailun. Asiasanoitus ei perustunut mihinkään sanastoon ja ongelmaksi muodostui asiasanojen määrä. Osa julkaisuista kuvailtiin 1–3 termillä. Kuitenkin julkaisuihin, joissa tarkasteltiin esimerkiksi kirjastojen arviointia tai tieteellisiä tai musiikkikirjastoja, päätettiin liittää sisällönkuvailutermit myös sana ”kirjasto”, ellei termi kuulunut niihin jo entuudestaan. Vastaavasti lisättiin sisällönkuvailutermeihin ”tieteelliset kirjastot”, ellei tämä sisältynyt niihin liittyvän julkaisun sisällönkuvailutermeihin. Edellä kuvatut lisäykset kasvattivat joidenkin julkaisujen asiasanamäärää, vaikka ne samalla täsmensivät sisällönkuvailua. Tämän vuoksi asiasanojen määrä vaihtelee julkaisuittain. Samalla kirjasto-termin esiintymä kasvoi, mikä korosti kirjastoa tutkimuksen kohteena.

Asiasanojen yhteisesiintymistä analysoitiin professori Olle Perssonin kehittämällä Bibexcel-ohjelmalla. Analyysin avulla hahmottuivat seuraavat kuusi tutkimusaluetta.

Informetriikka (Informetrics)

Ensimmäinen vahva tutkimusalue on informetrinen tutkimus, jonka piiriin bibliometriikka kuuluu. Siihen liittyen on tutkittu sekä innovaatioiden leviämistä että tieteellistä kommunikaatiota (Kortelainen 1997; 2001). Vaikka tällä tutkimusalueella on julkaissut vain yksi oppiaineen vakituisista työntekijöistä, hänen jatkuva ja säännöllinen tutkimustoimintansa on muodostanut hyvän pohjan bibliometriselle tutkimukselle Oulun yliopistossa ja taannut asiantuntemuksen kasvun tällä aihealueella. Kotimaisen yhteistyön tuloksena on syntynyt alan oppikirja (Kärki & Kortelainen 1996; 1998) ja tutkimusartikkeleita (Kotiranta ym. 2006; Kortelainen & Miilukangas 2006). Tähän saakka bibliometrinen

tutkimus on kohdistunut tieteelliseen julkaisutoimintaan ja monissa pro gradu -tutkielmissa informetrisiä menetelmiä on sovellettu kokoelmien arviointiin. Jatkossa epäilemättä kasvava informetrisen tutkimuksen alue on webometrinen tutkimus, jossa informetrisiä menetelmiä sovelletaan Internetissä ilmestyviin julkaisuihin, palveluihin ym.

Arviointitutkimukset (Evaluation Studies)

Toinen selkeästi vahva informaatiotutkimuksen osa-alue Oulun yliopistossa on evaluointi- ja arviointitutkimus. Tällä alueella tehdyt tutkimukset ovat liittyneet yhtäältä World Wide Web -ympäristöön ja erilaisten verkkopalvelujen arviointiin (Öörni, Kaleva, Hirvasniemi & Kortelainen 2004; Aitta, Kaleva & Kortelainen 2008). Toisaalta on arvioitu sekä yleisten että tieteellisten kirjastojen toimintaa (Kautto & Niemitalo 1996; Kortelainen 2003; Kortelainen & Rasinkangas 2007). Arviointitutkimukset ovat olleet jokseenkin professiolähtöisiä ja monessa tapauksessa sysäys tutkimukselle on tullut laitoksen ulkopuolelta (esim. Öörni 2001; Kortelainen & Rasinkangas 2001). Arviointitutkimuksen tarve on kuitenkin voinut johtua myös tietoresurssien ja -palveluiden muuttumisesta. Kun kaikille kansalaisille suunnatut palvelut muuttuvat verkkopohjaisiksi, käytettävyyteen on tärkeää kiinnittää huomiota ja sen arviointimenetelmiä kannattaa kehittää. Muuttuvassa informaatioympäristössä voi olettaa olevan selvää tarvetta tämän tyyppiselle tutkimukselle jatkossakin.

Tiedon tallennus ja haku (Information Storage and Retrieval)

Oulun yliopistosta löytyy kiinnostusta myös tiedon tallennuksen ja haun tutkimukseen. Tälle aihealueelle voidaan katsoa kuuluvaksi sisällön kuvailun, luokituksen, indeksoinnin ja dokumentaatiokielten tutkimus samoin kuin tiedon haun ja hakukäyttötymisen tutkimus. Tiedon tallennuksen ja haun tutkimus on Tampereen yliopistossa yksi tutkimuksen painopistealueista. Koska osa Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen henkilökunnasta opiskeli Tampereen yliopistossa, on ymmärrettävää, että Tampereen informaatiotutkimuksen vaikutukset näkyvät myös Oulun yliopistossa tehdyssä tutkimuksessa. Oulun yliopistossa ovat tutkimuksen kohteena olleet dokumentaation ja kirjastonhoitajuuden teoria ja filosofia (Suominen 2001; 2007b), erityisesti semiotiikka ja her-

meneutiikka, luokitus ja dokumentaatiokielet sekä metadokumentaarinen sisältörekonstruktio, bibliografia ja kirja-/dokumentaatiohistoria (Suominen 2004; 2007a).

Ammattikäytäntö ja kirjastot (Professional Practice and Libraries)

Tuntien informaatiotutkimuksen historian Oulun yliopistossa on ymmärrettävää, joskin mielenkiintoista, että ammattikäytännön ja kirjastojen tutkimus nousee yhdeksi oppiaineen vahvimista alueista. Tutkimuksen kohteena ovat olleet sekä yleiset että tieteelliset kirjastot. Niihin liittyen on tarkasteltu myös informaatioalan ammatteja, ammattikäytäntöjä ja työyhteisöjä sekä monia ajankohtaisia teemoja. Tutkimuksen kohteena olleita ammattikäytäntöjä ovat olleet esimerkiksi palvelujen, verkkopalvelujen käytettävyyden ja kokoelman arviointi. Ammattikäytäntöjen keskeisyys johtuu osittain siitä, että laitos on koko olemassaolonsa ajan tehnyt tiivistä yhteistyötä kirjastojen, tietopalvelujen ja mm. opetusministeriön kanssa. Kysymyksenasettelun on tällöin tarkoitus palvella käytännön työn tarpeita (esim. Wilén & Kortelainen 2007). Se voi kuitenkin johtaa myös teoreettisempiin pohdintoihin ja tutkimustai arviointimenetelmien kehittämiseen, millä voi olla laajempikin käyttöarvo kuin yksittäiseen käytännön kysymykseen vastaamisella.

Tietohallinto ja tietojohdaminen (Information Management & Knowledge Management)

Itsenäisenä aihealueena voidaan mainita myös tietohallinnon ja tietojohdamisen tutkimus, joka omana erityisenä tutkimusalueena on vahvistunut 2000-luvulla (esim. Huotari & Iivonen 2004; 2005; Iivonen & Huotari 2007). Tietojohdamisen tutkimus liittyi Oulussa 1990-luvun loppupuolella läheisesti ammattikäytännön ja kirjastojen tutkimukseen tarkastellen muun muassa sellaisia teemoja kuten luottamus ja työyhteisöt (Iivonen & Harisalo 1997). Selvä osoitus tutkimusalueen vahvistumisesta on Suomen Akatemian rahoittama *Health Information Practice and its Impact (HeIP)* -hanke vuosille 2008–2011. Tietojohdamisen tutkimus ja siihen perustuva opetus luo perustan myös esimerkiksi afrikkalaisten yliopistojen kanssa tehtävälle koulutusyhteistyölle.

Informaatiotutkimus ja kirjastoalan koulutus (Information Studies and Library Education)

Oululaiset informaatiotutkimuksen edustajat ovat käsitelleet julkaisuisaan paljon myös informaatiotutkimusta sekä kirjastoalan koulutusta. Tämä aihealue liittyy läheisesti ammattikäytännön ja kirjastojen tutkimukseen. Informaatiotutkimukseen ja kirjastoalan koulutukseen liittyy on käsitelty mm. koulutusohjelmaa, opiskelijoita, kansainvälistä yhteistyötä, uuden tieto- ja viestintätekniikan käyttöä ja myös tiedonhankintaa. Koulutukseen liittyvässä julkaisutoiminnassa on lisäksi tarkasteltu uusia opetusmenetelmiä tai -käytäntöjä: kansainvälistä yhteistyötä kurskien toteuttamisessa, uuden suoritustavan (portfolio) käyttöönottoa ja näistä saatuja kokemuksia (Kortelainen & Vanhala 2004). On ymmärrettävää, että jokainen tieteenala analysoi omaa luonnettaan ja sisältöään sekä siihen liittyen akateemisen koulutuksen vaatimuksia. Näin tapahtui ja tapahtuu myös Oulun yliopistossa.

TULEVAISUUS

Oulun yliopistossa informaatiotutkimuksessa on tällä hetkellä neljä pysyvää, täysipäiväistä tutkimus- ja opetusvirkaa: kaksi professoria ja kaksi yliopistonlehtoria. Akatemian hankerahoituksella toimii yksi kokopäiväinen tohtorikoulutettava ja projektirahoituksella osa-aikainen yliopisto-opettaja. Tukipalveluhenkilöstö on yhteistä tiedekunnan muiden oppiaineiden kanssa.

Vuonna 2003 oppiaineessa toteutettiin strategiaprosessi, jossa päätettiin laajentaa toimintaa ja tutkimuksen ja opetuksen profilia erityisesti viestintätieteisiin. Tämä visio on toteutunut siten, että informaatiotutkimus vastaa yhdessä aate- ja oppihistorian oppiaineen kanssa kaksivuotisesta humanistisen tiedekunnan tiedeviestinnän maisteriohjelmasta TIEMASTA, joka ESR-rahoitteisen pilotoinnin jälkeen käynnistettiin pysyvästi vuonna 2007. TIEMAn myötä oppiaineeseen saatiin informaatiotutkimuksen professuurin lisäksi informaatiotutkimuksen ja viestinnän professuuri. TIEMAAan valitaan vuosittain 12 alemman korkeakoulu-tutkinnon tai vastaavat opinnot suorittanutta opiskelijaa.

Oulun yliopistossa toteutettiin vuonna 2007 laaja tutkimuksen kokonaisarviointihanke. Tutkimuksen laatu informaatiotutkimuksen oppiaineessa arvioitiin yhdessä suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian oppiaineissa tehdyn tutkimuksen kanssa, koska ne tuolloin muodostivat hallinnollisen kokonaisuuden, laitoksen. Näiden kolmen oppiaineen muodostama kokonaisuus menestyi arvioinnissa erinomaisesti ja sijoittui luokkaan 6 (asteikolla 1–7) kuten myös humanistisen tiedekunnan historiatieteiden laitos, sekä koko yliopiston viisi muuta laitosta. Arvioinnin tuloksena informaatiotutkimus kuuluu Oulun yliopiston sisäiseen Suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian tutkimuksen laatuysikköön. Tavoitteena on päivittää oppiaineen tutkimus- ja koulutusstrategia sekä kehittää tutkimusrahoituksen hankintatapoja ja kansainvälistymistä.

Niukasta resursoinnista huolimatta informaatiotutkimus on kahdenkymmenen vuoden aikana kasvanut keskiuureksi oppiaineeksi Oulun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Yhteiskunnallisesti arvokkaan, ajantasaisen tutkimuksen ja koulutuksen avulla informaatiotutkimus takaa itselleen jokseenkin valoisat tulevaisuuden näkymät yliopistoinstituution muutoksessa.

LÄHTEET

Aitta Marjo-Riitta, Kaleva Saana & Kortelainen Terttu 2008. Heuristic evaluation applied to library web services. *New Library World* 109 (1/2), 25–45. Viitattu 11.8.2008. Saatavissa: <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewPDF.jsp?Filename=html/Output/Published/EmeraldFullTextArticle/Pdf/0721090102.pdf>.

Cambrosio, A., Limoges, C., Courtial, J.P. & Laville, F. 1993. Historical scientometrics? Mapping over 70 years of biological safety research with coword analysis 1. *Scientometrics* 27(2), 119–143.

Huotari, Maija-Leena & Davenport, Elisabeth (toim.) 2008. From Information Provision to Knowledge Production. Proceedings of the international conference for the celebration of the 20th anniversary of Information Studies, Faculty of Humanities, University of Oulu, Finland, June 23–25, 2008. *Studia Humaniora Ouluensia* 8. Oulu: Oulu University Press. Saatavissa myös: <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514288432/>.

Huotari, Maija-Leena & Iivonen, Mirja (toim.) 2004. Trust in Knowledge Management and Systems in Organizations. Hershey, PA: Idea Group Publishing.

Huotari, M.-L. & Iivonen, M. 2005. Knowledge processes: A strategic foundation for the partnership between the university and its library. *Library Management* 26(6/7), 324–335.

Iivonen, Mirja & Harisalo, Risto 1997. Luottamus työyhteisön turvaverkkona yleisissä kirjastoissa. *Finnish Information Studies* 8. Oulu: Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen ja sosiologian laitos.

Iivonen, M. & Huotari, M.-L. 2007. University library's intellectual capital. *Advances in Library Administration and Organization* 25, 83–96.

Iivonen, M., Sonnenwald, D.H. 2000. The use of technology in international collaboration: Two case studies. Teoksessa Kraft, Donald H. (toim.) *Knowledge innovations: Celebrating our heritage, designing our future*. Proceedings of the 63rd American Society for Information Science Annual Conference, November 12–16, 2000, Chicago, Il. Medford, NJ.: Information Today, 78–92.

Iivonen, M., Sonnenwald D.H. & Parma M. 2001. Experiences of international collaboration. Teoksessa C.F. Laverne & J.F. Harvey (toim.) *International Librarianship: Cooperation and Collaboration*. Lanham, Maryland, and London: The Scarecrow Press.

Kautto, Vesa 1992. Oulun koulu. *Signum* 25(2), 35–38.

Kautto, Vesa & Niemitalo, Jorma 1996. Korkeakoulukirjaston organisaation vaikutus toiminnan tehokkuuteen ja kustannuksiin. *Finnish Information Studies* 1. Oulu: Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen ja sosiologian laitos.

Kortelainen, Terttu 1997. Applying concepts of diffusion theory in an informetric study. *Scientometrics* 40(3), 555–568.

Kortelainen, Terttu 2001. Studying the international diffusion of a national scientific journal. *Scientometrics* 51(1), 133–146.

Kortelainen, Terttu 2003. Kirjastojen arviointi ja osaamisen kehittäminen seutuyhteistyönä. Pohjoisten kirjastojen arviointi- ja kehittämisprojekti PARKKI. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Kortelainen, Terttu & Miilukangas, Kristiina 2006. FinELibin aineiston näkyvyys lähdeanalyysin avulla. *Signum* 1, 11–16.

Kortelainen, Terttu & Rasinkangas, Päivi 2001. Implementation of a Joint Web Service for the Finnish Open Universities. *Higher Education Management* 13(3), 85–98.

Kortelainen, Terttu & Rasinkangas, Päivi 2007. Sharing expertise and innovation: Communities of practice in the development of small libraries. *Advances in Library Administration and Organization* 25, 239–257.

Kortelainen, T., Saarijärvi, M. & Kivimäki, H. (toim.) 2000. Fifth Nordic Bibliometric Workshop, Oulu, October 5-6, 2000. Program and Abstracts. Oulu: University of Oulu, Department of Information Studies. Saatavissa <http://www oulu.fi/hutk/info/julkaisut/5thworkshop.pdf>.

Kortelainen, Terttu & Vanhala, Merja 2004. Portfolio, peer evaluation, and mind map in an introductory course of Information Studies. *Journal of Education for Library and Information Science* 45(4), 273–285.

Kotiranta, Hanna, Isohanni, Matti, Kortelainen, Terttu, Koskinen, Johanna & Miettunen, Jouko 2006. Impaktilukuun perustuvien arviointimenetelmien vertailu. Esimerkkinä suomalainen skitsofreniatutkimus. *Suomen lääkärilehti* 61(17), 1879–1882. Viitattu 11.8.2008. Saatavissa: <http://www.fimnet.fi/cl/laakarilehti/pdf/2006/SLL172006-1879.pdf>.

Kärki, Riitta & Kortelainen, Terttu 1996. Johdatus bibliometriikkaan. Tampere: Informaatiotutkimuksen yhdistys.

Kärki, Riitta & Kortelainen, Terttu 1998. Introduktion till bibliometri. NORDINFO-publikation 41. Helsingfors: NORDINFO. Viitattu 11.8.2008. Saatavissa: http://www.abo.fi/fak/esf/bii/Aktuellt_frames.htm.

Sonnenwald, Diane H., Iivonen, Mirja, Alpi, Jeffrey A., Kokkinen, Heli 1998. Collaborative learning using collaboration technology: Report from the field. Teoksessa *Proceedings of BITE (Bringing Information technology to Education) International Conference*. Maastricht, 238–254.

Suominen, Vesa 2001. Pieni kirjastofilosofia. Kirjastonhoitajuuden käsite sekä ammatillinen, opillinen ja poliittiskulttuurinen käytäntö. *Finnish Information Studies* 16. Oulu: Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen laitos.

Suominen, Vesa 2004. Grammaattis-luokituksellinen johdatus dokumentaaristen sisältöjen rekonstruktioon ja tuntemukseen: metodologia, metodiikka ja illustraatio. *Finnish Information Studies* 22. Oulu: Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen laitos.

Suominen, Vesa 2007a. A structural approach to the history of documentary contents: documentation studies for librarianship. Teoksessa Lund, Niels Winfeld & Vårheim, Andreas (toim.) *A document (re)turn: contributions from a research field in transition*. Frankfurt am Main: Roswitha Skare, Peter Lang, s. 243–264.

Suominen, Vesa 2007b. The problem of 'userism', and how to overcome it in library theory. *Information Research*, 12(4). Proceedings of the Sixth International Conference on Conceptions of Library and Information Science—"Featuring the Future". Viitattu 14.8.2008. Saatavissa: <http://informationr.net/ir/12-4/colis/colis33.html>.

Rayward, W.B. (toim.) 2004. *Aware and responsible: Papers of the Nordic-International Colloquium on Social and Cultural Awareness and Responsibility in Library, Information and Documentation Studies (SCARLID)*. Lanham, Md: Scarecrow Press.

Wilén, Raine & Kortelainen, Terttu 2007. *Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö*. Palmenia-sarja. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus.

Öörni, Kai 2001. *Koulutustiedon haku käytettävyyden näkökulmasta: Opetushallituksen Koulutusnetin käytettävyyden arviointi*. Finnish Information Studies 17. Oulu: Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen laitos.

Öörni, Kai, Kaleva Saana, Hirvasniemi, Soile & Kortelainen, Terttu 2004. *Usability of Websites Contributing to Trust in E-Commerce*. Teoksessa Huotari, M-L & Iivonen, Mirja (toim.) *Trust in Knowledge Management and Systems in Organizations*. Hershey, PA: Idea Group Publishing, 125–146.

DET FÖRÄNDRADE INFORMATIONSSAMHÄLLET I NÄTVERKSSAMHÄLLET

NYA KRAV PÅ MEDBORGARNAS INFORMATIONSKOMPETENS¹

Gunilla Widén-Wulff

INTERNETS BETYDELSE

Vi kan idag konstatera att Internets och webbens betydelse för samhället och individerna har varit mycket stort. Sedan medlet av 1990-talet har utvecklingen gått allt snabbare och vi har vant oss vid att all tänkbar information finns tillgänglig, snabbt och enkelt (Dahlgren 2002). Utvecklingen av informationssamhället har handlat mycket om teknik, mobiltelefoner, elektronisk service och elektronisk information. Informationssamhället mäts också ofta i antalet internet-användare, teknisk utveckling, snabbhet och säkerhet. Inom dessa områden är Finland faktiskt ett av de ledande länderna i världen. Detta uppmärksammade också Vanhanens regering då man initierade ett informationssamhällsprogram under åren 2003–2007. Där kartlade man speciellt informationsteknikens utveckling och betydelse för både medborgarna och företagen i Finland. Målsättningen var att öka Finlands konkurrenskraft i det globala samhället, arbeta för social och regional jämlikhet och öka medborgarnas välbefinnande och livskvalitet genom effektiv användning av informations- och kommunikationsteknologi (Rådet 2005).

Webben utvecklas hela tiden och under de senaste åren har den användarproducerade webben vuxit fram (O'Reilly 2005). Sociala och interaktiva verktyg som är lätta att använda utvecklas för att man ska kunna dela med sig av information, bilder, kunskap, tips och idéer (Miller 2005; Notess 2006). Vi talar nu om webbens andra version, web 2.0, som bygger just på aktivt deltagande, är flexibel och omformbar. Fokus har skiftat från att se på Internet som en lättnavigerad informationskälla

¹ Artikeln baserar sig på författarens föreläsning vid hennes professorsinstallation vid Åbo Akademi den 28.3.2008.

till en mycket mera interaktiv omgivning där var och en kan vara med. De sociala verktygens värde ligger i det faktum att man skapar innehållet gemensamt. Man delar innehåll med varandra, sociala nätverk växer fram och de sociala strukturerna är mycket synliga genom t.ex. virtuella gemenskaper, bloggar och wikis. Frågor om förtroende, pålitlighet, motiv och attityder får här en alldeles ny dimension.

Den användarproducerade webben lägger nya krav på individerna i informationssamhället. Informations- och mediakompetens är några begrepp som man stöter på i detta sammanhang och det gäller inte bara att behärska informationsanskaffningen utan det krävs också förmåga att hela tiden lära sig något nytt, lära sig vara kritisk, kunna kvalitetsbedöma, vara analytisk och kunna använda informationen rätt. Enligt Statistikcentralens (2007) undersökning används Internet faktiskt av 79 % av Finlands befolkning till varierande ändamål: att söka information, till underhållning, till att handla, hålla kontakt och producera innehåll själv. Alltmer av ens vardagsärenden kan man sköta via nätet genom olika organisationers webbtjänster. Som användare av Internet och elektroniska tjänster är finländarna aktiva och erfarna och Internet har verkligen påverkat människorna och förändrat deras vanor. Ett nytt nätverkssamhälle präglad av nätverkslogik växer fram och omstrukturerar vår uppfattning av tid och rum (Castells 1999–2000; Katz, Rice & Aspden 2001; Dahlgren 2002; Jääskeläinen & Savolainen 2003). Det är också viktigt att förstå detta förändrade informationsbeteende för att bättre anpassa utvecklandet av informationstjänster.

”MEN ÄR WEBBEN SÅ LÄTT ATT BEHÄRSKA ALLA GÅNGER?”

Trots att nätet är en del av de flestas vardag och alltså en mycket bekant omgivning, behövs det utan vidare en handledare i den elektroniska världen som känner till hur informationen bäst lagras, återvinns, förmedlas och evalueras. Detta är de centrala verktyg som alltid varit just bibliotekens och bibliotekariens specialkompetens samtidigt som biblioteken står inför en rad utmaningar när det gäller att anpassa sin verksamhet till den snabba utvecklingen. Den användarcentrerade informationsproduktionen är en hörnsten i morgondagens kunskapsam-

hålla där biblioteken kommer att ha en viktig roll. Det är en möjlighet att fungera som förmedlare av det decentraliserade kunskapsskapandet.

Bibliotekarien eller informatikern är den naturliga handledaren i den elektroniska världen. Det är då inte bara fråga om att behärska själva tekniken utan också att förstå de motiv och attityder som ligger bakom användningen av de nya interaktiva verktygen på nätet. Utvecklingen av biblioteken har varit rätt omvälvande under de senaste decennierna på grund av teknologins frammarsch. Elektroniska resurser har utvecklats och möjligheterna och verktygen att organisera, förvara och förmedla likaså (Griffin 1998). Denna utveckling har förstås pågått en längre tid där initiativen till digitala bibliotek är föregångare för denna utveckling. Genom att erbjuda service och tjänster via nätet har biblioteket som rum förändrats och kan beskrivas som ett utrymme utan väggar (Fox & Urs 2002). Distansen mellan författaren och läsaren har förkortats avsevärt men den grundläggande tanken har förstås bestått, dvs. att ge tillgång till information och kunskap medan processen, verktygen och tekniken att tillhandahålla kunskapen har förändrats dramatiskt. Genom de interaktiva verktygen blir användaren en partner och producent av den information som finns i biblioteket och det krävs också att biblioteken förändrar sin bild av sig själva – det behövs en mera horisontell inställning till verksamheten där användaren är en aktiv partner (Maness 2006; Tuominen 2006; Widén-Wulff, Huvila & Holmberg 2008).

Samtidigt som vi gärna fokuserar på alla möjligheter och utmaningar som informationssamhället erbjuder är det viktigt att minnas att informationssamhället också har en baksida. Alla har inte tillgång till nätet eller ens vill det. Som motpol till bilden av biblioteket som ett rum utan väggar finns behovet av att också bevara biblioteket just som ett fysiskt rum och samlingsplats. Tarja Cronberg (2005) konstaterade som ordförande för Finlands biblioteksörening att det är anmärkningsvärt att när dörrarna till biblioteket i en liten stad i Norra Karelen öppnar klockan elva står ett femtiotal människor i kö för att komma in. I informationssamhället är biblioteket ett öppet rum med låg tröskel. Biblioteken utför ett viktigt socialt arbete för att förebygga ensamhet och det är just biblioteken som möjliggör allas delaktighet i informationssamhället.

INFORMATIONSVETENSKAPLIGA FORSKNINGENS ROLL

I denna informationsutveckling utkristalliseras den informationsvetenskapliga forskningens roll som speciellt viktig för att kartlägga vad vi vet om informationsbeteende och hur man kan anpassa informationsarbetet att svara mot denna utveckling. Den informationsvetenskapliga forskningen strävar efter att ge en djupare förståelse för de problem, processer och strukturer som förknippas med kunskap, information och kommunikation. Området har en stark social och kulturell dimension samt förankring i kommunikation och IT. Ämnet har utvecklats främst ur biblioteksvetenskap där man till att börja med på 1940-talet utgick från ett sociologiskt perspektiv, dvs. man såg på biblioteken som en social institution och mänsklighetens minne. På 1950–60-talen koncentrerades forskningen kring informationsflödet som ett system för mänsklig kommunikation där utvecklandet av databaser och effektiva informationssystem var i förgrunden. På 1970–80-talen började man alltmer intressera sig för olika typer av användarstudier och den sociala dimensionen i informationsprocessen samt att se på informationen som resurs både för individen och organisationer (Ginman 1994). I takt med att informationssamhället starkt utvecklats på 1990- och 2000-talet har forskningen också sett på följder och resultat av informationsflödet (Case 2006).

Trots att forskningens fokus skiftat över åren är det främst studierna kring informationsanvändaren som är informationsvetenskapliga forskningens kärna. Samtidigt har det varit ett problematiskt forskningsfält då begrepp som information och informationsbehov har varit svåra att definiera. Trots att man försökt sig på entydiga definitioner alltsedan 1940-talet har man inte ännu idag kunnat enas om någon gemensam definition. Viktigare är dock att konstatera att begreppen är starkt kontextbundna och det är nödvändigt att undersöka informationsbehov och -beteende i olika sammanhang (Wilson 2006).

Tack vare den långa forskningstraditionen kring användarperspektivet vet vi också rätt mycket om vad som påverkar informationsbeteendet. Det finns ett flertal modeller kring informationsbehov som alla på olika sätt visat hur informationssökningsprocessen definieras som problemlösning där information behövs för att fylla t.ex. en kunskapslucka och

där en rad aspekter visar sig påverka denna process. Det handlar om allt från individens personliga förutsättningar och känslor, personlighet, livssituation, traditioner, arbetsuppgifter, samhället, osv. Idag måste detta perspektiv sträcka sig att omfatta perspektivet där användaren faktiskt är en del av kunskapsproduktionen. Detta är synligt speciellt genom de sociala och interaktiva verktygen på webben.

Inom dagens informationsforskning är användarperspektivet kanske viktigare än någonsin. Vi kan se på dagens forskningstrender att det handlar om att kartlägga och undersöka hur Internet påverkat informationsanvändningen i arbets- och vardagslivet, att förstå och utveckla medborgarnas informationskompetens. Detta kan göras genom att fokusera på olika åldersgrupper, olika yrkesgrupper, olika ämnesområden såsom hälsoinformation, officiell information, ekonomisk information för att nämna några.

Det har konstaterats ett antal gånger att det är viktigt att förstå informationsanvändaren idag. Samtidigt ska man inte glömma att det är minst lika viktigt att förstå informationsomgivningen. Också här har informationsvetenskapen lämpliga verktyg för att kartlägga hur webben ser ut, dvs. hur all information länkas och hur det globala nätverk som vi så lätt navigerar på daglig basis skapas. Med hjälp av olika webometriska verktyg kan vi snabbt få en översikt över hur delar av nätverket ser ut för att skapa oss en bättre förståelse för hela den omgivning som Internet utgör idag. Allt detta bidrar till större förståelse och stöder den som skall utveckla informationsomgivningen och handleda i den elektroniska världen. En kontinuerlig diskussion mellan forskningen och fältet är alltså viktig att föra.

SAMMANFATTNING

Dagens webb-användare engagerar sig mycket i interaktiv kommunikation och deltagande. Informationsbeteendet förändras och det betyder att vi också måste förändra vår syn på informations sökningsprocessen. Redan på tröskeln till Internet-eran förutspådde Marchionini (1997) stora förändringar i informationsbeteendet i elektroniska miljöer, då användaren måste investera mycket tid i att lära sig verktygen, tekniken

samt förkovra sin dator- och informationskompetens. Savolainen har genom en rad studier identifierat ett antal olika informationsbeteendeprofiler på nätet som kräver nya kompetenser. Det krävs motivation för att man ska vilja lära sig nya verktyg och mängden information gör internetanvändningen till en utmaning där det krävs förmåga att bedöma relevans och förmåga att anpassa sig till sociala nätverk (Jääskeläinen & Savolainen 2003; Savolainen 2004; Savolainen & Kari 2006).

Information har alltid varit en resurs för människan. Man talar om att kunskap är makt – i dagens läge är det kanske ännu viktigare att behärska kunskapsomgivningen, verktygen med hjälp av vilka man kan förmedla kunskap, dela med sig av sin expertis och tillsammans med andra bygga upp ny kunskap. Den som klarar av att hantera verktygen är den som har makten idag. Att människor nuförtiden ingår i olika sociala nätverk på webben är kanske inte så dramatiskt som det låter. Forskningen visar (bl.a. Södergård 2007) att egentligen är det bara ett nytt forum där man umgås med sina vänner som till största delen är de samma vännerna som man har från den fysiska verkligheten. Men visst gör verktygen sitt till att informationsbeteendet ändrar och speciellt förväntningarna på tillgänglighet. Det gäller både tillgång till information men också tillgång till sociala resurser. Man ska också vara tillgänglig på nätet hela tiden och man måste kontrollera om någon vill en något via de olika verktyg som man är engagerad i. Vi umgås med våra vänner på nätet men till det behöver vi nya kunskaper, motivation att lära oss nya verktyg, förtroende och kritiskt tänkande. Att verktygen ändå är såpass lätta att lära sig har varit avgörande för deras popularitet.

Det är viktigt att fortsätta att utveckla forskningen kring och förståelsen för informationsanvändaren och informationsmiljön. Må det sedan vara på individ-, organisations- eller samhällsnivå eller frågan om utvecklandet av effektiva sökverktyg och system. Finland är ett föregångarland när det gäller informationsteknik, internetanvändning och biblioteksverksamhet. Allt detta gör att det är en stor fördel att kunna verka inom detta område just här och just idag.

LITTERATURFÖRTECKNING

Case, Donald 2006. Information behavior. *Annual Review of Information Science and Technology (ARIST)* 40, 293–327.

Castells, Manuel 1999–2000. *Informationsåldern: ekonomi, samhälle och kultur*. Bd 1–3. Göteborg: Daidalos.

Cronberg, Tarja (red.) 2005. Ensam i informationssamhället. Ingår i *Det framtida Finland i nätverk*. Helsingfors: Statsrådet: 12–13.

Dahlgren, Peter 2002. Internetåldern. Ingår i Dahlgren, P. (red.). *Internet, medier och kommunikation*. Lund: Studentlitteratur: 13–38.

Fox, Edward A. & Urs, Shalini R. 2002. Digital libraries. *Annual Review of Information Science and Technology (ARIST)* 36, 503–589.

Ginman, M. 1994. Från fragment till holism. *Biblioteksbladet* 79(10), 299–303.

Griffin, Stephen M. 1998. NSF/DARPA/NASA Digital libraries initiative: a program manager's perspective. *D-Lib Magazine* (July/August).

Jääskeläinen, Pirkko & Savolainen, Reijo 2003. Competency in network use as a resource for citizenship: implications for the digital divide. *Information Research* 8(3).

Katz, James E., Rice, Ronald E. & Aspden, Philip 2001. The Internet 1995–2000: access, civic involvement, and social interaction. *American Behavioral Scientist* 45(3), 405–419.

Maness, Jack M. 2006. Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries. *Webology* 3(2).

Marchionini, Gary 1997. *Information seeking in electronic environments*. Cambridge: Cambridge U.P.

Miller, Paul 2005. Web 2.0: building the new library. *Ariadne* (45).

Notess, Greg R. 2006. The terrible twos: Web 2.0, Library 2.0, and more. *Library Journal* 30(3).

O'Reilly, Tim 2005. *What is Web 2.0: design patterns and business models for the next generation of software*.

Rådet 2005. Det framtida Finland i nätverk: rapport till regeringen av Rådet för informationssamhället. Helsingfors: Statsrådets kansli.

Savolainen, Reijo 2004. Enthusiastic, realistic and critical: discourses of Internet use in the context of everyday life information seeking. *Information Research* 10(1).

Savolainen, Reijo & Kari, Jarkko 2006. Facing and bridging gaps in Web searching. *Information Processing and Management* 42(2), 519–537.

Statistikcentralen 2007. Internet användes av 79 procent av befolkningen i början av år 2007. Sidan besöktes 30.5.2008.
http://www.stat.fi/til/sutivi/2007/sutivi_2007_2007-09-28_tie_001_sv.html.

Södergård, Pia 2007. Virtuellt gemenskap: ett informationsvetenskapligt perspektiv på ungdomars cyberkultur. Åbo: Åbo Akademi.

Tuominen, Kimmo 2006. Kirjasto 2.0 ja tulevaisuuden näyttöluettelot. *Tietolinja* (2).

Widén-Wulff, Gunilla, Huvila, Isto & Holmberg, Kim 2008. Library 2.0 as a new participatory context. Ingår i Pagani, M. (red.). *Encyclopedia of Multimedia Technology and Networking*. Hershey: IGI Global.

Wilson, T. D. 2006. 60 years of the best in information research: on user studies and information needs. *Journal of Documentation* 62(6), 658–670.

”TARKISTAN MITÄ PÄÄSKYKEN SANOO”

KIRJAILIJAT TIEDONHANKKIJAINA

Mari Tammi

Informaatiotutkimuksen alalla on tehty lukemattomia tutkimuksia leriilaisten ammattiryhmien, kuten insinöörien, toimittajien ja tutkijoiden tiedonhankinnasta. Sen sijaan taiteellista työtä tekevien ihmisten tiedonhankintaa ei ole juurikaan tutkittu. Cobbleddick (1996, 344) arvelee, että taiteilijoiden tiedonhankinnan tutkiminen on jäänyt vähälle huomiolle, koska edelleen on vallalla käsitys, jonka mukaan taiteilijat luovat pelkän voimakkaan inspiraation varassa. Myös kirjailijoihin on liitetty romanttinen taiteilijamyytti, eli kirjailijoita voidaan pitää neroina, jotka valtavan luomiskykynsä kautta kiteyttävät oivalluksensa kirjoihin (Hypén 2002, 30). Taiteilijamyytti korostaa kirjailijoiden omaa luomisvoimaa ja sivuuttaa heidän työhönsä kuuluvan tiedonhankinnan.

Havainto siitä, että kirjailijoita ei ole aiemmin tarkasteltu tiedonhankintatutkimuksen näkökulmasta sekä halu hälventää kirjailijan työhön liitettyjä romanttisia mielikuvia innostivat minua aloittamaan väitöskirjatyön, jossa tarkastellaan, miten ja miksi kirjailijat etsivät ja käyttävät tietoa kaunokirjallisuuden luomistyössä. Väitöstutkimusta tehdään Åbo Akademin informaatiotutkimuksen oppiaineessa.

Kirjailijat eroavat olennaisesti muista ammattiryhmistä: vaikka kirjoittamiskursseja järjestetään akateemisellakin tasolla, ei ole olemassa muodollista koulutusta, joka pätevöittäisi kirjailijan ammattiin. Kirjailijat saattavat etsiä tietoja kaikilta mahdollisilta aloilta; kaunokirjallisuudessa voidaan tarvita mitä tahansa tietoa aina tähtien välisistä etäisyksistä sotien alkamisajankohtiin ja pääskynen laulun säkeeseen. Siten kirjailijoiden tiedontarpeiden voidaan olettaa poikkeavan muiden ammattiryhmien tiedontarpeista. Kirjailijat voivat hyödyntää työssään vaihtelevia ja epätavallisia tiedonlähteitä aina uutisista uniin ja kartois-

ta tutkimuksiin. Vreeland (2002) mainitsee maalaukset, päiväkirjat ja matkakertomukset arvokkaina tiedonlähteinä kirjailijoille.

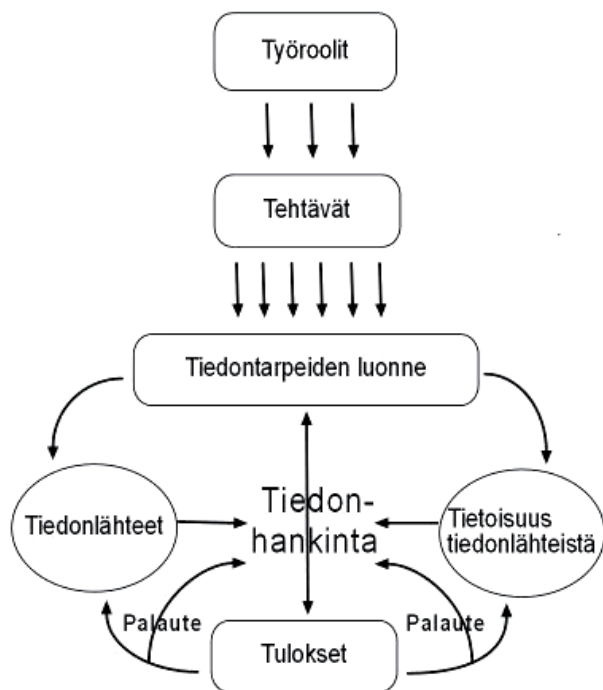
Miksi kirjailijat hankkivat tietoa kaunokirjallisuuden kirjoittamista varten? Yksinkertainen vastaus on tietenkin, että asiantietojen on pidettävä paikkansa myös kaunokirjallisuudessa. Kirjailija Antti Tuuri perustelee asiantietojen oikeellisuuden tärkeyttä omilla lukukokemuksillaan. Jos hän löytää virheen lukemastaan kirjasta, hän alkaa epäillä, kannattaako koko kirjaan luottaa (Tuuri 2004, 66–67). Kirjailija Leena Lander taas on sitä mieltä, että uskottava kaunokirjallisuus pohjautuu asiantiedoille (Lander 2000, 242). Ylipäänsä kirjailijan työssä taiteellinen idea sisältää tietoa kuvattavasta kohteesta sekä katsomuksellisen ja arvottavan näkemysnäkökulman siitä (Karkama 1979, 33).

TUTKIMUSSUUNTAUS JA TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tutkimuksessa ei pyritä saamaan edustavaa otosta suomalaisista kirjailijoista, vaan tarkastelemaan seikkaperäisesti joitakin kirjailijoita. Kyseessä on siis tapaustutkimus. Tyypillistä tapaustutkimuksille on pyrkimys ymmärtää entistä paremmin tutkittavaa ilmiötä tavoittelematta kuitenkaan yleistettävissä olevaa tietoa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Haastatteluaineistoa tarkastellaan sisällönanalyysin keinoin. Sisällönanalyysissä aineistoa eritellään, tiivistetään ja siitä etsitään eroja sekä yhtäläisyyksiä (Ibid.).

Tässä tutkimuksessa käytetään Leckien, Pettiegrew'n ja Sylvainin (1996, 161–193) ammatillisen tiedonhankinnan yleismallia (Kuvio 1.). Mallissa työroolit ja työtehtävät vaikuttavat tiedontarpeisiin ja edelleen tiedonhankintaan. Kirjailijat toimivat monessa kirjoittamiseen liittyvässä työroolissa, kuten tutkijoina, kielentarkistajina ja käsikirjoituksen arvioijina.

Ammatillisen tiedonhankinnan yleismallin mukaan kirjailijoiden tiedonhankintaan vaikuttaa myös esimerkiksi se, miten pitkä kokemus heillä on kirjoittamisesta. Kun tiedonhankinnan prosessi on käynnistynyt, saatavilla olevat tiedonlähteet sekä niiden tuntemus määrittävät suures-

KUVIO 1. *Ammatillisen tiedonbankinnan malli (Leckie, Pettigrew & Sylvain 1996, 180).*

ti tiedonhankinnan onnistumista. Tiedonhankinta voi johtaa tarvittun tiedon löytämiseen ja siirtymiseen eteenpäin kirjoitustyössä, tai tiedonhankinnan jatkamiseen. Malliin tukeuduttiin haastattelukysymyksiä laadittaessa, ja sitä hyödynnetään myös haastattelujen analysoinnissa.

TUTKIMUSAINEISTO ELI KIRJAILIJAHAASTATTELUT

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla 19 suomalaista kirjailijaa. Heille kerrottiin aluksi tutkimuksesta kirjeitse tai sähköpostitse ja tiedusteltiin sitten puhelimitse halukkuutta haastattelun antamiseen. Kir-

jailijoiden yhteystiedot saatiin Suomen kirjailijaliitosta, Finlands svenska författareföreningenistä sekä kustantamoilta. Vain harvat kirjailijat kieltäytyivät haastattelusta. Tutkimuksessa otettiin yhteyttä 25 kirjailijaan, joista 19 antoi haastattelun. Haastattelut tehtiin kahviloissa (13 haastattelua), kirjailijoiden kotona (4 haastattelua) sekä Åbo Akademis- sa informaatiotutkimuksen oppiaineen tiloissa (1 haastattelu). Lisäksi yksi kirjailija antoi haastattelun sähköpostitse.

Kirjailijat, joita lähestyttiin haastattelupyynnöin, olivat joko saaneet Finlandia-palkinnon tai olleet ehdolla palkinnon saajiksi. Suomen kirjasaatiö jakaa vuosittain Finlandia-palkinnon Suomen kansalaisen kirjoittamalle ansiokkaalle romaanille. Palkinto on jaettu vuodesta 1984 lähtien, ja vuodesta 1993 saakka pelkästään romaaneille (Suomen kustannusyhdistys 2008). Haastateltujen kirjailijoiden keski-ikä oli 53 vuotta, ja heistä nuorin oli 32-vuotias, vanhimmalla taas oli ikää 81 vuotta. Haastattelut kestivät keskimäärin vajaan tunnin. Haastatelluista kirjailijoista 11 oli miehiä ja 8 naisia. Haastattelut olivat puolistrukturoituja, eli kysymysten esittämjärjestys ja muotoilu vaihtelivat. Haastattelukysymykset koskivat tiedonhankinnassa käytettyjä lähteitä ja kanavia, tiedon välittämistä ja tiedonhankinnan esteitä sekä tiedon hyödyntämistä tietyissä kirjoittamisen tehtävissä kuten henkilöhahmojen nimeämisessä ja luomisessa.

Ensimmäinen haastattelu tehtiin marraskuussa 2007 ja viimeinen toukokuussa 2008. Haastattelukysymyksiä muokattiin ensimmäisessä haastattelussa saatujen kokemusten perusteella. Haastattelut tallennettiin digitaalisella äänitallentimella ja litteroitiin. Tätä kirjoitettaessa osa haastatteluista oli vielä purkamatta, joten tekstissä luodaan alustava katsaus tutkimuksen tuloksiin.

KIRJAILIJAT TIEDONHANKKIJAINA: ALUSTAVIA TUTKIMUSTULOKSIA

Tiedonhankinnan merkitys

Haastatellut kirjailijat kertoivat tarvitsevansa tietoa aiheeseen perehtymistä ja asioiden tarkistamista varten. Taustamateriaaliin tutustues- sa aihe täsmentyy ja saattaa muuttuakin alkuperäiseen suunnitelmaan

verrattuna. Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että kaunokirjallisuudessa luodaan illuusio, ja kirjailijan tehtävänä on hankkia tietoja, jotta illuusio vaikuttaisi uskottavalta. Kirjailijan etsimistä tiedoista ei välttämättä tule valmiiseen kirjaan juuri mitään, mutta tiedonhankinta on tärkeää, jotta kirjailija saa varmuuden asioista ja voi muodostaa oman näkemyksensä niistä.

Haastatelluista kirjailijoista muutamat olivat sitä mieltä, että tiedonhankinnan rooli on kaunokirjallisuuden kirjoittamisessa marginaalinen. Jos etsittyä tietoa ei löydy, asian voi kiertää tavalla tai toisella. Toiset kirjailijat taas korostivat tiedonhankinnan ja paikkansapitävien tietojen tärkeyttä. He olivat valmiita satsaamaan paljon aikaa ja vaivaa tiedonhankintaan ja jopa pitivät siitä.

”... mä tiedän, että on olemassa kirjailijoita, jotka fuskaavat, jotka kirjoittavat faktaa niin että se tuntuu faktalta tai panevat sinne tällöisiä asiatietoja ilman että edes tarkastavat niitä. Mutta mää en ole sortunut tällöseen. Kyllä mää, jos mää haluan antaa tällösen kuvan jostain teknisistä sanotaan yksityiskohdista esimerkiksi, niin kyllä mää aikaa säästelemättä kaivelen esille ne tiedot.”

”Mun käsitykseni ja vakaumuksen mukaan kaunokirjallisen fiktion seppittämisessä niin kuitenkin se kirjailijan kuvittelukyky on itse asiassa keskeisin materiaalin hankinnan lähde eikä mistään ulkoisista lähteistä.”

”Tietopuolen asia jos on osassa kaunokirjallista tekstiä väärin, niin se herättää lukijassa epäluulon sitä kirjottajaa kohtaan. [...] Sen niin ku luotettavuus hiukkasen horjuu, eihän se nyt jotain hyvää romaania kumoa tommonen, mutta se osottaa ehkä asenteen tasolla tietynlaista välinpitämättömyyttä, tietynlaista löysyyttä.”

”Mä tiedän, et on kirjailijoita, jotka ei ymmärrä mitään arkistoista ja ihmisiä, jotka tekee sen heidän puolestaan. Mä en ymmärrä sitä. Koska musta arkistoissa istuminen on sitä. [...] Osa prosessia, se palkitsevin osa. Yks niistä löytämisen iloista, kun mä löysin arkistosta Hufvudstadsbladetin lehtijutun, ensin mä en löytänyt sitä, sitten se löyty, tästä rikok-

sesta vuonna -28, ja siinä oli vielä erikoisartikkeli, jota ei ollut muissa lehdissä. Siihen oli haastateltu naapureita. Mä olin ihan niin ku aah.”

Tiedonlähteet ja kanavat

Perheenjäsenet autoivat merkittävästi joitakin kirjailijoita tiedonhankinnassa. He saattoivat lainata kirjailijoille kirjoja, opastaa kirjastojen tai arkistojen käyttämisessä tai jopa etsiä aineistoja kirjailijoille. Lisäksi jotkut kirjailijat kysyivät perheenjäseniltä, muistavatko nämä esimerkiksi Disney-elokuvien hahmojen nimiä, jos sellaisia tarvittiin kirjoja varten.

”Tässä [kirjan nimi] -kirjassa mun vaimoni innostu siitä niin, että se meni omin päin arkistoon. [...] Ja soitti sieltä mulle, että nyt mä löysin jotakin.”

”On ollut semmonen, kun mun isäni on siinä asiantuntija, niin siltä mä olen kysynyt. Mut että keskimäärin kyllä ei [apua perheenjäseniltä]. Mut jos osuu ihan kohalle, niin kyl mä nyt. Mut kyl mä ite melkein niin oon siitä vastuussa. Enkä mä juoksuta kustannustoimittajaani arkistoissa, mitä nyt sitten joillakin ainakin on tapana vähän harrastaa.”

Haastatellut kirjailijat hyödynsivät ahkerasti kirjastoja kanavana tiedonlähteille. Kirjaston palveluja arvostettiin, ja niitä käytettiin omatoimisesti. Vain harvat pyysivät apua kirjaston henkilökunnalta. Toisaalta juuri kukaan haastateltavista ei hyödyntänyt kirjaston tarjoamia tietokantoja tai tietopalveluja, vaan kirjaston käyttäminen oli ennen kaikkea kirjojen etsimistä, lainaamista ja lukemista.

”Mun kirjaston käyttö on pääsääntöisesti sitä, et mä menen sinne kirjastoon. Et mä teen niin kun keskitettyjä iskuja sinne kirjastoon. Et kun mä olen siellä kirjastossa, niin mä olen sen, sen et se kirjojen joukko, joka on siellä kirjaston hyllyissä edustaa niin ku määrättyä tietokantaa, joka on siinä tilassa käytettävissä ja silloin mä voin risteillä siellä muutamaman tunnin aika tiiviisti pitkin niitä hyllyjä ja lukea ja selata ja tulla kattoneeks kymmeniä kirjoja ja tehneeks muistiinpanoja, mut et mä en näe mitään kauheen suurta tarvetta lähteä kanniskelemaan sieltä kymmeniä kirjoja kotiin.”

”No joskus mä oon joutunut tota vaivaamaan niitä [kirjaston työntekijöitä] tämmösissä kaukolaina-asioissa, kun mä olen tiennyt, että joku kirja on olemassa, mutta sitä ei ole Suomessa. Se täytyy hankkia sit sitä kautta, mut muuten se on lähinnä vaan niitä kirjoja.”

”Mä katson niiden kirjoista mieluummin että kuin sitten, ei tunnu aina mukavalta vaivata virkailijoita, että sitten mä etsin koneelta.”

”Sillon ku tarvitaan tosiaankin hakee sit esimerkiksi kirjoja jostakin aihepiiristä, esimerkiksi suomalaisesta aihepiiristä X, että mitä on, mitä kirjoja löytyy, minkälaisia lähdeoteoksia aiheesta X, niin mä meen tonne kirjastoon meidän kirjaston johtajan pakeille joka on tämän alan ammattilainen joka osaa hakea tietoa joka osaa hakea kirjoja sieltä. Sit se ystävällisesti hakee mulle niitä kirjoja koska minä sitten lainaan ne kirjat kaukolainana ja mä oon jotenkin ymmärtänyt että tämä on näin se pitää toimia. Se on kirjaston duunia, ne tekee sen todennäköisesti hyvin paljon vikkelämmin kuin minä jos mä alan siinä sähläämään.”

”Kirjasto on ollut mulle erittäin tärkeä ja mä ylistän kirjastolaitosta aina, kun mä vaan voin. Mä ylistän kirjastolaitoksen hakupalvelua, mä ylistän sitä, et edelleen pidetään 1900-luvun alun alkuperäiskirjoja saatavilla.”

Kirjastojen lisäksi useat kirjailijat kertoivat käyttävänsä antikvariaatteja tiedonhankinnan kanavana. Antikvariaateissa on saatavilla vanhoja aineistoja, joita kirjastoista ei välttämättä löydy. Lisäksi antikvariaateista voi hankkia kirjoja omaan kotikirjastoon, joka myös oli tärkeä tiedonhankinnan kanava monille kirjailijoille.

”Sitten minulla on historialliset lähteeni. Olen ostanut antikvariaatista Helsingin puhelinluettelot vuosilta 1933 ja 1922, muistaakseni. Käytän joskus niitä. Avaan luettelon ihan umpimähkään ja katson millaisia hauskoja nimiä sieltä löytyy.”

”Ja kolmas lähdemateriaali on tietysti sitten ollut antikvariaatit, joissa mä oon tavannut kulkea ja katella, mitä sieltä löytyy.”

Haastateltavia pyydettiin pohtimaan, mitä tiedonlähdettä he käyttävät mieluiten ja mitä tiedonlähdettä he eivät tahdo hyödyntää. Jotkut kirjailijat sanoivat, etteivät he voi laittaa tiedonlähteitä suosituimmuusjärjestykseen. Heillä ei ollut mitään tiettyä mieluisinta tai epämieluisinta tiedonlähdettä.

Useat kirjailijat pitivät vanhoja sanomalehtiä mieluisimpana tiedonlähteenä. Kiintymystä vanhoihin lehtiin perusteltiin sillä, että lehdet välittävät hyvin ajankuvaa. Niistä saa paremman kuvan elämästä tietynä aikana kuin historiallisista teoksista.

”Mieluiten käyttäisin, mutta se on aika vaikeeta, sanomalehtien vanhoja vuosikertoja ja sillä lailla, että ne ei oo missään filmatussa muodossa.”

”Vanhat sanomalehdet on erittäin hyvä tietolähde. Sieltä löytyy siis ihan semmosta sanotaan faktatietoa usein, mitä pystyy käyttämään, mut sieltä löytyy semmosta mukavaa pientä materiaalia, millä pystyy luomaan siihen tekstiin semmosen oman tunnelmansa. No se on, näkee, että mitkä olivat siihen aikaan ihmisten tärkeimpiä puheenaiheita, mikä oli hintataso, millä tavalla ihmiset elivät, pukivat, miten, sieltä näkee minusta monesti jopa sen miten ihmiset ajattelivat sinä päivänä asioista ja mitä moninaisimmat tämmöset pienet asiat, joita voi sitten hyödyntää.”

Muutamat kirjailijat mainitsivat kirjat ja Internetin sivustot mieluisimpana tiedonlähteinään. Kirjoja arvostettiin siksi, että ne ovat helposti saatavilla varsinkin, jos ne ovat omassa kotikirjastossa. Lisäksi kirjojen luotettavuutta on helppo arvioida, ja niitä voi lukea vaikkapa pihalla riippumatossa. Internetiä arvostettiin sen helppouden ja laajan aineiston vuoksi. Kirjailijoiden käyttämiä verkkopalveluita olivat esimerkiksi hakukoneet ja Väestörekisterikeskuksen nimipalvelu, josta voi selvittää vaikkapa etunimien yleisyyttä tietyllä vuosikymmenellä. Jotkut kirjailijat hyödynsivät Wikipediaa siten, että he etsivät hyviä lähdeoteoksia artikkeleiden lähdeluetteloista.

”Kirja. -- mä voin asettaa kirjan kyseenalaiseksi. Kirjan tiedon voi aina niin kun, sä näet sen tyylin, sä näet sen tavan tehdä, sä näet sen mistä

se on koottu. Sitten sä katsot tota sen indeksin ja katsot mistä tiedot on haettu, millä lailla viitteet on tehty, onks ne hyvät nootit vai ei, varsinkin jos puhutaan tietokirjasta.”

”Jos määhän nyt haluan tuota semmosen tiedon joka on vanhempaa kuin 1960-luvulta niin ku yleensä semmoset tiedot mitä määhän haluan hakea on aika vanhoja niin tuota tai ainakin olleet sitä, niin jos pitää hakea joku detalji, niin mä käytän Otavan isoa tietosanakirjaa.”

”[käytän tiedonlähteistä mieluiten] Internetiä ja sen hakukoneita.”

Tiedonhankinnan esteet

Tiedonhankinnan esteet ovat tekijöitä, jotka rajoittavat tarvitun tiedon löytymistä. Wilson ja Walsh (1996) jakavat tiedonhankinnan esteet kolmeen ryhmään: henkilökohtaiset esteet, sosiaaliset tai rooliin liittyvät esteet ja ympäristölliset esteet. Esimerkiksi koulutus, ikä ja emotionaaliset tekijät ovat henkilökohtaisia esteitä. Sosiaaliset tai rooliin liittyvät tekijät estävät tiedonhankintaa tilanteissa, joissa tiedonlähteenä on joku henkilö tai tiedon saaminen muista lähteistä edellyttää ihmisten välistä vuorovaikutusta. Muun muassa aika, maantiede ja kansalliset kulttuurit ovat ympäristöllisiä esteitä (Wilson & Walsh 1996).

Varsin monet haastatelluista kirjailijoista olivat sitä mieltä, että on nostuttavaa tai hankalaa ottaa yhteyttä asiantuntijoihin ja kysyä heiltä tietoja. Tämä hankaluus voidaan luokitella sosiaaliseksi esteeksi Wilsonin ja Walshin (1996) tiedonhankinnan esteryhmittelyn mukaisesti.

”...mun mielestä mun suurin hankaluus on se, että mun kynnyks on niin kun soittaa jollekin tuiki tuntemattomalle ihmiselle on aika korkea. Että vaikka määhän yritän todistella itselleni sitä, että jos mulle soittas joku tuntematon ihminen ja käyttäs mua asiantuntijana jossakin aihealueessa, niin määhän oisin vaan imarreltu ja auttaisin tosi mielelläni. Että tota, että joskus on tosiaan ollut sellasta, että tuntuu siltä niin kun, että sitä tietoa ei nyt sais mistään muualta kuin joltain vaikka palomieheltä. Ja sit määhän en tunne yhtään palomiestä, mulla ei oo ketään tuttavaa, jolla ois tuttava palomies.”

”...on vähän vaikea sitten vaivata kovin vieraita ihmisiä mutta olen joskus kun on joutunut niin olen kyllä soittanut sitten.”

”Soitin [ravintolaan], että voisinko päästä käymään teidän keittiössä, ja hävetti. Siis tää on jännä, tästä vois puhua tästä, että miten mulla liittyy aina tähän tiedonhakuun, silloin kun joutuu vaivaamaan eläviä ihmisiä, mulla liittyy voimakas häpeä.”

Eräs kirjailija kertoi, että asiantuntijoille soittaminen helpottui, kun tuli kuuluisaksi. Kun nuorelle kirjailijanalulle sanottiin tylästi, että ”ei meillä oo aikaa tämmöseen”, niin joitakin vuosia myöhemmin sama, sittemmin nimekäs kirjailija sai kokonaan toisenlaisen vastaanoton: ”Joo, totta kai, mä olen lukenut sun viimeisimmän kirjasi”.

Jotkut kirjailijat sanoivat epäonnistuneensa tiedonhankinnassa sen vuoksi, että sopivat tiedonlähteet puuttuivat. Vaikka he tiesivät täsmällisesti, mitä olivat hakemassa, tietoa ei löytynyt, sillä sitä ei ollut olemassa. Esimerkiksi joistakin historiallisista asioista tai matemaattisista laskeleista ei kirjailijoiden mukaan kerta kaikkiaan löytynyt tietoa. Eräs kirjailija oli sitä mieltä, että tiedonhankinta ei ole suuri ongelma kirjoitustyössä. Tietojen käyttäminen ja limitäminen kaunokirjalliseen teokseen sen sijaan on hänen mielestään haastavaa.

”Mä luulen, että paitsi mulla niin useimmilla kirjailijoilla kuitenkin niin se tiedonhankinta ei oo se suurin kynnyks, vaan sitten se, et saadaa se tieto sulatettua ja kaunokirjalliseen muotoon, että se ongelma on niin kuin ihan toisaalla, ihan toisella tavalla kuin jollain tutkijalla tai semmosella, joka tekee jotain eksaktia, koska se tieto on silloin yks yhteen sitä materiaalia, mitä se tekee. Mutta tässä sen tiedon ja sen hankinnan merkitys on kuitenkin semmonen niin kuin tukeva tai rakenteellinen, että ei se oo itse sitä substanssia.”

YHTEENVETO

Tutkimuksen tuloksissa korostuu se, että kirjailijat eivät tee työtään erityksissä pelkästään oman mielikuvituksensa ja luomiskykynsä varassa

niin kuin romanttisessa taiteilijamyytissä oletetaan, vaan he etsivät tietoa monenlaisista lähteistä. Tietoa tarvitaan esimerkiksi romaanihenkilöiden nimeämiseksi, tapahtumapaikkojen kuvaamiseksi tai jonkin yksityiskohdan tarkastamiseksi. Monet kirjailijat käyttävät mielellään vanhoja sanomalehtiä lähteenä ja kokevat henkilölähteiden hyödyntämisen hankalaksi.

Vaikka yksi haastateltava toivoikin leikkillisesti itselleen näppärää assistenttia tiedonhankinta-apulaiseksi, ainakin toistaiseksi harvalla suomalaiskirjailijalla on henkilökohtainen informaattikko. Yhdysvalloissa se taitaa olla yleisempää. Esimerkiksi kirjailija Elmore Leonardilla on henkilökohtainen informaattikko, joka selvittää tarvittaessa vaikkapa miten automurto tehdään tai millaisia univormuja chicagolaiset poliisit käyttävät (Fister 2001, 82). Toisaalta tiedonhankinnan antaminen apulaisen tehtäväksi veisi kirjailijalta löytämisen ilon, jonka monet haastateltavat kokivat riemastuttavana sekä mahdollisuuden löytää onnekkaan sattuman kautta jotakin hyödyllistä mutta aivan muuta kuin alun perin oli tarkoitus. *Serendipity*, eli tällaisten onnistuneiden ja odottamattomien löytöjen tekeminen vahingossa on olennainen osa luovaa prosessia ja myös kirjailijan työtä (Foster & Ford 2003, 321). Kuten eräs haastateltava sanoi, kirjoittamisessa on mukana ripaus magiaa.

LÄHTEET

Cobbledick, Susie 1996. The information-seeking behavior of artists: exploratory interviews. *Library Quarterly*, vol. 66, no. 4, s. 343–372.

Fister, Barbara 2001. Elmore Leonard's legman. *American Libraries*, April 2001, s. 82–84.

Foster, Allan & Ford, Nigel 2003. Serendipity and information seeking: an empirical study. *Journal of Documentation*, vol. 59, no. 3, s. 321–340.

Hypén, Tarja-Liisa 2002. Kirjailija mediatuotteena. Teoksessa Soikkeli, Markku (toim.). *Kurittomat kuvitelmat. Johdatus 1990-luvun kotimaiseen kirjallisuuteen*. Turku: Turun yliopisto. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, nro 50. s. 29–45.

Karkama, Pertti 1979. *Sanataiteen suhde todellisuuteen*. Oulu: Pohjoinen. 173 s.

Lander, Leena 2000. Leena Lander. Teoksessa Haavikko, Ritva (toim.) 2000. Miten kirjani ovat syntyneet 4. Virikkeet, ainekset, rakenteet. Helsinki: WSOY. s. 220–247.

Leckie, Gloria J, Pettiegrew, Karen E. & Sylvain, Christian 1996. Modeling the information seeking of professionals: A general model derived from research on engineers, health care professionals and lawyers. *Library Quarterly*, vol. 66, no 2. s. 161–193.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 23.5.2008. Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.

Suomen kustannusyhdistys ry. 2008. Suomen kirjasaatiö: Finlandia-palkinto. Viitattu 8.5.2008. Saatavissa: <http://www.kustantajat.fi/kirjasaatio/palkinnot/>.

Tuuri, Antti 2004. Kuinka kirjoitan romaanin. Helsinki: Art House.

Wilson, T. & Walsh, C. 1996. Information behaviour: an inter-disciplinary perspective. *British Library Research and Innovation Report 10*. Viitattu 29.5.2008. Saatavissa: <http://informationr.net/tdw/publ/infbehav/chap4.html>.

Vreeland, Susan. 2002. Artful research. *Writer*, vol. 115, issue 1. s. 41–44.

INFORMATION BEHAVIOUR AND THE UNDERGRADUATE STUDENT

A SOUTH AFRICAN PERSPECTIVE

Gavin R. Davis

ABSTRACT

South Africa, a country right at the Southern tip of the continent of Africa became a democracy in 1994. Despite anticipation of rapid growth and development from many sectors including government and business, there are still underlying problems that are quite prevalent in terms of development. Fundamental to this are information literacy skills of especially black South African students at tertiary institutions. Within the context of this chapter black South African students are regarded as historically disadvantaged (HDS) as opposed to their white counterparts, regarded as historically advantaged (HAS). It is not easy to understand the significance of information literacy if one does not take into account South African students' awareness levels and their understanding of the concept of information, given the diversity of the country's peoples. Unfortunately, academics and librarians alike at times base many of their judgements on assumptions that need to be addressed. One of these assumptions is the computer literacy level of students, often viewed synonymously with information literacy.

Although computer literacy is an important skill for searching electronic information sources, including online databases and the Internet, the author's argument is that this is not enough to overcome conceptual and cognitive problems relating to information-seeking. Computer literacy is a component of information literacy. Students need to know when information is needed; identify the information needed to address a problem; evaluate the required information; organize the information meaningfully and use the information to address the problem identified. To test the validity of this argument, a group of students was observed when searching for information in online retrieval systems. These stu-

dents received knowledge of the library and computers when they came to the University of the Western Cape and the Cape Peninsula University of Technology in Bellville, a suburb of the city of Cape Town, South Africa.

It was found in this study that students experienced various emotional states or manifested certain behavioural patterns. Searches were also found to be more cyclical than linear. Based on these behavioural patterns, a model for information seeking among historically disadvantaged students is introduced. However, this model may be equally valid and relevant for students who come from historically advantaged backgrounds. This calls for a stronger sense of commitment from librarians, academics and information communication technology (ICT) specialists when designing or subscribing to appropriate information technology systems. In addition this knowledge can be shared with a wider audience, for example collaborative ventures such as the North-South-South collaboration with Finland, South Africa and Namibia.

INTRODUCTION

The demise of apartheid¹, the ideology espoused by the South African National Party from 1948 to 1994, necessitated transformation in a number of sectors of society. Higher education institutions became one of these sectors. The discrepancies and inequalities of the past had to be replaced by a more equitable distribution of resources (African National Congress 1994, 3). This equity invariably had to be accompanied by human resource development.

However, the diversity of the student population in South Africa, from especially historically disadvantaged institutions of higher learning, called for intercultural communication. These in turn implied additional challenges placed on all role players at these institutions, amongst others

¹ Apartheid involved a number of issues, which left a marked effect on the lives of the people of South Africa, especially on those of blacks. Among these issues were labour regulations, race classification, group areas, separate amenities, separate education and job reservations. In terms of governance, white South Africans (Afrikaners) held political control and privileges. The irony of it all is that South African born blacks were regarded as being inferior to white immigrants.

academics, library workers and students. As a further drawback to the historically disadvantaged student (HDS), “...the physical presentation of information is bound to the limited number of communication media which are available in a given culture” (Menou 1983, 121). In South Africa, this is particularly true for students who come from rural areas. Not only are very few students exposed to school and/or public libraries, many come from rural areas where these facilities are almost non-existent. These students often encounter libraries and computers for the first time when they enter tertiary education. It is no surprise therefore when they are given assignments that they struggle to find information relevant to their academic needs. Besides having to cope with information retrieval systems constructed in the English language, which in many instances is their third language, they cannot conceptualise what information is.

BACKGROUND TO THE PROBLEM

Computer literacy is a component of information literacy. This implies that information literacy is not dependent on computer literacy, although the latter is an important skill in today’s competitive world. Students in higher learning need to be goal-centred, which calls for a conceptualisation of information and information retrieval systems. Students therefore need to know how to formulate search strategies when searching for information to meet their academic needs.

In his keynote address at the official opening session of the forum on Science, Technology and Innovation for Sustainable Development, in Johannesburg, South Africa on the 27 August 2002, the former South African minister of Arts, Culture, Science and Technology made the following statement: “...[I]t is often recognised today that new technologies often provide unique and invaluable tools to address the concerns of sustainable development...” (Ngubane 2002).

Ex-Minister Ngubane goes on to point out the weaknesses of the scientific and technological skills to exploit these technologies that currently exist in developing countries. However, he makes it clear that “... the knowledge base in developing countries should be strengthened [so]

that the qualified human resources that are needed to develop and implement technologies [should] be increased” (Ngubane 2002).

Developing countries furthermore have the responsibility to improve their education systems and technological policies in order to “...reap the benefits of international science and technology co-operation” (Ngubane 2002). Indeed the concept of development in this context needs to be deconstructed, which is beyond the scope of this contribution.

These sentiments were clearly signals from the South African government that for sustainable development and indeed competitiveness on a global level, the citizens of South Africa needed to develop technological skills. One can only assume that these technological skills include information technology skills as well as information literacy skills. While one observer noted that “[i]nformation technology in education, while being regarded by many as a luxury that a democratic South Africa cannot afford, is too powerful and pervasive a phenomenon to be ignored in a modern information society such as ours...” (Manie 1994, 2), another warned that “[a]n educational disconnect [exists] between the rapidly developing communications technologies and the information resources available to the public and the public’s ability to use these resources” (McClure 1994, 115). A useful model illustrating the place of information literacy among other literacies and concepts is illustrated by Bruce (1997, 21) in Figure 1. I have highlighted “learning to learn” as academic literacy.

Clearly information literacy is coexistent with these other concepts. One can actually argue that information literacy embraces these other concepts; it is at the centre of these concepts as activities. Brandt (1998, 41) seems to confuse information literacy with more of an application of technology to fill information needs. As mentioned earlier, my personal view is that information technology facilitates in the process of information literacy. However, later Brandt (2001, 73) acknowledges that information literacy goes beyond “...the skills and knowledge involved in information seeking and retrieval, and strives for higher levels of understanding regarding the context of information in today’s society, its composition and organization, as well as its use for lifelong learn-

ing.” One cannot deny that computerized and networked information resources form an integral part of information seeking. Learners therefore have to have some knowledge and an understanding of the technological environment of these resources (Brandt 2001, 75). He argues that for this reason an information technology (IT) literacy curriculum should feed directly into an information literacy curriculum. Similarly, the integration of library skills and computer literacy skills should form part of such a curriculum. This may stimulate students to adopt and acquire information skills necessary for lifelong learning.

Before a student can become information literate, he/she should be made aware of what the concept of information is. In this regard a number of outcomes are important. These include: a student should be able to recognize a need for information, identify and locate appropriate information sources, know how to gain access to the information contained in those sources, evaluate the quality of the information obtained, organize the information and use the information effectively. Other observers prefer to use the concept of user education to encompass a broad method of addressing the problems related to information literacy. In this regard Gericke (1997) posits, “[u]ser education should ...include

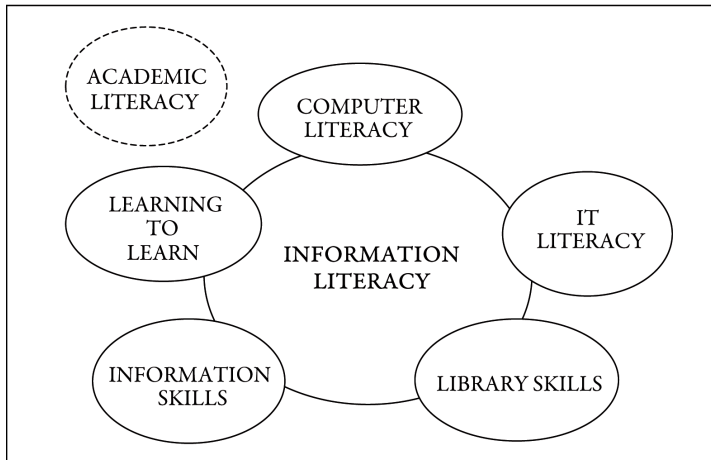

FIGURE I. *Concepts influencing and coexisting with information literacy. Bruce (1997, 21).*

all forms of instruction aimed at improving the use of libraries... [including] training in information handling skills...and computer literacy should be included.”

Lwehabura (1999, 129) argues that user education “...aims at changing an individual’s behaviour and experience towards the use of library and other information sources.” It seems that these definitions are mainly concerned with the use of the library as an information resource. User education therefore cannot be equated with information literacy, but is a means of instruction aimed at information literacy. Lwehabura (1999, 130) seems to endorse this by stating, “[e]fforts should therefore be made to equip African university libraries with enough computers and latest IT facilities so that libraries can function properly.” However, these quantitative measures can hardly address the fundamental problem of information literacy. For this reason a closer look at the student as an information seeker and a searcher was important.

PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE STUDY

The overall purpose of this study was to observe the interaction between historically disadvantaged undergraduate students (HDS) and on-line information retrieval systems. However, this interaction could only prove meaningful by an investigation of students’ understanding of the assignment topic, the identification of keywords pertaining to the topic, the formulation of search strategies and the assessment of retrieved records for relevance. The analysis of such interaction would then ascertain whether information retrieval systems at the University of the Western Cape (UWC) and the Cape Peninsula University of Technology (CPUT) were conducive to the academic literacy of HDS at these two institutions. The objectives underlying this aim were therefore:

- to ascertain what the views of faculty librarians at the UWC and subject librarians at the CPUT were regarding their information skills instructions to undergraduate students
- to investigate students’ understanding of an assignment topic
- to gain an understanding of how students identified keywords pertaining to the topic

- to gain insight into how students formulated search strategies when searching online databases and assessed retrieved records for relevance.

A basic assumption underlying these objectives was that all students were computer literate. The focus of this study was therefore on cognitive issues relating to the students in this study particularly pertaining to seeking for information in online databases. Internet searching using search engines was therefore beyond the scope of this study. It should furthermore be noted that it is not assumed that because students in this study came from historically disadvantaged backgrounds that they had cognitive difficulties. It is also not assumed that students from historically advantaged backgrounds do not have cognitive difficulties. Per definition the concepts historically disadvantaged and historically advantaged would be attributed to those people who were underprivileged and privileged during the apartheid years, respectively.

RESEARCH DESIGN

Relevance judgments regarding online information retrieval systems effectiveness as perceived by the student (participant) were based on the experimental mode of data gathering. Data collection methods included think-aloud protocols, videotaped interaction and online transaction logs. The approach in this study was therefore more qualitative than quantitative, although quantitative methods were also used to analyse especially descriptive data.

Undergraduate students were selected from various language and cultural groups. The method of selection was purposive sampling. A sample of approximately 20 students from each institution was selected, namely those students who received online training in information retrieval by librarians at both the UWC and the CPUT. Unfortunately only 18 students from the CPUT honoured their appointments while all 20 students from the UWC honoured theirs. Data about these students were obtained from the two respective libraries and/or faculties and academic departments. In other words students were really selected with the assistance of faculty and subject librarians from the two respec-

tive institutions. Caution was exercised to ascertain whether these students were really from disadvantaged backgrounds. High school records were checked to see from which schooling backgrounds students came.

The student participants in the various faculties and subject areas are depicted in Tables 1 and 2. A breakdown of faculties and subject areas were:

TABLE 1 *CPUT: participants' profiles*

PART	SUBJECT	YEAR	GENDER
1	BIOMED 1	1 st	Female
2	BMAN2ND 1	2 nd	Male
3	BMAN2ND 2	2 nd	Female
4	BMAN3RD 1	3 rd	Male
5	BTECHMARK 1	4 th	Male
6	BTECHMARK 2	4 th	Male
7	BTECHMECHENG 1	4 th	Male
8	BTECHRBR 1	4 th	Female
9	CHEMENG 1	1 st	Male
10	CHEMENG 2	2 nd	Male
11	ELECENG 1	1 st	Female
12	ENVHEALTH 1	1 st	Female
13	INTAUD2ND 1	2 nd	Male
14	MARK3RD 1	3 rd	Female
15	MECHENG 1	1 st	Male
16	MECHENG 2	2 nd	Male
17	MECHENG 3	3 rd	Male
18	RET3RD 1	3 rd	Male

KEY:

BIOMED = Biomedicine
 BMAN = Business Management
 BTECH = Bachelor of Technology
 CHEMENG = Chemical Engineering
 ELECENG = Electrical Engineering
 MARK = Marketing

RBR = Retail Business
 RET = Retail
 MECHENG = Mechanical Engineering
 INTAUD = Internal Auditing
 ENVHEALTH = Environmental Health

Table 1 reflects the profiles of students from the CPUT who participated in the study. The number of students who participated was five 1st year, five 2nd year, four 3rd year and four 4th year students (BTECH). This was a response of 90 % since the other two students failed to make it for the information searching sessions. In terms of gender only 6 females participated while a total of 12 males participated.

Table 2 reflects the profiles of participants from the UWC. There were 20 students in total. These were six 1st year, six 2nd year, six 3rd year and two 4th year students. All the students who were purposively selected turned up for the sessions. The response was therefore 100 %. In terms of gender, nine participants were females while eleven were males.

There was little difference among the different year levels in terms of the average duration of the searches conducted by participants. This holds true for the median duration of searches as well. Although participants were given exactly one hour to perform their searches, only one student managed to achieve this. With both institutions 3rd year students took much longer than the other year levels. This was quite surprising, while as expected 4th year students would take less time to search for information. However, this expectation is more of an assumption given that 4th year students are more senior than the students on the other year levels.

Four librarians from the CPUT and eight from the UWC who directly worked with students were interviewed. Librarians were interviewed to ascertain their instruction methods to students searching online information retrieval systems. The data obtained from the librarians facilitated thinking-aloud training. There was no attempt to generalize the findings of the sample to the population. As Silverman (2001, 248) states "...[g]eneralizability is a standard aim in quantitative research and is normally achieved by statistical sampling procedures." The researcher was therefore not interested in a large sample giving quantitative data only. The idea was to study a process in the selected cases. This process related to the interaction between the student participant and the on-line retrieval systems at the two institutions.

TABLE 2 *UWC: participants' profiles*

PART	FACULTY	YEAR	GENDER
1	ARTS 1	2 nd	Female
2	ARTS 2	1 st	Female
3	ARTS 3	3 rd	Female
4	CHS 1	3 rd	Female
5	CHS 2	2 nd	Male
6	CHS 3	1 st	Female
7	EDU 1	2 nd	Male
8	EDU 2	3 rd	Female
9	EDU 3	1 st	Male
10	EMS 1	3 rd	Male
11	EMS 2	2 nd	Male
12	LAW 1	4 th	Male
13	LAW 2	1 st	Male
14	LIS 1	4 th	Female
15	LIS 2	1 st	Male
16	LIS 3	2 nd	Female
17	LIS 4	3 rd	Male
18	SC 1	3 rd	Male
19	SC 2	2 nd	Female
20	SC 3	1 st	Male

KEY:

ARTS = Arts

CHS = Community &
Health Sciences

EDU = Education

SC = Science

EMS = Economic &
Management Sciences

LAW = Law

LIS = Library and Information
Science²

² Not a Faculty but purposively selected. Students in LIS receive information skills training in their Courses.

Instructions to students

Students were given an assignment relevant to their faculty/subject area to search across databases and On-line Public Access Catalogues (OPACs). They had to think aloud as they were performing searches. The verbal (think-aloud) protocols were captured by video camera.

The thinking-aloud method in Information retrieval research

Studies applying the thinking-aloud method in the field of Information retrieval research in general and in information-seeking behaviour in particular mostly focused on a hypertext environment (Yang 1997; Xie and Cool 1998). Xie and Cool (1998, 323) for instance found that a lot of insight was gained in terms of the "...problems encountered by searchers and the adaptive strategies they employ in such situations."

Thinking-aloud methods and recording of dialogues have the advantage that everything is recorded in real-time (Ingwersen 1992, 95). Ingwersen furthermore posits that complicated cognitive tasks, which take place during longer periods, can be more meaningfully analysed. The disadvantage is that this method is too obtrusive; it is inevitable that researchers need to train respondents in thinking aloud before real experimentation can take place. The fact that interaction between the researcher and the respondent is recorded (in this case the online information retrieval system and the participant), may result in long pauses from the latter. However, Ingwersen (1992, 95) states that by "... means of training sessions it is thus possible to reduce the pauses to a minimum..." Participants were therefore given the necessary training before they were asked to perform online searches. The idea was to ascertain the participants' level of cognition at the time of searching. Human thought processes cannot always be predicted just by observing behaviour because "... [t]he totality of human information processing also includes internal cognitive processes..." (Johnstone, Tate & Bonner 2004). To try to get as close to an interpretation of these internal cognitive processes as possible, searches were recorded simultaneously with the videotaped thinking-aloud protocols.

Online monitoring

In addition to videotaping participants, their online search patterns were monitored by WINCAM 2000, an interactive software program that captures on screen searches. These transaction logs were also transcribed and printed out. The ideal would have been to analyse the transaction logs in real time with the verbal protocols. However, the programme (WINCAM 2000) was only available on a trial basis. Despite this disadvantage, the printed transaction logs were compared to the transcribed think-aloud protocols. The most appropriate methodology and data collection methods therefore had to be adopted to ascertain in real-time how students formulated search strategies, searched for the desired information and determined which records were relevant. It was important to determine how the students searched for information in real time.

Wilson (2002a) suggests that a researcher can keep a log of the information directly, that is during searching, videotape thinking-aloud, while capturing searches on the screen. Wilson sees this as direct observation. Alternatively, people can be asked to report what they observed during their searches. This is indirect observation. Obviously both of these have subjective tendencies. Indirect observations can carry more bias than direct observation. It is also likely that the participants may forget what they recorded earlier. For this reason I did not require the participants to report on their searches. The chances were that they would not remember what they had done. It was also important to capture the searches in real time. This is the reason for the online monitoring and videotaped thinking-aloud to co-occur.

Information retrieval systems searched

The information retrieval systems searched by students included Library and Information Science Abstracts (LISA), the Automated Library Expansive Programme (ALEPH), Educational Resources Information Centre (ERIC), EBSCOHOST databases such as Academic Search Premier and Business Source Premier, EMERALD, OPAC's, in general and in certain instances Internet search engines. I need to state here that it was not a requirement of the study for the participants to search using search engines.

ETHICAL CONSIDERATIONS

With all kinds of research dealing with people, ethical issues need to be considered. This study was no exception. All tapes were transcribed and no personal details, other than important variables for the research like gender, course registered for, year level, language orientation and place of residence during high school, are given.

Data collecting was based on the principle of informed consent. As Rosnow and Rosenthal (1997, 115) state, "The principle of informed consent was predicated on the assumption that participants [in research] are entitled to know what they were getting into; informed consent guidelines tell us to acquaint potential participants with the essential facts of a study (such as its purpose and the nature of the instruments used)." It was therefore my ethical responsibility as researcher "...of making sure that [my research assistant] conducted the research as [I] would" (American Psychological Association 1982, 21). In this regard my research assistant was instructed to be sensitive to ethical issues.

RESEARCH RESULTS

Choice of Information retrieval (IR) system

(Key: **R**= Researcher, **P**= Participant and **RA**= Research assistant)

Student participants had to map out a plan how they were going to approach their searches. It is useful to note that from both institutions some participants had difficulty in mapping out exactly which databases they were going to use to search for the required information:

MALE: 1ST YEAR MECHANICAL ENGINEERING: MECHENG 1 – PARTICIPANT 15

P: I'm going to EBSCO. I'm going to Academic Search Premier.
To search for <Mechanical Engineering in South Africa>.

**MALE: 2ND YEAR CHEMICAL ENGINEERING:
*CHEMENG 2 – PARTICIPANT 10***

P: Now all I'm going to do is I'm going to use the Eric database. I'm going to use the Eric...the Eric...database to search for yet other articles. So I'm going to go back and clear what I've typed before. And then I need to go back again so that I can go to Eric. So I click by what I've typed before "chemical engineering for South African Students" and then I go back.

**MALE: 2ND YEAR MECHANICAL ENGINEERING:
*MECHENG 2 – PARTICIPANT 16***

This student decided to search a database other than the ones required:

P: The best one to find is Business Source Premier. Business... about articles dealing with mechanical engineering in South Africa. The second one is based on Academic Research Premier. There particular I wanna go ...about what the research is "articles dealing with chemical engineering industry in the USA."

R: Don't do business search. Do academic search for both.

P: That one is ... I'm going to use Eric. I'm gonna search about journal articles dealing with Higher Education for disadvantaged students. The last one. I'm going to Pentech OPAC. Now I'm going to open EBSCO host? Then I search. My first research is based on Basic search Premier.

FEMALE: 1ST YEAR: *ARTS 2 – PARTICIPANT 2*

P: Okay here I'm going to look for databases. Firstly I have to tell for the database INFOTRAC. Then I'm going to do ACADEMIC SEARCH. Then I'm going to do ERIC databases. Use the ERIC database to indicate a number of relevant records for the following journal articles dealing with higher education for disabled students.

FEMALE: 1ST YEAR: CHS 3 – PARTICIPANT 6

R: Okay you can start.

P: Okay I'm making my search about HIV Aids among the white people. I'm going to make my ... connect my search to MEDLINE database. I'll open the Internet ... I'll search it from the Internet. I first go to start then I go to programmes then I go to Internet Explorer.

MALE: 2ND YEAR: EDU 1 – PARTICIPANT 7

P: My topic is Higher Education for Disadvantaged Students in South Africa. I'm going to use Eric database, but I do I'm going to my research. I would start by clicking at start. From start I'll go to programme. And then once I get to programme I'll click on WINSPUR 4.01. From there I'll double click on the relevant database- That is Eric.

MALE: 3RD YEAR: EMS 1 – PARTICIPANT 10

R: Okay you can start. Say what your topic is.

P: My topic is Business Source Premier. I'm going to click on Internet.

MALE: 1ST YEAR: LAW 2 – PARTICIPANT 13

P: So I'm going to click on to Legal Resources 'cause I'm looking for legal resources. Now I'm in Legal Resources. Okay. The first thing I'm going to do is to click on Internet Explorer. Now I'm in UWC OPAC. Scroll. I'm going to Library. Find Library. I'm going to Electronic Resources. I found Electronic Resources and click on Databases, Now I find Databases. I'm going to look for Butterworths Nexis Lexis Online

Formulation of search strategy

Students found the formulation of search strategy quite problematic. It should be noted that especially the junior students and, with a few exceptions, also some seniors had difficulties in this regard. Some of the verbalizations of student participants were:

**MALE: 1ST YEAR CHEMICAL ENGINEERING STUDENT:
*CHEMENG 1 – PARTICIPANT 9***

R: Say what you are doing.

P: Now I go back to industries in the S.A...engineering. Search again. Go back and start again. (*long silence*). Go back...I go to Academic Search Premier. So I type in ...try to type in engineering and chemical industries ...(*long silence*) Going to select. Gonna click on search suggestion. Then I search again. Click on search.

R: Speak a little bit louder. Whatever goes through your thoughts just speak.

Some student participants managed to refine their searches realizing that they had typed in the wrong keywords:

**FEMALE: BTECH ENVIRONMENTAL HEALTH:
*ENVHEALTH 1 – PARTICIPANT 12***

P: I need to go back again to shorten my search. First I shorten the keyword, but then I'm just going to erase the keyword. Click ...find it. Two results were found.

**MALE: 2ND YEAR BUSINESS MANAGEMENT:
*BMAN2ND1 – PARTICIPANT 2***

RA: Keep on trying.

P: Ok. I'll type (Journal ... I click on <Search>. No results found. I will type higher education and disadvantaged students – click <search> One page – one found (Reads bibliographic detail).

RA: Read aloud.

**MALE: 3RD YEAR BUSINESS MANAGEMENT:
*BMAN3RD1 – PARTICIPANT 4***

RA: What are you typing in?

P: Management techniques for small businesses. I type management techniques and small business and I'm going to search.

P: Now I'm typing "Human Resource Management Higher Institution" I go to search now. The computer is busy searching. It says no results were found on this one. So I must go back. Retype my phrase. Higher Education. I'm searching now "Human Resources Higher Education".

P: I'm going back now. Back. back...back. I go to insert Higher Education now. My phrase now Human Resources and Higher Education. Search. (sigh) ah man! No results were found on my search. Retype the phrase. Cut management and put management at the back. Let's see what happens if it goes through the search in Higher Education Management. Nothing. Go back.

FEMALE: 1ST YEAR: *ARTS 2* – PARTICIPANT 2

R: What are you searching now? Keep on talking!

P: Okay, I must choose the word, which I'm going to use. I'm using EBSCO host. As I said before. Pasting it. Taking for a basic search. Then I'm going to ... which search I'm going to do. (Silence) Then I'm clicking keywords, which I'm going to look for. Then my keywords are Higher Education for Disabled ...Disadvantaged sorry. Then going to search. (Silence) It feels that I can't get this information. Then I must type my keywords Higher Education and Disadvantaged Students. (Typing the keywords) Then I'm going to search again. This is my result. I've got the book here. I've got the journals here.

Some students had difficulty in expressing themselves verbally, while others failed to formulate search strategies. The verbalization of searches was also problematic while students had to search. Although indicating what they were doing at the time of searching, these verbalizations did not correspond with the online transactions. It was evident that especially those student participants who failed to find information, had a high level of frustration.

TOWARDS A CONCEPTUAL MODEL

Students' searches were modeled into a general pattern at both institutions. Student participants manifested definite behavioural states during the search process. Since students were not required to report on their mental or cognitive states after searching, Figure 2 depicts the states that were observed during searches. The states are identified as conceptual, anxiety, cognitive, transitory and uncertainty. However, the cognitive state was often transformed into uncertainty and vice versa. For this reason I refer to this model as CACTUS (Conceptual, anxiety, Cognitive, Transitory and Uncertainty when searching). I need to indicate that this particular model cannot be generalized with all students from higher education institutions. With this statement comes the realization that information retrieval processes are rather complex.

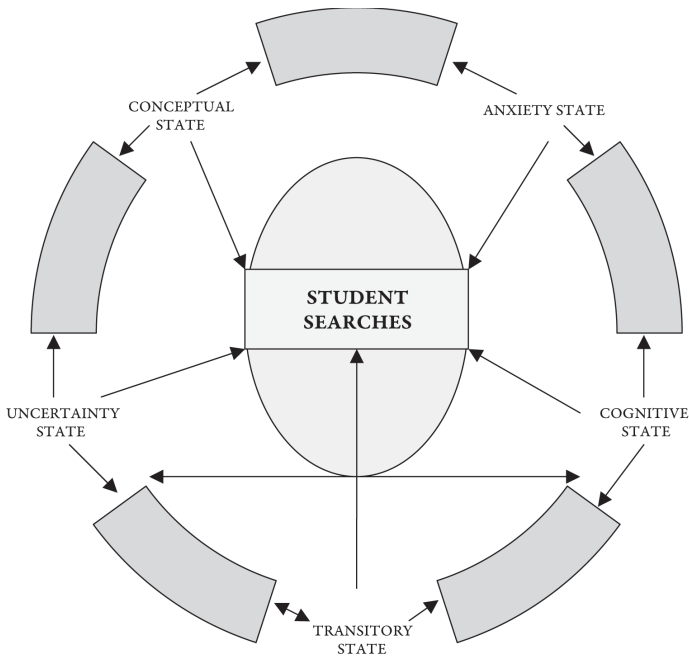

FIGURE 2. *CACTUS-model of student searches*

Student search patterns were not linear as would be expected. A significant factor was that students could not formulate keywords properly. In some cases this brought about a state of anxiety. A reason for this anxiety can be summarized as students' awareness of the video camera and the fact that they had to think aloud. Coupled with this was the time frame within which they had to complete their searches. However this state of anxiety factor also had to do with the inability of the student participants to find the desired, or any, information. However, this anxiety quickly disappeared but tended to resurface as students progressed with searches. Student participants experienced conceptual problems even before they embarked on their searches. Sometimes these conceptual problems were followed by what I refer to as an uncertainty state. Although this uncertainty was not present for the entire search process, it certainly manifested itself at various stages. This is the reason for the oval shape of the circle. The anxiety state also manifested itself if students did not understand either how to formulate search strategies or use the particular IR system they had chosen. However, this anxiety did not necessarily always follow the conceptual state. The anxiety state would sometimes precede the conceptual state. Both these states became less of a problem with each interaction.

In this study it was found that student participants had a basic understanding of searching, especially when the system yielded zero hits. During this search stage, an initial cognitive state started to develop. Some students realized that they had typed in the wrong keywords or spelled the search terms incorrectly. Because of this, a transition took place. However, sometimes students transformed their uncertainties into states of cognition and vice versa.

Although not all students were successful upon repeated searches, a realization of their own lack of knowledge of how to search for the information was soon discovered. It should be mentioned that the students often had difficulties understanding the fundamental operations of the IR systems searched.

CONCLUSION

The findings of this study reveal that the problems that undergraduate students from particularly disadvantaged backgrounds face are still far from resolved. Whilst student learning in the information age includes basic computer literacy, the results of this study albeit of a limited number of students, demonstrate a need for students to have more than these basic skills. All the participants in this study had computer literacy skills. However, it was clear that these skills were limited to knowing how to use computer peripherals like a keyboard and a mouse. Computer literacy skills are therefore not enough to ensure academic literacy. Students also need to have information literacy skills. Although the study did not concentrate on information literacy skills in depth, it certainly underscored students' lack of these important skills. One thinks in particular of the roles of academics and librarians. The findings are therefore more evidence of a lack of a culture of information skills development. It is also clear that students are not exposed enough to online databases, which are important tools in today's ever growing information age. The results therefore seem to suggest that a lack of resources is not necessarily the overriding factor which prevents students from having access to online databases. It is precisely the inadequate utilization of information skills and collaboration among academics and librarians that stifle students in becoming information and academically literate.

For students to become both information and academically literate more emphasis should be placed on collaboration among academics and librarians. What is perhaps lacking is a basic understanding of cognitive and behavioural theories especially in information retrieval. Librarians themselves need to be equipped with knowledge of these theories. According to Kuhlthau (2005) the development of the user-centred approach to an understanding of information-seeking behaviour can greatly contribute to such knowledge. Johnstone, Tate and Bonner (2004) argued, "[a] human-centered view of information processing examines the roles humans play in translating received information into action." It is therefore important that students develop the necessary skills to make judgements on information that they retrieve for relevance.

The librarian's role as an intermediary should not be overemphasized. Although the librarian is perceived to be in a more advanced position with regards to information searching, the student should be in a better position to make relevance judgements. However, since students in this study demonstrated a problem with identifying what is constituted as relevance, there arises a need for collaborative information-seeking. In the words of Wilson (2000), information-seeking as well as searching and use of information should be "...associated with the different stages of a goal-directed problem-solving process, the stages being: problem recognition, problem definition, problem resolution, and (where needed) solution statement."

For students to obtain information-seeking skills, certain other mechanisms need to be in place. Although this study was limited to the stage of cognition related to retrieving relevant, development strategies should be in place for academic literacy.

Academic literacy would invariably relate to the students' ability to assemble a number of relevant records and to assimilate these instead of assimilating information from academics only. However, students need to be trained and supported academically. This will certainly not be achieved just by ensuring computer literacy skills.

Joint collaborative ventures such as the North – South – South initiative among Finland, South Africa and Namibia are worth pursuing. Perhaps this model can also be tested among higher education students in these countries. For methodological approaches it would be worthwhile testing both think-alouds and online transactions to study student online searching behaviour.

REFERENCES

African National Congress. 1994. The reconstruction and development programme: a policy framework. Johannesburg: African National Congress.

American Psychological Association. 1982. Ethical principles: in the conduct of research with human participants. Washington D. C: American Psychological Association.

- Brandt, D Scott. 1998. Compartmentalizing computer training. *Computers in Libraries*. 18 (1): 41–44.
- Brandt, D Scott. 2001. Information technology literacy: task knowledge and mental models. *Library Trends*. 50 (1): 73–86.
- Bruce, C. 1997. *The seven faces of information literacy*. Adelaide: Auslib Press.
- Gericke, E. M. 1997. Serving the unserved in the year 2000. Proceedings of the 63rd IFLA General conference, August 31 to September 5, 1997. Accessed 3.8.2002. <http://www.ifla.org/IV/ifla63/63gere.htm>.
- Ingwersen, P. 1992. *Information retrieval interaction*. London: Taylor Graham.
- Johnstone, D, Tate, M & Bonner, M. 2004. Bringing human information behaviour into information systems research: an application of systems modeling. Accessed 20.10.2004. <http://informationr.net/ir/9-4/paper191.html>.
- Kuhlthau, C. C. 2005. Towards collaboration between information seeking and information retrieval. Accessed 03.03.2005. <http://informationr.net/ir/10-2/paper225.html>.
- Lwehabura, M. J. F. 1999. User education and information skills: a need for a systematic programme in African University libraries. *Africa's Journal of Library Archives and Information Science*. 9(2): 129–141.
- Manie, A. 1994. Education policy on computers-in-education. Paper presented at the National workshop: Policy and planning in Provincial Post-compulsory Education, University of the Orange Free State, 14–15 September. Bloemfontein: University of the Free State.
- McClure, C. 1994. Network literacy: a role for libraries? *Information Technology and Libraries*. 13 (2): 115–125.
- Menou, M. J. 1983. Cultural barriers to the international transfer of information. *Information processing and Management* 19 (3): 121–129.
- Ngubane, B. 2002. Keynote address: Forum on Science, Technology and Innovation for Sustainable Development, Johannesburg, 27 August 2002. Accessed 29.8.2002 <http://www.gov.za/search97cgi/s97.html>.
- Rosnow, R and Rosenthal, R. 1997. *People studying people: artefacts and ethics in behavioral research*. New York: W. H. Freeman.

Silverman, D. 2001. *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. London: Sage.

Wilson, T. D. 2000. Recent trends in user studies: action research and qualitative methods. Accessed 6.8. 2004. <http://informationr.net/ir/5-3/paper76.html>.

Wilson, T. D. 2002a. *Information Science and Research Methods*. Accessed 6.8.2004. <http://informationr.net/tdw/publ/papers/slovakoz.htm/>.

Wincam 2000. Accessed 25.7.2003. <http://asia.cnet.com>.

Xie, H & Cool, C. 1998. The importance of teaching “interaction” in library and information science education. *Journal of Education for Library and Information Science*. 39(4): 323–331.

Yang, S. C. 1997. Information seeking as problem – solving using a qualitative approach to uncover the novice learners’ information-seeking processed in a Perseus hypertext system. *Library and Information Science Research*. 19(1): 71–92.

KIRJASTOA UUDISTAMASSA

KAUNOKIRJALLISUUDEN VERKKO- PALVELU JA KAUNOKIRJALLISUUTEEN LIITTYVÄ OSAAMINEN YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

Kaisa Hypén ja Alex Spåre

KAUNOKIRJALLISUUDEN ERITYISYYDESTÄ

Kaunokirjallisuuteen ja laajemminkin fiktiiviseen aineistoon kirjastoaineistona liittyy monia erityispiirteitä. Kaunokirjallisuuden kokoelma- ja neuvontatyötä tekevä kirjastoammattilainen tarvitsee toisaalta kriitikon, toisaalta tutkijan lähestymistapaa. Teokset on osattava sijoittaa kirjallisuushistorialliseen kontekstiin ja niiden laatua on kyettävä arvioimaan.

Tämän lisäksi kirjastolaisilla on vielä aivan oma erityisosaamisensa suhteessa kaunokirjallisuuteen. Heidän on hallittava samanaikaisesti laajaa kokoelmaa ja toisaalta löydettävä juuri se yksittäinen teos, jota kullonkin asiakas etsii, oli se sitten dekkari, yksittäinen runo tai ”hyvä lukuromaani”.

Kirjastojen tietokannoista on vain rajallisesti apua etenkin kaunokirjallisuuden sisältöihin liittyvissä kysymyksissä. Vasta pieni osa kaunokirjallisuutta on sisällönkuvailtu ja nekin teokset, joiden sisällönkuvailu on tehty, ovat haettavissa vain joiltakin osin. Tietokannoista voidaan kyllä etsiä tekijän muuta tuotantoa tai teoksia, jotka esimerkiksi kuuluvat samaan genreen, käsittelevät samaa teemaa tai joissa seikkailee sama päähenkilö.

Tietokantoihin ei ole mahdollista kirjata teosten välisiä assosiaatio- ja sukulaisuussuhteita tai suositteluja, jotka kuitenkin asiakaspalvelutilanteissa ja myös asiakkaan itsepalvelussa ovat olennaisen tärkeitä. Asiakkaat etsivät usein ”samantyyppistä” luettavaa, ”hyvää kirjaa” tai haluavat palata jonkin kauan sitten lukemansa teoksen pariin. Siinä, miten näihin kysymyksiin vastataan ja mitä teoksia suositellaan, näkyy kirjasto-

ammattilaisen kokoelmien ja kirjallisuuden tuntemus, kyky hahmottaa asiakkaan kirjallista makua ja rohkeus suositella myös jotakin epätavallista ja odottamatonta.

Kirjastolainen on kaunokirjallisuuteen liittyvässä asiakaspalvelussa pitkälle oman lukeneisuutensa, muistinsa ja miellejhtymiensä varassa. Tämä ei ole mikään ongelma pitkään alalla työskennelleelle, jolle on ehtinyt karttua hyvinkin laaja kaunokirjallisuuden ja kirjaston asiakaskunnan tuntemus. Nuoremmat kollegat sen sijaan vasta rakentavat kaunokirjallisuuteen liittyvää tietämystään, ja asiakkaiden esittämät kysymykset saatetaan kokea vaikeina.

KOKOELMAT: MUUTAKIN KUIN TAITEELLISTA KIRJALLISUUTTA

Kaunokirjallisuus muodostaa yleisten kirjastojen kokoelmista yli kolmasosan ja se on vilkkaasti käytettyä aineistoa. Tyypillistä näille kokoelmille on se, että ne sisältävät kaunokirjallisuutta laidasta laitaan, niin taidekirjallisuutta kuin viihdettäkin.

Kaunokirjallisuutta ja sen mahdollisuuksia suuresti arvostanut suomalaisen kirjastolaitoksen kehittäjä Helle Kannila kehotti 1930-luvulla kirjastoja rajoittamaan romaanien vyöryä antamalla ohjeen, ettei kokoelmissa pitäisi olla muuta kuin ”taiteellista kaunokirjallisuutta” enempää kuin 20 prosenttia. Tällaiset rajoitukset sopivat kuitenkin huonosti kaunokirjallisuuden luonteeseen, yleisten kirjastojen toiminta-ajatukseseen ja niiden asiakaskunnan odotuksiin.¹ Juuri kokoelmien laajuus, monipuolisuus ja ajallinen syvyys tekevät niiden parissa työskentelystä haasteellista ja kiinnostavaa.

Kaunokirjallisuuden merkitys kirjastoissa ei ole vähentymässä, vaan päinvastoin, monipuoliset kaunokirjallisuuskokoelmat ovat jatkossakin yleisten kirjastojen vahvuus. Vaikka moni aikaisemmin kirjastossa käyntiä vaatinut tiedonhakuongelma ratkeaa nykyisin käyttäjien itsepalveluna ja googlettamalla, ei kirjastojen kaunokirjallisuuskokoelmia ja kirjastolaisten niihin liittyvää tietämystä korvaa toistaiseksi mikään verkon toiminto.

¹ Kaunokirjallisuuteen liittyvistä kokoelmaperiaatteiden vaiheista, ks. Hypén 2006, 18–24.

Kirjallisuutta tuntevaa ja sitä arvostavaa asiantuntevaa henkilökuntaa tullaan kirjastoissa tarvitsemaan jatkossakin. Mutta kuinka kaunokirjallisuuden asiantuntijoiksi tullaan?

MITÄ TÄSTÄ KOULUSSA OPIN?

Lasten- ja musiikkikirjastotyöhön on mahdollista suuntautua jo opintojen aikana valitsemalla niihin liittyviä erityiskursseja. Kaunokirjallisuus pitäisi nähdä koulutuksessa samalla tavalla erityisosaamista ja -kursseja vaativana osa-alueena. Kirjastotyötä pitäisi voida opiskella myös kaunokirjallisuuden näkökulmasta: miten fiktiivisiä aineistoja sisällönkuvailaan, mitä erityispiirteitä kokoelmatyöhön liittyy, miten kirjallisuutta esitellään ja kuinka asiakkaita innostetaan lukemaan monipuolisesti. Tarvitaan syventäviä kirjallisuuden sisältöihin liittyviä kursseja.

Koulutuksessa pitäisi pohtia myös kirjallisuuden lukemisen funktioita ja vaikutuksia lukijaan. Näin valmistuville kirjastoalan ammattilaisille avataan kirjallisuuden merkityksiä, merkityksellisyyttä ja osallisuutta lukijoiden elämässä. Tarvitaan tietoisuutta siitä, millainen osa ammattidentiteettiä kaunokirjallisuus on ja mitkä mahdollisuudet kirjastolaisilla on välittää tietoa kirjallisuudesta, vaikuttaa kirjavalintoihin ja opastaa systemaattiseen lukemiseen. Kirjastoissa tarvitaan valmiuksia keskustella kirjoista ja jakaa lukukokemuksia asiakkaiden kanssa. Opiskelijoita pitäisi rohkaista tekemään kaunokirjallisuutta kirjastoaineistona käsitteleviä ja problematisoivia opinnäytetöitä.

Kaunokirjallisuuteen liittyvän ammattitaidon kehittämiseksi tarvitaan myös jatko- ja täydennyskoulutusta. Mentorointi ja muu systemaattinen työssä oppiminen soveltuvat erityisen hyvin kaunokirjallisuuteen liittyvän tietämyksen jakamiseen. Varsinkin kokoelmatyössä ja asiakaspalvelussa vanhempi kollega voi merkittävällä tavalla johdattaa ”keltanokkaa” hyviin ammatillisiin käytäntöihin, tavoitteelliseen ja kunnianhimoiseen kirjastonhoitajuuteen. (Maury & Komonen 2006, 14–15; Kolehmainen 2005, 100–104). Tällä tietämyksen jakamisella alkaa jo olla kiire, kun iso osa pitkän kirjastouran tehneistä on jäämässä eläkkeelle ja he vievät vuosien varrella karttuneen hiljaisen tiedon mukanaan.

KAUNOKIRJALLISUUDEN VERKKOPALVELUN LÄHTÖKOHTIA

Nämä edellä luetellut kaunokirjallisuuteen kirjastoaineistona liittyvät kysymykset – tietopalvelu, sisällönkuvailu, hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen ja tallentaminen, tietämyksen jakaminen ja kartuttaminen – ovat olleet lähtökohtina hankkeelle, jonka tavoitteena on rakentaa kirjastolaisten ja lukijoiden yhteinen, kaunokirjallisuuteen keskittyvä verkkopalvelu.

Toinen lähtökohta on ollut uusien verkkotekniikoiden ja ajattelumallien soveltaminen kirjastoaineiston ja siihen liittyvän osaamisen esille tuomiseen. Hankkeessa testataan sitä, kuinka kaunokirjallisuuden kokeematiedot saadaan aiempaa paremmin ”tyrkylle”, visuaalisesti ja helpokäyttöisesti esiin verkossa.² Tavoitteena on luoda kokonaisuus, jossa yhdistyvät kirjastojen kaunokirjallisuuskokeemat, niiden sisällöt ja kirjastolaisten tietämys, uusi teknologia ja käyttäjien panos.³

Keskeiset toimijat ovat Turun kaupunginkirjasto ja Kirjastot.fi, ja hanketta rahoittaa opetusministeriö. Se on osa Valtioneuvoston asettaman Arjen tietoyhteiskunta -neuvottelukunnan vuosien 2008–2011 toimintaohjelmaa⁴. Tätä kirjoitettaessa toukokuussa 2008 ollaan siirtymässä esiselitysvaiheesta hankkeen toteutukseen. Alla käydään läpi palvelun kokonaisuutta ja siihen liittyviä suunnitelmia tästä näkökulmasta, keskeltä rakentamisprosessia.

Palvelun kokonaisuudesta ja toteutustavasta

Verkkopalvelun ytimeen tulee rajapinnoiltaan avoin teosrekisteri, joka toteutetaan open source -ohjelmistoilla. Sen pohjaksi otetaan HelMet-tietokannan⁵ kaunokirjallisuusaineisto, jota täydennetään BTJ Finland Oy:n toimittamalla uutuusaineistoon liittyvillä tiedoilla. Vanhemman

² Fiktiiviseen aineistoon keskittyviä hakujärjestelmiä on jo toteutettu verkossa, ks. esim. FictionConnection ja FictionFinder. Niissä on elementtejä, joita hyödynnetään rakenteilla olevassa palvelussa.

³ Kirjastojen kaunokirjallisuuskokeemat ovat tyyppillistä ”pitkän hännän” aineistoa (Anderson 2006, 36). Verkossa myös ”pitkän hännän” teoksia voidaan tuoda aiempaa paremmin esiin. Tämän edellytyksenä on, että teosten sisällöt on kuvailtu ja ne ovat haettavissa.

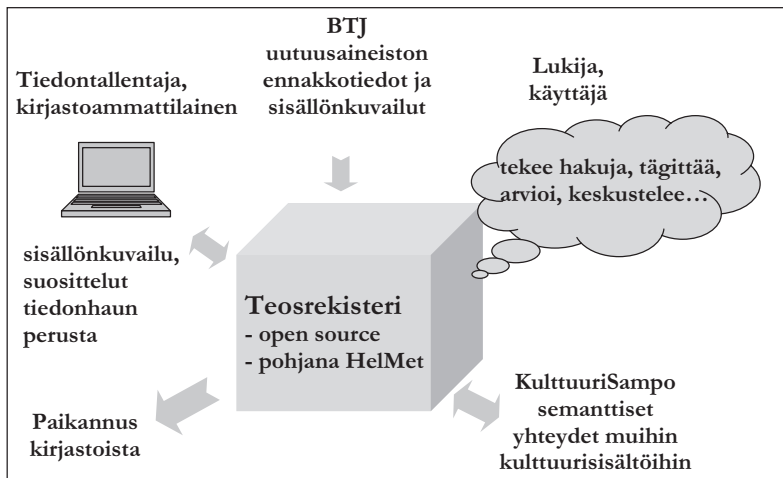
⁴ <http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/index.phtml?s=9>.

⁵ HelMet valikoitui pohjaksi osittain siksi, että suomalaisista kirjastotietokannoista siellä on eniten ruotsinkielisen kaunokirjallisuuden sisällönkuvailuja.

kaunokirjallisuuden takautuvaa sisällönkuvailua voivat tehdä periaatteessa kaikki kiinnostuneet kirjastolaiset eri puolilla Suomea. Alkuvaiheessa teosten paikannus kirjastojen kokoelmista tapahtuu Frank-monihaulla.

Parhaassa tapauksessa teosrekisteristä kehittyy tietokanta, jonne tallennetaan ja josta on monipuolisesti haettavissa kaunokirjallisuuden sisältöihin liittyvää tietoa. Tämä tietämys on järkevää tallentaa yhteen paikkaan eikä hajalleen kirjastojen omiin tietokantoihin. Näin vältetään myös päällekkäisen työn tekemiseltä. Vanhemman kirjallisuuden ja uutuusaineiston laadukas sisällönkuvailu on palvelun täysimääräisen hyödyntämisen edellytys. Teosrekisterin toteutusvaiheessa arvioidaan myös mahdollisuutta käyttää jo olemassa olevia sisällönkuvailutietoja, kuten Romaa tai Arvostelevan kirjaluettelon tietoja.

Suunnitelmien mukaan teosrekisteriin voidaan tallentaa myös suositte-
lujia ja linkittää sukulaisteoksia keskenään. Tallennus-
alustasta pitää tehdä helppokäyttöinen, niin että sinne voidaan viedä myös niitä oivalluk-
sia ja ahaa-elämyksiä, joita päivittäin asiakas-
palvelutilanteissa syntyy.

KUVIO I. *Kaunokirjallisuuden verkkopalvelun teosrekisterin kokonaisstruktuuri, toimijat ja toiminnot.*

Rekisteriin kertaalleen tallennettu tieto helpottaa jatkossa monen kollegan ja palvelun käyttäjän tiedonhakua.

Teosrekisterin ja sen tiedonhakuun liittyvien ominaisuuksien lisäksi palveluun tulee ainakin ”kaunokirjallisuuden kotisivu”, jolle kerätään kaunokirjallisuuteen liittyviä uutisia ja muuta ajankohtaisaineistoa.

KulttuuriSampo ja semanttinen web

Monialaisessa KulttuuriSampo-hankkeessa⁶ rakennetaan verkkoon suomalaisen kulttuurin sisältöinfrastruktuuria semanttisen webin keinoin. On tärkeää, että kirjastojen kokoelmien sisällöt ovat mukana rikastamassa tätä kansallista kulttuurikartastoa. Kirjallisuuden verkkopalvelu on ensimmäinen suomalainen kirjastosovellus, joka on lähtökohtaisesti suunniteltu semanttisen webin perustyökalujen eli ontologioiden käyttöä ajatellen. Ontologiat ovat sovellusalaakohtaisia käsittehierarkioita, joissa määritellään kullakin alalla käytettävät termit, käsitteet ja niiden väliset suhteet (Hyvönen 2007, 76).

Semanttisen webin rakentajien tavoitteena on systematisoida eri alojen ontologioita ja niiden käyttöä. Ontologiat muodostavat kokonaisuuden, jossa Yleinen suomalainen ontologia (YSO) on eräänlainen kansallinen perusontologia, selkäranka, johon tarkemmat alakohtaiset ontologiat kiinnittyvät. (Hyvönen, Seppälä, Viljanen & Frosterus 2007, 6–7.) Ontologioiden käyttö helpottaa tiedonhakua ja oikein järjestetty, ontologisoitu tieto löytyy, vaikka tiedonetsijä ei täsmällisesti mieltäisikään, minkä erikoisalan tietoa hän etsii tai minkä ontologian avulla tietoa hakee.⁷

Semanttisuuden hyödyntämistä varten on fiktiivisen aineiston verkkosanasto Kaunokkia⁸ muokattu semanttisen webin ymmärtämään muotoon (Kaunokki-ontologia). Palvelun tiedontallennusta varten on laadittu metatataskeema, jonka lähtökohtana ovat fiktiivisen aineiston

⁶ <http://www.seco.tkk.fi/applications/kulttuurisampo/> KulttuuriSampoa edelsi FinnONTO-projekti, jossa luotiin perusta suomalaiselle semanttisen webin infrastruktuurille. Näistä hankkeista tarkemmin ks. KulttuuriSampo ja FinnONTO.

⁷ Eero Hyvönen on sittemmin, mm. Turussa 29.4.08 pitämässään luennoissa, käyttänyt tästä järjestelmästä nimitystä ”Finnish Collaborative Holistic Ontology KOKO”

⁸ <http://www.yso.fi/onki/kaunokki/>

sisällönkuvailuun liittyvät erityispiirteet. Näin kehitetään alun perin tietoaineiston kuvailuun luotua metodia vastaamaan paremmin fiktii-
visten aineistojen sisällönkuvailun tarpeita. Skeemaan kirjattiin tallen-
nettaviksi ja haettaviksi tiedoiksi myös kuvaus kirjan kannesta ja tieto
kirjan laajuudesta (onko teos paksu, ohut tai jotakin siltä väliltä).

Uusien työvälineiden myötä voidaan kaunokirjallisuuden sisältöjä ku-
vailla aikaisempaa jäsennellymmin. Tavoitteena on tuottaa myös entistä
relevantimpia hakutuloksia. Semanttisesti tuotettua tietoa voidaan hyö-
dyntää erilaisissa sovelluksissa, sitä voidaan linkittää automaattisesti, sen
avulla voidaan tuoda esiin asioiden yhteyksiä ja niiden muodostamia te-
maattisia kokonaisuuksia (Hyvönen 2007, 81–84).⁹

Kirjallisuuden verkkopalveluunkin tuotettuja sisältöjä voidaan yhdistel-
lä muiden palveluiden sisältöjen kanssa ja rakentaa vaikkapa johonkin
paikkakuntaan liittyvä temaattinen kokonaisuus, jossa yhdistyvät siihen
liittyvät kartat, museoesineistö, tunnetut henkilöt ja paikkakuntaan liit-
tyvät kuvaukset kaunokirjallisuudessa. Tämän edellytys on tietenkin se,
että semanttista infrastruktuuria rakennetaan systemaattisesti.

Kirjasto 2.0

Kirjasto 2.0:aa voidaan luonnehtia verkkopalveluajatteluksi, jossa kes-
keisiä elementtejä ovat tiedon löytämisen ja paikallistamisen helppous,
verkkosisältöjen käyttäjäkohtainen räätälöitävyys sekä käyttäjien osal-
listuminen palvelun tuottamiseen (Tuominen 2006). Näitä elementtejä
on sovellettu jossakin määrin myös suomalaisissa ja ruotsalaisissa kirjas-
tojärjestelmissä¹⁰.

PallasPro-, Origo- ja Libra-järjestelmiä ylläpitävä Axiell kehittää omaa,
kirjasto 2.0 -ominaisuuksia hyödyntävää Arena -käyttöliittymäänsä¹¹.

⁹ Kiinnostavaa sinänsä, että tällaisen perinteisesti kirjastojen vahvuutena pidetyn
sisällönkuvailun systematisoija tulee kirjastomaailman ulkopuolelta. (Ks. myös
Heiniso 2006, 17)

¹⁰ Auran kirjaston tietokantaan voi lisätä lukukokemuksiin liittyviä kommentteja.
Helsingin kaupunginkirjaston sivuilla avattiin joulukuussa 2007 keskustelufoorumi,
jolla käsitellään mm. kirjallisuutta ja suositellaan kirjoja. Koekäytössä olevilla Tukhol-
man kaupunginkirjaston sivuilla lukijakommentit ovat nähtävillä jo heti etusivulla,
Uumajan kirjaston sivuilla on jopa tägipilvi.

¹¹ <http://www.axiell.fi/12>.

Käyttöliittymää pilotoidaan Hämeenlinnan kaupunginkirjastossa vielä vuoden 2008 aikana. (Jurvanen 2007, 22–23.)

Kirjasto 2.0:n puhtaaksiviljelyyn sovellettu LibraryThing¹², joka rakentuu kirjastojen tuottamalle metatiedolle (book information) ja käyttäjien teoksille antamalle ”sosiaaliselle tiedolle” (social information). Näitä ovat vapaamuotoiset asiasanat eli tägit, erilaiset arvioinnit ja keskustelut. Järjestelmässä on mahdollista ylläpitää omia hyllyjä, seurata omaa lukuhistoriaa ja lisätä siihen omia teoksia. Omaa lukuprofilia voi verrata toisten profileihin ja löytää sitä kautta uusia, kiinnostavia teoksia.

Näitä samoja elementtejä tullaan soveltamaan myös kirjallisuuden verkkopalvelussa, ja samoin kuin LibraryThingissä, myös verkkopalvelussa pidetään selkeästi erillään kirjastolaisten ja käyttäjien tuottama tieto. Suunnittelutyön edetessä määritellään tarkemmin käyttäjien roolit ja osallistumistavat sekä se, mitkä toiminnot edellyttävät kirjautumista.

Käyttäjien monipuolisen osallistumisen – tägityksen, keskustelujen, arviointien – edellytyksenä on se, että teokset ovat haettavissa myös sisältöjen osalta. Tässä korostuu jälleen takautuvan, kirjastojen tuottaman sisällönkuvailun merkitys. 2.0-ominaisuudet jäävät helposti vain päälle liimatuksi kikkailuksi, jos taustalta ei löydy laadukasta sisällönkuvailua, jonka avulla käyttäjät pääsevät monipuolisesti käsiksi kirjallisuuteen.

Toinen kriittinen tekijä on riittävän suuri osallistujien määrä. Koska vain pieni osa verkon käyttäjistä osallistuu aktiivisesti palveluiden tuottamiseen, tarvitaan palvelulle laaja väestöpohja, jotta se kehittyy, pysyy elävänä ja kiinnostaa käyttäjiä. Siksi näitä hankkeita kannattaa suunnitella, toteuttaa ja ylläpitää keskitetysti, vaikka sisällöntuottajia ja toimijoita olisikin useampia.

Asiakkaiden osallistuminen sisällönkuvailuun herättää kirjastolaisissa ristiriitaisia ajatuksia.¹³ Parhaimmillaan tägityksen ja muun vapaamuoto-

¹² <http://fi.librarything.com/>

¹³ Ks. esim. Kirjasto-kaapelin keskustelupalstalla syksyllä 2007 käyty keskustelu ”Kaikki futaa! – Kaikki indeksoi!” (Kirjasto-kaapeli) ja Markku-sedän kolumni Kirjastolehdestä (Markku-setä 2008, 15).

toisten termien avulla teoksista voidaan kuitenkin tuoda esiin puolia, joita kirjaston tuottama sisällönkuvailu ei tavoita – varsinkin, kun kyseessä on kaunokirjallisuus, jonka sisältöjä on mahdotonta kuvata riittävän hyvin muutamalla termillä.

Tämän epäformaalin sisällönkuvailun kautta voidaan saada esiin esimerkiksi ne pienet yksityiskohdat, jotka voivat olla merkittäviä teoksen kokonaisuudessa tai jotka liittyvät siihen, mitä teoksesta muistetaan, mutta joita ei voida perinteisessä sisällönkuvailussa tuoda esiin. Myös tyyliin ja luottavuuteen liittyviä ominaisuuksia voidaan luonnehtia vapaan asiainoituksen avulla. LibraryThingistä löytyi mm. James Joycen *Odyssukseen* liittyvä kommentti ”oh my brain!”, joka kertoo paljon kyseisen henkilön teokseen liittyvistä ajatuksista.

Mikään ei estä kirjastolaisiakin ottamasta palvelun käyttäjän roolia ja kuvailevan teoksia näillä vapaille termeillä, jos niiden avulla jokin asia saadaan sattuvammin ilmaista ja sitä kautta myös haettavaksi. Ainakin kirjastolaisten kannattaa tutustua asiakkaiden tekemiin sisällönkuvailuihin. Parhaimmillaan niistä voidaan ottaa opiksi ja ne voivat auttaa kehittämään myös kirjaston omia sisällönkuvailumenetelmiä.

Lukijoiden ja käyttäjien muodostaman yhteisön lisäksi verkkopalvelun kautta on mahdollista luoda myös kirjastolaisten yhteistyöverkosto. Jos hajautettu sisällönkuvailu toteutuu toivotulla tavalla, muodostuu näistä sisällönkuvailijoista virtuaalinen yhteisö, jonka jäsenet oppivat toisiltaan, kehittyvät ja kehittävät sisällönkuvailun menetelmiä.

Kiinnostavaa on jatkossa seurata sitä, kuinka pitkäikäinen Kirjasto 2.0 -ilmiö on, kuinka se muotoutuu ja millaisia vaikutuksia sillä on perinteiseen kirjastotoimintaan, kuten kokoelmien esillepanoon ja tietopalveluun. Voisi ajatella, että ainakin erilaiset näyttelyt ja valikoimaluettelot voisivat rikastua käyttäjien tuomasta panoksesta.

Kirjailijatieto

Kirjailijatieto on olennainen osa kaunokirjallisuuden verkkopalvelua. Teoksia on voitava hakea kirjailijan ja esimerkiksi hänen syntymäaikansa tai kansallisuutensa mukaan.

Yhteistyössä KulttuuriSammon kanssa selvitetään, kuinka kirjailijatieta tallennetaan valmisteilla olevaan yleiseen toimijaontologiaan. Selvitystyössä pohditaan myös sitä, kuinka kirjastojen paikallisesti tuottamat kirjailijatiedot saataisiin osaksi toimijaontologiaa, jonka kautta ne olisivat kytkettävissä myös muihin verkon kulttuurisisältöihin.

Tätä paikallisesti tuotetun kirjailijatiedon parempaa saatavuutta ja löytyvyyttä on selvitetty myös opetusministeriön rahoittamassa *Kitka*-projektissa¹⁴, jonka kanssa kirjallisuuden verkkopalvelu on tehnyt tiivistä yhteistyötä.

VERKOSTOA RAKENTAMASSA

Kaunokirjallisuuden verkkopalvelun on määrä valmistua vuoden 2009 aikana. Se tulee olemaan paitsi itsenäinen palvelu, myös osa Kirjastot.fi-kokonaisuutta ja KulttuuriSampo. Myöhemmin selviää, kuinka palvelu on integroitavissa osaksi kirjastojen omia verkkosivuja. Vuoden 2010 alusta palvelulla on päätoimittaja, se pyörii Kirjastot.fi:n palvelinympäristössä ja Kirjastot.fi vastaa sen teknisestä ylläpidosta.

Koska kyseessä on opetusministeriön rahoittama valtakunnallinen hanke, täytyy siinä rakennettavalla palvelulla olla vaikutusta kirjastojen jokapäiväiseen toimintaan. Tarkoitus on, että valmis palvelu sulautuu osaksi kirjastokenttää, kirjastojen toimintakäytäntöjä ja jokapäiväisiä rutiineja. Jo palvelun suunnitteluvaiheessa on haluttu kuulla kirjastojen siihen liittyviä näkemyksiä, toiveita ja odotuksia. Niitä on kartoitettu myös kirjastoille tehdyllä kyselyllä.

Palvelun onnistuminen edellyttää sisällönkuvailuun sitoutuneita kirjastolaisia, ja siksikin siitä on kerrottu laajasti kirjastojen tilaisuuksissa. Palvelun suunnitelmia ja tavoitteita on esitelty etenkin maakuntakirjastojen ja lääninhallitusten järjestämissä koulutustilaisuuksissa.¹⁵ Hanke on saanut pääasiassa myönteisen vastaanoton, varauksellisiakin kommentteja on tullut. Suunniteltu palvelu poikkeaa monessakin suhteessa kirjastojen nykykäytännöistä, joten tietoa suunnitelmista tarvitaan.

¹⁴ http://wiki.kirjastot.fi/index.php/Projekti_Kitka2.

¹⁵ Hanketta on esitelty myös Kirjastolehdistä (Hypén 2005, 12–13; Hypén 2007, 26; Hypén 2008, 17; Hypén & Spåre 2008, 18–19; Lounasvuori 2008, 16–17).

Merkittävästi uutta palvelussa on se, että kirjastolaiset yhteisesti luovat työvälinettä kaunokirjallisuuden tieto- ja asiakaspalvelun tarpeisiin ja asiakkaiden käyttöön. Parhaassa tapauksessa palvelusta syntyy kirjastolaisten kaunokirjallisuuteen liittyvän tietämyksen keskittymä, holistinen kokonaisuus, joka on enemmän kuin osiensa summa. Monin tavoin toisiinsa linkittyvät teokset tarjoavat uusia lukuelämyksiä ja löytöjä niin kirjastoalan ammattilaisille kuin asiakkaillekin.

Tämä vaatii koulutusta. Kirjastolaisia opastetaankin mahdollisuuksien mukaan teosrekisterin käyttöön kädestä pitäen, kun teosrekisteri on riittävän valmis. Samalla heitä rohkaistaan osallistumaan sisällönkuvailuun ja ontologioiden käyttöön.¹⁶ Parhaimmillaan palvelu luo edellytyksiä uudelle kaunokirjallisuuteen liittyvän tiedon syntymiselle.

Työ siis jatkuu¹⁷, verkostojen laajentamista ja yhteistyömahdollisuuksia tunnustellaan mm. kirjastosektoreiden edustajien, kirjallisuuspalveluiden tuottajien, kirjastojärjestelmien toimittajien, kustantajien ja kirjallisuusalan toimijoiden kanssa. Kun palvelun lopullinen kokonaisuus alkaa hahmottua, arvioidaan sitä, millaista monialaista neuvottelukuntaa sen kehittämisen tueksi tarvitaan.

Vielä on kuitenkin ratkaistavana vaikea kysymys: palvelulle täytyy keksiä osuva nimi! Ehkä tässäkin turvaudutaan kirjastolaisten parviällyyn ja järjestetään julkinen nimikilpailu.

¹⁶ Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijoille järjestettiin keväällä 2008 kurssi, jolla heille esiteltiin palvelun suunnitelmia ja jolla opiskelijat ottivat tuntumaa kaunokirjallisuuden sisällönkuvailuun. Tulokset rohkaisevat jatkaamaan tämän tyyppistä yhteistyötä ja laajentamaan sitä muihin alan korkeakouluihin ja oppilaitoksiin. Turun ammattikorkeakoulussa on valmistunut yksi opinnäytetyö palveluun liittyen (Lehto & Salo 2007), ja kaksi on valmisteilla.

¹⁷ Hankkeen etenemistä voi seurata KirjastoWikin sivuilla (Kaunokirjallisuushanke). Sieltä löytyvät myös hankkeen ohjausryhmän sähköpostiosoitteet.

LÄHTEET

Anderson, Chris 2006. Pitkä häntä: Miksi tulevaisuudessa myydään vähemmän enempää. Alkuteos: *The Long Tail. Why the Future of Business is Selling Less for More*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Helsinki: Terra Cognita.

Heinisuo, Rami 2006: Ontologiat ja semanttinen web: kohtaako tieto vihdoin hakijansa? Kirjasto-lehti 2.

Hypén, Kaisa 2005: Kaunokirjallisuusportaali: ideoita ja luonnostelua. Kirjasto-lehti 8.

Hypén, Kaisa 2006: ”... tilata ja järjestää, luetteloida ja varastoida, auttaa lukijoita valitsemaan ja löytämään”: kirjastot ja kaunokirjallisuus. Teoksessa Hypén, Kaisa (toim.). *Fiktiota! Levottomat genret ja kirjaston arki*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

Hypén, Kaisa 2007: Kaunokirjallisuusportaali: traditioita ja uutta teknologiaa. Kirjasto-lehti 2.

Hypén, Kaisa 2008: Luetteloida tulevaisuudessa. Kirjasto-lehti 2.

Hypén, Kaisa & Spåre, Alex 2008: Kirjasto goes interactive: elämää verkossa(kin). Kirjasto-lehti 1.

Hyvönen, Eero 2007: Verkottuneen tiedon rajoja siirtämässä. Teoksessa Raivio, Kari, Rydman, Jan & Sinnemäki, Anssi (toim.). *Rajalla: tiede rajojaan etsimässä*. Helsinki: Gaudeamus 2007.

Hyvönen, Eero, Seppälä, Katri, Viljanen Kim & Frosterus, Matias 2007: Yleinen suomalainen ontologia – kohti suomalaista semanttista webiä. Viitattu 26.5.08. Saatavissa: <http://www.seco.tkk.fi/publications/2007/hyvonen-et-al-yso-2007.pdf>.

Jurvanen, Inkeri 2007: Hämeenlinnan Kirjasto-Wiki houkuttelee asiakkaita osallistumaan. Kirjasto-lehti 3.

Kolehmainen, Susanna 2005: Mentorointi osaamisen johtamisen työkaluna. Teoksessa Holma, Aulikki (toim.). *Tiedosta tuottava: strategisen tietojohdamisen kysymyksiä*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Lehto, Tiina & Salo, Saara 2007: Fiktio näkyviin: ontologiat ja yhteisöllinen web kaunokirjallisuuden indeksoinnissa. Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Lounasvuori, Erkki: Ajax ja Mash up. Kirjastolehti 2.

Markku-setä 2008: Lastenkirjastotäti potkii pyhää lehmää. Kirjastolehti 2.

Maury, Maria & Komonen, Merja 2006: Mikä ihmeen mentorointi. Kirjastolehti 3.

Muuta kirjallisuutta

Aura. Viitattu 1.2.08. Saatavissa: <http://aura.kirjas.to/>.

FictionConnection. Viitattu 30.5.08. Saatavissa: <http://www.fictionconnection.com/welcomeclouds.asp?>.

FictionFinder. Viitattu 30.5.08. Saatavissa: <http://fictionfinder.oclc.org/>.

FinnONTO. Viitattu 28.5.08. Saatavissa: <http://www.seco.tkk.fi/projects/finnonto/index.fi.php>.

Helsinki. Viitattu 31.5.08. Saatavissa <http://www.lib.hel.fi/keskustelut/selaa.aspx>.

Kaunokirjallisuushanke. Viitattu 1.6.08. Saatavissa: http://wiki.kirjastot.fi/index.php/Projekti_Kaunokirjallisuushanke.

Kirjasto-kaapeli. Viitattu 31.5.08. Saatavissa: <http://www.kirjastot.fi/keskustelut/viestit.aspx?messageID=86e151dd-d13b-4b2a-a093-f96a9b8e37d3>.

Tukholma. [Viitattu 1.2.08] Tukholman kaupunginkirjaston kotisivut. Saatavissa: <http://biblioteket.se/>.

Tuominen, Kimmo 2006: Kirjasto 2.0 ja tulevaisuuden näyttöluettelot. Tietolinja 2. [Viitattu 30.5.08] Saatavissa: <http://www.lib.helsinki.fi/tietolinja/0206/kirjasto20.html>.

Uumaja. [Viitattu 1.2.08] Saatavissa: <http://www.minabibliotek.se/>.

MARKKINOINNIN KILPAILUKEINOT LAADUN KEHITTÄMISEN VÄLINEINÄ KORKEAKOULUKIRJASTON ASIAKASPALVELUSSA CASE TSE

Ulla Nygrén

Laadun kehittäminen liittyy strategiseen johtamiseen. Organisaatiolle voidaan asettaa kolme strategisen johtamisen kannalta keskeistä kysymystä: missä olemme nyt, mihin haluamme päästä ja miten saavutamme haluamamme tavoitteen. Voidakseen määritellä asemansa, visionsa ja keinosensa organisaation – kuten kirjaston – on tunnistettava toimintansa kannalta kriittiset prosessit. Laadun kehittäminen tulisi aloittaa näissä ydinprosesseissa: niiden merkitys on ratkaisevin asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Lisäksi vaikutusmahdollisuudet laadun parantamiseksi ovat niissä nopeimmat ja hyödyt näkyvät välittömimpin. Ydinprosesseissa aikaansaadut muutokset ovat myös merkityksellisiä strategiselle johtamiselle. Ydinprosessien löytäminen ja määrittäminen on siten olennaista kirjaston toiminnan tarkoituksen kirkastamisessa ja sen suuntaamisessa kehysorganisaation perustehtävän tueksi. (Vrt. Gapen, Hampton & Schmitt 1993, 25; Phipps 2001, 636, 647; Johansson 2003.)

Laadun parantaminen on osa laadunhallintaa. Laadunhallinta on johtamisen näkökulmasta kokonaisvaltainen järjestelmä, johon kuuluvat *toimintatavat* joilla mitataan tai parannetaan laatua ja niihin liittyvät *toimenpiteet*: suunnittelu, tavoitteiden asettaminen ja seuranta. Laadun saavuttaminen edellyttää fokusointia ja jatkuvaa uudelleentarkastelua. Laadunhallintaa varten tulee luoda toimintaympäristö, jossa suorituksia arvioidaan systemaattisesti määriteltyjen menetelmien ja kriteereiden pohjalta. Laadun varmistaminen merkitsee toiminnan proaktiivisuutta ja eksplisiittisyyttä sekä systemaattista lähestymistapaa (esimerkiksi Tam 2000, 352; Rowley 2005, 510–511.)

Korkeakoulukirjastojen laadun kehittämisen hankkeissa eri puolilla maailmaa yhdeksi päälinjoista näyttää nousseen asiakastyytyväisyyden parantaminen.¹ Tähän lienee vaikuttanut asiakaspalveluprosessin ja sen arvioinnin keskeinen asema kaikissa laadunvarmistusjärjestelmissä. Yhä yleisemmin katsotaan, että myös kirjastojen laadussa on kyse siitä, miten hyvin asiakkaan tarpeet tulevat tyydytetyiksi palvelujen ja resurssien avulla (Phipps 2001, 638). Asiakaspalvelun määrittelemisen kirjastojen ydinprosessiksi on luonteavaa, ovathan kirjastot palvelua tuottavia laitoksia. Asiakkaiden nouseminen toiminnan keskiöön ei yliopistokirjastoissa ole kuitenkaan ollut helppo tai itsestään selvä kehityskaari. Pelkästään ”käyttäjien” mieltäminen ”asiakkaiksi” on ollut pitkä prosessi; se on merkinnyt ajattelutavan muutosta ja fokuksen siirtämistä kirjaston omista, perinteisistä toimintamalleista siihen, mitkä ovat asiakkaan odotukset ja tarpeet. (Wang 2006, 610.)

Yliopistokirjastojen roolin muuttuminen tieteellisen tiedon luokittajasta ja tarjolle asettajasta aktiivisemmin asiakkaiden tarpeita tyydyttäväksi tiedon välittäjäksi on ollut viime vuosikymmenten suuria muutoksia. Tarve tarkastella kirjastojen toimintatapoja ja organisaatorakenteita uudesta näkökulmasta on myös vahvasti sidoksissa siihen syvälliseen muutokseen oppimisen ja tutkimisen tavoissa, jonka tieteellisen tiedon digitaalinen julkaiseminen ja yhä kehittyneemmät informaatiotyökalut ovat aiheuttaneet (Gapen, Hampton & Schmitt 1993, 16).

MARKKINATUTKIMUSTA KIRJASTOSSA

Kehittääkseen asiakaspalveluprosessiaan kirjastot tarvitsevat asiakkaita ja toimintaympäristöä koskevaa tietoa. Lähtökohta on sama kuin yritys-toiminnassa, jonka edistämiseen käytetään liiketoiminnan eri osa-alueilla hyödynnettävää, markkinoita ja kuluttajia koskevaa laajamittaista tiedon keruuta ja analysointia (Kotler & Keller 2006, 102). Vaikka yliopistokirjastot ovat osa valtionhallintoa ja toiminnaltaan non-profit-organisaatioita, niiden perustehtävä on sama kuin palveluorientoituneen liikeyrityksen: tuottaa asiakkaille palveluja. Rahallisen voiton sijasta tavoitteena on asiakkaan ja kehysorganisaation saama hyöty, joka ilmenee loppuunsaatetuissa opinnoissa ja korkeatasoisessa tutkimustoiminnassa.

¹ Katso esim. Wang 2006; Kaur, Pauziaah & Sossamma 2006; Kananen, Ovaska & Saarti 2006.

Yritysten tavoin kirjastot tarvitsevat tietoa siitä, miten hyvin asiakkaat tuntevat niiden tarjoamia palveluita, miten he hyödyntävät niitä ja kuinka tyytyväisiä he niihin ovat. Tarvitaan myös tietoa asiakkaiden tavoista opiskella, opettaa ja tehdä tutkimusta. Tietoa asiakkaiden mielipiteistä ja käyttäytymisestä voidaan saada useista lähteistä. Niitä ovat asiakaskyselyt, asiakasryhmien omat selvitykset tai tutkimukset ja kohderyhmätai henkilöhaastattelut (Kotler & Keller 2006, 104–105). Asiakastytyväisyyden mittaamiseen kehitetyt mallit ja työkalut ovat hyvin tärkeitä laadun kehittämiseksi. Asiakastytyväisyyskyselyn tulisivikin aina sisältää niitä näkökulmia, joiden perusteella asiakkaat todellisuudessa arvioivat palvelua. Sen tulisi myös olla linjassa niiden tavoitteiden kanssa, joita organisaatio on toiminnalleen asettanut (Rowley 2005, 513).

Turun kauppakorkeakoulun (Turku School of Economics, jatkossa TSE) kirjasto-tietopalvelu pyrkii laatutyössään pitkäjänteiseen asiakastytyväisyyskyselyjen hyödyntämiseen. Esimerkiksi FinELibin säännöllisesti vuodesta 2000 tekemistä, kirjastojen kautta loppukäyttäjille suunnatuista verkkoaineistoja koskevista asiakaskyselyistä on saatu arvokasta tietoa, mm. tutkijoiden näkemyksistä kirjaston tarjoamien verkkoaineistojen sisällöistä sekä aineistojen käytettävyydestä ja hyödyllisyydestä. Asiakkaiden kyselyissä esiin tuomia näkökantoja on otettu huomioon mm. sähköisten aineistojen hankinnassa ja informaatiolukutaidon koulutuksen suunnittelussa. Keväällä 2008 kirjasto on osallistunut LibQUAL-asiakastytyväisyyskyselyyn yhdessä eurooppalaisten kauppakorkeakoulujen kirjastojen jäsenkonsortion (European Business School Librarians' Group, EBSLG) kanssa. Suomessa kyselyn toteuttivat myös Aalto-korkeakoulun ja Svenska handelshögskolanin kirjastot. LibQUAL on Yhdysvalloissa luotu kirjastojen asiakastytyväisyyskysely, joka on kehitetty liikeyritysten palvelujen laadun mittaamiseen käytetyn SERVQUAL-mallin pohjalta ja on kansainvälisessä käytössä. Kirjastoilla on siten mahdollisuus myös kansainvälisen vertailutiedon käyttöön. TSE:n ensimmäisen LibQUAL-kyselyn analysointi toteutetaan yhteistyössä kauppakorkeakoulun markkinoinnin laitoksen kanssa, jossa kyselyn pohjalta valmistuu pro gradu -opinnäyte.

Asiakasryhmien omat selvitykset sisältävät usein hyödyllistä markkinointa koskevaa tietoa. Esimerkkejä asiakasryhmäselvityksistä, joissa myös

TSE:n kirjasto on arvioinnin kohteena, ovat Suomen ylioppilaskuntien liiton ja Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiön Otuksen toimittama Opiskelijan yliopisto sekä Sefen (Suomen ekonomiliitto – Finlands ekonomförbund) säännöllisesti julkaisema raportti vastavalmistuneiden palautteesta. Nämä asiakkaiden pisteytyksiin perustuvat selvitykset antavat hyvän yleiskuvan kokonaistyytyväisyydestä ja siitä, miten kirjas-
tot sijoittuvat toisiinsa nähden asiakastyytyväisyyden suhteen. Niissä ei kuitenkaan pyritä kovin tarkkoihin tai kattaviin toiminnan eri osa-alueiden arvioihin eivätkä ne siksi juurikaan anna viitteitä palvelujen kehittämiseksi. Toistettavat selvitykset, kuten Sefen tekemät, mahdollistavat kuitenkin oman kirjaston asiakastyytyväisyyden kehityksen seurannan pitkällä aikajänteellä.

Asiakaspalautetta voidaan kerätä myös kohderyhmä- tai henkilöhaastatteluin. Niitä voidaan käyttää kun esimerkiksi halutaan saada edustava otanta näkemyksiä yksittäisestä palvelusta. Vastaajat voidaan tällöin rajata tiettyyn joukkoon tai esimerkiksi ammattiryhmiin (professorit, lehtorit, assistentit, opiskelijat) ja arpoa sitten kustakin ryhmästä tietty määrä haastateltavia (Kotler & Keller 2006, 110). Kohderyhmähaastatteluja käytetään kun halutaan vain tietyn asiakasryhmän mielipide. Australiassa ja Englannissa on menestyksekkäästi kokeiltu asiakkaiden sitouttamista kirjaston asiakaspalveluprosessin parantamiseen. (Katso esim. Tam 2000, 355; Rowley 2005, 514). TSE:ssä tällaista sidosryhmäyhteistyötä on tehty mm. ylioppilaskunnan kanssa opiskelijoiden kirjastopalvelujen kehittämiseksi. Asiakasryhmäpalaute johti palvelun laadun parantamiseen, kun ylioppilaskunnan toivomuksesta perustettiin kurssikirjojen lukusalikokoelma, jonka käyttösäännöt muotoiltiin yhdessä.

Tiedon keruu asiakkaista, heidän näkemyksistään, tarpeistaan ja käytetytymisestä on kirjaston markkinatutkimusta. Saatavaa tietoa käytetään toiminnan kokonaisuuden ja eri osa-alueiden (lainaus, tietopalvelu, kaukopalvelu, atk-palvelut, kirjallisuuden hankintapalvelut) suunnitteluun ja painopisteiden määrittelyyn, kehittämiskohteiden tunnistamiseen, palvelujen markkinoinnin kehittämiseen sekä apuna määrärahojen allokoinnissa. ”Markkinoista” kerätty tieto esitetään myös analysoituna rehtorille vuosittain käytävissä tulosneuvotteluissa; sen avulla pyri-

tään tuomaan kehysorganisaation ylimmän johdon päätösten taustaksi tietoa siitä, miten kirjastoa käytetään ja mitkä ovat asiakkaiden tarpeet. Asiakaspalautteen soveltamisessa on kuitenkin syytä pitää mielessä, että vain osa asiakkaista vastaa kyselyihin eikä toimintaa voida kehittää pelkästään edellä kuvatuin keinoin saadun tiedon varassa.

Asiakkaiden antaman palautteen lisäksi kirjastoissa on pyritty löytämään muita mittareita, joilla kirjaston palvelun hyöty asiakkaalle voitaisiin selkeästi osoittaa. Korkeakoulukirjaston toiminnasta koituvan hyödyn osoittaminen ei ole yksiselitteistä, koska kirjaston perustehtävä – opiskelun ja tutkimuksen tukeminen – on sidoksissa sen kehysorganisaation ydinprosesseihin. Mittareiden, joilla kirjaston toimintaa kuvataan, pitäisi olla relevantteja toiminnan tarkoitusta ajatellen: parhaat mittarit ovat sidoksissa tavoitteisiin (Rowley 2005, 516).

Tilastoista saadaan tietoa kirjaston suoritteista ja panoksista. Korkeakoulukirjastot keräävät vuosittain tietoa asiakkaistaan, toiminnoistaan, taloudestaan ja henkilökunnastaan sekä tarjoamistaan resursseista ja palveluista Tieteellisten kirjastojen tilastotietokantaan (KITT). Tilastotietokanta on ennen muuta johdon työkalu laadun parantamiseksi. Sieltä saatavaa tietoa voidaan käyttää verrattaessa kirjastoja keskenään jonkin toiminnon tai esim. rahoituksen suhteen. Tilastotiedon avulla voidaan verrata panoksia ja tuotoksia kuten lisättyjen luettelointitietueitten määrää tietokannoissa, asiakaskäyntien määrää, käytössä olevien verkkolehtien nimekkeiden määrää tai kirjastojen kehysorganisaatioiltaan saamaa resursointia. Tilastotietokanta mahdollistaa myös kunkin kirjaston omien tunnuslukujen seuraamisen vuosiakselilla. Turun kaupparkeakoulun kirjastossa näitä lukuja ja vertailuja käytetään benchmarkkaukseen sekä toiminnan analysointiin ja suunnitteluun asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Niitä käytetään yhtenä kirjaston tuoksellisuuden mittarina vuosittain tulosneuvotteluissa.

Toimintaympäristöön liittyvä tieto voi kirjastossa olla esimerkiksi tietoa asiakkaiden informaatiokäyttäytymisestä. Sitä saadaan kyselyjen ohella mm. verkkoaineistojen käyttötilastoista. Niitä vertailemalla voidaan nähdä, miten käyttö jakautuu eri tyyppisten tietokantojen kesken (viite- tai kokotekstitietokannat) tai samantyyppistä aineistoa sisältävien

tietokantojen kesken (esim. mitkä maaraportteja tai tilastoja sisältävät tietokannat ovat suosituimpia) ja miten eri hakutapoja käytetään (hyödynnetäänkö esim. alert -ominaisuutta). Kehysorganisaatio tuottaa monenlaista tietoa, jota voidaan käyttää palvelun kehittämiseen vertaamalla sitä kirjaston ”tuotteisiin”. TSE:ssä toimiva Tutkimuksen arviointiryhmä on laatinut listan kauppakorkeakoulun tutkimus- ja opetusalojen ydinlehdistä. Kirjasto-tietopalvelussa ydinlehtilistaa hyödynnetään lehtitarjonnan kehittämisessä profiloituun suuntaan.

Kirjastojen muuttuessa relevantit suoritemittaritkin muuttuvat. Mittaamisen vaarana on pidetty sitä, että se alkaa ohjata toimintaa: saadaan sitä, mitä mitataan. Kirjastoissa on myös oltu huolestuneita siitä, että varsinkin ulkopuolelta asetetut mittarit voivat olla liian panoskeskeisiä. Viime aikoina onkin herännyt kiinnostus vaikuttavuuden arviointiin, jossa huomiota kiinnitetään laajemmin kirjaston merkitykseen organisaation menestykselle. (Rowley 2005, 516.) Yksi tapa mitata kirjaston vaikuttavuutta on lähdeviiteanalyysi, jota on sovellettu esimerkiksi Turun kappakorkeakoulun ja Tampereen yliopiston yhteisessä tutkimuksessa kirjastojen aineiston näkyvyydestä väitöskirjojen lähdeaineistoissa.²

Asiakkaat vai asiakkuudet: segmentointi strategisena työvälineenä

Kirjaston tehtäväksi yliopiston johtosäännössä on yleensä määritelty tukea ensisijaisesti oman kehysorganisaation opetusta, opiskelua, tutkimusta. Suomessa korkeakoulukirjastot ovat myös kaikille avoimia tie-teellisiä kirjastoja. Nykyään kirjastoissa joudutaan yhä useammin miettimään, minkälaisen ja minkä laajuisen palvelun tuottamiseen resurssit riittävät. Riittävätkö ne saman palvelun tarjoamiseen kaikille? Ja toisaalta: onko tarkoituksenmukaista tarjota samaa palvelua kaikille?

Tiukka talous, kirjaston henkilöstöressurssien rajallisuus ja yliopistojen joutuminen entistä selvemmin taistelemaan elintilastaan ja osoittamaan tulokellisuuttaan asettaa myös kirjastot tilanteeseen, jossa on pohdittava, mitä tuotteita tarjotaan, keille ja millä hinnalla. Korkeakoulukir-

² Nygrén, Iivonen, Valtari & Heikkilä 2008.

jastojen haasteena on palvelujen kehittämisen ohella ryhtyä miettimään asiakkuuksia oman organisaation strategiaa tukevasta näkökulmasta. Asiakaspalvelun laadun kehittämiseksi kehysorganisaation strategiaa tukevaan suuntaan kirjastossa voidaan toteuttaa asiakassegmentointi.

Segmentoinnilla tarkoitetaan keskeisten asiakasryhmien tunnistamista ja niiden tärkeyden määrittelemistä suhteessa kehysorganisaation strategiaan tavoitteisiin. Segmentointi pitää sisällään myös niiden tekijöiden identifioinnin, jotka kirjaston toiminnassa ovat kehysorganisaation menestymisen kannalta olennaisimmat. Asiakassegmentti muodostuu asiakkaista, joilla on samanlaisia tarpeita. (Kotler & Keller 2006, 240.) Korkeakoulukirjaston asiakassegmenttejä voivat yksinkertaisesti jaoteltuna olla esimerkiksi oman organisaation opiskelijat ja henkilökunta, muiden korkeakoulujen opiskelijat ja henkilökunta ja muut asiakkaat. Segmentoinnissa voidaan mennä pidemmälle, esimerkiksi TSE:n kirjastossa asiakassegmentointia on tehty suhteessa kauppa- ja korkeakoulun opetuksen ja tutkimuksen strategiaan painopistealueisiin. Segmentointi on tällöin vaikuttanut mm. resurssien suuntaamiseen ja tietoaisteistojen hankinnan painotuksiin.

Segmentoinnin hyötyjä kirjastolle on mm. mahdollisuus keskittyä ja kehittää tarjontaa niille segmenteille, jotka ovat vallitsevassa tilanteessa erityisen merkityksellisiä. Myös asiakas hyötyy segmentoinnista: syntyy segmenttikohtainen palvelulupaus, joka kertoo selkeästi, millaista palvelua kussakin segmentissä on lupa odottaa. Segmentoinnin seurauksena asiakaspalveluprosessista tulee entistä selkeämpi ja tasalaatuisempi. Tasalaatuisuus on mainittu monessa laadunhallintajärjestelmässä yhtenä hyvän palvelun tunnusmerkeistä. Tasalaatuisuus ei kuitenkaan tarkoita jäykkää yhdenmukaisuutta. Hyvä palvelu joustaa asiakkaiden vaihtuvien tarpeiden ja olosuhteiden mukaan (Kaur, Pauziaah & Sossamma 2006, 255).

Positiointi ja differentointi: mielikuvan rakentaminen

Positioinnin tarkoituksena on terävöittää ja täsmentää mielikuvaa, jonka yritys haluaa itsestään antaa. Positiointia käytetään vahvan brändin luomiseen. (Kotler & Keller 2006, 310.) Myös kirjaston kannattaa vahventaa tavoitemielikuvaansa, erityisesti sidosryhmilleen ja päättäjille.

Kirjaston toiminnan luonteeseen kuuluu, että se toisaalta tarjoaa samaa tuotetta useille markkinasegmenteille (product specialization mm. yksinkertainen kirjalaina, kaukolaina), toisaalta huolehtii tietyn asiakasryhmän monenlaisista toiveista (market specialization, mm. tutkija, väitöskirjan tekijä). Ollakseen vakuuttava omilla markkinoillaan, kirjaston positioinnin kaikissa palveluissa ja tuotteissa tulee onnistua. Positioinnissa hyödynnetään kirjaston ”markkinatutkimuksesta” saatuja tietoja. Turun kauppakorkeakoulussa on esimerkiksi todettu, että tehtyjen selvitysten ja kyselyjen perusteella on tarvetta kohentaa mielikuvaa kirjastosta erikoistuneen palvelun antajana erityisesti tutkijasegmentille. Tavoitteen saavuttamiseksi kirjaston positioinnin tutkijasegmentissä tulee onnistua niin, että tutkijalla on mielikuva kirjaston hankkimista verkkoaineistoista luotettavina, helppokäyttöisinä ja relevantteina ja hän pitää käytönopetusta niin asiantuntevana ja tehokkaana, että on valmis käyttämään siihen osallistumiseen muutamia tunteja tiukasta aikataulustaan.

Lähes kaikki kirjastossa tehtävä toiminta liittyy palvelun tuottamiseen. Siksi kirjaston tulisi kilpailukeinojen kehittämisessä keskittyä erityisesti palvelujen suunnitteluun ja johtamiseen. Kirjaston olisi toisaalta kyettävä segmentoinnin seurauksena keskittymään strategisesti merkitseviin asiakasryhmiin ja palveluihin ja toisaalta löydettävä tehokkaita erilaistamiskeinoja, joiden avulla se pystyy uudistamaan mielikuvaa palveluistaan.

TSE:n kirjasto-tietopalvelussa asiakaspalveluprosessia kehitetään yhdessä työskennellen seuraavista lähtökohdista:

Toteutetun segmentoinnin, strategisesti määritellyn keskittymisen ja tarkoituksenmukaisen erilaistamisen seurauksena määritellään

- laatukirjassa palveluille tietty taso
- asiakkaan kokemaa palvelutapahtuma, millainen sen halutaan olevan ja millä keinoin siihen päästään
- mitkä palvelut tarjotaan mahdollisimman pitkälle standardisoinnina
- mitkä ovat räätälöityjä palveluita (ja kenelle)

- millä erotuttaa muista
- mitä fyysinen ympäristö viestii.

Korkeakoulukirjastossa kaiken toiminnan läpäisevä erilaistamiskeino voi olla esimerkiksi henkilökunnan osaaminen ja palvelualltius. Sen toteuttaminen vaatii kirjastolta systemaattista panostusta henkilökunnan tiedollisiin ja taidollisiin valmiuksiin. Asiakaspalveluhenkilökunnan osaamista on kehitettävä kehysorganisaation toimialoilla sekä hankittujen tietoaineistojen ja järjestelmien hallinnassa. Arvioitaviksi ja kehitettäväksi tulevat myös henkilökunnan vuorovaikutustaidot ja asenteet sekä asiakaskontaktien hoito. On myös luotava toimiva palautejärjestelmä, johon sisältyy kuvaus siitä, miten asiakaspalautteeseen reagoidaan ja miten virheet korjataan. Hyvään palveluun kuuluu myös tiedottaminen: kirjastoissa tulisikin miettiä toteutetaanko siellä ad hoc -tiedottamista vai onko kirjastolla tiedotusstrategia. Erityisen tärkeää on pitää kiinni segmenttikohtaisten palvelulupausten lunastamisesta. On myös kerrottava asiakkaille, millä keinoin palvelua arvioidaan säännöllisesti.

Laadun parantamisessa olennaista on johdon sitoutuminen valittuihin keinoihin ja strategioihin. Osaamisen kehittämisessä erityisenä johtamisen haasteena on sisäinen markkinointi: henkilöstön jatkuva motivointi ja innostaminen.

LOPUKSI

Yllä on esitetty joitakin liiketoiminnassa käytettäviä keinoja markkinatiedon keräämiseksi ja markkinoinnin kilpailukeinoja, jotka soveltuvat myös kirjastoihin. Niiden avulla kirjastoissa voidaan kehittää asiakaspalveluprosessin laatua ja samalla luoda kirjastolle ”markkinointistrategia” sidosryhmiä ja päättäjiä varten. Kirjaston tavoitteita ja strategioita on syytä arvioida jatkuvasti, esimerkiksi vuosittain tulosneuvottelujen yhteydessä tai kehysorganisaation määrittellessä toimintaansa uudelleen, mm. päättämällä uusista opetuksen tai tutkimuksen painopistealueista. Kaikissa tilanteissa on tärkeää huolehtia siitä, että kuva kirjaston lupamasta palvelusta on realistinen: lupaukset on kyettävä lunastamaan – mielellään ylittämääinkin!

Laadun kehittämisessä kannattaa kuunnella niin asiakkaiden, henkilökunnan, prosessien kuin kehysorganisaation ääniä (Phipps 2001, 635). Tätä moniäänistä maailmaa kuunnellen ja kuulemastaan oppien kirjasto löytää oman tiensä laadukkaaseen toimintaan. TSE:n kirjasto-tietopalvelussa olemme naulanneet seinään ohjenuoraksemme meille keskeiset kolme teesiä:

- Kaikkien toimintojemme täytyy tukea mielikuvaa, jonka päättämme itsestämme antaa.
- Jotta voisimme mahdollisimman tehokkaasti tukea kehysorganisaatiomme tavoitteita, meidän on markkinoitava sille palveluistamme koitua hyöty vakuuttavalla tavalla.
- Kohdentamalla palvelumme oikein voimme olla yksi korkeakoulumme kilpailukykyyn voimakkaasti vaikuttava tekijä.

On tärkeää tiedostaa, että korkeakoulun laadunhallinta tarjoaa sen kirjastolle kirjastolle mahdollisuuden kehittää strategista kumppanuutta suhteessa kehysorganisaatioonsa. Myös korkeakoululla on oltava valpautta tunnistaa hyödyt, joita laadukkaat informaatiopalvelut niille tuovat. (Huotari & Iivonen 2005, 324–325.) Korkeakoulujen arvioinneissa tulisikin kiinnittää huomiota siihen, mitä päämääriä ja tavoitteita organisaatio on ilmaissut ns. tukipalvelujensa suhteen ja millä tavoin se arvioi niiden laatua.

LÄHTEET

Gapen, D. Kaye, Hampton, Queen & Schmitt, Sharon 1993. TQM: The Director's Perspective. Teoksessa Jurow, Susan & Barnard, Susan B. (toim.) Integrating Total Quality Management in a Library Setting. The Haworth Press: New York, 15–28.

Huotari, Maija-Leena & Iivonen, Mirja 2005. Knowledge processes. A strategic foundation for the partnership between the university and its library. Library Management, vol. 26, no. 6/7, 324–335.

Johanson, Jan-Erik 2003. Strateginen johtaminen. Helsingin yliopisto. Yleisen valtio-opin laitos. Viitattu 24.6.2008. Saatavissa: <http://www.valt.helsinki.fi/staff/jjohanso/luento1.ppt>.

Kananen, Jukka, Ovaska, Tuulevi & Saarti, Jarmo 2006. Collection policy management for the Kuopio University and Kuopio University Hospital, Finland: detecting the needs of users and developing high-quality collections. *Health Information and Libraries Journal* 23.

Kaur, Kiran, Pauziaah, Mohamad & Sossamma, George 2006. Quality management service at the University of Malaya Library. *Library Management*, vol. 27, no 4, 249–256.

Kotler, Philip & Keller, Kevin Lane 2006. *Marketing management*. 12th edition. Upper Saddle River, New Jersey, USA: Prentice Hall.

Nygrén, Ulla, Iivonen Mirja, Valtari, Anu & Heikkilä, Tanja 2008. Palveleeko kirjaston kokoelma väitöskirjatutkimusta: lähdeanalyysillä kokoelmat näkyväksi. *Signum* 1.

Phipps, Shelley 2001. Beyond measuring service quality: learning from the voices of the customers, the staff, the processes and the organization. *Library trends*, vol. 49, no 4, 635–661.

Rowley, Jennifer 2005. Making sense of the quality maze: perspectives for public and academic libraries. *Library Management*, vol. 26, no.8/9, 508–518.

Tam, Lawrence W.H. 2000. Quality management theory and practice: some observations of practices in Australian academic libraries. *Library Management*, vol. 21, no 7, 349–356.

Wang, Hong 2006. From “user” to “customer”: TQM in academic libraries? *Library Management*, vol. 27, no. 9, 606–620.

KIRJASTOT VIRTUAALIMAAILMASSA

Isto Huvila ja Kim Holmberg

Ajatus miljoonista aikuisista naisista ja miehistä, satoja kirjastonhoitajia heidän joukossaan, jotka istuvat tietokoneiden ääressä ympäri maailmaa ohjaamassa animoituja hahmoja kolmiulotteisessa maailmassa voi kuulostaa käsittämättömältä. Kaikesta huolimatta tämä virtuaalinen elämänmuoto on arkipäivää yhä useammalle. Virtuaalimaailmoissa tavataan ihmisiä läheltä ja kaukaa ja eletään monessa suhteessa niin kuin reaali maailmassakin. Toisaalta virtuaalimaailmoissa tehdään paljon sellaista, mikä ei ole mahdollista tavallisessa fyysisessä ympäristössämme.

Useat kirjastot ovat osoittaneet kasvavaa kiinnostusta virtuaalimaailmoja kohtaan saatuaan ensikosketuksen johonkin lukuisista virtuaalimaailmoista esimerkiksi kirjastonkäyttäjien kautta huomatessaan, että kirjaston yleisöpäätteellä seikkaillaan jossakin oudon näköisessä ympäristössä. Toisaalta kirjastot ja kirjastonhoitajat ovat esimerkiksi Second Life -nimisessä virtuaalimaailmassa yksi aktiivisimmista käyttäjäryhmistä. He ovat tehneet siellä yhteistyötä ja kehittäneet jo pitemmän aikaa aktiivisesti kirjastopalveluja tämän virtuaalimaailman asukkaille.

Tämän artikkelin tavoitteena on kuvata mitä ja millaisia virtuaalimaailmat ovat, pohtia niiden ja kirjastojen suhdetta sekä etsiä vastauksia kysymykseen miksi ja miten kirjastojen ja kirjastonhoitajien pitäisi olla läsnä virtuaalisissa maailmoissa ja millaista läsnäolo tai virtuaalimaailmojen huomioonottaminen voi olla.

MITÄ VIRTUAALIMAAILMAT OVAT?

Virtuaalimaailmojen alkuperä voidaan jäljittää aina renessanssiin ja antiikkiin saakka (Grau 2004), vaikka virtuaalimaailman ja virtuaalitoiminnan käsitteet ovat tuskin kahta vuosikymmentä vanhoja (Kelly, Heilbrun & Stacks. 1989). Myös ajatus tietokoneen luomasta graafisesta tilasta syntyi jo 1960-luvulla, kauan ennen virtuaalimaailman käsitte-

tä. Sutherland esitti vuonna 1965 ajatuksen huipputietokonenäytöstä (engl. ultimate display), jonka avulla käyttäjä pystyisi manipuloimaan esineitä, kuulemaan ja tuntemaan eräänlaisessa virtuaalimaailmassa. Sutherlandin ja muiden teknisten pioneerien lisäksi nykyisiin käsityksiin virtuaalimaailmoista on vaikuttanut ehkä eniten kirjailija William Gibsonin vuonna 1984 ilmestynyt teos *Neuromancer* (suom. Neurovelho), jossa hän kuvailee Matriisia, nykyisen Internetin kaltaista, mutta kolmiulotteista virtuaaliverkkoa.

Virtuaalimaailman ja virtuaalitodellisuuden käsitteiden ero ei ole erityisen selkeä. Virtuaalitodellisuus voidaan ymmärtää yläkäsitteenä, joka kattaa sekä sellaiset toteutukset, joissa virtuaalitilaan on luotu kokonainen, enemmän tai vähemmän fyysisen maailmamme kaltainen maailmallinen tila sekä rajatummatt, yhtä käyttötarkoitusta varten suunnitellut virtuaalitoteutukset. Tässä artikkelissa keskitymme viime vuosina suosiotaan kasvattaneisiin virtuaalimaailmoihin, joissa sosiaalinen ulottuvuus on olennainen osa virtuaalitilaa.

Bartlen (2004, 3–4) mukaan virtuaalimaailman keskeisiä ominaisuuksia ovat:

- Fysiikka. Maailman toiminta perustuu sääntöihin, joiden rajoissa pelaajat voivat muokata maailmaa ja jotka vaikuttavat pelaajien toimintaan maailmassa.
- Yksilöt edustavat yksilöitä. Virtuaalimaailmassa yksittäinen avatar (graafinen tai tekstuaalinen representaatio) edustaa yksittäistä käyttäjää ja toteuttaa käyttäjän ohjeiden mukaisia toimia.
- Tosi aikaisuus. Toiminta ja vuorovaikutus virtuaalimaailmassa tapahtuvat tosiaikaisesti. Käyttäjä saa toiminnastaan välittömästi palautteen.
- Virtuaalimaailma on yhteinen kaikille sen asukkaille.
- Pysyväisyys (engl. persistence). Virtuaalimaailma on ainakin suhteellisen pysyvästi olemassa.

Metaverse Roadmap -raportti (Smart, Cascio & Paffendorf 2007) esittää neljä erilaista tulevaisuuden virtuaaliskenaariota: virtuaaliset maailmat (engl. virtual worlds), reaali maailmaa heijastelevat peilimaailmat (engl.

mirror worlds), reaali maailmaa täydentävät lisätyn todellisuuden sovellukset (engl. augmented reality) ja elämänlokkit (engl. life logs). Virtuaali maailmojen olennainen ero muihin skenaarioihin on niiden suhteellinen itsenäisyys fyysisestä todellisuudesta. Sekä peilimaailmat, lisätyn todellisuuden sovellukset että elämänlokkit perustuvat fyysisen ympäristön mallintamiseen ja kahdentamiseen siinä missä virtuaali maailma on ulkomuotonsa ja toimintansa suhteen itsenäinen. Virtuaali maailmatkin kahdentavat fyysistä maailmaa, mutta tämä tapahtuu epäsuorien representaatioiden, kulttuuristen normien ja sosiaalisen koodiston tasolla. Vaikka alkuaikojen jokainen on itsensä herra -tyyppisen rajaseutumentaliteetin jälkeen virtuaali maailmojen ja fyysisen maailman kulttuuriset käytänteet ovat alkaneet löytää aina vain enemmän risteämiskohtia, virtuaali maailman ja fyysisen maailman tilalliset koordinaatit eivät ole täysin yhteneväiset. Virtuaali maailma voi esittää ja toistaa fyysisen maailman ilmiöitä ja paikkoja, mutta ei ole sen peilikuva tai sitä laajentava ja täydentävä ulottuvuus.

Vaikka virtuaali maailmat ovat sekä käsitteenä että teknisesti edelleen muotoutumassa, erilaisia käytännöllisiä toteutuksia ja prototyyppisiä on testattu ja sovellettu eri käyttötarkoituksiin jo 1970-luvulta lähtien. Internet-pohjaiset yhteisöt kuten AlphaWorld (ActiveWorlds Inc. 2006), eri maiden asevoimien simulaattorit, (Moshell 1993; Bryden 2002), tuotekehitys (Ottosson 2002), terveydenhuolto (Moline 1997; Szekely & Satava 1999; Sebrechts 2005), arkkitehtuuri (Sebrechts 2005) ja arkeologia (Barceló, Forte & Sanders 1997) ovat alueita, joissa erikoiset ja -tyyppiset virtuaali maailmat ovat menestyneet.

Virtuaali maailmojen määrä ja sovellusalueet ovat laajentuneet huomattavasti 1990-luvun loppuvuosista alkaen, mutta edelleen vaikuttaa siltä, että suurin osa menestyneistä toteutuksista on suunniteltu verrattain kapeisiin tarkoituksiin ja että suurinta osaa sinänsä lupaavista prototyypeistä ei koskaan rakenneta valmiiksi laajamittaista tuotantokäyttöä varten (esim. Brooks Jr. 1999; Wilson & D'Cruz 2006). Aivan viimevuosiin saakka suurin ongelma on liittynyt käytettävissä olevien teknologioiden rajoituksiin, mutta kuten Brooks Jr. (1999) toteaa, tekniikka ei ole ainoa virtuaali maailmoihin liittyvä ongelma.

Fernie ja Richards (2002) ovat eritelleet seitsemän virtuaalitodellisuustyyppiä, joiden avulla on mahdollista hahmottaa myös erilaisia virtuaalimaailmoja:

- harjoittelusovellukset, joilla voi harjoitella erityyppisiä taitoja ja valmiuksia ympäristössä, jossa riskit on voitu minimoida (esim. lentosimulaattorit)
- koulutussovellukset, joihin kuuluvat muun muassa virtuaalitutustumiskäynnit ja simulaatiot
- visualisointi, jonka avulla on mahdollista arvioida esimerkiksi rakennuksen arkkitehtuuria ilman, että arvioijan on välttämätöntä käydä fyysisesti paikalla
- käsitteellinen navigointi, joka mahdollistaa abstraktien käsitteiden mallintamisen ja esittämisen virtuaalifyysisessä tilassa
- virtuaalimallinnus, jonka avulla on mahdollista tutustua suunnitteilla oleviin rakennuksiin ja tuotteisiin ilman, että näistä on välttämätöntä rakentaa täydellisiä prototyyppisiä tai mallikappaleita
- viihdesovellukset, joihin kuuluvat esimerkiksi viihteelliset pelit ja keskusteluhuoneet
- yhteistoiminnalliset virtuaaliset tilat (engl. Collaborative Virtual Environment, CVE), joissa käyttäjät voivat kommunikoida keskenään samassa virtuaalitilassa, vaikka he sijaitisivatkin fyysisesti erillään (Encarnacao, Göbel & Rosenblum 1994; Kahana 1994; Kadobayashi, Nishimoto & Mase 2000).

Virtuaalimaailman määritelmä pelimaailman, laajennetun todellisuuden ja elämänlokien eräänlaisena antiteesinä, vastakohtana, sulkee sisäänsä suuren määrän erityyppisiä olemassa olevia ja mahdollisia toteutuksia. Fernien ja Richardsin (2002) esittämän funktionaalisen jaotteen lisäksi virtuaalimaailmat voidaan jakaa kahteen pääryhmään niiden sisältämien pelillisten elementtien perusteella. Nykyisen kaltaisten Internet-pohjaisten virtuaalimaailmojen juuret ulottuvat Gibsonin Matriisiin ja Sutherlandin huipputietokonenäytön tapaisten teknologisten innovaatioiden lisäksi Internetin alkuaikoina nopeasti suosiota keränneisiin MUDeihin (engl. Multi-User Dungeon, monenkäyttäjän 'luolas-

to'). MUDeja voi parhaiten kuvata tekstipohjaisiksi sosiaalisiksi seikkailupeleiksi, joissa elävien ihmiskäyttäjien välisellä kommunikaatiolla oli suuri merkitys (Kirriemuir 2005). Vaikka pelillisyyttä näkyy vahvimmin viitteellisissä sovelluksissa, se voi olla osa kaikkia seitsemää päätyyppiä. Monet simuloinnit ja opetuspelit kuten lento- ja avaruussimulaattorit ja Peacemaker-diplomatiapeli (www.peacemakergame.com) ovat erinomaisia esimerkkejä pelillisyyden yhdistämisestä muihin päämääriin.

Tarkastelemme seuraavaksi toisaalta pelillisiä ja toisaalta sosiaalisia virtuaalimaailmoja ensin yleisesti ja sitten tarkemmin kirjastojen ja kirjastonkäyttäjien näkökulmasta.

SOSIAALISET VIRTUAALIMAAILMAT

Sosiaaliset virtuaaliset maailmat korostavat sosiaalista kanssakäymistä pelillisten ominaisuuksien sijaan. Näissä maailmoissa ei välttämättä ole tiettyä juonta tai tavoitteita, joita pelaaja yrittää täyttää, tai maalia, jota kohti pelaaja etenee. Näissä maailmoissa ei koskaan näe ”Game Over” -tekstiä, vaan maailma jatkaa elämistään myös silloin kun pelaaja poistuu pelistä. Ajatusleikki yksinäisestä kaatuvasta puusta metsässä ja siitä, syntykö puun kaatumisesta ääntä, jos kukaan ei ole sitä kuulemassa, saa aivan uuden ulottuvuuden virtuaalisissa maailmoissa. Pelillisten ja sosiaalisuutta korostavien virtuaalimaailmojen välinen ero ilmenee myös siinä, että jälkimmäisissä aikaansa viettäviä ei yleensä kutsuta pelaajiksi vaan useimmiten kyseisen virtuaalisen maailman asukkaiksi.

Sosiaaliset virtuaaliset maailmat ovat yleensä hyvin pitkälle käyttäjien- tai asukkaidensa luomia. Peleistä poiketen nämä maailmat ja niiden käyttöliittymät sisältävät monipuolisia työkaluja, joiden avulla käyttäjät voivat muokata ja rakentaa ympäristöään virtuaalihahmojaan, rakennuksia, kulkuneuvoja, sosiaalisia ryhmiä ja yhteisöjä. Delwiche (2006) mukaan virtuaaliset maailmat toimivat parhaiten silloin kun ne muodostavat siltoja toiminnallisten yhteisöjen välille. Monet virtuaaliset maailmat antavatkin lähes rajattomat mahdollisuudet muokata avatareistaan haluamansa näköisiä ja muotoisia. Omien havaintojemme perusteella vaikuttaisi siltä, että samalla kun käyttäjä muokkaa avatariaan, hän huomaamattaan luo myös verrattain vahvan tunnesiteen virtuaali-

hahmoonsa. Tunneside voimistuu ajan myötä ja samaistuminen voi olla niin voimakasta, että käyttäjä ilmentää vahvasti omia sosiaalisia käyttäytymismallejaan avatarinsa toiminnassa. Esimerkiksi toisen avatarin liikkuminen liian lähelle omaa avataria alkaa tuntua epämiellyttävältä.

Avatarit edustavat ihmistä näissä virtuaalisissa maailmoissa, ja ne ovat kulkuvälineitä joilla tiloissa liikutaan. Virtuaalimaailmassa kohdataan muita ja luodaan sosiaalisia kontakteja avatarien kautta. Kolmiulotteinen tila mahdollistaa sen, että voimme olla yhtä aikaa samassa tilassa muiden avatarien ja niiden edustamien ihmisten kanssa. Virtuaalitulissa voi liikkua ryhmänä ja siirtyä paikasta toiseen. Avatarin kautta voi olla samassa tilassa samaan aikaan sekä muiden avatarien kanssa että niiden edustamien ihmisten kanssa. Avatarien liikkeistä voi tulkita, mihin toiset samassa tilassa olevat avatarit katsovat ja mitä ihmiset avatarien takana näkevät. Avatarin liikkeistä voi nähdä, kun se lähestyy ja katsoo kohti, ja tietää samalla mitä avatarin edustama ihminen katsoo ja mitä hän näkee. Avatarien liikkeet ja ilmeet ovat vielä toistaiseksi hyvin rajallisia, mutta tulevaisuudessa on muun muassa mahdollista, että avatarien ilmeet voivat piirtyä ruudulle niitä ohjaavan ihmisen ilmeitä kuvaavan kameran avulla (Smart, Cascio & Paffendorf 2008).

Second Life

Eräs viimeaikoina eniten esillä ollut sosiaalinen virtuaalimaailma Second Life avattiin jo vuonna 2003. Kuitenkin vasta loppuvuodesta 2006 sen käyttäjämäärä räjähti laajemman medianäkyvyyden siivittämänä. Keväällä 2008 Second Lifella oli noin 6 miljoonaa yksittäistä rekisteröityä käyttäjätunnusta ja vajaa miljoona yhden kuukauden aikana palveluun kirjautunutta käyttäjää. Tällä hetkellä minä tahansa vuorokauden aikana tähän virtuaaliseen maailmaan on kirjautuneena noin 40 000–50 000, ajoittain jopa yli 60 000 käyttäjätunnusta. Second Lifen palvelintietokoneet ylläpitävät yli tuhannen virtuaalinelikilometrin suuruista maailmaa, joka kasvaa päivittäin. Second Lifen käyttäjien keski-ikä on yli 30 vuotta ja noin 40 prosenttia käyttäjistä on naisia. Sekä ikä- että sukupuolijakaumansa puolesta Second Life poikkeaa jonkin verran sekä pelimaailmoista että muista sosiaalisista virtuaalimaailmoista, joiden käyttäjät ovat keskimäärin jonkin verran nuorempia ja valtaosin miehiä. Yli puolet käyttäjistä on Euroopasta ja noin 30 prosenttia Yhdysvalloista.

Second Lifessa on myös toimiva sisäinen talousjärjestelmä. Noin miljoona Yhdysvaltain dollaria vaihtaa omistajaa joka vuorokausi Second Lifen sisällä. Yleisesti ottaen voi olla hieman vaikeaa ymmärtää mikä on tietokoneen näytöllä näkyvän virtuaalisen, kolmiulotteisen tuotteen arvo. Second Lifeen voi kuka tahansa rakentaa itse periaatteessa mitä tahansa. Rakentaminen ja sen opettelu kestää kuitenkin helposti useampia tunteja. Koska jakelu-, materiaali- ja varastointikustannuksia ei ole, voi toisaalta kuka tahansa osaava virtuaalitalonrakentaja myydä rajattoman määrän kopioita luomuksistaan Second Lifessa hyvin halvalla, muutamalla sentillä tai eurolla. Jokainen, varsinkin pääasiassa lopputuloksesta kiinnostunut, aloitteleva virtuaalitalonrakentaja voi helposti laskea, paljonko aikaa muutaman euron sijoituksella voi säästää ostamalla valmiin talon. Eräs virtuaalimaailmojen mielenkiintoisista ominaisuuksista onkin se, että niissä voi hyödyntää monia reaali maailman taitoja liiketoimintaosaamisesta kolmiulotteiseen mallintamiseen. Tämä ominaisuus korostuu nimenomaan sosiaalisissa virtuaalimaailmoissa, joissa avatarit edustavat usein lähemmin ihmisohjaajiaan kuin pelillisissä virtuaalimaailmoissa, jotka painottavat roolipelaamista.

Second Life on vain yksi monista virtuaalisista maailmoista. Delwiche (2006) neuvookin, että valittaessa mieleistä virtuaalista maailmaa tulisi eri vaihtoehtojen käytettävyyden, ominaisuudet ja laajennettavuus arvioida suhteessa aiotuun käyttötarkoitukseen. Virtuaalimaailmojen tehokas hyödyntäminen vaatii jonkin verran harjoittelua samalla tavalla kuin muidenkin uusien työkalujen. Second Lifea on vaikeaa sijoittaa mihinkään tiettyyn virtuaalisten maailmojen alalajiin kuten keskustelupainotteisiin tai tietyn teeman ympärille rakennettuihin virtuaalimaailmoihin, koska sen käyttäjillä on muihin maailmoihin verrattuna suhteellisen vapaat kädet rakentaa ja muokata ympäristöään. Second Lifen hyödyntämisestä eri käyttötarkoituksiin on helpottanut uudehkon ohjelmapäivityksen mukanaan tuoma ominaisuus, jonka myötä Second Lifen kolmiulotteiseen ympäristöön on integroitu www-selainohjelma.

Koska Second Life on käyttäjiensä luoma ympäristö, kuvastaa se heidän harrastuksiaan, työtään ja muita mielenkiinnon kohteitaan. Näin ollen Second Lifesta löytyy esimerkiksi käyttäjien luomia pelejä, roolileikkejä, viihdettä, konsertteja, taidenäyttelyitä, kauppoja, kirjastoja ja kou-

luja. Mahdollisuus muokata ympäristöä verrattain vapaasti on eräs syy miksi monet oppilaitokset ovat kiinnostuneet Second Lifen tarjoamista mahdollisuuksista opiskelussa. Keväällä 2008 noin 450 yliopistoa ja koulua oli edustettuna Second Lifessa ja yli 4000 opettajaa vietti aktiivisesti aikaansa Second Lifessa tutkien tämän virtuaalisen maailman tarjoamia mahdollisuuksia. Second Lifen erityisiin etuihin opiskelussa voidaan lukea sellaiset ominaisuudet kuten mahdollisuudet todellisuuden mallintamiseen, etätyöskentelyyn ja -opiskeluun sekä tosiaikaiseen yhteistyöhön.

Todellisuuden mallintaminen

Second Lifeen on mallinnettu paljon sekä todellisuuteen että mielikuviin perustuvia tiloja ja rakenteita. Kölnin tuomiokirkko on eräs mielenkiintoinen virtuaalinen matkakohde. Samoin Moskovan Punainen tori ja Leninin mausoleumi ovat kaikkien ulottuvilla virtuaalimaailmassa. Tiedejulkaisu *Nature* alueelta löytyy paljon tieteellisiä simulaatioita ja mallinnuksia, kuten ihmisen kromosomikirjasto ja solun rakennetta kuvaava kolmiulotteinen malli. Historiasta kiinnostuneet voivat käydä katsomassa miltä Stonehenge kenties näytti aikoinaan erään Second Lifen asukkaan tulkinnan mukaan. On kuitenkin oletettavaa, että todella suuret innovaatiot, jotka hyödyntävät vapaasti muokattavaa kolmiulotteista tilaa ja äänimaailmaa nähdään vasta tulevaisuudessa.

Hyvänä esimerkkinä virtuaalimaailman hyödyntämisestä sellaisessa käyttötarkoituksessa, jonka mallintaminen fyysisessä maailmalla todellisuudessa on vaikeaa ja kallista, voidaan pitää *Virtual Hallucinations* -projektia: Yellowlees ja Cook (2006) rakensivat Second Lifeen talon ja mallinsivat sinne hallusinaatioita, jotka kaksi skitsofreniaa sairastavaa henkilöä oli kuvaillut kokevansa. Suurin osa yli 800 talossa käyneestä ja Yellowleesin ja Cookin kyselyyn vastanneesta katsoi, että talossa käymisen jälkeen he olivat ymmärtäneet paremmin hallusinaatioita (76 %) ja skitsofreniaa sairautena (73 %). Vastaavan tyyppisiä todellisuuspohjaisia mallinnuksia voidaan käyttää yhtenä tehokkaana opettamisen muotona ja samaa ajatusta voidaan hyödyntää tiedon jakamiseen monista muista sairauksista, mutta myös moniin käyttötarkoituksiin terveystieteiden ulkopuolella. Eräs keskeinen virtuaalisten maailmojen ominaisuus onkin, että

ne tarjoavat tilan, jossa voi oppia ja tehdä virheitä ilman vakavia seurauksia (Boulos, Hetherington & Wheeler 2007).

Etätyöskentely ja -opiskelu

Etäopetuksessa tavallisesti käytetyissä erilaisissa selainpohjaisissa oppimisympäristöissä opiskelijoiden välinen viestintä on pääsääntöisesti asynkronista eli se ei tapahdu reaaliajassa. Tavallisimpia synkronisen kommunikaation muotoja ovat chat-keskustelut ja videoneuvottelut, mutta vaikuttaisi siltä, että niitä käytetään oppilaitoksesta ja kurssista riippuen suhteellisen harvakseltaan. Asynkronisesti viestittäessä tavallisesti opiskelijat kirjoittavat vuorotellen viestejä sähköpostitse tai keskustelupalstalle. Vastauksen saaminen kestää usein päiviä. Tosi aikaiseen viestintään ja luentojen välittämiseen voidaan käyttää myös videoneuvotteluohjelmistoja, mutta tilanteen kaksiulotteisuus rajoittaa tässäkin tapauksessa kommunikaatiota. Verrattuna kaksiulotteiseen etäopetukseen olemme omilla Second Lifessa toteutetuilla kursseilla keräämämme palautteen perusteella voineet todeta, että etäopetus Second Lifessa on havaittu hauskaksi ja innostavaksi. Verrattuna muihin etäopetusalustoihin ja jopa luokkahuoneopetukseen opiskelijat katsoivat aktiiviseen opetustilanteeseen osallistumisen olevan helpompaa Second Lifessa. Opiskelijoiden mukaan kynnys kysyä ja osallistua keskusteluun Second Lifessa on matalampi kuin perinteisessä luokkahuonekeskustelussa. Sekä omien että muiden (esim. Delwiche 2006) havaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että virtuaalisissa maailmoissa on mahdollista opettaa tehokkaasti.

Opetuksen lisäksi synkronisesta viestinnästä on hyötyä myös tosiaikaisessa virtuaalimaailmavälitteisessä yhteistyössä. Tavallisten kokousten ja työpajojen lisäksi yhteistyö virtuaalisissa maailmoissa voi hyödyntää mahdollisuuksia muokata ympäröivää maailmaa. Myös jakautuminen ryhmiin yhteisessä katkeamattomassa virtuaalisessa tilassa on helppoa ja huomattavasti intuitiivisempaa kuin siirtyminen istunnosta toiseen keskustelu- tai videopohjaisessa viestintäjärjestelmässä. Opettajille ja ohjaajille virtuaaliset tilat tarjoavat aivan uuden tavan osallistua ryhmän työskentelyyn. Ohjaaja voi esimerkiksi liikkua luonnollisemmin ja ryhmien jäsenten kannalta näkyvämmiin ryhmien välillä virtuaalitalassa kuin konferenssipuhelusta toiseen.

PELILLISET VIRTUAALIMAAILMAT

Virtuaalimaailmojen toista päätyyppiä edustavista pelillisistä virtuaalimaailmoista eniten mediajulkisuutta ovat saavuttaneet monet maailmanlaajuisesti tunnetut verkkopelimaailmat. Tunnetuimpia näistä ovat kenties sellaiset nimet kuin World of Warcraft, Everquest tai Runescape. Suuret kaupalliset, monen pelaajan virtuaalipelimaailmat yleisön tietoisuuteen tuoneet Ultima Online ja Everquest ovat olleet toiminnassa vuosista 1997 ja 1999 alkaen. Monet suosituimmista maailmoista perustuvat samannimisiin tietokoneroolipeihin. Toisaalta virtuaalisten verkkopelimaailmojen taustalla vaikuttavat vahvasti 1970- ja 1980-lukujen tekstipohjaiset MUD-tyyppiset seikkailupelit. Muun muassa Runescapen alkuperäinen nimi, DeviousMUD, viittaa suoraan tähän genreen.

Pelilliset virtuaalimaailmat muistuttavat monessa suhteessa toisiaan, vaikka pelien genre vaihtelee fantasiasta avaruusoopperaan ja peleissä on erityyppisiä toimintoja ja mahdollisuuksia toimia. Tyypillisesti pelimaailma edustaa kuvitteellista tai todellista maailmaa, maata tai valtakuntaa. Maailma koostuu erilaisista ympäristöistä, joissa pelaajat voivat liikkua. Fantasiamaailmoissa on tavallisesti saaria, meriä, vuoristoja, kaupunkeja ja kyliä, joissa on mahdollista tehdä erilaisia asioita. Peleissä voi käyttää aikaansa matkustamalla ympäri pelimaailmaa, tapaamalla ihmisiä – sekä pelaajien ohjaamia hahmoja että peliohjelman ohjaamia hahmoja – ja seikkailla. Liikkua eri peleissä voi tavallisesti kävellen, käyttäen erilaisia kulkuneuvoja ja usein myös teleporttaamalla eli siirtymällä suoraan eri paikkojen välillä. Tämä vaihtoehto on pelistä riippuen selitetty yleensä joko taikuudella tai korkealla teknologialla. Seikkaillessaan pelaajat voivat taistella erilaisia hirviöitä vastaan, selvittää erilaisia tehtäviä sekä esimerkiksi työskennellä eri ammateissa oppimassa uusia taitoja ja hankkimassa pelin sisäistä rahaa. Pelimaailmoihin on yleensä rakennettu suuri määrä valmiita seikkailuja tai tehtäviä, joita pelaajat voivat suorittaa. Käytännössä kaikkiin pelimaailmoihin päivitetään jatkuvasti uutta sisältöä ja uusia toimintoja niin, että peli ei lopu perinteisten tietokonepelien tavoin.

Suuri osa pelaamisen kiinnostavuudesta liittyy rahan ja esineiden hankkimisen lisäksi pelihahmon kokemuksen kartuttamiseen ja taitojen kehittämiseen. Taidot ovat pelihahmon ominaisuuksia, joiden avulla tämä

hahmo voi osata esimerkiksi metsästää, viljellä maata tai laittaa ruokaa. Toisin kuin sosiaalisissa virtuaalimaailmoissa hahmon ja pelaajan tiedot ja taidot eivät lähtökohtaisesti vastaa toisiaan. Monet pelimaailmat ovat vaarallisia ja viljejä, joten pelihahmojen taistelu- ja itsepuolustustaidoille on paljon käyttöä. Erityisesti kuvitteelliseen menneisyyteen sijoituvissa fantasiapeleissä on tavallista, että hahmot osaavat taikoa tai hankkia suosiota erilaisilta jumaluuksilta.

Monissa peleissä on sisäinen taloudellinen järjestelmä, joka vastaa oikeaa reaali maailman taloutta. Pelihahmot voivat ostaa ja myydä erilaisia esineitä, asioita ja palveluksia pelin sisällä. Pelin sisäisen kaupankäynnin lisäksi vaihdanta on levittäytynyt monissa peleissä itse pelimaailman ulkopuolelle ja esimerkiksi eBay-verkkokuutokaupassa onkin mahdollista ostaa lukemattomia määriä eri pelimaailmojen sisäisiä esineitä ja asioita oikealla rahalla. Parhaimmillaan tuhansiin euroihin nousevat kauppahinnat kertovat omaa tarinaansa siitä, miten tärkeitä pelimaailmat ja niissä menestyminen ovat monille pelaajille. Tunnetuin pelimaailmojen taloutta tarkastellut tutkija Edward Castronova arvioi vuonna 2001 Everquest-pelimaailman sisäisen talouden vastaavan Namibian kaltaisen maan bruttokansantuotetta (Castronova 2001). Monissa peleissä on nykyään mahdollista myös omistaa kiinteää omaisuutta kuten maata ja taloja sekä rakentaa erilaisia esineitä, pelistä riippuen, suhteellisen vapaasti hahmon varojen ja taitojen mukaan.

Sosiaalisuus pelimaailmoissa

Monet pelimaailmoista eivät ole maailmoina erityisen syvällisiä, vaan kuten Lars Konzack (2006) on todennut, ne edustavat suhteellisen pinnallista eskapismia ja muistuttavat siten enemmän suoraviivaisia tietokonepelejä kuin monitasoisia, kuvitteellisia maailmoja, sellaisia kuin J. R. R. Tolkienin Keskimaa. Vaikka *pelimaailman* tarjoamat puitteet olisivatkin suhteellisen yksinkertaiset, tämä ei silti estä monimutkaisen sosiaalisen kulttuurin muotoutumista. Tavallisten yksinpelattavien tietokonepelien ja pelimaailmojen suurin ero on siinä, että pelimaailmojen muut hahmot eivät ole tietokoneohjelman kontrolloimia, vaan suurinta osaa niistä ohjaa ihminen. Tästä syystä pelit eivät ole pelkkien ennalta tietokoneohjelmassa määriteltyjen tehtävien suorittamista, vaan ne ovat olennaisesti sosiaalista toimintaa.

Pelimaailmoissa on mahdollista pelata kilpaa toisia vastaan tai tehdä yhteistyötä, mutta monissa peleissä vähintään yhtä olennaista on viettää aikaa tuttujen ja tuntemattomien pelihahmojen ja heitä pelaavien ihmisten kanssa. Pelimaailmoissa on järjestetty myös peliin suoraan kuumalumatonta sosiaalista toimintaa kuten konferensseja ja tapaamisia, ja monet käyttävät pelimaailmoja myös keskustellessaan aivan arkisista asioista oman lähipiirinsä kanssa pikaviestinohjelmien ja sähköpostin tapaan. Itse pelimaailmojen lisäksi sosiaalisuus näkyy pelin ympärillä toimivilla keskusteluvuustoilla, blogeissa ja yhteisöissä, joissa yhteinen nimittäjä on pelimaailma ja kiinnostus sitä kohtaan.

Eri kansallisuudet ovat vaihtelevasti edustettuina pelimaailmasta riippuen. Käytännössä pelaajia on kuitenkin kaikkialla maailmassa, jossa väestöllä on tietokoneita käytössään. Vahvinta pelimaailmojen suosio on Aasiassa, jossa erityisesti sikäläisille rakennetut pelimaailmat kuten Lineage ja Lineage II ovat keränneet maailmanmittakaavassa huomattavia käyttäjämääriä (Woodcock 2008). Pelaajamäärältään ehdottomasti suurin pelimaailma on World of Warcraft, jonka aktiivisten käyttäjien määrä on ylittänyt 10 miljoonan rajan. Tammikuussa 2008 pelaajista yli puolet on Aasiasta, pääasiassa Kiinasta, neljäsosa Pohjois-Amerikasta ja noin viidesosa Euroopasta (Ibid.), mikä antaa viitteitä myös muiden pelien maailmanlaajuisen suosion jakautumisesta eri maanosien kesken. Monet Suomessa ja laajemmin länsimaissa tunnetuista peleistä ovat englanninkielisiä, minkä voisi olettaa suosivan englantia äidinkielenään puhuvia pelaajia ja nostaa näiden suhteellista osuutta. Vaikka peliohjelman kieli olisikin englanti, monet pelaajat keskustelevat pelin sisällä omalla äidinkielellään. Useita alun perin englanninkielisiä pelejä on myös käännetty vaihtelevissa määrin eri kielille kuten saksaksi, ranskaksi tai espanjaksi.

Sosiaalisuuden myötä pelimaailmoihin ovat hiipineet myös monet reaali maailman lieveilmiöistä. Pelimaailmoissa saattaa törmätä huijareihin, jotka yrittävät udella pelaajilta näiden salasanoja tai hankkia itselleen etuja käyttämällä pelimaailmaohjelman ohjelmointivirheitä. Pelaajat voivat käyttää keskusteluissa asiatonta kieltä ja tehdä epäasiallisia ehdotuksia. Pelimaailmoja ylläpitävien yhtiöiden intressissä on luonnollisesti ylläpitää käyttäjien luottamusta ja ehkäistä negatiivisia ilmiöitä. Ylläpi-

täjät ovat yrittäneet puuttua ongelmiin erityisesti silloin, kun pelin kohderyhmään kuuluu alaikäisiä. Pelimaailman sääntöjä rikkovat käyttäjät ja heidän tietokoneensa voidaan sulkea pelistä joko määrätyn ajaksi tai lopullisesti. Ongelmiin voidaan puuttua myös automaattisella ja puoliautomaattisella sensuurilla. Sensuuri on nostattanut keskustelua ja se ei ole missään suhteessa ongelmatonta. Runescapen keskustelutoiminto sensuroi automaattisesti tiettyjä epäasiallisiksi tulkittuja englannin kielen sanoja. Tämä lähestymistapa aiheuttaa sen, että estolistalla ovat myös muun muassa ruotsin kielen sanat “bra” ja “fick”. Yleisesti ottaen voi sanoa, että turvallisuuden suhteen pelimaailmat eivät eroa merkittävästi muista verkkopalveluista ja fyysisestä todellisuudesta. Kaikkeen voi ainakin teoriassa törmätä, mutta terve järki ja nopea yhteydenotto pelimaailman ylläpitäjään auttavat pelaajaa pitkälle.

KIRJASTOT JA SECOND LIFE

Holmbergin ja Huvilan keväällä 2008 tekemässä kirjastojen toimintaa Second Lifessa selvittäneessä tutkimuksessa 19 kirjastonhoitajaa valotti käsityksiään kirjastoista ja kirjastonhoitajista Second Lifessa. Puolet vastaajista oli naisia ja puolet miehiä. Vastaajien ikäjakauma oli hyvin tasainen, 35 ja 69 vuoden välillä. Noin puolella vastaajien edustamista instituutioista oli vastausten perusteella virallista toimintaa tai jokin virallinen tila Second Lifessa. Nämä tilat olivat esimerkiksi rakennuksia tai näyttelytiloja, kun taas vastaajien edustama toiminta saattoi olla esimerkiksi vapaehtoistoimintaa, tietopalvelujen järjestämistä, keskustelutilaisuuksien järjestämistä tai Second Lifen mahdollisuuksien esittelyä kollegoille ja muille asiasta kiinnostuneille omassa organisaatiossa.

Monet vastaajista käyttivät Second Lifea paikkana keskustelujen ja kokousten järjestämiseen videokonferenssien tai muiden etäyhteyksien sijaan esimerkiksi viikoittaisten henkilökuntapalaverien yhteydessä. Eri-laisia kirjakeskustelujen tyyppisiä tapahtumia pidettiin myös Second Lifeen sopivana toimintamuotona. Vastaajien mukaan tällaiseen verrattuna tavanomaiseen tilaisuuteen Second Life tarjosi myös mielenkiintoisia mahdollisuuksia saada esimerkiksi kirjan kirjoittaja mukaan tilaisuuteen. Myös erilaisten näyttelyiden järjestämistä pidettiin mielenkiintoi-

sena tapana hyödyntää Second Lifea. Nämä näyttelyt saattoivat olla sekä taiteellisia että tieteellisiä näyttelyn järjestävästä kirjastosta riippuen.

Vastaajat listasivat runsaasti erilaista toimintaa, jota he olivat järjestäneet tai joihin he olivat osallistuneet Second Lifessa. Osallistuminen vapaaehtoistoimintaan oli monelle tärkein syy toimia Second Lifessa. Tämä ei ole sinänsä yllättävää, koska suuri osa kirjastojen toiminnasta Second Lifessa vaikuttaisikin perustuvan juuri vapaaehtoisuuteen. Noin puolella kyselyyn vastaajista oli muutamia työtunteja viikossa käytettävänäään toiminnan kehittämiseen ja ylläpitämiseen Second Lifessa. Muiden vastaajien Second Life -työlleen saama tuki koostui lähinnä kurssimaksuista ja muista satunnaisista tuloista. Kaikki vastaajat viettivät aikaa Second Lifessa myös työajan ulkopuolella. Second Lifen mahdollisuuksien tutkiminen ja jo tuttujen mahdollisuuksien esittely muille nousivat esille monessa vastauksessa tärkeiksi koettuina toimintamuotoina. Second Lifea pidettiin uudenlaisena tietoympäristönä, jonka mahdollisuuksia on syytä tutkia.

Kukaan ei voi varmasti sanoa onko juuri Second Life olemassa enää viiden vuoden kuluttua, mutta monet asiantuntijat pitävät hyvin todennäköisenä, että lukuisat ihmiset viettävät aikaansa lähivuosina jossain kolmiulotteisessa virtuaalisessa maailmassa (Gartner 2007). Myös kyselyyn vastanneet kirjastoammattilaiset pitivät hyvin tärkeänä olla mukana kehittämässä uutta teknologiaa ja oppia jo nyt käyttämään tulevaisuuden työkaluja ja toimintaympäristöjä. Tärkeimpänä syynä osallistua he pitivätkin mahdollisuutta oppia enemmän kolmiulotteisista virtuaalisista maailmoista ja uusista tiedonvälitystavoista. Olemassa olevien yhteisöjen tukemista ja uusien luomista pidettiin myös tärkeänä samoin kuin verkostoitumista ja uusien kansainvälisten kontaktien luomista. Vastaneiden kirjastonhoitajien tavoin myös Hurst-Wahl (2007) uskoo, että verkostoitumisesta ja yhteistyöstä Second Lifessa on hyötyä jokaiselle kirjastonhoitajalle.

Konkreettisten toiminnallisten hyötyjen lisäksi Second Life ja muut virtuaalimaailmat voivat toimia ympäristönä identiteetinrakentamiselle. Eräs työtön kyselyyn vastannut kirjastonhoitaja piti vapaaehtoistyötä Second Lifessa hyvin tärkeänä, koska se auttoi häntä ylläpitämään omaa

ammatti-identiteettiään kirjastonhoitajana. Työskentelemällä vapaahoitaisesti kirjastonhoitajana Second Lifessa hän saattoi edelleen tuntea olevansa kirjastonhoitaja.

KIRJASTOT JA PELIMAAILMAT

Kirjastot ovat osoittaneet mielenkiintoa myös pelimaailmoja kohtaan jo jonkin aikaa. Ensimmäisenä kannustimena vaikuttaisi olevan monessa tapauksessa sen tutkiminen mitä käyttäjät kirjastojen yleisöpäätteillä tekevät ja huoli siitä, onko pelaaminen kirjastojen tarjoamalla julkisilla tietokoneilla toimintaa, johon pitäisi puuttua. Toisena mielenkiinnon kohteena on ollut epäilemättä mahdollisuus yhdistää pelaaminen ja pelimaailmat kirjaston tarjoamaan ohjelmatoimintaan lauta- ja roolipelien tapaan.

Pelaamisen mieltäminen hyödyttömäksi viihteeksi on kumottu useissa tutkimuksissa (esim. Crowe & Bradford 2006). Pelien on osoitettu opettavan ryhmätyötaitoja, ajankäyttöä ja käsitystä taloudesta sekä monia sosiaalisia ja kulttuurisia taitoja, jotka ovat välttämättömiä reaali maailmassa. Tämän lisäksi pelit antavat mahdollisuuksia rooli- ja identiteettikokeiluihin, jotka auttavat ymmärtämään muiden ihmisten ja kulttuurien näkökulmia (Ibid.).

Viimeaikainen kasvava kiinnostus pelaamista kohtaan liittyy kirjastojen järjestämään informaatiolukitaito-opetukseen ja sen kehittämiseen (VanLeer 2006; Kirriemuir 2006). Monissa yhteyksissä on esitetty, että oppimista on mahdollista tehostaa huomattavasti pelien, pelaamisen ja pelillisyyden avulla (esim. Steinkuehler & Chmiel 2006). Kate Wittenberg (2006) esittää, että pelaaminen ja pelit ovat yksi mahdollinen kehityssuunta tulevaisuuden oppikirjoille ja tieteellisille julkaisuille. Peli onkin monissa tapauksissa osoittautunut käyttökelpoiseksi tavaksi lisätä informaatiolukitaito-opetuksen suosiota, vaikka pelaamisen ja muun kokeilevan oppimisen vaikutuksesta oppimistuloksiin on toistaiseksi vain suuntaa-antavia empiirisiä todisteita (Gosen & Washbush 2004).

Oppimisen lisäksi pelit ja pelimaailmat ovat herättäneet kiinnostusta tietojärjestelmäsuunnittelijoiden ja kirjastojen tulevia palveluita pohti-

vien kirjastoammatilaiten keskuudessa. John Kirriemuir (2005) huomauttaa, että pelien ja digitaalisten kirjastojen välillä on huomattavia yhtäläisyyksiä, joita voi käyttää hyödyksi jälkimmäisiä kehitettäessä. Pelien tunteminen antaa vihjeitä siitä, miten ihmiset toimivat verkkoympäristöissä, miten digitaalisen tiedon löydettävyyttä voidaan parantaa kehittämällä uusia tapoja etsiä ja löytää, ja miten monimutkaisia monenkäyttäjän yhtäaikaista verkkopalveluja voidaan toteuttaa ja ylläpitää tehokkaasti. Myös käyttäjämäärätilastoja huolestuneena seuraavien kirjastoammatilaitten kannalta on mielenkiintoista tutkia, mihin pelimaailmojen suuret käyttäjämäärät ja pelaajien vapaaehtoinen ja korvaukseton osallistuminen perustuvat, ja miten pelaajat toimivat pelien sisäisissä, hyvin monitasoisissa ja monimutkaisissa informaatioympäristöissä (Kirriemuir 2005).

Myös monet kirjastolähtöiset näkökulmat, kuten tietokonepelien pitkäaikaissäilytys, pelien käyttäminen nuorten kirjastonkäyttäjien kontrolloimiseen ja käyttäjien houkuttelemiseen kirjastoihin, tietokonepelin lainaaminen ja peleissä tarvittavan tiedon tarjoaminen ovat nousseet esille kirjastoammatilaitten käymissä keskusteluissa (Kirriemuir 2006). Näistä pelimaailmojen kohdalla erityisesti pitkäaikaissäilytystä ja dokumentointia voi pitää olennaisena kansalliskirjastoja koskettavana kysymyksenä. Laatikossa myytävät yksittäiset tietokonepelit on teoriassa mahdollista tallentaa kuten muutkin tallenteet, vaikka muuttuvat tallennusmediat, peliohjelman toimivuus tulevaisuuden tietojärjestelmissä ja pelin sisällä syntyvän informaation kaltaiset kysymykset ovat merkittäviä haasteita, jotka on ratkaistava.

Kirjaston markkinoiminen, nuorten kirjastonkäyttäjien istuttaminen tietokonepelien ääreen pois pahanteosta, käyttäjien houkutteleminen kirjastoon ja tietokonepelien ja niihin liittyvän materiaalin lainaaminen edustavat näkökulmia, jotka perustuvat ajatukseen pelien taivuttamisesta palvelemaan kirjastojen perinteistä vakiintunutta toimintamallia. Mainitut lähestymistavat ovat epäilemättä käyttökelpoisia, mutta niiden ongelmana voi nähdä sen, että kirjasto on niissä vakio ja pelit muuttuja. Näkökulmat eivät pyri ymmärtämään kirjastoja osana kokemuspiiriä, jossa pelien merkitys on suuri, vaan pelejä osana kokemuspiiriä, jossa kirjastojen merkitys on suuri.

Vaikka pelimaailmoja on mahdollista hyödyntää välineellisesti, ne ovat olennainen osa pelaajiensa kokemuspiiriä. Sen lisäksi että pelimaailmat voivat toimia oppimisen välineinä, esikuvina tietojärjestelmille ja osana kirjastojen perinteistä mediamaisemaa, ne ovat keskeisiä sosiaalisia tiloja pelaajiensa elämässä kuten Crowe ja Bradford (2006) ovat korostaneet. Pelimaailmassa tavataan ystäviä ja keskustellaan monista muistakin kuin peliin liittyvistä asioista. Pelimaailmat nivoutuvat arkielämään samalla tavoin paikkoina kuin koulu, työpaikka, koti ja erilaiset julkiset ja yksityiset tilat, joissa pelaaja viettää aikaansa. Pelin sisältämät juonet ja ennalta määrätty tehtävät eivät ole pelaajille oletusarvoisesti vähemmän arvokkaita kuin reaali maailman tavoitteet.

KIRJASTOJEN ROOLI VIRTUAALIMAAILMOISSA JA VIRTUAALIMAILMOJEN ROOLI KIRJASTOISSA

Pelimaailmojen ja muiden virtuaalimaailmojen suosio on kasvanut voimakkaasti viime vuosien kuluessa ja monet olettavat kasvun jatkuvan myös tulevaisuudessa (Macedonia 2007; Gartner 2007). Gartnerin mukaan 80 prosentilla verkon käyttäjistä on avatar-hahmo jossakin virtuaalimaailmassa vuonna 2011 (Gartner 2007). Virtuaalimaailmaratkaisuja kehittävän Forterra Systemsin Mike Macedonia (2007) ennustaa, että tulevaisuudessa ihmiset viettävät virtuaalimaailmoissa yhtä paljon aikaa kuin reaali maailmassa. Mikäli jokin näistä skenaarioista toteutuu edes osittain, virtuaalimaailmojen merkitys ihmisten arkipäiväisenä toimintaympäristönä tulee kasvamaan.

Mi ja Nesta (2006) korostavat markkinointiajattelun merkitystä tulevaisuuden kirjastomaailmassa. Kysymys ei ole olemassa olevien palvelujen mainostamisesta. Kirjastojen rooli virtuaalimaailman asukkaiden elämässä ei voi perustua suoraviivaiseen olettamukseen, että kertomalla kirjastopalveluista käyttäjät palaavat virtuaalimaailmasta viettämään osan ajastaan kirjastoon. Toisaalta kirjaston pääasiallisena tehtävänä tuskin voidaan nähdä tietokone-laitteistojen tarjoamista kävijöiden käyttöön virtuaalimaailmoissa seikkailemista varten. Kirjastojen kannalta olennaista olisi nivoa kirjasto, virtuaalimaailmat ja muut ihmisten arkielämän kontekstit yhteen niin, että kirjasto palveluineen on relevantti siinä erilaisten virtuaalisten ja fyysisten ympäristöjen yhteisesti muodos-

tamassa maailmassa missä ihmiset elävät. Toisaalta osa ihmisistä tulee tuskin koskaan viettämään aikaansa virtuaalimaailmassa. Syitä tähän voi olla monia, tietokone- ja digitaalisen tapaisen virtuaalimaailmalukutaidon puutteesta, sosiaalisista, kulttuurisista ja taloudellisista syistä omaan valintaan olla osallistumatta. Virtuaalimaailmat eivät kuitenkaan vaikuta olevan ilmiö, jonka voi ohittaa olankohautuksella.

Casey ja Savastinuk (2007, 8) ovat epäilemättä sinänsä oikeassa, että lapsille kelpaavat pelaamisen lisäksi myös perinteisemmät kirjastopalvelut. Sekä uudet että perinteiset kirjastopalvelut on kuitenkin nähtävä osana käyttäjien koko kokemusmaailmaa eikä päinvastoin. Asiakasnäkökulmasta kirjasto on mieluummin osa kirjastonkäyttäjän elämää kuin että käyttäjä on vain osa kirjastoa. Ymmärtääkseen nykyisiä ja potentiaalisia käyttäjiä kirjastoammattilaisen on tärkeää ymmärtää, millainen on se fyysisten ja virtuaalisten kontekstien verkko, jossa he toimivat. Virtuaalimaailmojen merkitys on kasvamassa ja siksi kirjastonhoitajankin on tärkeää ymmärtää mitä virtuaalimaailmat ovat, miten ihmiset toimivat virtuaalimaailmassa ja mikä on niiden merkitys ihmisille. Samalla on vakavasti pohdittava, mikä on se lisäarvo, jota kirjastonhoitajan käytännölliset tiedot ja taidot voivat virtuaalimaailmassa ihmisille tuottaa. Ymmärrys edellyttää kirjastoammattilaisilta vahvaa käytännöllistä ammattitaitoa, mutta ennen kaikkea laaja-alaista ja samalla syvällistä yhteiskunnan, kirjastoalan ja muuttuvien informaatioympäristöjen teoreettista ymmärrystä sekä kykyä ymmärtää muuttuvassa toimintaympäristössä mitä kirjasto on, mitkä ovat kirjastojen keskeiset vahvuudet suhteessa muihin toimijoihin ja ennen kaikkea miten kirjasto nivoutuu osaksi nykyisten ja potentiaalisten kirjastonkäyttäjien elämää.

Esitimme artikkelin alussa kysymyksen miksi kirjastojen pitäisi olla läsnä virtuaalisissa maailmoissa. Yksinkertainen vastaus kysymykseen on, että niistä on hyvä tietää jotain. Jokaisen kirjaston ei varmasti kannata avata omaa virtuaalista sivukirjastoa ja järjestää kirjakeskusteluja Second Lifessa tai World of Warcraftissa. Koska virtuaalimaailmat ovat kaikesta huolimatta merkittävä osa miljoonien ihmisen elämää ympäri maailmaa, ne on syytä ottaa vakavasti joko olemalla läsnä virtuaalimaailmassa tai huomioimalla muuten se, että virtuaalimaailmat ovat osa kirjastonkäyttäjien todellisuutta.

Tulevaisuushakuisempi perustelu sille miksi kirjastojen mahdollisesti pitäisi olla läsnä virtuaalisissa maailmoissa on virtuaalimaailmojen tarjoama mahdollisuus tutkia ja kokeilla uusia tapoja välittää ja kohdata tietoa sen eri muodoissa. Tiedonvisualisointi on tutkimusala, joka on edennyt harppauksin viime vuosina ja varovaisestikin arvioiden lienee mahdollista olettaa, että nykyiset erikoissovellukset johtavat tulevaisuudessa yleisempiin sovelluksiin esimerkiksi tiedonorganisoinnin tai tiedonhankintakäyttöliittymien saralla. Semanttisen vallankumouksen ohella viime aikoina on esitetty ajatuksia siitä, että Internet tulee sisältämään tulevaisuudessa yhä enemmän kolmiulotteisia elementtejä. Ympäristön visuaalinen moniulotteisuus sallii tiedon esittämistä uusilla tavoilla, voi edesauttaa ja nopeuttaa tiedon selailua ja sen sattumanvaraista löytämistä, sekä tuoda mukanaan lukuisia muita mahdollisuuksia, joita tällä hetkellä on vaikea edes kuvitella. Tässäkin suhteessa kysymys on pohjimmiltaan erään kyselyymme vastanneen kirjastonhoitajan sanoin siitä, että kirjastojen ja kirjastonhoitajien on tärkeää tutkia uusia teknologioita ja ympäristöjä: vain siten on mahdollista ymmärtää niiden merkitys kirjastolle sekä mahdollisena toimintaympäristönä että erityisesti osana kirjastonkäyttäjien elämänpiiriä.

LÄHTEET

ActiveWorlds Inc. 2006. Activeworlds (Tech. Rep.). [activeworlds.com](http://www.activeworlds.com/). (<http://www.activeworlds.com/>).

Barceló, J. A., Forte, M., & Sanders, D. H. (toim.). 1997. *Virtual archaeology: Great discoveries brought to life through virtual reality*. London: Thames and Hudson.

Bartle, R. 2004. *Designing virtual worlds*. Indianapolis: New Riders.

Boulos, M. N., Hetherington, L. & Wheeler, S. 2007. Second Life: an overview of the potential of 3-D virtual worlds in medical and health education. *Health Information and Libraries Journal*, 24, 233–245.

Brooks Jr., F. P. 1999. What's real about virtual reality. *IEEE Computer Graphics and Applications* (Nov/Dec), 16–27.

Bryden, K. M. 2002. Military keynote: military-based virtual systems engineering. Teoksessa Snowdon, J. L. & Charnes, J. M. (toim.). Proceedings of the 34th winter simulation conference: Exploring new frontiers, San Diego, California, USA, December 8–11 (p. 855–858). ACM.

Casey, M., & Savastinuk, L. 2007. Library 2.0: A guide to participatory library service. Medford, NJ: Information Today.

Castronova, E. 2001. Virtual worlds: A first-hand account of market and society on the cyberian frontier (CESInfo Working Papers No. 618). CESInfo.

Crowe, N. & Bradford, S. 2006. 'hanging out in runescape': Identity, work and leisure in the virtual playground. *Children's Geographies*, 4 (3), 331–346. Viitattu 10.7.2008. <http://www.informaworld.com/10.1080/14733280601005740>.

Delwiche, A. 2006. Massively multiplayer online games (MMOs) in the new media classroom. *Educational Technology & Society*, 9 (3), 160–172.

Encarnacao, J., Göbel, M., & Rosenblum, L. 1994. European activities in virtual reality. *IEEE Computer Graphics and Applications*, 14 (1), 66–74.

Fernie, K., & Richards, J. D. 2002. Creating and using virtual reality: a guide for the arts and humanities. Arts and Humanities Data Service. Viitattu 13.2.2004. http://vads.ahds.ac.uk/guides/vr_guide/.

Gartner 2007. 2007 Press Releases. Accessed 26.5.2008. <http://www.gartner.com/it/page.jsp?id=503861>.

Gibson, W. 1984. *Neuromancer*. London: Gollancz.

Gosen, J., & Washbush, J. 2004. A Review of Scholarship on Assessing Experiential Learning Effectiveness. *Simulation Gaming*, 35 (2), 270–293. Viitattu 20.5.2008. <http://sag.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/2/270>.

Grau, O. 2004. *Virtual art from illusion to immersion*. Cambridge, MA: MIT Press.

Hurst-Wahl, J. 2007. Librarians and Second Life. *Information Outlook*, 11 (6), 45–53.

Kadobayashi, R., Nishimoto, K., & Mase, K. 2000. Immersive walk-through experience of Japanese ancient village with a VisTA-Walk system. Teoksessa Barceló, J. A., Forte, M. & Sanders, D. H. (toim.). *Virtual reality in archaeology. proceedings of the computer applications and quantitative methods in archaeology (CAA) 1998, Barcelona (Vol. 843, p. 135–142)*. Oxford: Archaeopress.

Kahaner, D. 1994. Japanese activities in virtual reality. *IEEE Computer Graphics and Applications*, 14 (1), 75–78.

Kelly, K., Heilbrun, A., & Stacks, B. 1989. Virtual reality; an interview with Jaron Lanier. *Whole Earth Review*(64), 108–119.

Kirriemuir, J. 2005. Parallel worlds: Online games and digital information services. *D-Lib Magazine*, 11 (12). Viitattu 20.5.2008. <http://www.dlib.org/dlib/december05/kirriemuir/12kirriemuir.html>.

Kirriemuir, J. 2006. The Librarian as Video Game Player. *New Review of Information Networking*, 12 (1), 61–75.

Konzack, L. 2006. Sub-creation of secondary game worlds. A paper presented at International Digital Games Conference (iDiG). Portalegre. Retrieved from <http://www.vrmedialab.dk/konzack/subcreation2005.pdf> 15.6.2008.

Macedonia, M. 2007. Generation 3d: Living in virtual worlds. *Computer*, 40 (10), 99–101.

Mi, J., & Nesta, F. 2006. Marketing library services to the Net Generation. *Library Management*, 27 (6), 411–422.

Moline, J. 1997. Virtual reality in neuro-psycho-physiology. Teoksessa G. Riva (toim.), (luku Virtual Reality for Health Care: a survey). Amsterdam: IOS Press.

Moshell, M. 1993. Three views of virtual reality: virtual environments in the us-military. *Computer*, 26 (2), 81–82.

Ottosson, S. 2002. Virtual reality in the product development process. *Journal of Engineering Design*, 13 (2), 159–172.

Sebrechts, M. M. 2005. Visualizing information in virtual space: Prospects and pitfalls. *Knowledge and information visualization* 136–166.

Smart, J., Cascio, J., & Paffendorf, J. 2007. Metaverse roadmap overview (Tech. Rep.). San Pedro, CA: Acceleration Studies Foundation.

Steinkuehler, C., & Chmiel, M. 2006. Fostering scientific habits of mind in the context of online play. Teoksessa: ICLS '06: Proceedings of the 7th international conference on learning sciences (pp. 723–729). International Society of the Learning Sciences.

Sutherland, I. 1965. The ultimate display (Tech. Rep.). Washington DC, ARPA.

Szekely, G., & Satava, R. M. 1999. Virtual reality in medicine. *BMJ*, 319 (7220), 1305–1308.

VanLeer, L. 2006. Interactive gaming vs. library tutorials for information literacy: A resource guide. *Indiana Libraries*, 25 (4), 52–55.

Wilson, J. R., & D'Cruz, M. 2006. Virtual and interactive environments for work of the future. *International Journal of Human-Computer Studies*, 64 (3), 158–169.

Wittenberg, K. 2006. Beyond google: What next for publishing? *Journal of Scholarly Publishing*, 38 (1), 31–35.

Woodcock, B. S. 2008. An analysis of mmog subscription growth version 23.0 (Tech. Rep.). San Jose: mmogchart.com.

Yellowlees, P.M. & Cook, J.N. 2006. Education about hallucinations using an Internet virtual reality system: a qualitative study. *Academic Psychiatry*, 30 (6), 534–539.

KIRJOITTAJAT

Liisa Tiittanen

Liisa Tiittanen toimii suunnittelijana Turun ammattikorkeakoulun kirjastossa, jossa hän on työskennellyt vuodesta 2002 alkaen erilaisissa tehtävissä sekä kirjastoyksiköissä että kirjaston yhteisissä toiminnoissa. Lisäksi Tiittanen on työskennellyt osa-aikaisesti kirjaston projektisuunnittelijana mm. Nelli-portaalin käyttöönottoon liittyvissä projekteissa. Tiittanen on valmistunut Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelmasta vuonna 2002.

Johanna Viljanen

Johanna Viljanen on työskennellyt Turun ammattikorkeakoulun kirjastossa vuodesta 1998 lähtien, aluksi tietopalvelusihteerinä eri toimipisteissä ja nykyään suunnittelijana. Hän on valmistunut Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelmasta vuonna 2006.

Elina Mustonen

Elina Mustonen toimii kirjastovirkailijana Tampereen kaupunginkirjaston pääkirjastossa Metsossa. Hänen toimenkuvaansa kuuluu lähinnä asiakaspalvelua ja hyllyvastuualueena on suomenkielinen kaunokirjallisuus, sarjakuvat ja kaskut. Hän on aikaisemmin työskennellyt Rauman kaupunginkirjastossa. Kirjoittaja on valmistunut tradenomiksi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta keväällä 2005.

Eija Mähönen

Eija Mähönen toimii tietopalvelusihteerinä Tampereen ammattikorkeakoulun kirjastossa Teiskontien toimipisteessä. Hänen toimenkuvaansa kuuluu mm. asiakaspalvelu, opinnäytteiden luettelointi ja kaukopalvelu. Hän on aikaisemmin työskennellyt Satakunnan ammattikorkeakoulun kirjastossa. Kirjoittaja on valmistunut tradenomiksi Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta keväällä 2005.

Yhteinen kommentti:

Toivomme, että kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmat tuottavat edelleen monipuolisia ammattilaisia täydentämään kirjastokentällä

toimivien koulutustaustaa. Toivottavasti pääsemme taas kuluttamaan koulunpenkkiä kirjastoalan ylemmän amk-tutkinnon merkeissä. Ja lopuksi haluamme todeta, että kyllä pakkänen kesyyttää nudistin ja palkkapäivä kirjastolaisen.

Mikael Salo

Mikael Salo työskentelee tietopalvelusihteerinä Turun ammattikorkeakoulun toimipisteen kirjastossa, jonka erikoisalaa ovat mm. bioalat, kirjasto- ja tietopalvelu sekä tietojenkäsittely. Salo valmistui 2001 Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman merkonomista tradenomiksi -koulutusvaihtoehdosta työskenneltyään Salon kaupunginkirjastossa ja Nokia Mobile Phonesin tietopalvelussa opintojensa aikana 1999–2001. Ennen ammattikorkeakoupujensa hän opiskeli Raision toimipisteessä kauppaoppilaitoksen kirjastokoulutusohjelmassa 1997–1999.

Sami Salonen

Sami Salonen on työskennellyt vuodesta 2002 lähtien Turun yliopiston kirjastossa, Turun kauppakorkeakoulun kirjasto- tietopalvelussa sekä Turun ammattikorkeakoulun Salon, Ruiskadun, Linnankadun, Loimaan sekä Sepänkadun kirjastoissa. Salonen on Turun yliopistosta historian laitokselta valmistunut filosofian maisteri. Lisäksi hän on suorittanut Turun ammattikorkeakoulussa kirjasto- ja tietopalvelun erikoistumisopinnot vuosina 2003–2004.

Tuomas Pelttari

Tuomas Pelttari on työskennellyt Turun kaupunginkirjaston musiikki- tiimissä vuodesta 1994. Hän on aloittanut musiikkikirjastouransa osaaikaisena kirjastovirkailijana. Muutaman määräaikaisen työsuhteen jälkeen hän on toiminut kirjastonhoitajan virassa toukokuusta 2008 lähtien. Kirjoittaja on tradenomi. Hän on suorittanut kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opinnot Turun ammattikorkeakoulussa.

Yleinen musiikkikirjasto on rautaisella ammattitaidolla ylläpidetty, jokin kätöissä oleva musiikin kehto. Ja se tuntuu hyvältä.

Cathrine Tambudzai Nengomasha

Cathrine T. Nengomasha is a Lecturer, and Head of Department at the University of Namibia, Department of Information and Communication Studies. Her main area of research is records and archives management. She is a third-year doctoral student at the same University. The title of her study is "A study of electronic records management in the Namibian Public Service in the Context of E-government".

Publications such as this are one way of collaboration. However, more needs to be done in the area of collaborative research and publication through joint research projects and publications, both at Departmental and individual staff levels.

Jorma Niemitalo

Jorma Niemitalo on Oulun seudun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmavastaava vuodesta 2000. Ennen opetustyötään hän toiminut tutkijana Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksella, jossa hän suorittanut sekä maisterin- että lisensiaatintutkinnot pääaineenaan informaatiotutkimus. Kirjoittajan pääasiallisin kirjastotyökokemus on Turun kirjastoista vuosilta 1979–1990. Nykyisin kirjoittaja on kiinnostunut kirjansidonnasta ja kirjahistoriasta.

Pirkko Vuorela

Pirkko Vuorela toimii kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmapäällikkönä Seinäjoen ammattikorkeakoulun Kulttuurialan yksikössä.

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmat ovat tehneet yhteistyötä olemassaolonsa ajan. Pienten on jatkossakin pidettävä yhtä.

Pirjo Tuomi

Pirjo Tuomi toimii lehtorina Oulun seudun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa opetuksen erikoisalueinaan kirjallisuus ja tiedontallennus sekä musiikkikirjastotyö ja musiikin historiaan liittyvät kurssit. Pirjo Tuomi valmistelee lisensiaatintutkimustaan aiheesta "Mitä kirjastossa pitää tietää kirjallisuudesta?"

Aulikki Holma

Aulikki Holma on Turun ammattikorkeakoulun tietoliikenteen ja sähköisen kaupan tulosalueen tutkimus- ja kehityspäällikkö. Hän vastaa elinkeinoelämän kanssa tehtävästä kehitystyöstä ja kansainvälisistä hankkeista. Tätä ennen hän johti kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaa 1998–2004 sekä toimi koulutusohjelman yliopettajana ja tutkijana. Ennen ammattikorkeakouluun siirtymistään hän perusti Raision kauppaooppilaitokseen kirjastoalan merkonomikoulutuksen ja vastasi siitä 1990–1998. Opetustyötä edelsi yli kymmenen vuoden mittainen ura yleisissä ja tieteellisissä kirjastoissa Tampereella, Oulussa ja Turussa.

Ihmisen väistämätön halu tietää, ymmärtää, kommunikoida ja suunnata tiedon avulla itse omaa kohtaloaan on voima, joka synnytti kirjastot ja sittemmin esimerkiksi Internetin. Kirjastoammattissa yhdistyvät kiehtovalla tavalla abstrakti ajattelutyö ja ilmiöiden teoreettinen jäsentäminen sekä systemaattinen käytännöllinen toiminta vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Kirjastoammatti tarjoaa yhteyden inhimilliseen kulttuuriin ja uusia ystäviä (jotka ovat saattaneet elää ehkä satoja vuosia sitten). Toivotan parhainta menestystä koulutusohjelmasta valmistuneille kirjasto- ja tietopalvelualan tulevaisuuden tekijöille, tällä hetkellä opiskeleville ja samoin koulutusohjelman henkilöstölle!

Patric Granholm

Ph. Lic, Patric Granholm graduated from Åbo Akademi in 1994 and finished his Licentiat thesis in 1998. He has worked at Åbo Akademi as a researcher 1995–1999, as a physicist at Perkin-Elmer Life Sciences Wallac 1999 and as a lecturer at the Polytechnic Sydväst 1999–2001. Thereafter he has worked as a principal lecturer at the Turku University of Applied Sciences and since 2006 as the Degree Programme Manager of Library and Information Services.

Ritva Hyttinen

Ritva Hyttinen on työskennellyt Turun ammattikorkeakoulun Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa vuodesta 2002. Aikaisemmin hän on toiminut kirjastoalan tehtävissä mm. Turun hovioikeudessa ja Turun yliopistossa. Lisäksi hän on toiminut erilaisissa kirjastoalan kou-

lutus- ja opetustehtävissä sekä alan kansainvälisissä projektitehtävissä. Kirjoittaja on FM. Hän on suorittanut informaatiotutkimuksen opinnot Åbo Akademiassa ja opettajankoulutuksen Hämeen ammatillisessa opettajakorkeakoulussa.

Leena Sallas

FL Leena Sallas työskentelee Ruskon kunnan kirjasto- ja vapaa-aikatoimenjohtajana. Aiemmin hän on työskennellyt mm. hankesuunnittelijana ja projektipäällikkönä Turun ammattikorkeakoulussa sekä tutkijana. Leena Sallas on koulutukseltaan puutarhuri ja ympäristötieteiden lisensiaatti. Lisäksi hän on suorittanut kirjastoalan ammatilliset opinnot Turun ammattikorkeakoulussa.

Kaarina Sainio

Opiskelija Kaarina Sainio valmistunee piakkoin kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmasta. Hän kantaa kirjastotäti-paitaansa ylpeydellä ja haaveilee vakituisesta työpaikasta sekä maailmanrauhasta.

Iloisia jubbliä koulutusohjelmalle sekä rohkeutta tulevaisuuden haasteissa!

Maija-Leena Huotari

Ph.D. Maija-Leena Huotari on informaatiotutkimuksen professori ja tutkimuksesta vastaava varadekaani Oulun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Hän on väitellyt Sheffieldin yliopistossa Iso-Britanniasa vuonna 1996. Hänen tutkimusalueensa ovat tietohallinto ja tietojohdantaminen sekä informaatiokäyttäytyminen erilaisissa ympäristöissä. Hän on Suomen Akatemian rahoittaman tutkimushankkeen Health Information Practice and Its Impact (HeIP) vastuullinen johtaja vuosina 2008–2011.

Terttu Kortelainen

FT Terttu Kortelainen työskentelee yliopistonlehtorina Oulun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa, informaatiotutkimuksen oppiaineessa. Hän on väitellyt Oulun yliopistossa vuonna 1999. Hänen keskeisiä tutkimusalueitaan ovat informetrinen tutkimus ja arviointitutkimus,

ja hän opettaa ja ohjaa opinnäytteitä perus-, aine-, syventävien ja jatko-opintojen tasolla. Terttu Kortelainen on Viestintätieteiden yliopistoverkoston työvaliokunnan varapuheenjohtaja ja opetuksen ohjausryhmän jäsen.

Mirja Iivonen

YTT, dosentti Mirja Iivonen toimii Tampereen yliopiston kirjaston johtajana ja Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen dosenttina. Nykyisessä tehtävässään hän on ollut helmikuusta 2001 lähtien toimittuaan sitä ennen Oulun yliopistossa informaatiotutkimuksen professorina/apulaisprofessorina vuosina 1996–2001 ja sitä ennen Tampereen yliopistossa informaatiotutkimuksen lehtorina. Hän on väitellyt Tampereen yliopistossa vuonna 1995.

Yhteinen kannanotomme:

Yliopistollinen koulutus on korkeinta, tutkimukseen perustuvaa koulutusta. Koulutuksen on kyettävä vastaamaan yhteiskunnan tarpeisiin samalla kun sen pitää olla tieteellisesti tasokasta ja perustua ajantasaiseen ja laadukkaaseen tutkimustietoon. Kansallinen ja kansainvälinen yhteistyö, joka voi olla myös tieteidenvälistä, on merkittävä alan koulutuksen perusta.

Gunilla Widén-Wulff

Gunilla Widén-Wulff är professor i informationsförvaltning vid Åbo Akademi där hon har verkat som lärare och forskare sedan 1996. Hennes forskning har främst inriktat sig på hur man i olika organisationer kan förbättra informations- och kunskapsutbyte genom att se på egenskaper knutna både till organisationen och till individerna. För tillfället leder hon två större forskningsprojekt finansierade av Finlands Akademi där det ena projektet riktar in sig på sociala aspekter som påverkar informationsbeteendet medan det andra syftar till att se på Internet och sociala medier, biblioteket 2.0 och varför människor är intresserade och motiverade av att skapa gemensam kunskap på nätet. Gunilla Widén-Wulff är utnämnd docent i Information Management vid Tammerfors universitet 2007.

Eftersom vi är relativt små utbildningsenheter känns det bra att ha en systerinstitution i samma stad. Då kan man dela på upplevelser och kunskap. Det märks att arbetet på KiTi-enheten är ambitiöst, kreativt och roligt. Detta återspeglas i utbildningen som därför har en trygg framtid med fina utsikter att utvecklas ytterligare. Lycka till också i fortsättningen med att utbilda duktiga, motiverade och kunniga informationsspecialister!

Mari Tammi

Mari Tammi toimii kirjasto- ja tietopalvelun tuntiopettajana Turun ammattikorkeakoulussa. Hän valmistelee väitöskirjaa kirjailijoiden tiedonhankintakäyttäytymisestä Åbo Akademiassa.

Kirja on ikuinen.

Gavin R. Davis

is a senior lecturer in the Department of Library and Information Science at the University of the Western Cape in Bellville, South Africa. He teaches collection development, indexing and thesaurus construction, classification theory and practice, Database construction, Knowledge Management and the theory of library and information science. His research interests are in information retrieval, information seeking behaviour and public libraries. He is currently busy with research in health informatics in historically disadvantaged communities in the Western Cape, South Africa and the role of public libraries in this regard.

I think that the North-South-South exchange agreement among Finland, Namibia and South Africa has many benefits. Students from all 3 countries as well as academics have exchanged useful information and knowledge so far. It also gives one a glimpse into 'the other side of the world'. There is certainly many more that can be achieved.

Kaisa Hypén

FM Kaisa Hypén työskentelee Turun kaupunginkirjastossa informaattikkona. Hän suoritti kirjastoalan erikoistumisopinnot Turun ammattikorkeakoulussa 2001–2002 ja on sen jälkeen työskennellyt kaunokirjallisuuden parissa erilaisissa tehtävissä. Hän on toimittanut teoksen *Fik-*

tiota: levottomat genret ja kirjaston arki (2006) ja kirjoittanut artikkeleita mm. Kirjastolehteen. Hypén on ollut mukana perustamassa Suomen kirjastoseuran alaista Fiktioryhmää ja toimii sen puheenjohtajana.

"Ei ole suurinta se että kyllin saa.

Paras on päivä jona janoaa.

Jalkeille, lähtöön! Uusi päivä on.

Taas jatkuu seikkailumme loputon."

Karin Boye: Liikkeellä, suom. Panu Pekkanen

Onnea 10-vuotiaalle koulutusohjelmalle, menestystä tuleviin haasteisiin!

Kiitos innostavista opinnoista ja mielenkiintoisista yhteisistä projekteista, niin jo olleista kuin tulevistakin.

Alex Spåre

Alex Spåre työskentelee Turun kaupunginkirjastossa projektisuunnittelijana Kaunokirjallisuuden verkkopalvelu -projektissa. Hän viimeistelee opintojaan Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa.

Ulla Nygrén

FM Ulla Nygrén on työskennellyt kirjasto- ja tietopalvelun johtajana Turun kaupunkikorkeakoulussa vuodesta 2001. Aikaisemmin hän on toiminut mm. informaattikkona Turun yliopistossa sekä ma. lehtorina ja tuntiopettajana Åbo Akademin informaatiotutkimuksen laitoksella. Hän on suorittanut informaatiotutkimuksen opinnot Åbo Akademiassa ja valmistunut informaattikoksi Teknillisestä korkeakoulusta. Yleisliikkeenjohdollisen johtamiskoulutuksen (JOKO) hän on suorittanut Turun kaupunkikorkeakoulussa. Ulla Nygrén on kirjasto- ja tietopalvelun neuvottelukunnan jäsen.

Kirjastot luovat edellytyksiä kansalliselle kilpailukyvyille. Kirjastojen tulisi ennakkoluulottomasti kehittää keinoja palvelujensa ja osaamisensa markkinoimiseksi.

Isto Huvila

VTT Isto Huvila työskentelee tutkijana ja opettajana Åbo Akademin informaatiotutkimuksen laitoksella. Hän opettaa myös Lundin yliopiston kirjasto- ja informaatiotieteen ja museologian ja arkistotieteen laitoksilla, ja toimii riippumattomana konsulttina. Hänen pääasialliset tutkimusintressinsä ovat tietotyö, tiedonhallinta, tiedon organisointi, kulttuuriperintöön liittyvät tiedolliset kysymykset, sekä Kirjasto 2.0:n piirissä tietopalvelu, informaatiolukitaito ja tieto virtuaalimaailmoissa. Huvila suoritti kulttuurihistorian maisterintutkinnon Turun yliopistossa vuonna 2002 ja väitteli informaatiotutkimuksesta Åbo Akademiassa vuonna 2006.

Koska tulevaisuudesta puhuminen tarkkuudella on mahdotonta, hyvän tietoalan ammattilaisen tehtävä on välttää turhaa hötkyilyä ja pyrkiä perusteellisesti ymmärtämään, missä tällä hetkellä olemme ja miten voimme pysyä muutoksen tahdissa.

Kim Holmberg

Tutkija Kim Holmberg toimii tutkijana ja luennoitsijana Åbo Akademin Informaation tutkimuksen oppiaineessa. Hänen pääasiallisia tutkimusalojaan ovat webometriikka, Kirjasto 2.0 sekä virtuaaliset maailmat kuten Second Life. Holmberg on myös usein kuultu puhuja näistä aiheista.